

ŞERHU'S SÜNNNE

Ehli Sünnet Akidesinin İzahı

Ebu Muhammed el-BERBEHÂRÎ

İÇİNDEKİLER

HUTBET'UL HÂCE.....	5
MUKADDİME	7
1- MÜELLİF İMÂM BERBEHÂRÎ HAKKINDA	7
a) Ebû Muhammed el-Berbehârî'nin Hayatı	7
b) Şeyhleri	8
c) Talebeleri	9
d) Eserleri.....	9
e) Bidat ve Heva Ehline Karşı Tutumu	10
f) Berbehârî'nin Bazı İbretli Sözleri	13
g) İlim ve Din'deki Yeri ve de Alimler'in Onun Hakkındaki Övgüleri	14
h) Berbehârî'ye Yöneltilen Bazı Tenkidler	15
2- ŞERH'US SUNNE HAKKINDA.....	26
a) Kitabın Muhtevası ve Metodu	26
b) Kitabın İmâm Berbehârî'ye Nisbeti	31
c) Kitabın Hazırlanmasında Takip Ettiğimiz Usul.....	33

ŞERH'US SUNNE

Giriş	39
Ehli Sünnet Menhecinin Dayandığı Esaslar.....	40
Allâhu <i>Teâlâ</i> 'nın Sıfatları Hakkında Takip Edilecek Usul	59
Kur'an Allâh'ın Kelamıdır, Mahlûk Değildir	62
Ru'yetullâh (Ahirette Allâh'ın Görülmesi)	64
(Amellerin Tartılacağı) Mizan'a İman	66
Kabir Azabı'na, Münker ve Nekir'e İman	68
Nebî <i>sallallâhu aleyhi ve sellem</i> 'in Havzı'na İman	69
Şefaate İman.....	71
Sırat'a İman.....	75
Peygamberler'e ve Melekler'e İman	77
Cennet ve Cehennem Hakkında Muhtelif Meseleler	78
Mesîh Deccâl'in Zuhur Edeceğine İman.....	85
İsâ aleyhisselam'ın Nüzulüne İman.....	86
İman; Söz ve Ameldir, Artar ve Eksilir	91
Ehli Sünnet'in Sahabe'ye Bakışı.....	94
Ehli Sünnet'in İmâmet/Yönetim Anlayışı	100
Hiçbir Müslümanın Cennetlik Ya da Cehennemlik Olduğuna Şehâdet Etmemek	110
Zina Edenlerin Recm Edilmesi (Taşlanarak Öldürülmeleri) Haktır.	112
Mestler Üzerine Meshetmek Sünnet'tendir	114

Yolculukta Namazı Kısaltmak Sünnet'tir	115
Yolculukta Oruç Tutulabilir	117
Geniş ve Bol Pantolon İle Namaz Kılmak Caizdir	119
Gerçek Münafıklık, İçinde Küfrü Gizleyerek İman İddiasında Bulunmaktır	120
Kişilere Zahirine Göre Mümin ve Müslüman Denilir	121
Ehli Kible'nin Cenazesini Kılmak Sünnet'tir	123
Müslümanın Tekfiri Ancak Kat'i Bir Delille Olur	125
Allâhu <i>Teâlâ</i> 'nın Sıfatları Hakkındaki Rivayetlere Teslim Olunmalıdır	127
Allâh'ı Dünyadayken Gördüğünü Söyleyen Kâfirdir	134
Allâh Hakkında Düşünmek Bidattir	136
Bütün Mahlûkat Allâh'ın Emri Doğrultusunda Hareket Eder	137
Allâh'ın İlmi, Olmuş ve Olacak Herşeyi Kuşatmıştır	138
Velisiz, Şahidsiz ve Mehirsiz Nikâh Kıyılmaz	142
Üç Talakla Boşamak Kadını Kocasına Haram Kılar	143
Müslümanın Kanı Üç Durum Dışında Haramdır	145
Mahlûkattan Allâh'ın Diledikleri Hariç Hepsi Yok Olacaktır	147
Kıyamet Günü Bütün Mahlûkat Birbirlerinden Haklarını Alacaktır	152
Amellerde İhlaslı Olmak	154
Allâh'ın Kazasından Razi Olmak ve Hükmüne Sabretmek	155
Ehli Sünnetin Kader Anlayışı	156

Cenaze Namazında Dört Tekbir Vardır.....	159
Her Bir Yağmur Damlası ile Gökten Yeryüzüne İnen Bir Melek Vardır	161
Ölülerin İşitmesi Haktır	162
Hastalar ve Şehidler Çektikleri Sıkıntılara Karşılık Mükâfat Görürler	163
Çocuklar Bu Dünyada Ağrı Hisseder.....	165
Allâh Kullarına Asla Zulmetmez	166
Sünnet'in Dindeki Yeri	169
Kader Hakkında Kelama Dalmak Nehyedilmiştir	172
İsra ve Mirac'a İman.....	175
Ölümden Sonra Ruhların Durumu.....	178
Şerr de, Hayır da Allâh'ın Kazası ve Kaderi İledir.....	184
Musa <i>aleyhisselam</i> Allâhu <i>Teâlâ</i> 'nın Sesini İşitmiştir.....	185
Ehli Sünnete Göre Aklın Mahiyeti	188
Allâh Bazı Kullarını Diğerlerinden Daha Fazla Nimetlendirir ve Bunu Tam bir Adalet ile Yapar	191
Bütün Müslümanlara Karşı Samimi Nasihatte Bulunmak Gerekir	193
Allâh <i>Subhânehu</i> , İşitir, Görür ve Bilir	195
Kişi Öldüğünde Üç Şeyden Biri İle Müjdelenir	197
Ruyetullâh Hakkında Bazı Tafsilatlar	199
Her Tür Bidat ve Zındıklık Kelam ve Cedelden Kaynaklanmıştır	201

Allâh, Cezayı Hakeden Kullarını Cehennem'in Yanında Değil, Cehennem'in İçinde Cezalandıracaktır	202
Farz Namazlar Beş Vakittir	204
Zekât Hakkında	208
İslam'ın Giriş Kapısı Şehâdet Kelimesidir	209
Allâh Ne Buyurduysa Aynen Buyurduğu Gibidir	211
Şeriatın Bütün Hükümlerine İman Vaciptir	212
Batıla Bulaşılmadığı Takdirde Alışveriş Helaldir	213
Korku ve Ümit Arasında Olmak	214
Allâhu <i>Teâlâ</i> , Rasûlüne Kıyamet'e Kadar Olacak Şeyleri Bildirmiştir	216
Ümmetteki Bölünmenin Nasıl Başladığı Hakkında	217
Muta Nikâhı ve Hulle Yapmak Haramdır	220
Haşimoğullarının, Ensar'ın, Arapların Faziletleri ve Diğer Müslümanların Hakları	222
Peygamberin ve Ashabının Yoluna Uymayan Herkes Helak Olmuştur	228
Lafziyye ve Vakife Fırkaları Cehmiyye'nin Bir Koludur	231
Rasûlullâh <i>sallallâhu aleyhi ve sellem</i> ve Raşid Halifelerinin Sünnetine Sarılmak	233
Cehmiyye'nin Sapıklıkları ve Çıkarttıkları Fitneler Hakkında	234
Bütün Bidatler Cahiller Tarafından Ortaya Atılmıştır	243
Âlim İlmi Az Olsa da Sünnete Tâbi Olandır	247
Din Hakkında Bilgisizce Konuşan Haddi Aşmıştır	249

Başarı, Rasûlullâh <i>sallallâhu aleyhi ve sellem</i> 'in Sünnet'ine ve Selefin Yoluna Yapışmaktadır	251
Bidat Fırkaları Sayıca Ne Kadar Çok Olurlarsa Olsunlar Hepsi Ateştedir	255
Delili Olmayan Konularda Susulursa Bidat Diye Birşey Kalmaz	257
Küfre Götüren Yollar	258
Bu Kitapta Yer Alan Hususların Hepsi Kuran, Sünnet ve Selefin İcmasına Dayanmaktadır	259
Fitnelerden Uzak Durmanın Gerekliliği.....	262
Yıldızlarla Gereğinden Fazla Uğraşmak Zındıklığa Götürür	265
Kelam Ehlinde Uzaklaşp Hadis Ehline Tabi Olmanın Gerekliliği	267
Allâh Sevgisi ve Korkusu Bir Arada Olmalıdır	268
Bütün Mahlûkat Allâh'a İbadetle Emrolunmuştur	270
Sahabe Arasında Cereyan Eden Fitneler Hakkında Konuşmamak	271
Müslümanın Yanında Bulunan Malı İzinsiz Almak Helal Olmaz	273
İnsanlara Yük Olmaksızın, Kişinin Kendi Geçimini Temin Etmesi Gereklidir	274
Cehmî'nin Arkasında Namaz.....	276
Ebû Bekir <i>radiyallâhu anh</i> ve Ömer İbn'ul Hattab <i>radiyallâhu anh</i> 'in Kabirlerinde Onları Selamlama.....	280
Emri bi'l Ma'ruf Nehy-i an'il Münker	283
Selam'ı Yaymak	284

Mazeretsiz Olarak Mescid'de Cemaat Namazını Terkeden Bidatçidir.....	286
Emr-i bi'l Ma'ruf Nehy-i an'il Münker Kılıçla Yapılmamalıdır ...	288
Güvenilir Müslümanın Vasıfları.....	290
İlm'ul Batın (Gizli İlim) Kitab ve Sünnet'te Yoktur, Bidattir.....	291
Mehirsiz Nikâh Caiz Değildir	292
Ashab Hakkında Hayırdan Başka Birşey Konuşmamak	294
Hadisleri İnkâr Eden Kimse Bidat Ehli'dendir	296
Zalim Sultanla Beraber Yapılan Hayırlı İşler Makbuldür	297
Müslüman Yöneticiler Hakkında Hayır Duada Bulunmak	298
Rasûlullâh <i>sallallâhu aleyhi ve sellem</i> 'in Eşleri Hakkında Hayır Konuşmak	301
Namazları Cemaat ile Kılmak Sünnet Ehli'nin Alametidir	302
Helal ve Haram Açıktır, Kalpte Rahatsızlığa Neden Olan Şey İse Şüphedir	303
Durumu Kapalı Kişi ile Rezil Kişi Arasındaki Fark.....	305
Bidat Ehli ile Sünnet Ehli'ni Birbirinden Ayıran Bazı Alametler	306
Bidat Fırkalarının Bazı Ortak Özellikleri	322
Ashab Hakkında Kötü Konuşan, Rasûlullâh <i>sallallâhu aleyhi ve sellem</i> 'e Eziyet Etmiştir.....	324
Bidatçının Sakladığı Şer, Açığa Vurduğundan Daha Fazladır	326
Dindar Görünümlü Bir Bidatçının Şerri, Günahkâr Bir Sünni'nin Şerrinden Daha Fazladır	327
Muasırlara Karşı Dikkatli Olmanın Gerekliliği.....	330

Dalâlet Önderlerini Hayırla Yâd Edenler Onlardandır	331
İnsanları Bidat Akidelerine Göre Değil Ehli Sünnet Akidesine Göre İmtihan Etmek Gerekir.....	335
Kelamdan ve Bidatçılarla Tartışmaktan Kaçınmanın Gerekliği	337
Allâh'ı Tenzih Etme Gerekçesiyle Hadisleri Reddeden Kimseler Hakkında.....	341
Cedelin ve İlmsizce Yapılan Münazaraların Nehyedilmesi Hakkında.....	344
Bir Kimse Ehli Sünnet'in Bütün Esaslarını Kabul Etmedikçe Ehli Sünnet Sayılmaz.....	349
Bütün Dalâlet Fırkalarının Esasını Teşkil Eden Dört Temel Bidat Fırkası ve Bunlardan Kurtulma Yolları.....	350
İmâmiyye Şia'sının Bazı Küfür İ'tikadları	354
Tafdil Şia'sı Hakkında	357
Aşere-i Mübeşşere'nin Cennetlik Olduğuna İman	360
Osman <i>radiyallâhu anh</i> Mazlum, Onu Öldüren Zalimdir	362
Ehli Sünnet Akidesinin Tek Bir Meselesinde Dahi Duraksayan Kişi Bidat Ehlidir.....	363
Allâh'a İsyan Edene Yardım Etmemek Sünnet'tendir	364
Bütün Günahlardan Tевbe Etmek Farzdır.....	365
Hadislerde Cennetle Müjdelenen Kişilerin Cennetlik Olduğunu Söylemeyen Kimse Bidatçidir.....	366
Sünnet'e Sarılmanın Önemi ve Bidatlerden Sakınma Hakkında Bazı Nakiller	367

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla,

Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِي فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَإِيَّاكُمْ
وَمُخَدَّاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّهَا ضَلَالَةٌ، وَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ
الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ وَعَضُّوا عَلَمَهَا بِالنُّوَاجِدِ.»

“Sizden kim benden sonra yaşarsa birçok ayrılığa şahit olacak. Sizler, sonradan ortaya çıkan işlerden sakının. Zira onlar birer sapıklıktır. Benim Sünnetime ve doğruya iletilmiş râşid halifelerin Sünnetine sarılın. Bunlara azı dişlerinizle yapışın.” (Ebû Dâvûd, Hadis no: 4609; Tirmizî, Hadis no: 2676; İbnu Mâce, Hadis no: 42)

Şerh'us Sunne

-Ehli Sünnet Akidesinin İzahı-

Ebû Muhammed el-Berbehârî

www.nedakitap.com

خُطْبَةُ الْحَاجَةِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ، وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: 102]

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ [النساء: 1]

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۖ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [الأحزاب: 70-71]

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

MUKADDİME

İmâm Berbehârî'nin Şerh'us Sunne adlı eserinin tercümesini arzetmeden önce, müellif ve eseri hakkında tanıtıcı mahiyette bazı hususları ifade etmek istiyoruz.

1- MÜELLİF İMÂM BERBEHÂRÎ HAKKINDA

Bu başlık altında şu konulara yer verilecektir:

- Müellif *rahimehullâh*'ın Hayatı
- Hocaları ve Öğrencileri
- Eserleri
- Bidat ve Heva Ehline Karşı Tutumu
- Bazı İbretli Sözleri
- İlim ve Din'deki Yeri ve de Alimler'in Onun Hakkındaki Övgüleri
- Berbehârî'ye Yöneltilen Bazı Tenkidler

a) Ebû Muhammed el-Berbehârî'nin Hayatı

İmâm, önder, mücahid, bidatleri imha eden, her daim çekinmeden hakkı söyleyen, Sünnete davet eden; kendi asrında Hanbelîler'in şeyhi; İmâm Berbehârî. Tam olarak ismi; el-Hasen bin Ali bin Halef el-Berbehârî'dir. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Takrîben hicrî 253 yılında doğmuş, 329 yılında da vefat etmiştir. Allâh ona rahmet etsin. Nerede ve tam olarak ne zaman doğduğu bilinmemekle beraber, Bağdat'ta yetiştiği bilgisi vardır. Yetmiş altı yahut yetmiş yedi sene yaşadığı söylenmiştir. Buna göre (Allâhu A'lem) 252H ya da 253H doğumlu olmalıdır. "el-Menhec'ul Ahmed" yazarı Muciruddin

el-Uleymi onun doksan altı sene yaşadığını zikreder ki buna göre de doğum tarihi 233H senesi olmaktadır ancak Allâhu A'lem birinci görüş daha doğru gözükmetedir. Hindistan'dan getirilen bir ilaç olan Berbehâr'a nispetle Berbehârî olarak bilinmektedir. Zira çeşitli ot ve baharatlardan imal edilen bu ilacı getiren kimselelere Basra ehli "Berbehârî" ismini vermektedir. Bunu Türkçe'de "Baharatçı" olarak tabir etmek mümkündür. O veya ailesinden birileri bu işle uğraştığından dolayı bu ismi almış olabilir.²

Hanbelî mezhebi âlimlerinden ve müctehidlerindendir. Hadis ve fıkıh halkalarında talebeleri irşad etmiştir. Hafızası güçlü ve hadiste sika biridir. Hafız, fakih ve zahittir. Şairlik yönü de vardır. Yaşadığı dönemde Hanbelî mezhebinin en büyük imâmıdır. Ehli Sünnet imâmı Ahmed bin Hanbel'in ashabı ile oturmuş ve onlardan ilim almıştır. Bu da göstermektedir ki, ilim kaynağı Ehli Sünnet ve Selefi Salihin olmuş ve de bu kaynaklardan yetişmiştir.

b) Şeyhleri

Berbehârî, ilim talebinde öne çıkmış ve ilim tahsili hususunda çok hırslı olan bir zattı. Ahmed bin Hanbel'in ashabı ile arkadaşlık etmiş ve onların önde gelenlerinin birçoğundan ilim almıştır. Ancak maalesef onun hayatından bahseden kaynaklar iki tanesi haricinde onun hocalarının isimlerinden bahsetmemektedirler. İsimleri bilinen iki hocası da şu âlimlerdir:

1- Ebû Bekir el-Merrûzî: İmâm Berbehârî'nin ilim elde ettiği baş kaynak olan; imâm, önder, fakih, muhaddis Ahmed ibnu Muhammed ibn'il Haccac ibni Abd'il Aziz Ebû Bekir el-Merrûzî -ki daha sonra Bağdat'a gelmiştir- İmâm Ahmed bin Hanbel'in talebeleri arasında -takvası ve faziletleri ile- en önde geleniydi. İmâm Ahmed bin Hanbel onun arkadaşlığından razıydı ve onunla birliktelikten memnundu. İmâm vefat ettiğinde, imâmın gözlerini kapatıp onu yıkayan o idi. İmâm'dan birçok mesele nakletmiştir.

² Sem'ani, el-Ensab, 2/133; İbn'ul Esir, el-Lubab fi Tehzib'il Ensab, 1/133.

Ebû Bekir el-Merrûzî 275H yılında vefat etmiştir.³

2- Sehl bin Abdillâh et-Tusterî: Meşhur salih ve büyük zahid Ebû Muhammed Sehl bin Abdillâh bin Yunus et-Tusterî'den çeşitli vaazlar ve kerametler nakledilir. Aynı zamanda da tefsir sahibidir. Bu zat da aynı şekilde Berbehârî'nin kendilerinden ilim aldığı şeyhler arasında yer almaktadır. 283H tarihinde vefat etmiştir.⁴

c) Talebeleri

Berbehârî'den birçok kimse istifade etmiş ve ondan ilim almıştı. Öğrencileri arasında en meşhuru **İbnu Batta el-Ukberî** ismiyle tanınan Ubeydullâh bin Muhammed bin Muhammed bin Hemdan bin Batta el-Ukberî Ebû Abdillâh el-Batta'dır. Ukbera ahalisinden fazilet sahibi imâm; hadisi ve de fıkhnı iyi bilen bir âlimdi. Hadis sahasında çokça ilerlemişti, Irak ehlinden bir cemaatten hadis dinlemişti ve aynı zamanda Hanbelî fakihlerindendi. Çok faydalı eserler kaleme almıştır. Bunlardan en meşhuru "**el-İbanet'ul Kubra**" adlı eseridir. 387H senesinde vefat etmiştir.⁵

Berbehârî'nin; İbnu Batta'dan başka çok sayıda talebesi arasında, **İmâm Ebû'l Huseyin İbnu Sem'un**, -Şerh'us Sunne'yi Berbehârî'den rivayet eden- **Ahmed bin Kamil bin Halif bin Şecera** ve başkaları bulunmaktadır.

d) Eserleri

İmâm Berbehârî'nin başka eserleri de olduğundan bahsedilmesine rağmen günümüze ulaşan yegâne eseri tercümesini yaptığımız "**Şerh'us Sunne**" adlı kitaptır.

³ İbnu Ebî Ya'lâ, Tabakat'ul Hanâbile, 1/56-63; Zehebî, Siyeru A'lam'in Nubelâ, Thk. Arnavut, 13/173.

⁴ Zehebî, el-İber 1/407; Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 189-211.

⁵ Sem'ânî, el-Ensâb, 2/261-263; Zehebî, Siyer A'lam'in Nubelâ, Thk. Arnavut, 16/529.

e) Bidat ve Heva Ehline Karşı Tutumu

Onun bidat ehline karşı tutumu, kitap içerisinde yeterince müşahade edilecektir. O, bu kitapta yazdıklarını hayatında da aynen tatbik etmiş ve de bidat ehline karşı çok sert davranarak Sünnet'i koruma mücadelesi içerisinde olmuştur. Ehli Sünnet ve'l Cemaat ve Sünnet'e tabi olarak eliyle ve diliyle bidatçilerle mücadele etmiştir. O, bu dinin safiyetini muhafaza etmesi ve de hevadan ve bidatten kaynaklanan her şeyden uzak tutulması hususunda hırslıydı. Özellikle -yaşadığı dönem gözönüne alındığında- Cehmiyye, Mu'tezile, Eşariler, Sufiler ve Rafızî Şiilere karşı mücadele etmiştir. Sadece bidatlere karşı değil; sair münkerat ve günahlara karşı da mücadele vermiş, emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'îl münker hususunda öncülük yapmıştır.

İbnu Ebî Ya'lâ bu hususta şöyle demiştir:

"Berbehârî'nin din hususunda çokça mücâdelesi ve başkaldırısı vardı. Düşmanları sultanın kalbini ona karşı kıskırtmaya çalıştılar. Hicri 321 yılında el-Kahir'in hilafetinde ve İbnu Mukle onun veziri iken İmâm el-Berbehârî'yi tutuklama emri verilmiştir. İmâm el-Berbehârî saklanmış ve arkadaşlarından önde gelen bir topluluk tutuklanmış ve Basra'ya götürülmüştür. Allâhu *Teâlâ* bu yaptığı işten dolayı İbni Mukle'yi cezalandırmış ve o, Halife el-Kahir Billah'ın gözünden düşmüş, İbnu Mukle kaçmış, ancak el-Kahir onu vezirlikten azletmiş ve evini de yaktırmıştır. El-Kahir Billah ise, Hicri 322 yılında cemaziy'el ahir ayının altıncı günü olan Çarşamba gününde hapsedilmiş, Hilafet makamından indirilmiş ve bu günde gözleri çıkartılmış ta ki iki gözü de akıp gitmiş; böylece kör olmuştur. Bundan sonra Allâh, İmâm el-Berbehârî'ye fazlından ihsan etmiş ve imâmın eski saygınlığını ona iade etmiş hatta daha da arttırmıştır. (...) Bidatçiler Halife Radi nezdinde İmâm el-Berbehârî'nin statüsünü düşürmeye çalışmaktan Halife, emniyet müdürü Bedr'ul Harşeni'ye bineğe binip İmâm el-Berbehârî'nin ashabından iki kişinin dahi bir araya gelmesinin yasak olduğuna dair Bağdat'ta duyuru yapmasını emredene kadar geri durmadılar. Bunun üzerine İmâm el-Berbehârî saklanmış ve öyle ki şehrin batı tarafında

bulunan "Mihvel" kapısından doğu tarafına ancak gizlenerek gider olmuştur. 329H senesinin Receb ayında bu saklanma hali devam ederken vefat etmiştir."⁶

İbnu Kesir de onun hakkında şunları kaydeder:

"Âlim, zahid, Hanbelî fakih, vaiz, Merrûzî ve Sehl et-Tusterî'nin arkadaşı. Babasının mirasını -ki bu yetmiş bin (dinar) idi- kerih gördüğü bir gerekçe sebebiyle kabul etmemişti. Bidat ve masiyet ehline karşı şediddi. Havas ve avam indinde kadri yüceydi. Bir gün, insanlara vaaz verirken hapsirdi, orada bulunanlar da ona teşmî'te ("Yerhamukellâh - Allâh sana rahmet etsin!" demek suretiyle hayır duada) bulundu. Akabinde onları işitenler de ona teşmî'te bulundu ta ki bütün Bağdat ahâlisi ona teşmî'te bulundu. Bu hengâme Hilafet Sarayı'na ulaşınca Halife de bu sebeple onu kıskandı. Devlet erbâbından bir topluluk ise onun aleyhinde konuştu. Bunun üzerine Halife onun yakalanmasını istedi. O da Tüzün'ün kız kardeşinin yanında bir ay saklandı. İmâm Berbehârî daha sonra bir salgın hastalığa yakalandı ve Tüzün'ün kız kardeşinin yanında (saklanırken) vefat etti. Bunun üzerine Tüzün'ün kız kardeşi, hizmetçisine İmâm Berbehârî'nin cenaze namazını kılmasını emretti, o da kıldı. Evi beyaz elbiseli adamlar doldurdu. İmâm da Tüzün'ün kız kardeşinin evine defnedildi. Sonra Tüzün'ün kız kardeşi onun yanına defnedilmeyi vasiyet etti."⁷

İbnu Ebî Ya'lâ da bunu Muhammed İbn'ul Hasan el-Mukri'den nakleder. Allâh *Azze ve Celle*, meleklerin cenazesini kıldığı umulan İmâm el-Berbehârî'ye rahmet etsin! Sıbt İbn'ul Cevzî olarak tanınan, İbn'ul Cevzî'nin torunu Şemsuddin, dedesinden, diğer bir Hanbelî âlimi olan Ebû'l Hasen İbn'uz Zagûnî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: Seneler sonra kabri açıldığında cesedinin çürüme-

⁶ İbnu Ebî Ya'lâ, Tabakat'ul Hanâbile, 2/44.

⁷ İbnu Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, 15/137, Thk: Turkî. Türkçesi için bkz. İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları, 11/347, 329 senesinde vefat edenler hakkındaki bölüm.

diği görüldü ve kabrinden öyle bir güzel koku yayıldı ki bütün Bağdad'ı doldurdu.⁸ SubhânALLAH!

Onun bidatlere ve münkerlere karşı gösterdiği tavra diğer bir misal de, onun zamanında bazı devlet yetkilileri tarafından Muaviye *radiyallâhu anh'*a minberlerden sövülmesi işi baş gösterince o ve ashabının buna tepki göstermesidir. Bunun üzerine bu münkerin organizatörlerinden devlet yetkililerinden Ali bin Buleyk, Berbehârî ve ashabının üstüne gitmiş, Şeyh saklanmış, ashabından bazıları da tutuklanmıştır.⁹

İşte o, emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'il münker ve de bidatçilerle mücadele hususundaki bu tutumlarından ötürü dost düşman herkesin nezdinde dönemin Ehli Sünnet camiasının lideri haline gelmiştir. Öyle ki muhalifleri o dönemki selefi/eseri camiaya "el-Berbehârîyye" ismini vermişlerdir. Mesela, selef akidesi muhalifi bir tarihçi olan Mutahhar bin Tahir el-Makdisî (v. 355H) şöyle demektedir:

"Berbehârîler'e gelince, onlar açıkça teşbih ve mekân düşüncesini savunurlar (Allâh'a mekân isnad ederler), şahsi görüşlere göre hüküm vermeyi uygun görüp muhaliflerini tekfir ederler!"¹⁰

Makdisî'nin söylediği sözlerin bir kısmı (teşbih ve şahsi kanaate göre tekfir gibi) yalandır, bir kısmı da mübalağadır. Mekân dediği ise selefin icma ettiği uluvv yani Allâhu Teâlâ'nın Arşının üzerinde olduğu i'tikadıdır. Bununla beraber o dönemki Eser Ehli'nin akidesini savunan herkesi "Berbehârîyye" ismiyle anması enteresandır. Bu sadece muhaliflere ait bir tutum değildir. Ehli Sünnet arasında da o dönemler sahih akideyi savunanlar "Berbehârî" veya Türkçe'deki tam karşılığı ile "Berbehârîci" nisbetiyle anılmıştır. Öyle ki İbn'ul Esîr'in naklettiğine göre Abbasîler döneminde meydana gelen bir yönetim kavgasında halife İbn'ul

⁸ Sıbt İbn'ul Cevzî, Mir'at'uz Zaman, 17/184.

⁹ Sıbt İbn'ul Cevzî, Mir'at'uz Zaman, 17/40.

¹⁰ El-Makdisî, el-Bed'u ve't Tarih, 5/150.

Mu'tezz'in kölesi, insanları halifeye itaate teşvik için "Ey insanlar Sünnî ve Berbehârî olan halifenize dua edin." diye haykırmıştır.¹¹

Elbette ki İmâm Berbehârî, kendisine has bir mezhep kurmuş değildir. O, ancak mevcut Sünnî akideyi müdafaa ettiği için o dönem bu akide onun ismiyle özdeşleşmiştir. Tıpkı daha sonraki dönemlerde selef akidesini savunanlara İbnu Teymiyye'ye atfen "Teymiyyeci" ya da Muhammed bin Abdilvehhâb'a atfen "Vehhâbî" denilmesi gibi. Hâlbuki bu imâmlar da selef-i salihin akidesini tekrar gündeme getirmekten başka yeni bir fikir icad etmiş değillerdi...

Berbehârî'nin davet ve cihadı özet olarak bu vafsettiğimiz şekildedir.

f) Berbehârî'nin Bazı İbretli Sözleri

İmâm Berbehârî'den bu kitap haricinde de bazı ibretli sözler nakledilmiştir. Bunlardan birisi şöyledir:

"Münasaha (nasihatleşmek) için oturmak fayda kapılarını açar. Münâzara için oturmak ise, fayda kapılarını kapatır."¹²

Yine şöyle demiştir:

"Bidat ehli olanların misali, başlarını ve vücûdlarını toprağa gömerek kuyruklarını açıkta tutan ve imkân buldukları zaman sokağın akrepler gibidir. Bidat ehli de böyledir; onlar insanların arasında gizlenmişler; imkân bulduklarında arzuladıkları şeylere ulaşırlar (bidatlerini yayarlar)."

Ve yine şöyle demiştir: "İnsanlar kesintisiz bir hile/aldatma içindedir."¹³

¹¹ El-Kâmil Fi't Tarih, 6/571; Türkçesi için bkz: İbn'ul-Esir, El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, Bahar Yayınları: 8/19.

¹² Zehebî, Siyeru A'lam'in Nubelâ, Thk. Arnavut, 15/91.

¹³ İbnu Ebî Ya'lâ, Tabakat'ul Hanâbile, 2/44.

g) İlim ve Din'deki Yeri ve de Alimler'in Onun Hakkındaki Övgüleri

Âlimlerden **Ebû Abdillâh el-Fakîh** onun hakkında şöyle der: "Bağdatlılar'dan olup da, Ebû'l Hasan ibnu Beşşar ve Ebû Muhammed el-Berbehârî'yi seven bir kimseyi gördüğünüzde bilin ki bu kimse Sünnet Ehli'ndendir."

İbnu Batta şöyle der: "Ben (el-Berbehârî'nin) insanlar, hactan alıkonulduklarında şöyle dediğini işittim: Ey insanlar! Eğer yüz bin dinara (yüz bin dinar sözünü beş defa tekrarlayarak) ihtiyacı olan varsa ben ona yardımcı olurum." İbnu Batta bunu naklettikten sonra, "eğer o (bu miktarda parayı) istemiş olsaydı insanlar ona verirdi" der.

İbnu Ebî Ya'lâ şöyle demiştir: "Kendi döneminde (Hanbelî) taifenin şeyhiydi ve de bidat ehli'ni yermede, eliyle ve diliyle onlara muhalefet etmekte onların öncüsüydü. Ashab (Hanbelîler) arasında öncüydü. Arif imâmlardan ve delilleri hıfzetmiş doğruluk sahibi hafızlardan biriydi ve de kendisine güvenilen sikalardan birisiydi."

Zehebî, şöyle der: "Örnek âlim ve de sözde, halde ve helale yapışmada Irak'taki Hanbelîlerin şeyhiydi. Ünü yaygındı, kendisine saygı duyulan biriydi."

İbn'ul Cevzî de şöyle demiştir: "İlmi ve zühdü bir arada toplamıştı, bidat ehline karşı sertti."

İbnu Kesîr de buna yakın ifadelerle onu tanıtmaktadır: "Hanbelî Mezhebi'ne mensup âlim, zahid, fakih ve vaiz bir kimseydi. Merrûzî ile Sehl el-Tüsterî'nin arkadaşıydı. Hoşlanmadığı bir sebepten ötürü babasının yetmiş bin dinar tutarındaki mirasını kabul etmemişti. Bidatçilere ve masiyet ehli kimselere karşı amansız bir düşmandı. Kadri yüce bir kimseydi. Havas ve avam

tabakası ona saygı gösterirdi.”¹⁴

h) Berbehârî'ye Yöneltilen Bazı Tenkidler

Görüldüğü üzere Berbehârî, gerek kendi döneminde gerekse sonraki dönemlerde Ehli Sünnet mensuplarının ve de ümmet nezdinde muteber olan âlimlerin övgüsüne ve desteğine mazhar olmuştur. Bununla beraber -hayatından da anlaşılacağı üzere- muhalifleri ve düşmanları da eksik olmamıştır. Ona muhalefet edenler bunu ya hasetlerinden dolayı yapmışlardır, ya da kalplerinde gizledikleri bidat ve sapıklıklardan dolayı yapmışlardır. Şimdi, onun aleyhinde konuşan bazı kimselerin sözlerini nakletmek istiyorum ta ki Berbehârî'nin aleyhinde bulunanların kimlikleri, düşünce yapıları iyice ortaya çıksın.

Tarihçi Ebû Bekir es-Sulî (v. 335H), Berbehârî'nin vefatından bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Müminleri onun ölümüyle sevindiren (Allâh) her türlü noksanlıktan münezzehtir!”¹⁵

Deriz ki: İmâm Berbehârî'nin vefatıyla müminler değil ancak münafıklar sevince gark olmuştur! Bu ismi geçen es-Sulî, hadis rivayetiyle meşgul olsa da ondan ziyade tarih, şiir vesair konu-

¹⁴ İmâm Berbehârî'nin biyografisi hakkındaki bu bilgiler aşağıdaki kaynaklardan derlenmiştir:

İbnu Ebî Ya'lâ, Tabakat'ul Hanâbile, 2/18-45; İbn'ul Cevzî, el-Muntazam, 14/14-15; İbn'ul Cevzî, Menâkib'ul İmâm Ahmed, 682; İbn'ul Esir, el-Kamil Fi't Tarih, 7/12, 7/40, 7/100; Zehebî, el-İber fi Haberi men Ğaber, 2/33; Zehebî, Siyer A'lam'in Nubelâ, 15/90-93; Zehebî, Tarih'ul İslam, Darul Kitabil Arabi Beyrut, 24/258-260; Zehebî, el-Uluv li'l Aliyy'il Azim, 244; İbnu Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, Thk. Türkî, 15/137; es-Safedî, el-Vafi bi'l Vefâyât, 12/90-91; el-Uleymî, el-Menhec'ul Ahmed, Dâru Sâdir Beyrut, 2/226-239; İbnu Muflih, el-Maksadu'l Erşed, 1/328-330; İbn'ul İmâd, Şezerât'uz Zeheb, 4/158-164.

¹⁵ Ebû Bekir es-Sulî, Tarihu Devlet'il Abbasiyye, sf. 212.

larda meşhur olmuş ve devrinin en iyi satranç oyuncularından birisi kabul edilmiştir. O kadar ki halktan bazı kimseler satrancı icad edenin o olduğu zehabına kapılmışlardır! Satranç, acemlerin kumarı olup âlimlerin kahir ekseriyeti tarafından nehyedilmiştir. Bu zat, genelde saray çevrelerinde bulunmuş ve Abbâsî halifelerinden birçoğunun nedimliğini yani eğiticiliğini yapmıştır. Ali *radiyallâhu anh* hakkında naklettiği bir haberden ötürü insanlar onun öldürülmesini talep etmişler, o da bu sebeble gizlendiği bir halde Basra'da vefat etmiştir. Bu haberin içeriğine vakıf olamadım ancak olumsuz bir şey olduğu bellidir. Bu bilgileri Zehebî ve başkaları, onunla alakalı övgülerle beraber nakletmektedir.¹⁶

Feylesof İbnu Miskeveyh (v. 421H) ise Berbehârî'nin hapsedilmesi ve saklanması olaylarından bahsederken bunun sebebini şöyle izah etmektedir:

"Onlardan (Hanbelîlerden) bir topluluk hapsedildi, Berbehârî ise saklandı. Bunun sebebi insanlara çokça dayatmalarda bulunmaları ve de aralıksız vuku bulan fitnelere sebebiyet vermeleridir."¹⁷

Bu sözlerin sahibi İbnu Miskeveyh genelde felsefe, edebiyat, tarih gibi sahalarda söz sahibi olup Mecusîlikten İslam'a dönmüştür -ne kadar döndüyse!- ve Rafizî Büveyhoğulları devletinde görev almıştır.¹⁸

İbn'ul Esir el-Cezerî (v. 630H) ise Berbehârî hakkında şöyle demektedir:

"Ali bin Bulyek Hanbelîlerin reisi olan Berbehârî'yi tutuklamak istedi. Zira o ve ashabı fitneyi körüklüyorlardı!"¹⁹

¹⁶ Zehebî, Siyer'u A'lam'in Nubelâ, 15/301 ve devamı.

¹⁷ İbnu Miskeveyh, Tecarub'ul Umem, 5/414.

¹⁸ Safedi, el-Vafi bi'l Vefâyât, 8/72-73.

¹⁹ İbn'ul Esîr, el-Kamil Fi't Tarih, 7/12. Türkçesi için bkz: İbnü'l-Esir, El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, Bahar Yayınları: 8/227-228.

İbn'ul Esir, tarih sahasındaki geniş ilmiyle beraber Şia'ya meyilli olmakla itham edilmiş bir zattır. "Mecellet'ul Beyân" adlı mecmua-nın 12. sayısında Dr. Süleyman ed-Dahil imzasıyla çıkan bir makalede buna dair birçok deliller serdedilmiştir. Bunlardan en göze çarpanları onun "el-Kamil" kitabını, Musul hükümdarı olan ve Moğollarla, Hristiyanlarla olan yakınlığının yanı sıra Şia'ya olan meyliyle de tanınan Melik er-Rahim'in isteğiyle tamamlaması, ona çeşitli övgülerde bulunması, sahabe arasında cereyan eden olayları naklederken Muaviye *radiyallâhu anh* gibi sahabilere ağır ithamlarda bulunan rivayetleri yorumsuz olarak nakletmesi, Mütevekkil gibi Ehli Sünnet'e desteğiyle bilinen bir hükümdarı yermesi, ric'at inancını²⁰ Şia'dan tenzih etmeye çalışması, Şia hakkında olumsuz ifadeler kullanmaktan kaçınıp genelde onların lehinde konuşması gibi hususları delil olarak zikretmektedir. Aynı Beyân mecmuasının 9. sayısında Muhammed el-Abde imzasıyla çıkan bir makalede ise İbn'ul Esîr'in Şii-Batinî zihniyetteki Benu Ubeyd/Fatimî devletini tezkiye ettiği ve bu sülalenin Ehli Beyt'ten olduğu iddiasını desteklediği yine el-Kamil'den nakillerle ortaya konulmaktadır. Vallâhu a'lem.

İbn'ul Esîr, 323H senesinin olayları hakkındaki bölümde ise şunları zikretmektedir:

"Hanbelîlerin Bağdâd'da Çıkardığı Karışıklıkların Zikri:

Bu yılda Hanbelîlerin güçleri bir hayli artmıştı, cesaretleri de artmıştı, yöneticilerin ve sıradan halkın evlerini yağmalıyor, eğer bu evlerde içki görürlerse döküyor, bir şarkıcı kadın bulurlarsa onu dövüyor ve çalgı aletlerini kırıyorlardı. Ayrıca yapılan alışverişlere itirazlarda bulunuyorlardı. Erkekler, yanında kadınlar ve çocuklar ile yürüyorlardı, bunu gördüklerinde ona yanında bulunanın kim olduğunu soruyorlardı. Bu erkekler de onlara bildiride bulunuyordu, aksi takdirde bu adamı dövüp emniyet kuvvetlerine teslim ediyor ve onun fuhşiyat yaptığına şahitlik ediyorlardı. Bu

²⁰ Söz konusu ric'at (geri dönüş) inancı hakkında kitabın 175. maddesinde ayrıntılı bilgi gelecektir inşâllâh.

şekilde Bağdâd'ın tozunu toprağına kattılar.

Bunun üzerine emniyet kuvvetleri âmiri Bedr el-Harşenî 10 cemaziy'el ahir (17/05/935M) günü bineğıne binerek Bağdâd'ın her iki tarafında ilânlar yapmış ve Hanbelî olan Ebû Muhammed el-Berbehârî'nin ashabından iki kişinin bir araya gelemeyeceğini, mezhepleri hakkında münazara edemeyeceklerini, onlardan hiç bir imâmın sabah, akşam ve yatsı namazlarında (Fâtiha'dan evvel) besmeleyi açıktan okuması dışında namaz kıldıramayacağını şart koşmuştu. Ancak bu (tehditler) onlara hiç bir fayda vermemiş ve Hanbelîlerin şerleri ve çıkardıkları karışıklıklar daha da artmıştı. Bu arada mescitlerde barınan âmâları (körleri) kullanarak yanlarından Şafiî mezhebine bağlı birisi geçtiği takdirde ta ki bu dövükleri adamlar ölümle burun buruna gelene kadar bu âmâları ona saldırtıp asalarıyla dövdürürlerdi.

Bunun üzerine Halife er-Râdi'nin Hanbelîlere okunacak bir genelgesi yayınlandı ve bu genelgesinde yaptıkları işleri kınayarak müşebbihe i'tikadlarını ayıplamıştı, bunu bir kısmı (şöyleydi:)

“Sizler kendi çirkin ve iğrenç olan yüzlerinizin şeklinin âlemlerin Rabbi'ninki gibi olduğunu, kendi rezil biçimlerinizin O'nun biçimininki gibi olduğunu iddia ediyorsunuz!.. El, parmaklar, iki ayak, altın kaplı nalinler, bitli yağlı saç, Sema'ya çıkış, Dünya'ya nüzûlü zikrediyorsunuz!.. Allâh zalim ve inkârcıların bütün bu vasfettiklerinden çok uludur ve yücedir. Sonra en hayırlı imâmlara ta'n etmeniz ve Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ailesinin Şia'sını (tarafdarlarını), küfür ve dalâlet ile itham etmeniz... Bundan sonra Müslümanları dine, Kur'an-ı Kerîm'in şahitlik etmediği açık bidatler ve facir mezhepler ile davet ediyorsunuz. Ve imâmların kabirlerini ziyaret etmeyi kınamanız, bu kabirleri ziyaret edenlere bidatçi diyerek iftira atmanız... Bununla birlikte siz avamdan olan, şerefi ve de Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e ulaşan bir vasıtası ve nesebi olmayan bir adamın kabrini ziyaret etmekte hemfikir oldunuz!.. Ve siz bu adamın nebîlerin mucizelerine ve evliyâ'nın kerametlerine sahip olduğunu iddia ediyorsunuz. Bundan dolayı size bu münkerâtı güzel gösteren şeytana ve onun

aldattıklarına Allâh lanet etsin!

Müminlerin emîri Allâh'a isrârla vefâ göstermek zorunda kaldığı bir kase/yemin ile yemin etti ki: Eğer siz kınanmış olan mezhebiniz ve eğri büğrü yolunuzu bırakmazsanız son derece şiddetli bir darbe, evsiz barksız bırakılma, öldürülme ve sürülme ile kuşatılacaksınız! Hiç şüphesiz kılıç kellelerinizde, ateş de evleriniz ve işyerlerinizde kullanılacaktır!"²¹

İbn'ul Esîr'in Berbehârî ve de Hanbelîlerden olan taraftarları hakkındaki sözleri böyledir. Bu zatın, zikri geçen münker ve bidatlerle alakalı tek bir kelime etmeyip bu münkerlere karşı çıkan İmâm Berbehârî ve ashabını ta'n etmesi düşündürücüdür. Berbehârî'nin Şia'yı reddetmesini ve Ehli Beyt imâmlarının kabirlerinin tazimini nehyetmesini eleştirmesi de dikkat çekmektedir. Naklettiği şeylerin bir kısmı -Hanbelîlere müşebbihe yaftası vurulması gibi- yalandır, bir kısmı da mücaze (demagoji) ve mübalağadır. Bir kısmı da -Şafililerle yaşanan ihtilaflar gibi- tahkike muhtaçtır. Burada zikredilen iftira ve tezviratın birçoğunun cevabı, bu okuyacağınız Şerh'us Sunne kitabında mevcuttur. Berbehârî ve ashabının münkeri nehyetmeleri fitne değildir. Bilhassa İslam devlet başkanının bu hususlarda gevşek davrandığı durumlarda tebaası münkerlere müdahele eder ve devleti de bu yönde teşvik eder. Bu tarz olaylar gerek ondan önce, gerekse de ondan sonra da yaşanmıştır. Tarihte mesela Ahmed bin Nasr el-Huzâî²², İbnu Teymiyye, İzz bin Abdisselâm hatta Osmanlı Devleti'nde türbelere ve bazı aşırı tasavvufçulara karşı kıyam etmeleri ile tanınan Kadızadeliler²³ hareketi mensuplarının

²¹ İbn'ul Esîr, el-Kamil Fi't Tarih, 7/40-41. Türkçesi için bkz. İbnü'l-Esir, El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, Bahar Yayınları: 8/256-257.

²² Biyografisi ileride 148. maddenin açıklamasında gelecektir.

²³ Kadızadeliler, Osmanlı devletinin yükselme dönemine damgasını vurmuş dinî bir ıslah hareketidir. Osmanlı ulemasından İmâm Birgivi ve Kadızade Mehmet Efendi'nin görüşlerinden ilham almışlardır. Bu âlimler, o devirde yaygın olan Hanefi-Maturidi geleneğine bağlı olmakla birlikte bilhassa tasavvufçuların ve kabirperestlerin aşırılıklarına yöne-

yaptığı emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'il münker hareketleri meşhurdur. Berbehârî'nin kıyamı da bu zincirin bir halkasıdır. Allâh hepsine rahmet etsin, âmin. Zaten bu münkere karşı çıkma hususu, İslam devletine kılıç çekme şeklinde değil, çoğu zaman münkerin izalesi hususunda devlet görevlilerine yardımcı olma şeklinde cereyan etmiştir. Müslümanlar arasında kılıç ise memnu'dur, yasaklanmıştır. Berbehârî'nin emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'il münker hakkındaki sözleri ileride, 131. maddede gelecektir. Söz konusu yerin açıklamasında da görüleceği üzere onun bu husustaki görüşü, Ahmed bin Hanbel ve diğer selef imâmlarından nakledilenlerle aynıdır. Ama herhalükarda İbn'ul Esîr'in ve diğer tarihçilerin naklettikleri, tarih boyu hakla batıl, maruf ile münker, Sünnet ile bidat arasında devam eden mücadelenin o dönemdeki tecellisini yansıtmaktan ibarettir ve de dünden bugüne her iki tarafın tutumlarının değişmediğini gösteren birer ibret vesikasıdır.

Şeyh Berbehârî'ye dil uzatan muasirlara gelince; şüphesiz onlar bu hususta kendi bidatçı seleflerini taklid etmişlerdir. Bunlardan en azılı olanı ise şüphesiz son devir Osmanlı ulemasından, tatil ehli (sıfat inkârcısı) kabirperest mülhid Düzceli M. Zahid el-Kevserî'dir. O, birçok kitabında dil uzattığı imâmlar arasında Berbehârî'ye özel yer vermiştir! O, Berbehârî'nin, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e verilecek olan Makam-ı Mahmud'un²⁴ (Övülmüş Makam'ın)

lik tenkidlerinde İbnu Teymiyye ve de İbn'ul Kayyim gibi öğrencilerinin eserlerinden etkilenmişler, çoğu zaman isim vermeden bu âlimlerin görüşlerini naklederek Anadolu coğrafyasına taşımışlardır.

²⁴ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا

مَحْمُودًا﴾

“Geceleyin uyanıp, yalnız sana mahsus olarak fazladan namaz kıl. Umulur ki Rabbin seni övülmüş bir makama yükseltir.” (İsra 17/79)

Kıyamet Günü Arşın üzerine Rabb *Teâlâ*'nın yanına oturtulması olduğu görüşünü müdafaa ederek fitne çıkarttığını ileri sürmektedir. Mücahid başta olmak üzere birçok selef âliminden nakledilen bu kavlin bir Mücessime görüşü olduğunu da iddia etmektedir.²⁵ Kevserî, İbnu Asâkir'in "Tebyinu Kezib'il Mufteri" adlı eserine düştüğü ta'likte de aynı hezeyanlarını sürdürmekte ve bunlara ek olarak Berbehârî ve ashabını cehaletle, ilimden uzak olmakla, Haşevîlikle vesaire ile itham etmektedir.²⁶

Kevserî ekolünü Türkiye coğrafyasında ihya etmeye çalışanlardan birisi olan ilahiyatçı yazar Ebubekir Sifil de birçok konuşmasında ve makalesinde Berbehârî'ye temas etmekte ve de akla hayale gelmedik ithamlarda bulunmaktadır. Mesela bir gazete yazısında şöyle demektedir:

"Bilhassa Irak coğrafyasında ortaya çıkan teşbihçi/tecsimci akımlar, asırlar ötesinden Suud Vehhabîliğinin tekfirci ideolojisine kaynaklık edecek olan bir çizgiyi ortaya koydular. Ebû Bekir el-Hallâl, "Makam-ı Mahmud"un, Allah Teâlâ'nın Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'i, Arş'ın üzerinde -haşa- yanına oturtmak için ayırdığı yer olduğunu söylemeyenlerin zındık ve kâfir olduğunu ve boynunun vurulması gerektiğini söyleyecek, Ebû Muhammed el-Berbehârî, bu ideolojinin kitlelere kılıç zoruyla benimsetilmesi gerektiğini ve bu ideolojiye aykırı düşünen kimselerin Allah'ın diniyle hiçbir ilişkisinin bulunmadığını söyleyecek; Ebû Zerr el-Herevî,

Âlimlerden birçoğu, buradaki Makam-ı Mahmud yani övülmüş makamdan kasdın şefaath makamı olduğunu söylerken, bazıları da selef müfessirlerinden Mücahid bin Cebr'in kavline dayanarak Allâhu Teâlâ'nın Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'i Kıyamet Günü kendisiyle beraber Arşın üzerine oturtacağını ve Makam-ı Mahmud'dan kasdın da bu olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşteki âlimlerden birçoğu bununla şefaath makamı arasında bir zıtlık olmadığını ve ikisinin de gerçekleşeceğini ifade etmişlerdir. Vallâhu a'lem.

²⁵ Kevserî, Te'nib'ul Hatib, sf. 275.

²⁶ Tebyinu Kezib'il Mufteri, sf. 392-393.

"Eşarîler ne mümin ne de Ehli Kitap'tır" görüşünü naklederek "irtidat ahkâmını" gündeme getirecek ve tekfir silahını alenen Ehli Sünnet'e yöneltecektir...

Tarih içinde bir parlayıp bir sönen bu ideoloji, hicrî 8. asırda İbn Teymiyye ile sistemli hale gelecek ve 4 asır sonra Muhammed bin Abdilvehhâb, Suud hanedanıyla birlikte Osmanlı'dan koparacağı Hicaz bölgesinde şirkle suçladığı Ümmet'e karşı "Tevhid" akidesini savunma iddiasıyla seri katliamların altına imza atarken ayağını işte bu tarihî arkaplana basacaktır.

Kısacası IŞİD yeni çıkmadı. O bu ümmetin tarihinde hep var oldu. Bugün gördüğümüzse, bu canavarın biraz daha azmanlaştırılmış halinden başka bir şey değil."²⁷

Yazıda yer alan birtakım maddi hatalardan -mesela Buhârî ravilerinden ve akidede Eşarî olan Ebû Zerr el-Herevî'yi, Hanbelî âlimlerinden Ebû İsmail el-Herevî ile karıştırması gibi- sarfı nazar etsek bile, hepsi Ehli Sünnet'in ve Hanbelî mezhebinin seçkin simalarından olan birtakım âlimleri, günümüzde ortaya çıkmış olan birtakım örgütlerle mukayese edip bağlantı kurmaya çalışması, cehaletin yanı sıra tam bir fırsatçılık örneği teşkil etmektedir. Burada, Türkiye'de henüz yeni yeni tanınan bu âlimleri ve onların bağlı olduğu selef menhecini, birtakım örgütlerin fikir babası veya kaynağı gibi gösterip kısa yoldan gözden düşürme gayretkeşliği görülmektedir.

Kuşkusuz, selefi akideye bağlı olan geçmiş birtakım ulemayı çeşitli yaftalarla suçlamak ve bilhassa günümüzdeki bazı siyasi olaylarla ve hareketlerle fikri anlamda ilişkili göstermeye çalışmak sadece Sifil'in yaptığı bir şey değildir. İnternette yapılacak basit bir aramada bu minvalde Berbehârî veya ona benzer başka âlimlerin mücessimelik, haşevilik, tekfircilik, terörizm vb. yaftalarla yaftalandığı birçok yazı, konuşma, panel, açık oturum vs'ye rastlamak mümkündür. Bilhassa son yıllarda Selefilik, Hanbelîlik ve benzeri konu-

²⁷ Vahdet Gazetesi - 22 Aralık 2014 Nereden Çıktı Bu İşid? başlıklı yazı.

larda ilahiyatçılar ve benzeri akademisyenler tarafından tertip edilen sempozyum ve çalıştaylarda Berbehârî başta olmak üzere geçmiş Hanbelî-Selefi alimleri hakkında bu tarz olumsuz propagandalara rastlanmaktadır ve bu da bu isimleri ilk defa duymuş olan kitlelerde bir önyargıya yol açmaktadır. Umarız, bu elinizdeki kitap başta olmak üzere bu âlimlerin eserlerinin neşredilmesi, bu önyargıların kırılmasında etkili olacaktır. Kitabın ilerleyen sayfalarında da açıkça görüleceği üzere İmâm Berbehârî'nin her bir sözü; ya bir ayet, ya bir hadis ya da seleften bir imâmın sözüne dayanmaktadır. Onun bu eserde akidevi konulara dair kendisine ait bir sözü yoktur. O bakımdan aslında Şeyh'e i'tikadi konularda yapılacak tenkidler, Ehli Sünnet akidesine, selef-i salihine dolayısıyla dinin kendisine yöneltilmiş olmaktadır. Biz bu vesileyle Berbehârî hakkında araştırmada bulunan herkese, bu âlimi sağdan soldan duyumlarla değil, bizzat kendi eserinden tanımalarını ve onun elimize ulaşan bu yegâne eserini mütalaa etmeden gerek onun, gerekse bağlı olduğu akidenin hakkında fikir sahibi olmamalarını tavsiye ediyoruz.

Yeri gelmişken, İmâm Berbehârî hakkında bazı Türkçe yayınlarda geçen başka birtakım asılsız iddialara da temas etmek istiyoruz. Bunlardan birisi, meşhur müfessir İmâm Taberî'nin (v. 310H) *rahimehullâh* vefatıyla neticelenen hadiselerin Berbehârî tarafından kışkırtıldığı iddiasıdır. Taberî ile bazı Hanbelîler arasında bir sürtüşme olduğu malumdur. İbnu Kesîr *rahimehullâh* 310 yılında vefat eden meşhurlarla alakalı bölümde Taberî ile Hanbelîler arasındaki ihtilaftan bahsetmiş, bunun sebebi olarak Taberî'nin Rafızilikle itham edilmesini göstermiştir. İbnu Kesîr'in zikrettiğine göre bu hususta Hanbelîler, Taberî'nin Gadir-i Hum hadislerine dair kitap telif etmesini ve çıplak ayağa mesh etmeye cevaz vermesini gerekçe olarak göstermişlerdir.²⁸ İbn'ul Esîr de Taberî'nin Rafızilikle itham edildiğini, ancak ona olan hışmın gerçek sebebinin ise Ahmed bin Hanbel'i fakihler zümresinden saymayıp

²⁸ İbnu Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, 14/846-850, Thk: Türki. Türkçesi için bkz. İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları, 11/257-261.

fakihler hakkındaki kitabında zikretmemesi olduğunu söylemektedir.²⁹ Yakut el-Hamevî³⁰ (v. 626H) ve başkalarının iddiasına göre ise Taberî, İsrâ 17/79. ayette geçen "Makam-ı Mahmud" yani övülmüş makamın, Kıyamet Günü Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Allâh Subhânehu ile beraber Arş'ın üzerine oturtulması yönünde Mücahid'den nakledilen haberi reddetmiş, Hanbelîler de bunun üzerine evini taşlamışlar ve de Taberî, bu görüşünden ve Ahmed bin Hanbel'le alakalı görüşlerinden rücu edene kadar evin önünden ayrılmamışlardır. Ancak, Taberî'nin -ona aidiyetinde bir şüphe olmayan- tefsirinde ilgili ayetleri açıklarken bu rivayete yer vermesi ve de söz konusu görüşü desteklemesi, bu son rivayetin asılsız olduğunu göstermektedir. İmâm Taberî ile Hanbelîlerin arasındaki ihtilafın kaynağı ne olursa olsun, bu olaylara İmâm Berbehârî'nin öncülük ettiğine veya karıştığına dair -kaynaklarda ulaşabildiğimiz- herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hal böyle olduğu halde söz konusu hadiselerin Bağdad'da olması ve o dönemde de Bağdad'da Hanbelîler'in reisinin İmâm Berbehârî olmasından yola çıkarak bazı kimseler bu olayı Şeyh'e mal etmeye çalışmışlardır. Bu hususta ilahiyatçı Ferhat Koca "Taberî'nin ölmü üzerine Hanbelî mezhebi taraftarlarının çıkardığı karışıklıklarda dolaylı da olsa onun etkisinin bulunması muhtemeldir" derken³¹, İsa Koç ismindeki başka bir ilahiyatçı, Berbehârî'nin "Haşeviyye"den olduğunu isbatlamak (!) amacıyla telif ettiği makalesinde, daha kesine yakın bir dil kullanarak "Meydana gelen bu olaylarda Hanbelîlerin lideri konumundaki Berbehârî'nin etkisinin olmadığını iddia etmek çok makul gözükmemektedir." diyebilmektedir. Bunu dedikten sonra bir anda bunu kesin bir hakikat gibi takdim ederek, "Berbehârî ve arkadaşlarının Taberî'ye

²⁹ İbn'ul Esîr, El-Kâmil Fi't Tarih, 6/677-679. Türkçesi için bkz. İbnü'l-Esir, El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, Bahar Yayınları: 8/114-116.

³⁰ Yakut el-Hamevî, Mu'cem'ul Udeba, 6/2450-2451.

³¹ Ferhat Koca, İslam Hukuk Tarihinde Selefî Söylem/Hanbelî Mezhebi, sf. 57, Ankara Okulu Yay, Ankara 2002.

karşı davranışlarının bazı sebepleri olabileceği üzerinde değerlendirilmeler yapılmıştır.” demiş ve ardından bunun sebeblerini sıralamıştır.³² Taberî'ye karşı yapılan bu hareketlerin Berbehârî'nin ve hatta dönemin diğer Hanbelî âlimlerinin tasvibine mazhar olduğu hususu daha ispatlanmamışken, bir de bu isbatlanmamış vakianın sebeblerini sıralamaya kalkışmıştır ki bunun da ilim edebine, hatta akademik anlayışa dahi ne kadar uygun olduğunun yorumu bilinçli ve insafli okuyuculara aittir. İbnu Kesîr'in ilgili yerde zikrettiği ve İbnu Huzeyme gibi âlimlerden de naklettiği gibi bu olay, Hanbelîler arasındaki avam tabakasından bazı cahil kimselerin müdahil olduğu bir hadisedir. Dönemin Hanbelî âlimlerinin bu hadiseleri tasvip ettiğine dair -varsayımların ötesinde- bir delil bulunmamaktadır. Yine 317H tarihinde, Bağdad'da İsra 17/79. ayetinin tefsiri hakkında Hanbelîler ile muhalifleri arasında meydana gelen tartışmalar ve bu tartışmalar neticesinde çıkan bazı kanlı olaylar da bu zikri geçen ilahiyatçılar ve başkaları tarafından Berbehârî'ye mal edilmeye çalışılmıştır.

³³ Ancak biz, muasırlar haricinde mevzuyu Berbehârî'yle irtibatlandıran herhangi bir kaynağa rastgelmedik. İbnu Kesîr *rahimehullâh*, bu olayın Hanbelîlerden -Berbehârî'nin hocası- Ebû Bekir el-Merrûzî'nin taraftarları ile onlara muhalif olanlar arasında yaşandığını zikretmekte ve Berbehârî'nin ismini zikretmemektedir.³⁴ İbn'ul Esîr de böyle demektedir.³⁵ Görüldüğü kadarıyla

³² Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 2017/1, Sayı: 38, sf. 101 (İsa Koç imzalı, Berbehârî ve Şerhu's-Sünne Adlı Eserindeki Haşvî Temâyül, başlıklı makale içerisinde).

³³ Ferhat Koca ve İsa Koç'un dile getirdiği bu iddiayı A. Saim Kılavuz da Diyanet İslam Ansiklopedisindeki Berbehârî maddesinde ifade etmiştir. (DİA, 5/476).

³⁴ İbnu Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, 15/42, Thk: Türki. Türkçesi için bkz. İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/286.

³⁵ İbn'ul Esîr, El-Kâmil Fi't Tarih, 6/746-747. Türkçesi için bkz. İbnü'l-Esir, El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, Bahar Yayınları: 8/177-179.

günümüzde Berbehârî hakkında akide muhalifleri tarafından yapılan araştırmaların birçoğu insaf ve adaletten uzaktır ve bundan dolayı da onun sağlığında yaşanmış birçok olay, gerçekten ilgisi olup olmadığına ilmi kıstaslar çerçevesinde yaklaşılmadan, alelacele ona mal edilmeye çalışılmıştır. İmâm Berbehârî'nin dâhil olduğu hadiseler, daha önce zikretmiş olduğumuz birtakım olaylardır ve bunlar da zaten tarih kitaplarında kaydedilmiştir. Vallâhu a'lem.

2- ŞERH'US SUNNE³⁶ HAKKINDA

Bu başlık altında da şu hususlara yer vereceğiz:

- Kitabın Muhtevası ve Metodu
- Kitabın İmâm Berbehârî'ye Nisbeti
- Kitabın Hazırlanmasında Takip Ettiğimiz Usul

a) Kitabın Muhtevası ve Metodu

"İnanç esasları" olarak tercüme edebileceğimiz "akide" ya da "i'tikad" ismi verilen ilim dalı, İslamî ilimlerin en şerefliisidir. "Usul'ud'din/Dinin asılları" veya "Tevhid" gibi isimler de verilen

³⁶ İbnu Receb el-Hanbelî *rahimehullâh* meşhur Gurabâ Hadisi'nin Şerhi'ni yapmakta olduğu "Keş'ul Kurbe fi Vasfî Hâli Ehl'il Gurbe" isimli eserinde "Kitâb'us Sunne", "Usul'us Sunne", "Şerh'us Sunne" gibi isimlerle bilinen bu tarz eserler hakkında şu açıklamayı yapmaktadır:

"...Daha sonra, Ehl'ul Hadis ve onlardan başkalarından oluşan müteahhir âlimlerin birçoğunun örfünde Sünnet, itikâd meselelerinde -hâssaten Allâh'a, meleklerine, kitaplarına, rasûllerine, Kıyamet Günü'ne iman gibi meseleler, keza kader meseleleri ve sahabenin faziletleri gibi hususlarda- şüphelerden uzak olan yolu tanımlayan bir ibâre hâline geldi. Bu ilime dair -Sünnet kitapları olarak isimlendirdikleri- çok sayıda eser tasnif ettiler. Sünnet ismiyle bu ilmi hususileştirdiler. Zira bu ilmin kadri azimdir ve buna muhalefet eden kimse, helak oluşun eşiğindedir. Kâmil Sünnet ise şüphelerden ve arzulardan emin yoldur (...)" (İbnu Receb, Mecnû'u Resâil'il Hâfiz İbnu Receb el-Hanbelî, Gurabâ Hadisi'nin Şerhi, 1/320)

bu ilim dalının, ilimlerin en şerefliisi olması, ihtiva ettiği konulardan kaynaklanmaktadır. "İlim, maluma yani bilinen şeye göre şeref kazanır" şeklinde bir söz vardır. Akide ilminin konusu öncelikle Allâh Subhânehu'nun bir ve tek oluşu, sahip olduğu kemal sıfatlar ve en güzel isimler (el-Esma'ul Husna) ile başlar; sonra meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve de kadere iman gibi konularla devam eder. Bütün bunlar en değerli varlıklar ve en önemli meseleler olduğu için bunları tanıtmayı hedef alan akide ilmi de en değerli ve en önemli ilim dalı olmuştur. Rasuller ve nebîler, tevhid başta olmak üzere akide konularını talim etmek için gönderilmiş, kitaplar bunun için indirilmiştir. Peygamberlerden sonra onların varisi olan Rabbanî âlimler de en öncelikli mesele olarak akidenin üzerinde durmuşlardır.

Akidenin dayandığı esas itibariyle iki temel vardır:

1- Tevhid yani Allâhu *Teâlâ*'nın birliği ve de bunun gibi dinin asıllarını, kendisi olmadan İslam'ın geçerli olamayacağı esasları teşkil eden meseleler.

2- Sünnet yani dini, sonradan ortaya çıkan bidatlardan uzaklaşarak Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* ve ashabının anladığı şekilde anlamak ve tatbik etmek.

Bu iki esas, ahirette kurtuluş için gerekli iki şarttır. Bu ikisi, asla birbirinden ayrılmaz. Tevhid olmadan Sünnet zaten olmaz. Sünnet yani selef menhecine bağlılık olmadan gerçekleşen bir tevhid ise eksiktir ve eninde sonunda yıkılıp şirke dönüşmeye mahkûmdur. Nitekim tarihte yaşanan vaka budur. İslam ümmeti önce bidatlara müptela olmuş, selefîn fehminde uzaklaşmış ve sonra yavaş yavaş açık şirkin içine düşerek günümüzdeki halini almıştır.

İslam uleması, meselenin bu şekildeki ehemmiyetinden ötürü ilk dönemlerden başlayarak akide hakkında eserler telif etmeye başlamışlardır. Selef-i salihin döneminde ve ondan sonraki dönemlerde akide adına telif edilen eserlerin büyük bölümü "Sünnet" hakkındadır. Yani bu eserlerde kişinin Müslüman olması için gereken asgari bilgiler ve bizzat Allâh'ın ibadette birleşmesi hakkındaki malumatlardan ziyade, bu tevhid esasını ve dinin diğer açık hükümlerini

zahirde kabul etmiş olan kible ehli arasında ihtilaf konusu olmuş meseleler hakkında selef imâmlarının sahip olduğu hak akidenin beyan edilmesi hedeflenmiştir. Başka bir tabirle, elinizdeki bu eser de dâhil olmak üzere "Sünnet"e dair telif edilen eserlerde İslam'a muhalif olduğu açık olan aleni küfür ve şirk akidelerinden ziyade, İslam adına ortaya çıkmış olan ve insanların birçoğuna gizli kalan bidatlerin deşifresi ağırlıklı konudur. Bizatihi uluhiyyet ve rububiyyet tevhidini ihlal eden şirk çeşitleri hicri 6. ve 7. asırlar gibi biraz daha sonraki dönemlerde yaygınlaşmaya başlamıştır. O yüzden tevhidin asılları hakkındaki konulara ancak bu dönemlerde yaşayan İbnu Teymiyye, İbn'ul Kayyim ve de daha sonraki asırlarda yaşayan Muhammed bin Abdilvehhâb ve Necdî davet âlimlerinin ve emsali ulemanın eserlerinde rastlanabilmektedir. Sadedinde olduğumuz İmâm Berbehârî'nin "Şerh'us Sunne/Sünnet'in Açıklaması" adlı eseri de bu bahsettiğimiz "Sünnet" ağırlıklı eserlerden birisidir. O yüzden gerek bu kitapta, gerekse "Sünne" tarzı diğer eserlerde -mesela günümüzün en güncel konuları olan- hakimiyet şirki veya kabir şirkleri gibi meselelere yer verilmesi beklenmemelidir. Zira o dönemlerde bu tarz şirk çeşitleri henüz bugünkü kadar yaygınlık kazanmamıştı.

"Sünnet" kelimesi Arapça'da "Kanun, yol, gelenek, örf, adet, alışkanlık" gibi manalara gelen bir kelimedir. Mesela şu ayet-i kerimede olduğu gibi:

﴿وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَذْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا
وَلَا نَصِيرًا سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ
تَبْدِيلًا﴾

"Eğer kâfirler sizinle savaşsalar, arkalarına dönüp kaçarlardı. Sonra bir dost ve yardımcı da bulamazlardı. Allâh'ın, ötedenberi süregelen kanunu budur. Allâh'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın." (el-Feth 48/22-23)

Cerîr bin Abdillâh *radiyallâhu anh*'tan gelen hadiste ise fakirlerle yardım hususunda bir çığır açan sahabinin övülmesi sadedinde

Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ.»

"Kim İslam'da iyi bir Sünnet/çığır açarsa açtığı çığırın eciri ve kendisinden sonra, onunla (o çığırla) amel edenlerin ecirleri, sevaplarından hiçbir şey eksilmeden ona aittir. Kim de İslam'da (Müslümanlar içinde) kötü bir Sünnet/çığır açarsa, açtığı çığırın günahı ve kendisinden sonra onunla amel edenlerin günahları, günahlarından birşey eksilmeden ona aittir."³⁷

Burada da "Sünnet" tabiri, gelenek ve takip edilen yol manasında kullanılmıştır. Bunlar, Sünnet kelimesinin lugavî anlamlarıdır. İslamî ıstılahta ise Sünnet tabirinin manası, hangi ilim dalıyla alakalı kullanıldığına göre değişkenlik arz etmektedir. Fıkıh ıstılahında çoğu zaman farz veya vacib olmayan müstehabb ameller manasında "Sünnet" tabiri kullanılırken, hadis ilminde ise Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'in kavil (söz), fil ve takrirleri (onayladıkları) manasında kullanılmaktadır. Akide ilminde ise daha ziyade bidatın zıttı manasında Sünnet tabiri kullanılır. Bu kitapta ve benzeri diğer i'tikadî kitaplarda kullanılan "Sünnet" tabiri bu anlamdadır ve sadece Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'in hadislerini değil, gerek bunu gerekse de sahabenin ve bütün bir selef-i salihin neslinin tatbik ettiği din anlayışını da kapsayacak şekilde aslında dinin tamamı ve bilhassa sahih İslam akidesi, Ehli Sünnet i'tikadı manasında kullanılmıştır. Başka bir ifade ile buradaki Sünnet kavramı, bir bütün olarak İslam Sünnet'ini, İslam geleneğini, Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem ve ashabından

³⁷ Müslim, Hadis no: 1017.

miras kalan sahih geleneği ifade etmektedir. Bunun karşısında da "Sünnet"te yani İslam geleneğinde yeri olmayan yeni icadlar yani bidatler yer almaktadır. İşte bu manadaki Sünneti yani selef-i salihinin akidesini anlatmayı hedefleyen kitaplar "Takip edilmesi gereken hakiki, esas yol" veya "Gerçek İslam yolu ve geleneği" olarak tercüme edebileceğimiz "es-Sunne" veya buna yakın isimlerle isimlendirilmiştir. Berbehârî'nin kitabının ismi olan Şerh'us Sunne tabirini ise Sünnet'in yani sahih İslam anlayışının açıklaması veya izahı şeklinde tercüme edebiliriz. Daha anlaşılır olması için kitabın ismini alt başlıkta "Ehli Sünnet Akidesinin İzahı" olarak vermeyi tercih ettik. Yani, eserin isminde geçen şerh (açıklama) kelimesi, İmâm Berbehârî'nin, kendisinden önce kaleme alınmış bir eseri açıklaması yahut belli bir kitabı yorum ve delillerle şerh etmesi manasında değil aksine Sünnet yolunun açıklanarak ortaya çıkarılması manasında kullanmıştır.

Elinizdeki bu kitabın da dâhil olduğu "Sünnet" ya da "es-Sunne" edebiyatı adını verebileceğimiz külliyattan bir kısmı İmâm Ahmed bin Hanbel'in (v. 241H) "Usul'us Sunne" adlı risalesi, yine Buhârî'nin hocası Humeydî'nin (v. 219H) aynı isimdeki eseri, keza Şafî'nin öğrencisi Müzenî'nin (v. 264H), Berbehârî'nin bu kitabıyla aynı ismi taşıyan Şerh'us Sunne adlı eseri gibi muhtasardır, yani tafsili delillere çok fazla yer vermeden sadece özet olarak akidenin beyanını esas almaktadır. Veyahut da Abdullâh bin Ahmed bin Hanbel'in (v. 297H) ve Ebû Bekir el-Hallâl'ın (v. 311H) es-Sunne başlıklı kitapları, Lâlekâ'î'nin (v. 418H) "Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne" isimli aynı konulu eserinde olduğu gibi akide konularını deliller ve seleften gelen asar ışığında ayrıntılı olarak işlemektedir. Berbehârî'nin kitabı ise bunların tam ortasında olup çok kısa değildir, lakin hadisleri senedleriyle zabtedip ayrıntılı delillere de yer vermemektedir. Esas itibariyle muhtasar eserler arasında yer alır, ancak döneminde bidat ehli tarafından tartışma konusu yapılmış hemen her meseleyi ele alıp Ehli Sünnet'in görüşünü beyan etmesi bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır.

Kısacası bu eser, Sünnet ve Eser Ehli'nin i'tikadının özetini içermektedir. Hadis ve eserler zikredilmeksizin ve de bablar hâlinde ele

alınmaksızın yazılan, Sünnet ve i'tikadla ilgili muhtasar kitapların en genişlerinden kabul edilir. Müellif bu risalede Ehli Sünnet'in i'tikad konularında icma ettikleri hususları zikretmiş, bununla da kalmayıp bu konularla ilgili birçok fer'î meseleyi zikretmiştir. Ayrıca bazı zamanlarda ve beldelerde Ehli Sünnet'in şîârı hâline gelen, Sünnet Ehli kimsenin kendisiyle rey ve heva ehlinde ayırt edildiği bazı fikhî meseleleri de zikretmiştir. "Mestler üzerine Mesh etmek", "Muta Nikâhı'nın (muvakkat/geçici nikâhın) Hükmü" gibi fikhî mevzulara -muhtelif dalâlet fırkalarına reddiyede bulunmak gerekçesiyle- değindiği görülmektedir. İmâm Berbehârî'nin, bu eserinde aynı hususlara -konunun önemine binaen yahut farklı açıdan konuyu ele alarak- tekrar yer verdiğini de müşahade etmek-teyiz. Bunlar, Şerh'us Sunne kitabının konusu ve muhtevası hakkındaki özet bilgilerdir, kitap okunurken bu hususların göz önünde bulundurulması isabetli olacaktır.

b) Kitabın İmâm Berbehârî'ye Nisbeti

Kitabın tercümesinde esas alınan nüsha, Ebû Abdillâh Âdil bin Abdillâh Al'u Hamdân'ın "El-Cami" adlı eserinde naklettiği ve Zahiriyye Kütüphanesi'nin el yazmaları arasında, Umeriyye Mecmuası (31/1) olarak kayıtlı olduğunu ifade ettiği orijinal el yazması nüshadır. Bu, kitabın bilinen tek yazma nüshasıdır. El-Hamdân, bunun yanı sıra İbnu Ebî Ya'lâ'nın Tabakat'ul Hanâbile adlı eserinde naklettiği Şerh'us Sunne metninden de istifade ederek iki nüshayı karşılaştırdığını ifade etmiştir. Tercümede el-Hamdân'ın nüshası esas alınmakla beraber, Şerh'us Sunne'nin diğer nüshalarındaki bazı ifade farklılıklarına da gerekli olduğu yerlerde dipnotlarda işaret edilmiştir.

Bu değerli eser, yazma nüshasında Gulamu Halil isminde başka birisine nispet edilmişse de bu doğru değildir. Bu zat, hadiste zayıf olmakla hatta hadis uydurmakla itham edilen birisidir. 275H senesinde vefat etmiştir. Berbehârî ise 329H senesinde vefat etmiştir. Yazma nüshada Şerh'us Sunne'yi Gulamu Halil'den rivayet eden kişi olarak zikredilen Ahmed bin Kamil, Gulamu Halil vefat ettiğinde sadece 15 yaşındaydı. O yüzden bu kitabı, İmâm

Berbehârî'den rivayet etmesi daha ma'kuldur. Nüshayı yazan zatın, Berbehârî'nin ve çevresinin yaşadığı sıkıntılardan ve de dönemin şartlarından ötürü Berbehârî'nin ismini zikretmek istememiş olması da ihtimal dâhilindedir. Bu eserin Gulamu Halil'e ait olmadığının en büyük delillerinden bir tanesi, kitabın içerisinde 116. maddede geçen şu ifadedir:

"Sana bu kitapta söylediklerimin tamamı Allâh'tan, Rasûlü'nden, onun ashabından, tabiinden ve üçüncü nesilden dördüncü nesle kadar gelip geçmiş kişilerdendir."

Gulamu Halil vefat ettiğinde henüz dördüncü nesil sona ermemişti. Bu, kitabın Berbehârî'ye ait oluşuna delil gösterilen hususlardandır.³⁸

İlim ehlinde çok sayıda kişi bu eseri İmâm Berbehârî'ye nispet etmiştir. Mesela;

-İbnu Ebî Ya'lâ, "Tabakat'ul Hanâbile" adlı eserinde Berbehârî'nin "Şerhu Kitab'is Sunne" adlı bir eseri olduğundan bahsetmiş ve sonra kitabın tamamına yakınına nakletmiştir. (A.g.e 2/18-43) Ayrıca Eb'ul Yeman el-Uleymî (el-Menhec'ul Ahmed, Dâru Sâdır

³⁸ Konuyla ilgilenenler, kitabın müellifine nisbeti ve kitabın yazma nüshası hakkında geniş bilgi için Arapça'da Şerh'us Sunne'nin bugüne kadar basılmış olan tahkikli nüshalarına müracaat edebilirler. Bizim bu çalışmada kendisinden istifade ettiğimiz tahkikli baskılar şunlardır:

-El-Cami fi Akaidi ve Rasaili Ehl'is Sunneti ve'l Eser, Ebû Abdillâh Âdil bin Abdillâh Al'u Hamdân, Şerh'us Sunne'yi ihtiva eden bölüm, sf. 837-885, Dar'ul Menhec, Baskı Tarihi: 1437H; Türkçesi için bkz. Sünnet ve Eser Ehli'nin Akidesine Dair Risaleler, sf. 595-635, Neda Yay.

-Şerh'us Sunne, Thk: Cumeyzî, Mektebet'u Dar'il Minhac, Baskı Tarihi: 1426H

-Şerh'us Sunne, Thk: Radadî, Mektebet'ul Guraba'il Eseriyye, Baskı Tarihi: 1414H

Bu çalışmamızda, ismi geçen kitapların orijinal pdf nüshalarından istifade ettik.

Beyrut, 2/227-236), İbn'ul İmâd el-Hanbelî (Şezerât'uz Zeheb, Thk. Arnavut, 4/159-163), Zehebî (Tarih'ul İslam, Dar'ul Kitab'il Arabî Beyrut, 24/258, 321-330 seneleri arasındaki hadiselerle alakalı bölüm ve Siyeru A'lam'in Nubelâ, Thk. Arnavut, 15/91) İbnu Ebî Ya'lâ'yı bu hususta tasdik etmişler ve Şerh'us Sunne'den alıntılar yapmışlardır.

-İbnu Teymiyye el-Musvedde adlı eserde (sf. 560): "Ebû Muhammed (el-Berbehârî) Şerh'us Sünne'de dedi ki" diyerek Berbehârî'nin akıl konusundaki bir sözünü nakletmektedir. Bu ibarenin tamamını 83. madde ve açıklamasında görebilirsiniz.

-Hanbelî fakihlerinden İbnu Muflih İmâm Berbehârî'nin bidat ehliyle oturmanın hükmü hakkındaki bir sözünü "Bizim ashabımızın mütekaddimlerinden olan Hasen bin Ali Ebû Muhammed el-Berbehârî, 'Şerh'us Sunne' adlı kitabında şöyle demektedir" diyerek nakletmektedir. (el-Furu' -Tashih'ul Furu ve Haşiyesi ile birlikte-, 3/269; ayrıca el-Adab'uş Şer'iyye, 3/577) Söz konusu ibare için 154. madde ve açıklamasına müracaat ediniz. İbnu Muflih, el-Adab'uş Şer'iyye adlı eserinin muhtelif yerlerinde de bu kitabına atıf yaparak Berbehârî'nin çeşitli sözlerini nakletmektedir. 11. madde ve devamındaki, keza 125. maddedeki sözleri buna misaldir.

Bütün bunlar, Şerh'us Sunne'nin İmâm Berbehârî'ye ait olduğunu ve bu hususun ilim ehli arasında meşhur olduğunu göstermektedir.

c) Kitabın Hazırlanmasında Takip Ettiğimiz Usul

Yukarıda zikrettiklerimizden de anlaşılacağı üzere İmâm Berbehârî'nin bu eseri, mücahid bir âlimin kaleminden çıkmış olan ve de fevkalade mühim hususları ihtiva eden bir eserdir. Bundan dolayı biz de kitabın hak ettiği ölçüde bir çalışma yapmaya gayret ettik. İmâm Berbehârî'nin zikrettiği ayet, hadis ve selefe ait eserlerin/rivayetlerin kaynaklarını mümkün olduğu ölçüde göstermeye çalıştık. Ayrıca Berbehârî'nin kavillerinin bu kaynaklardaki delil ve dayanaklarına da gücümüz nisbetinde

işaret ettik. Şeyh'in işaret ettiği ya da açıklama babından zikretmiş olduğumuz hadislerin tahrirlerinin yanı sıra sıhhat durumlarını da âlimlerden nakille belirtmeye çalıştık. Ta ki Şeyh *rahimehullâh*'ın sözlerinin her birinin Kur'an, Sünnet ve selefın asarındaki mesnedleri ortaya çıksın ve bu kavillerin hiç birinin Şeyh'in kendi şahsi, indi görüşleri olmadığı iyice belirginleşsin. Bu açıdan kitaba gerçekleştirmeye çalıştığımız tahkik, bir nevi Şeyh'in ve de onun şahsında bütün bir Ehli Sünnet'in müdafaası olarak da kabul edilebilir.³⁹ Elbette ki her insan gibi İmâm Berbehârî'nin de hataları olabilir, keza Kur'an dışındaki her kitapta olduğu gibi bu kitapta da hatalar olabilir, hatta vardır. Biz, kitapta yer alan çok istisnai bazı zayıf rivayet ve görüşlere gerekli durumlarda işaret ettik. Ancak bunları bile Şeyh *rahimehullâh*, kendi görüşüne ve içtihadına değil, sahih addettiği birtakım haberlere dayandırarak söylemiştir. Bunlar da dediğimiz gibi sınırlıdır.

Ayrıca Şeyh'in sözlerinde kapalı olan veya ne amaçla söylendiği anlaşılmayabilecek olan hususları da açmaya çalıştık. Bütün bunları yaparken kendi araştırmalarımızın yanı sıra Şerh'us Sunne'nin muhtelif tahkikli nüshalarına ve de asrımızda bu kitaba yapılmış olan çeşitli yazılı ve sesli şerh çalışmalarına da müracaat ettik. Orijinal metinle mukayese imkânı vermesi ve gerektiğinde bir ders kitabı olarak da kullanılabilmesi için kitabın harekeli Arapça

³⁹ Bazı kimseler, -bu kitabı neşreden muhakkikler ve şerh eden bazı muasır davetçiler de dâhil olmak üzere- İmâm'ın kendi kitabıyla alakalı kullandığı ve bu kitapta yazılan herşeye tamamıyla teslim olunması gerektiğini ifade eden bazı sözlerine itiraz etmekte ve de bunu abartılı bulduklarını ifade etmektedirler. Lakin kitabın yazılış gayesinin, ismin-den de anlaşılacağı üzere "Şerh'us Sunne" yani Ehli Sünnet akidesini açıklamak olduğu, içtihadî konulara yer verilmediği, bilakis selef nezdinde ittifak edilmiş olan, Ehli Sünnet'in temel esaslarının anlatıldığı göz önünde bulundurulduğunda Berbehârî'nin kendi kitabına yönelik bu tezkiyesinin, kendisine ve yazdığı esere yönelik bir övgü değil, bilakis kitabın içeriğini teşkil eden selef akidesine yönelik bir bağlılık çağrısı olduğu anlaşılır. İleride ilgili maddelerde bu konunun açıklaması gelecektir inşâllâh.

metnini de koyduk. Her maddenin önce Arapça metnini, sonra Türkçe tercemesini verdik. Kitaptaki konuların daha iyi anlaşılabilmesi için konu başlıkları koyduk. Kısacası öylesine okunup geçilecek bir kitap olmayan bu değerli eseri, her maddesi açık olarak anlaşılacak ve ilim taleb edenler için kullanışlı olacak bir şekilde hazırlamaya gayret ettik.

İmâm Berbehârî'nin hayat hikâyesinden de anlaşılacağı üzere, Şeyh'in günümüze ulaşan tek eseri olan bu kitap; masabaşında rahat koşullarda değil bilakis aktif bir davet ve cihad hayatının içinde; kan, gözyaşı ve ter akıtarak yazılmış olan, adeta Şeyh'in mücadele dolu hayatının bir özeti ve semeresi mahiyetindeki bir çalışmadır. Bu sebeple geçmişte ve günümüzde akademik, ticari ya da kariyer amaçlı olarak telif edilmiş eserlerle mukayese edilemez, onlarla bir tutulamaz. O yüzden bizler bu kitabın hakkını vermeye çalıştık, Okuyucudan da istirhamımız şudur ki; bu kıymetli esere hakkını versinler, bu kitaptaki her biri altın değerindeki nasihatlere karşı duyarlı olsunlar, bu kitabı okuyup geçmesinler veya okumadan, anlamaya çalışmadan kütüphane raflarında tozlanmaya terketmesinler; bilakis içindeki hususları gereğince okuyup fikhetsinler ve gereğiyle amel etsinler inşâllâh.

İmâm Berbehârî ve temsil ettiği misyona karşı önyargıları veya karşı duruşları olan muhaliflere de tavsiyemiz, Şeyh *rahimehullâh* ve menheci hakkındaki bildiklerini gözden geçirsinler ve bu konuda bir şey söyleyeceklerse duyumlarla vesaire ile değil, ancak onun sözlerinden yola çıkarak söylesinler. İşte onun görüşleri bu eserde bir araya toplanmıştır, her bir sözünün kaynakları da ortadadır. Görüleceği üzere Şeyh'in Kitâb, Sünnet veya selefin asarından bir yere dayanmayan bir tane şahsi görüşü mevcut değildir. Şu halde rastgele Şeyh'i tenkid eden herkes bilerek veya bilme-yerek selef-i salihinle hatta dinin bizzat kendisiyle karşı karşıya gelmek durumundadır ki bu da helak olmakla eş anlamlıdır. Sözlerimizi noktalarken, bu kitabın tıpkı geçmişte olduğu gibi günümüzde de İmâm Berbehârî'nin kıyamına benzer bir tevhidî, sünnî, selefî, eserî uyanış sürecine -maalesef bu yönlerden çorak olan bu topraklarda- vesile olmasını Rabb'ul Alemin'den niyaz ediyor ve

bizleri de bu yolda hizmetkâr kılmasını diliyoruz. Rabbimiz bu yolda yaptığımız çalışmaları günahlarımıza keffaret kılsın ve bizleri bu vesileyle Firdevs Cennetlerine ulaştırsın, âmin.

Velhamdulillahi Rabb'il âlemin.

Ebû Muhammed Selefî
Abdülhakim Hanîf

شَرْحُ السُّنَّةِ

الْإِمَامُ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ خَلْفَ
الْبَرْبَهَارِيِّ

Şerh'us Sunne

**İmâm el-Hasen bin Ali bin Halef
el-Berbehârî**

Müslüman her
işinin başına
hamd koymalıdır.
Allah (cc) bize
böyle öğretmiştir.
O yüzdendir Rob'tır.
(Terbiye eden)

Giriş

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ عَلَيْنَا بِهِ، وَأَخْرَجَنَا فِي خَيْرِ أُمَّةٍ.
فَنَسْأَلُهُ التَّوْفِيقَ لِمَا يُحِبُّ وَيَرْضَى، وَالْحِفْظَ مِمَّا يَكْرَهُ وَيَسْخَطُ

Bizi İslam'a ileten, İslam ile bize lütufta bulunan¹, bizi en hayırlı ümmet içinde çıkaran² Allâh'a hamd olsun. O'ndan bizi sevdiği ve razı olduğu şeylere muvaffak kılmasını, sevmediği ve hoşlanmadığı şeylerden de muhafaza buyurmasını niyaz ederiz.

Hamd ⇒ Süğü Allah (cc) kendi kitabında da Süğü (hamd) ile başlıyor. İman'da bu sünneti yerine getirmiş ~~Allah'tır~~ kitabında.

¹ Allâhu Teâlâ şöyle buyuruyor:

﴿يَمُنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُوا عَلَيَّ إِلَّا مَعَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

"Onlar İslam'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı bana minnet etmeyin. Eğer (imanında) sadık (doğru) kimselerseniz bilesiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allâh size lütufta bulunmuştur." (Hucurat 49/17) → Allah (cc) bize minnet ediyor. Yani bizden teşekkür istiyor "Kullu" ile.

² Bu ifade şu ayet-i kerimeye atıftır:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾

"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz." (Al-i İmran 3/110)

↳ Muhammed (sav) ümmetinden olmak bir ayrıcalıktır.

* Bir bidat başka bir bidati getirir. Hasan-ı Basri
öğrencisi olan mukzili bası olan kişi büyük günah
işleyenlerin dünyada kafir olacağını söylemiştir
40 Ebu Muhammed el-Berbehân
Hakikiler hem dünyada hem ahirette kafir
olduğunu söyleyip iki durumda da hüküm
vermiştir.

Ehli Sünnet Menhecinin Dayandığı Esaslar³

اعْلَمُوا أَنَّ الْإِسْلَامَ هُوَ السُّنَّةُ، وَالسُّنَّةُ هِيَ الْإِسْلَامُ، وَلَا يَقُومُ أَحَدُهُمَا

* İslam'ı anlamak
İslam'ı öğrenmek
bilmektir.

إِلَّا بِالْآخِرِ

1. Bilin ki İslam, Sünnet'tir, Sünnet de İslam'dır. Biri ancak
diğeri ile ayakta durur.⁴ → Bizati diğer bidat taifelerden
ayrım için sünnete bakış açımız

فَمِنَ السُّنَّةِ: لُزُومُ الْجَمَاعَةِ، فَمَنْ رَغِبَ عَنِ الْجَمَاعَةِ وَفَارَقَهَا فَقَدْ
خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ، وَكَانَ ضَالًّا مُضِلًّا

Sünnetin
ilk
gerekliliği
cemaattir.
2. Cemaatten⁵ ayrılmamak da Sünnet'tendir. Kim cemaatten yüz
çevirir ve ayrılırsa İslam'ın halkasını boynundan çıkarmış olur.⁶
Hem sapan hem de sapıran bir kimse olur.

وَالْأَسَاسُ الَّذِي تُبْنَى عَلَيْهِ الْجَمَاعَةُ: وَهُمْ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَحِمَهُمْ أَجْمَعِينَ، وَهُمْ أَهْلُ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ، فَمَنْ لَمْ
يَأْخُذْ عَنْهُمْ فَقَدْ ضَلَّ وَابْتَدَعَ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَالضَّلَالَةُ وَأَهْلُهَا فِي
النَّارِ

3. Cemaatin üzerine bina edildiği esas Muhammed sallallâhu
aleyhi ve sellem'in ashabıdır. Allâh onların hepsine rahmet etsin.
Onlar Ehli Sünnet ve'l Cemaat'tir.⁷ Kim (ilmi) onlardan almazsa
sapıtır ve bidatçı olur. Her bidat dalâlettir. Dalâlet ve ehli ise
ateştedir.⁸

وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ:

لَا عُذْرَ لِأَحَدٍ فِي ضَلَالَةٍ رَكِبَهَا حَسِبَهَا هُدًى، وَلَا فِي هُدًى تَرَكَهُ حَسِبَهُ
ضَلَالَةً، فَقَدْ بَيَّنَّتِ الْأُمُورُ، وَبَيَّنَّتِ الْحُجَّةُ، وَانْقَطَعَ الْعُذْرُ

وَذَلِكَ أَنَّ السُّنَّةَ وَالْجَمَاعَةَ قَدْ أَخْكَمَا أَمْرَ الدِّينِ كُلَّهُ، وَتَبَيَّنَ لِلنَّاسِ،

فَعَلَى النَّاسِ الْإِتِّبَاعُ

4. Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh* şöyle demiştir. **CEHALET**

"Hiç kimse, hidayet zannederek peşinden gittiği dalâlet hususunda ya da dalâlet zannederek terk ettiği hidayet hususunda mazere' sahibi değildir. Meseleler beyan edilmiş, hüccet sabit kılınmış⁹ ve mazeret ortadan kalkmıştır."¹⁰

Çünkü Sünnet ve Cemaat dinin bütün meselelerini muhkem bir şekilde beyân etmiştir. İnsanlar nezdinde de bu husus ayan beyan ortaya çıkmıştır. Şu hâlde insanlara düşen (Sünnet'e ve Cemaat'e) uymaktır.¹¹

وَاعْلَمَ-رَحِمَكَ اللَّهُ- أَنَّ الدِّينَ إِنَّمَا جَاءَ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، لَمْ يَوْضَعْ عَلَى عُقُولِ الرِّجَالِ وَأَرَائِهِمْ، وَعِلْمُهُ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ، فَلَا تَتَّبِعْ شَيْئًا يَهْوَاكَ، فَتَمُرُقَ مِنَ الدِّينِ، فَتَخْرُجَ مِنَ الْإِسْلَامِ، فَإِنَّهُ لَا حُجَّةَ لَكَ، فَقَدْ بَيَّنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأُمَّتِهِ السُّنَّةَ، وَأَوْضَحَهَا لِأَصْحَابِهِ، وَهُمْ الْجَمَاعَةُ، وَهُمْ السَّوَادُ الْأَعْظَمُ، وَالسَّوَادُ الْأَعْظَمُ الْحَقُّ وَأَهْلُهُ، فَمَنْ خَالَفَ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الدِّينِ فَقَدْ كَفَرَ

5. Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- din ancak Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'nın katından gelmiştir. İnsanların akıllarına ve şahsî görüşlerine göre vaz' edilmemiştir. Onun ilmi Allâh'ın katında ve Rasûl'ünün katındadır. Öyleyse keyfine göre bir şeyin peşinden gitme. Sonra dinden sıyrılıp gider, İslam'dan dışarı çıkarsın. Zira senin (din hususunda keyfine göre hareket etmeye) bir hüccetin (delilin, mazeretin) yoktur. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* ümmetine Sünnet'i beyân etmiştir. Yine onu ashabına açıklamıştır ki onlar Cemaat'tir.¹² Yine onlar Sevâd-ı A'zam'dır.¹³ Sevâd-ı A'zam,

hak ve ehlidir. Şu hâlde kim Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabına din ile ilgili bir meselede muhalefet ederse kâfir olur.¹⁴

وَاعْلَمَ أَنَّ النَّاسَ لَمْ يَنْتَدِعُوا بِذَعَةٍ قَطُّ حَتَّى تَرَكُوا مِنَ السُّنَّةِ مِنْهَا.
فَاخْذِرِ الْمُخَدَّاتِ مِنَ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُخَدَّةٍ بِذَعَةٍ، وَكُلُّ بِذَعَةٍ ضَلَالَةٌ.
وَالضَّلَالَةُ وَأَهْلُهَا فِي النَّارِ

6. Bil ki¹⁵ insanlar Sünnet'ten bir benzerini terk etmedikçe asla bir bidat ihdas etmediler.¹⁶ Şu hâlde sonradan ortaya atılmış işlerden sakın! Zira sonradan ortaya atılan her şey bidattir. Her bidat dalâlettir.¹⁷ Dalâlet ve ehli de ateştedir.¹⁸

وَاخْذِرِ صِغَارَ الْمُخَدَّاتِ مِنَ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ صَغِيرَ الْبِدَعِ يَعُودُ حَتَّى يَصِيرَ كَبِيرًا، وَكَذَلِكَ كُلُّ بِذَعَةٍ أُخْدِثَتْ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ، كَانَ أَوَّلُهَا صَغِيرًا يُشَبِّهُ الْحَقَّ، فَاغْتَرَّ بِذَلِكَ مَنْ دَخَلَ فِيهَا، ثُمَّ لَمْ يَسْتَطِعِ الْخُرُوجَ مِنْهَا، فَعَظُمَتْ وَصَارَتْ دِينًا يُدَانُ بِهَا فَخَالَفَ الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ، فَخَرَجَ مِنَ الْإِسْلَامِ

7. Sonradan ortaya atılan küçük şeylerden de sakın! Zira küçük bidatler büyüyene kadar devam eder. Aynı şekilde bu ümmet içerisinde ortaya atılan her bidatin başlangıcı küçüktü ve hakka benziyordu. Böylece onun içine giren kimse aldandı, sonra da ondan çıkmaya güç yetiremedi. O iyice büyüdü ve din edinilen bir din hâlini aldı. (Ona bulaşan kimse de) Sırât-ı Müstakîm'e muhalefet etti ve İslam'dan çıktı.¹⁹

فَانْظُرْ -رَحِمَكَ اللَّهُ- كُلَّ مَنْ سَمِعْتَ كَلَامَهُ مِنْ أَهْلِ زَمَانِكَ خَاصَّةً فَلَا تَعْجَلَنَّ، وَلَا تَدْخُلَنَّ فِي شَيْءٍ مِنْهُ حَتَّى تَسْأَلَ وَتَنْظُرَ. هَلْ تَكَلَّمَ فِيهِ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ أَحَدٌ مِنَ الْعُلَمَاءِ؟ فَإِنْ

وَجَدْتَ فِيهِ أَثْرًا عَنْهُمْ فَتَمَسَّكَ بِهِ، وَلَا تُجَاوِزْهُ لِمَنِيٍّ، وَلَا تَخْتَرْ عَلَيْهِ
شَيْئًا فَتَسْقُطَ فِي النَّارِ

8- Allâh sana rahmet etsin. Özellikle de kendi zamanında sözünü işittiğin her kimseye bir bak, acele etme! Şunu sorgulayıp düşünmedikçe bu sözlerden hiçbirini kabul etme: Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından ya da âlimlerden biri bu konu hakkında konuştular mı? Eğer o konu hakkında onlardan gelen bir eser bulursan ona sımsıkı yapış. Herhangi bir sebepten dolayı onu aşma. Hiçbir şeyi ona tercih etme. Sonra ateşe düşersin!²⁰

وَاعْلَمْ أَنَّ الْخُرُوجَ مِنَ الطَّرِيقِ عَلَى وَجْهَيْنِ:

أَمَّا أَحَدُهُمَا: فَرَجُلٌ قَدْ زَلَّ عَنِ الطَّرِيقِ، وَهُوَ لَا يُرِيدُ إِلَّا الْخَيْرَ، فَلَا يُفْتَدِي بِزَلَّتِهِ، فَإِنَّهُ هَالِكٌ، وَآخَرُ عَانَدَ الْحَقِّ وَخَالَفَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ، فَهُوَ ضَالٌّ مُضِلٌّ شَيْطَانٌ مَرِيدٌ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ، حَقِيقٌ عَلَى مَنْ يَعْرِفُهُ أَنْ يُحَذِّرَ النَّاسَ مِنْهُ، وَيُبَيِّنَ لِلنَّاسِ قِصَّتَهُ لِنَلَّا يَقَعَ أَحَدٌ فِي بِدْعَتِهِ
فَمَهْلِكٌ

9- Bil ki yoldan çıkmak iki şekilde olur:

Birincisi: Bir adam maksadı ancak hayır olduğu hâlde ayağı kayarak yoldan çıkmıştır. Bu durumda onun zellesine uyulmaz. Zira o helak olmuştur.²¹

İkincisi: Bir adam hakka karşı inad etmiş, kendisinden önceki takva sahibi kimselere muhalefet etmiştir. İşte o sapmış ve saptırcı olan, bu ümmet arasındaki inatçı bir şeytandır. Onu bilen kim-
senin insanları ondan sakındırması ve insanlara onun durumunu anlatması gerekir, ta ki bir kimse onun bidatinin içine düşüp de helak olmasın.²²

وَأَعْلَمَ -رَحِمَكَ اللَّهُ- أَنَّهُ لَا يَتِمُّ إِسْلَامُ عَبْدٍ حَتَّى يَكُونَ مُتَّبِعًا مُصَدِّقًا مُسْلِمًا، فَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ قَدْ بَقِيَ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِ الْإِسْلَامِ لَمْ يَكْفُونَاهُ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ كَذَّبَهُمْ، وَكَفَى بِهَذَا فُرْقَةً وَطَعْنَا عَلَيْهِمْ، وَهُوَ مُبْتَدِعٌ ضَالٌّ مُضِلٌّ مُخْدِتٌ فِي الْإِسْلَامِ مَا لَيْسَ مِنْهُ.

10- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- kulun İslam'ı (Sünnet'e) tâbi olmadıkça, (haklı) tasdik edip (ona) teslim olmadıkça tamamen ermez. Kim İslam'ın meselelerinden Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabının bize açıklamadığı bir mesele kaldığını iddia eder ise onları yalanlamış olur ki onlardan ayrılık ve onları kötüleme olarak bu yeter. Bu kimse bidatçidir, sapmıştır, saptırıcıdır; İslam'da, ondan olmayan şeyler uyduran bir kimsedir.²³

وَأَعْلَمَ رَحِمَكَ اللَّهُ أَنَّهُ لَيْسَ فِي السُّنَّةِ قِيَاسٌ، وَلَا تُضْرَبُ لَهَا الْأَمْثَالُ، وَلَا تُتَّبَعُ فِيهَا الْأَهْوَاءُ، وَهُوَ التَّصَدِيقُ بِأَنَارِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلَا كَيْفٍ وَلَا شَرْحٍ، وَلَا يُقَالُ: لِمَ؟ وَلَا كَيْفَ؟

11- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- Sünnet'te kıyas yoktur.²⁴ Sünnet'e karşı misaller ileri sürülemez.²⁵ Sünnet'e karşı hevalara uyulamaz. Sünnet, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in eserlerini (ondan gelen rivayetleri), keyfiyetini sorgulamadan ve şerh etmeden tasdik etmektir.²⁶ (Bu hususta) "Neden?" ve "Nasıl?" denilmez.

وَالْكَلَامُ وَالْخُصُومَةُ وَالْجِدَالُ وَالْمِرَاءُ مُخْدَتٌ يَقْدَحُ الشُّكُّ فِي الْقَلْبِ، وَإِنْ أَصَابَ صَاحِبُهُ الْحَقَّ وَالسُّنَّةَ.

12- Kelam²⁷, husumet, cidâl ve tartışma²⁸ -sahibi hakka ve Sünnet'e isabet etmiş olsa bile²⁹- sonradan ortaya çıkarılmış olan ve kalpte şüphe meydana getiren şeylerdir.

³ Bu başlık altında topladığımız maddelerde müellif *rahimehullâh*, Ehli Sünnet'in dini konularda delil getirirken ve görüş beyan ederken uyguladıkları menheci yani usul ve metodu anlatmaktadır. Bunlar da Sünnet'e bağlılık, sahabenin ve selef-i salihinin üzerinde bulunduğu yoldan ayrılmamak, onların konuşmadığı meseleleri konuşmamak, bidatlardan kaçınmak, dini meseleleri akıl ve mantıkla değil nakle dayanarak çözmeye çalışmak, kelimî ve felsefî münazara metodlarından kaçınmak gibi başlıklar altında zikredilebilir.

⁴ Müellif bu özlü sözleri daha sonra Sünnet'in ehemmiyetinden bahsederken tekrar etmiş ve Bîşr-i Hafi olarak meşhur olmuş büyük zahid, Bîşr İbn'ul Haris'in sözleri olarak nakletmiştir. Bîşr İbn'ul Haris'in kısaca biyografisi daha sonra gelecek olan 184. maddenin dipnotunda verilecektir inşâllâh. Müellif *rahimehullâh*'ın Bîşr-i Hafi'den onaylayarak naklettiği bu sözler, Sünnet'e tabi olmanın İslam'a tabi olmakla aynı manaya geldiğini ve -geçmişte ve günümüzde bazı kimselerin zannettiğinin aksine- Sünnetsiz bir İslam tasavvur edilemeyeceğini göstermektedir. Buradaki "Sünnet" tabirinden murad, mukaddimede de beyan ettiğimiz üzere sadece Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Sünneti değil, onu da kapsayacak şekilde "kendisine tabi olunacak yol" yani bütün olarak İslam dini ve Ehli Sünnet ve'l Cemaat akidesi manasındadır. Başka bir ifadeyle burada zikredilen Sünnet, bidatın zıddıdır. Buna göre İslam, Ehli Sünnet'in akidesinden ibarettir. İslam olmadan Ehli Sünnet söz konusu olmayacağı gibi, Ehli Sünnet olmadan da bir İslam tasavvur edilemez. Zira Ehli Sünnet, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* ve ashabının yolundan gidenlere verilen bir isimdir ki bu da İslam'ın bizzat kendisidir. Kısacası, bugün bazı kimselerin zannettiği gibi Ehli Sünnet ve selef menheci, mezheplerden bir mezhep ve de "Allâh'a ulaştıran sayısız (!) yoldan bir tanesi" değildir! Bilakis Allâh'ın rızasını elde etmek için yegâne yoldur. Ehli Sünnet'in dışında bir kurtuluş söz konusu değildir. Buna dair deliller ileride zikredilecektir inşâllâh. Burada sadece bir tanesini zikretmek istiyoruz. Enes *radiyallâhu anh*'tan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي.»

"Kim benim Sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."
(Buhârî, Hadis no: 5063; Muslim, Hadis no: 1401)

^s Cemaatten kasıd, başta Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in ashabı olmak üzere sayıları az veya çok da olsa Sünnet'e tabi olan herkestir.

Nitekim Abdullâh bin Mes'ûd *radiyallâhu Anh* şöyle demiştir:

إِنَّمَا الْجَمَاعَةُ مَا وَافَقَ طَاعَةَ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتَ وَحْدَكَ

"Cemaat Allâh'a itaate uygun düşen şeydir, sen (bu konuda) tek başına bile kalsan." (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, 1/121-122 no: 160)

İmâm Tirmizî *rahimehullâh* ise şöyle demiştir:

وَتَفْسِيرُ الْجَمَاعَةِ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ هُمْ أَهْلُ الْفِقْهِ وَالْعِلْمِ وَالْحَدِيثِ. وَسَمِعْتُ الْجَارُودَ بْنَ مُعَاذٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحَسَنِ، يَقُولُ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ: مَنِ الْجَمَاعَةُ؟ فَقَالَ: أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، قِيلَ لَهُ: قَدْ مَاتَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، قَالَ: فَلَانٌ وَفُلَانٌ، قِيلَ لَهُ: قَدْ مَاتَ فَلَانٌ وَفُلَانٌ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: أَبُو حَمْزَةَ السُّكَّرِيُّ جَمَاعَةٌ.

وَأَبُو حَمْزَةَ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ وَكَانَ شَيْخًا صَالِحًا، وَإِنَّمَا قَالَ هَذَا فِي حَيَاتِهِ عِنْدَنَا.

"Cemaat'ın ilim ehli nezdindeki açıklaması; fıkıh, ilim ve hadis ehli şeklindedir. El-Carud bin Mu'az'ı şöyle derken işittim: Ali ibn'ul Hasen'i şöyle derken işittim: Abdullâh İbn'ul Mübârek'e -Allâh'ın rahmeti üzerine olsun- (v.181H) "Cemaat kimdir?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Ebû Bekir ve Ömer'dir. Ona: Ebû Bekir de Ömer de öldü denilince, bu sefer filan ve filandır dedi. Ona: Filan ve filan ölmüş bulunuyor denilince, Abdullâh İbn'ul Mübârek: "Ebû Hamza es-Sukkerî bir cemaattir, demiştir."

Ebû Hamza es-Sukkerî Muhammed bin Meymun'dur. O, salih bir şeyh idi. İbn'ul Mübarek bunu onun sağlığında ve bizim zamanımızda (cemaat odor) manasında söylemiştir. (Tirmizî, Fiten: 7, Hadis no: 2167)

Cemaatten kasdın ilim ehli olduğuna Buhârî de Sahih'inde İ'tisam bölümünde attığı şu bab başlığıyla işaret etmektedir: "Böylece sizi vasat

bir ümmet kıldık. (el-Bakara, 2/143) buyruğu ile Peygamber *sallallâhu aleyhi vesellem*'in -ilim ehlinin kendisi demek olan- cemaate bağlılığa dair vermiş olduğu emirler bahsi.”

⁶ Bu ifade Ebû Zerr *radiyallâhu anh* kanalıyla rivayet edilen bir hadisten alınmadır ki orada Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi vesellem* şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ شِبْرًا فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ.»

“Kim cemaatten bir karış ayrılırsa İslam’ın halkasını boynundan çıkarmış olur.” [Ebû Dâvûd, Hadis no: 4758; ayrıca Tirmizî, Haris el-Eşarî *radiyallâhu anh* kanalıyla rivayet etmiş (no: 2863) ve hadisin “Hasen sahih garib” olduğunu beyan etmiştir.]

İleride buna dair başka hadisler de zikredilecektir inşâllâh.

⁷ Abdullâh bin Amr *radiyallâhu anhuma*’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur:

«وَإِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَفَرَّقَتْ عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ مِْلَةً، وَتَفَرَّقَ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِْلَةً، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِْلَةً وَاحِدَةً، قَالُوا: وَمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي.»

“...Muhakkak ki İsrailoğulları yetmiş iki fırkaya ayrılmışlardı. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan biri hariç diğerleri Cehennemliktir”. Ashab “O fırka kimlerdir ya Rasûlullâh?” diye sorunca “Benim ve Ashabımın üzerinde bulunduğu hâl üzere olan fırkadır” buyurdu. [Tirmizî, Hadis no: 2641’de rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Bu hadis (konuyla ilgili diğer rivayetleri) açıklayıcı nitelikte olup gariptir, biz bunun bu kanaldan başka bir rivayet yolunu bilmiyoruz.]

İbnu Mâce’nin Enes bin Malik *radiyallâhu anh*’tan rivayet ettiği hadiste ise Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* kurtulan fırkanın kim olduğu sorusuna “Cemaattir” cevabını vermiştir. (İbnu Mâce, Hadis no: 3993)

Böylece İmâm Berbehârî’nin “Cemaatin üzerine bina edildiği esas

Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabıdır." sözünün manası da ortaya çıkmaktadır. Yani cemaat, Allâh Rasûlü *sallallâhu aleyhi ve sellem* ve ashabının yolu üzere olanlardır. Bunu da Ehli Sünnet ve'l Cemaat temsil etmektedir.

* Bu ifade Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den nakledilen "Hutbet'ul Hâce" ismiyle meşhur olan duanın içerisinde bir bölümdür. Nesâî bunu Cabir bin Abdillâh *radiyallâhu anh*'tan şu şekilde rivayet etmektedir:

«وَكُلُّ مُخَدَّئَةٍ بِذَعَةٍ وَكُلُّ بِذَعَةٍ ضَلَالَةٌ. وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.»

"Sonradan ortaya çıkarılmış olan her şey bidattir. Her bidat dalâlettir (sapıklıktır). Her dalâlet de ateştedir." [Nesâî, Hadis no: 1578; İbnu Teymiyye *rahimehullâh* hadisin isnadının sahih olduğunu beyan etmiştir. (el-Fetava'l Kubra, 6/78)]

° Allâh Azze ve Celle şöyle buyurmaktadır:

﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾

"Müjdeleyici ve uyarıcı olarak rasuller (gönderdik) ki insanların rasullerden sonra Allâh'a karşı bir hüccetleri, bahaneleri olmasın!" (en-Nisa 4/165)

Yine Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾

("De ki: Size amel bakımından en çok hüsrana uğrayanı bildireyim mi? Öyle kimseler ki iyi bir iş yaptıklarını sandıkları halde dünya hayatındaki çabaları boşa gitmiştir." (el-Kehf 18/103-104)

Bu ayet-i kerime, kişinin kendini hak üzere zannetmesinin, üzerindeki sorumluluğu kaldırmayacağını ve mazeret teşkil etmeyeceğini beyan etmektedir. İmâm Taberî başta olmak üzere müfessirlerin bu ayetler hak-

kındaki açıklamalarına müracaat edilebilir. Bütün bunlar imanın asıllarında kişinin bilgisizliğinin ve kendisini hak yolda sanmasının mazeret olmayacağını beyan ettiği gibi, dinden çıkaran veya çıkarmayan bidatlar hususunda da mazeret olmayacağını göstermektedir. Yani bu bidatten dolayı kişi ister küfre girsin ister girmesin kınanmayı ve azabı hak eder. Çünkü Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Sünnet'i vasıtasıyla bu hususlarda hüccet kaim olmuştur. Bu hususta İrbad bin Sâriye *radiyallâhu anh* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir:

قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ، لَيْلَهَا كَهَارُهَا، لَا يَزِغُ عَنْهَا بَغْدِي إِلَّا هَالِكٌ

"Sizi öyle bir aydınlık üzere terk ettim ki gecesi gündüzü gibidir. Benden sonra bu yoldan ancak helak olan sapar." (İbnu Mâce, Hadis no: 43)

¹⁰ Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh*'ın bu sözünü İbnu Şebbe el-Numeyrî (Tarih'ul Medinet'il Münevvere, 3/ 800) İbnu Batta (el-İbane, 1/320) ve Hatib el-Bağdadî (el-Fakih ve'l Mütefakkih, 1/383) Evzâ'î'den munkatı' yani kopuk bir isnadla rivayet etmişlerdir. Zira Evzâ'î bunu Ömer *radiyallâhu anh*'tan aradaki ravileri zikretmeksizin doğrudan aktarmıştır. Bazı muhaddisler bunu Ömer bin Abdilazîz'in sözü olarak da nakletmişlerdir. (el-Mervezî, es-Sunne, no: 95; Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 5/346)

¹¹ İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh* diyor ki:

اتَّبِعُوا وَلَا تَبْتَدِعُوا فَقَدْ كُفِيتُمْ

"Tabi olunuz, bidat çıkarmayınız. Bu size yeter." (Sunen-i Darimî, no: 211; Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 104)

¹² Cemaat'ten kasdın sahabe olduğuna dair 3. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

¹³ Enes bin Malik'ten rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ أُمَّتِي لَا تَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ اخْتِلَافًا فَعَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ.»

"Ümmetim dalâlet üzere ittifak etmeyecektir. Bir ihtilaf gördüğünüzde size düşen es-Sevâd'ul A'zam'a (büyük karaltıya yani çoğunluğa) tabi olmaktır!" (İbnu Mâce, Hadis no: 3950)

İbnu Mâce'nin Sindi Haşiyesinde de belirtildiği gibi hadisin bütün rivayet yollarında zayıflık söz konusudur. Bunu muhaddis el-İraki belirtmiştir. (Haşiyet'us Sindî, 2/464)

Hafız Ebû Nuaym, bu hadisin selef nezdinde nasıl anlaşıldığına dair şöyle bir kıssa nakletmiştir:

"İmâm İshak bin Rahuye'ye adamın birisi Sevâd'ul Azam'ın kim olduğunu sordu. İshak bin Rahuye cevaben dedi ki: Muhammed bin Eslem (et-Tûsî), onun arkadaşları ve ona tabi olanlardır. Sonra şöyle dedi: Adamın biri (Abdullâh) İbn'ul Mübarek'e sordu: Ey Ebû Abdirrahmân, Sevâd'ul Azam kimdir? (Abdullâh İbn'ul Mübarek) dedi ki: Ebû Hamza es-Sukkerî'dir. Sonra İshak dedi ki: Yani o zaman Ebû Hamza'ydı bugün Muhammed bin Eslem ve onun takipçileridir. İshak sonra dedi ki: Cahillere Sevâd'ul Azam kimdir? diye sorarsan diyecekler ki: İnsanların çoğunluğudur. Onlar; cemaatin, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Hadisleri'ne ve Sünnet'ine uyan âlim bir şahıs olduğunu bilmezler. Her kim onunla birlikte olur ve ona tabi olursa işte cemaat odur, her kim de ona muhalefet ederse o da cemaatten ayrılmıştır. Sonra İshak şöyle dedi: Ben, elli yıldır Muhammed bin Eslem'den daha âlim birini duymadım." (Hilyet'ul Evliyâ, 9/238)

Böylece anlaşılıyor ki, Sevâd'ul A'zam'a yani büyük karaltıya, çoğunluğa uymaktan kasıd İshak bin Rahuye ve de metinde Berbehârî'nin de belirttiği gibi hakka tabi olmaktır ve Sevâd'ul A'zam tabiri başta sahabe olmak üzere selefın cumhurunun, çoğunluğunun üzerinde olduğu yolu ifade eder. Seleften yani sahabe, tabiun ve etba'ut tabiın nesillerinden sonraki halef dönemindeki insanların çoğunun ne üzere olduğunun ise bir önemi yoktur. Zira Ömer *radiyallâhu anh'tan* rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَوْصِيَكُمْ بِأَصْحَابِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ يَفْشُو

الْكَذِبُ.»

"Size ashabımı tavsiye ederim, sonra onlardan sonra gelenleri,

sonra da onlardan sonra gelenleri... Sonrasında ise yalancılık yayılır..." (Tirmizî, Hadis no: 2165 Hasen, sahih, garib kaydıyla. Hadisin aslı ise İmran bin Husayn *radiyallâhu anh* kanalıyla ve "Ümmetimin en hayırlıları benim çağımdır, sonra onlardan sonra gelenlerdir... ilh lafzıyla Buhârî'de bulunmaktadır. (Hadis no: 3650))

¹⁴ Allâh Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ
الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾

"Doğru yol kendisine apaçık belli olduktan sonra, Rasûle muhalefet edip, müminlerin yolundan başkasına uyan kimseyi, döndüğü yöne döndürür ve onu Cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir!" (en-Nisa 4/115)

Sahabe icmasına muhalefet eden kimsenin bu muhalefeti dinin açık ve zaruri hükümlerinde ise bu kimse kâfirdir. Bidat ehlinin muhalefet ettiği hafi (kapalı) meselelerde ise muhalefeti oranında bu kimsenin dalâlet ve sapıklıktan payı vardır. Vallâhu a'lem!

¹⁵ Tabakat'ul Hanâbile'deki Şerh'us Sunne metni buradan itibaren başlamaktadır.

¹⁶ Hassan bin Atiyye *rahimehullâh* dedi ki:

مَا ابْتَدَعَ قَوْمٌ بِدْعَةً فِي دِينِهِمْ إِلَّا نَزَعَ اللَّهُ مِنْ سُنَّتِهِمْ مِثْلَهَا، ثُمَّ لَا يُعِيدُهَا عَلَيْهِمْ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Bir topluluk dinleri hakkında bir bidat çıkardılar mı, mutlaka onun benzeri olan bir Sünneti, Allâh onların arasından çekip alır, sonra Kıyamet Günü'ne kadar onu onlara döndürmez." (Sunen-i Darimî, no: 99)

¹⁷ İrbad bin Sâriye *radiyallâhu anh*'tan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

وَإِيَّاكُمْ وَمُخَدَّاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُخَدَّاتٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

"Sonradan ortaya çıkmış olan şeylerden sakının! Şüphesiz ki sonradan ortaya çıkan her şey bidattır, her bidat da dalâlettir, sapıklıktır." [(Ebû Dâvûd, Hadis no: 4607. İbnu Hacer el-Askalani, hadisin güvenilir ravilerden gelen sahih bir hadis olduğunu ifade etmiştir. (İbnu Hacer, Muvafakat'ul Haber, 1/137))]

3. maddenin son dipnotuna müracaat ediniz.

18 Bugün insanların kendisini din edindiği ve muhalifini küfür ve dalâlette itham edecek kadar sıkı benimsedikleri i'tikadî ve amelî bidatlerin çıkış ve yayılış tarihlerini inceleyen herkes Şeyh *rahimehullâh*'ın bu tesbitinin ne kadar yerinde olduğunu teslim eder. Sünnet-i Seniyye'ye son derece önem veren ve bu uğurda gayret sarfeden ve bidatlara karşı mücadele eden büyük sahâbi Abdullâh İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh*'ın Kufe'de muallim olarak bulunduğu dönemde vuku bulan ve birçok farklı yoldan bizlere ulaşan bir olay büyük bidat ve sapkınlıkların küçük ve önemsiz birşey olarak başladığını ortaya koyan en güzel örneklerden biridir:

"Ömer bin Yahya dedesinden nakletmiştir: Sabah namazından önce Abdullâh İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh*'ın kapısında oturuyorduk. Evinden çıkınca beraber mescide yürüyecektik. Ebû Musa el-Eşarî *radiyallâhu anh* yanımıza geldi: Abdullâh daha çıkmadı mı? diye sordu. Hayır dedik. O da bizimle beklemeye başladı. Derken Abdullâh (İbnu Mes'ûd) evinden çıktı. Hepimiz kalkıp etrafını sardık. Ebû Musa *radiyallâhu anh* ona dedi ki: Ey Abdullâh! Demin mescitte garibime giden bir olay gördüm. Fakat bereket versin ki hayırlı bir iş olarak görünüyordu. Abdullâh (İbnu Mes'ûd) neydi o iş? diye sordu. Ebû Musa: Yaşarken (beklersen) sen de görürsün dedi. Sonra şöyle anlattı: Mescitte halka olmuş cemaatler gördüm. Her halkadan bir adam, elinde çakıl taşları olduğu halde komut veriyordu. Yüz defa Tekbir, cemaat yüz Tekbir getiriyordu. Sonra adam: yüz defa La ilahe illallâh diyordu. Cemaat emrin gereğini yerine getiriyordu. Sonra adam yüz defa Subhanallâh diye komut veriyor ve cemaat yine emre uyuyordu. Abdullâh: Sen onlara bir şey söylemedin mi? diye sordu. Ebû Musa: Hayır hiç bir şey demedim. Senin görüşünü almak istedim dedi. Abdullâh: Sen onlara: Siz o çakıl taşlarıyla günahlarınızı sayın! Ben size hayrınızı ek-siltmeyeceğine garanti vereyim, diyemedin mi? dedi. Sonra Abdullâh *radiyallâhu anh* mescite yürüdü. Biz de beraber gittik. Mescite girince bu halkalardan birine rastladı. Tepelerine dikildi. Nedir sizin şu yaptığınız? dedi. Onlar: Ey Abdullâh, bunlar çakıl taşları, Tekbir, Tehlil ve Tesbih-

2. kısım
11

lerimiz'i sayıyoruz dediler. Abdullâh: Siz o taşlarla günahlarınızı sayın! Ben size hayrınızın eksilmeyeceğine garanti vereyim. Ey Muhammed ümmeti! Helakınız ne de hızlı yaklaşıyor. Hem de aranızda bu kadar sahabe varken, Rasûlullâh *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kefeni daha nemlenmişken, yemek tabağı henüz kırılmamışken...

Beni Kudreti'yle saran Allâh adına söyleyin: Siz, Muhammed ümmetinden daha mı fazla hidayette olan bir ümmetsiniz? Yoksa siz dalâlet kapısını açanlar mısınız? Onlar: Ey Abdullâh, Allâh'a andolsun ki, bizim hayır işlemekten başka bir niyetimiz yok dediler. Abdullâh: Nice hayır uman insanlar var ki asla umduğu hayrı bulamamıştır. Rasûlullâh *sallallahu aleyhi ve sellem* Kur'an okuyan, fakat okudukları kalplerine işlemeyen bir topluluk tarif etmişti. Andolsun ki, sanki o tarife uyanların çoğunluğu sizin aranızda... Sonra onlardan yüz çevirip gitti... Amr bin Seleme dedi ki. Nehrevan olayında bu adamların çoğunluğunu, Hariciler'le beraber bize saldırırken gördük." (Darimî, no: 210)

Böylece görülüyor ki, bidat ihdas etmeye mescidde zikir halkaları kurup talimatla zikir çekmekle başlayan bu topluluk, zamanla bu dinde aşırı gitme işini ilerletip Haricilerin safına katılacak kadar bidat ve sapıklık hususunda derinleşmişlerdir. Vallâhu a'lem.

²⁰ Burada şu hususa dikkat çekmekte fayda vardır: İmâm Berbehârî (v.329H) selef asrına yakın bir dönemde ve henüz selef âlimlerinin izlerinin kaybolmadığı, ilmin ve fıkhn büsbütün ortadan kalkmadığı bir devirde muasırların görüşlerine karşı dikkatli olunması gerektiğini ifade etmektedir. Şu halde bizzat Rasûlullâh *sallallahu aleyhi ve sellem*'in diliyle yalanın yayıldığı bir dönem olduğu belirtilen müteahhirun yani seleften sonraki halef döneminde ortaya çıkan görüşlere -velev ki bir âlimden dahi sadır olsa- ihtiyatla yaklaşılması gerektiği açıktır. Hele ki günümüzdeki gibi ilmin ve fıkhn unutulduğu, insanların tamamen dinden yüz çevirdikleri, hatta dini açıktan inkâr ettikleri, Rahman'ın şeri'atını terk ederek beşeri kanunlara bağlandıkları, açık şirklerle müptela oldukları ve din ehli sayılan kimselerin dahi bu durumu onayladıkları şu ahir zaman diliminde velev ki kendilerine âlim, mücahid, abid, zahid gibi ünvanlar verilse ve birileri tarafından muasır âlimler diye vasedilseler dahi çağdaşlarımızdan sadır olan birtakım fikirlere karşı daha bir dikkatli olunması gerektiği hususu izahtan varestedir. Bunlardan batıl olanları ayıklamanın yolu ise Şeyh *rahimehullâh*'ın işaret ettiği gibi bu görüşlerin selefini araştırmaktır.

Eğer bu ortaya atılan görüşlerin bir selefi, öncesi yoksa selef İmâm-larından hiç biri tarafından söylenmediyse söz konusu görüş ve fetvaların reddedilmesi vaciptir. Zira İmâm Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* şöyle demiştir: "Bir İmâmın olmaksızın bir mesele hakkında konuşmaktan sakın!" (Nakleden: İbnu Teymiyye, Mecmu'ul Fetava, 21/291)

²¹ Burada bir âlimden ve hayır ehli birisinden dahi sadır olsa da bidatlerden ve de şazz görüşlerden sakınılması gerektiğine işaret vardır. Seleften dahi olsa bir âlimin sözü eğer açık naslara ve icma'ya muhalifse o reddedilir ve âlimin bir zellesi, sürçmesi olarak kabul edilir, itibara alınmaz. Vallâhu a'lem.

²² Burada bidat ehline reddiyede bulunmanın ve onları toplum nez-dinde ifşa etmenin önemine işaret vardır. Bu, asla haram kılınmış olan gybet statüsünde sayılmaz.

²³ Sahabe devrinde konuşulması mümkün olduğu halde konuşulma-yan bir meselede görüş ortaya atan ve bunun dinin esaslarından olduğu-nu iddia eden herkes, bu kapsamdadır. Sonradan ortaya çıkmış olan Halk'ul Kur'an (Kur'an'ın yaratılmış olduğu iddiası); kelamcıların Allâh hakkında konuştukları ve kendisiyle insanları imtihan ettikleri mekân, cihet, cisim ve benzeri bütün kavramlar da aynı şekilde sahabenin konuşmadığı meseleler olup bunları dinin aslı haline getirmek ve insan-lara bunları sormak, akidevi konuları bunlar üzerinden tartışmak da bidattir. Vallâhu a'lem.

²⁴ Bu sözü ve devamındaki birkaç maddeyi İbnu Muflih, Berbehârî'den nakletmektedir. (el-Adab'uş Şer'iyye, 1/203) Burada kıyas ile kasdolunan fasid aklî çıkarımlar ile dinin hükümlerini iptal amaçlı mantık yürüt-mektir. Buna başvurmanın gerekçesi ise, Şeri'at Ahkâmı'ndan hoşnut kalmayan kimselerin dini kendi heva ve heveslerine uygun hale getirme çabalarıdır. İmâm İbnu Cerîr Taberî ve İbnu Kesîr'in el-A'raf Sûresi 7/12 Ayeti'nin Tefsiri'nde naklettiğine göre el-Hasen el-Basrî ve İbnu Sirin şöyle demişlerdir: "İlk kıyası yapan İblis'tir." İblis *lanetullahi aleyh*, ateşten yaratılan kendisi ile insan arasında bir kıyas yapmış, ateşin topraktan üstün olduğunu iddia ederek, Allâh'a olan itaatsizliğini haklı çıkarmak, Âdem *aleyhisselam*'a secde etmemesinin doğru olduğunu ispat etmek istemiştir. Bunun haricindeki delillere dayalı şer'i kıyas ise -şazz bazı görüşler müstesna olmak üzere- ümmetin icmasıyla kabul edilmiştir. İbnu Abdilberr *rahimehullâh* bu hususu şu şekilde ifade etmektedir:

"Çeşitli şehirlerde yaşamış olan fakihlerin ve diğer Ehli Sünnet'in arasında -ki bunlar fıkıh ve hadis ehlidir- tevhid konusunda kıyası reddedip ahkâm konusunda kabul etme noktasında bir görüş ayrılığı yoktur. Ancak Dâvûd bin Ali bin Halef el-İsfahanî el-Bağdadî ve onunla aynı görüşte olanlar müstesna... Onlar gerek tevhid gerekse ahkâm hususunda kıyası reddetmişlerdir. Bidat ehline gelince; onlar bu konuda bu bahsettiğimiz iki görüşten ayrı olarak kendi aralarında iki görüşe ayrılmışlardır. Onlardan kimisi tevhidde de ahkâm hususunda da kıyası kabul ederken; kimisi de tevhidde kabul edip ahkâm hususunda reddetmişlerdir." (Geniş bilgi için Bkz. Cami'u Beyan'il İlm, 2/887-898. Türkçesi için bkz. Cami'u Beyan'il İlm, sf. 325-332, Polen Yay.)

²⁵ "Sünnet'te kıyas yoktur. Sünnet'e karşı misaller ileri sürülemez." ifadeleri İmâm Ahmed bin Hanbel *radiyallâhu anh*'ın "Usul'us Sunne" adlı eserinde de (sf. 16) geçmektedir. Bunun ise aslı Sünen sahiplerinin Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan rivayet etmiş olduğu bir hadiste Ebû Hureyre'nin sözü olarak geçmektedir. Tirmizî, söz konusu rivayeti şu şekilde nakletmektedir:

«عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْوُضُوءُ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ، وَلَوْ مِنْ ثَوْرٍ أَقِطٍ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، أَنْتَوَضُّ مِنَ الدُّهْنِ؟ أَنْتَوَضُّ مِنَ الْحَمِيمِ؟ قَالَ: فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: يَا ابْنَ أَخِي، إِذَا سَمِعْتَ حَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا تَضْرِبْ لَهُ مَثَلًا.»

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan rivayete göre, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ateşte pişen şeylerden dolayı abdest almak gerekir, hatta peynir parçası bile olsa." Bunun üzerine İbnu Abbâs ona dedi ki: "Ey Ebû Hureyre! Yağdan dolayı da abdest almamız gerekir mi? Keza sıcak sudan dolayı abdest almamız gerekir mi?" Ebû Hureyre: "Ey kardeşimin oğlu! Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den bir hadis işittiğinde ona misaller getirmeye kalkma!" dedi. [Tirmizî, Hadis no: 79; İbnu Mâce, Hadis no: 485 İbnu Hacer, hadisin hasen olduğunu bildirmiştir. (Muvaakat'ul Haber, 1/459)]

Tirmizî, hadisi rivayet ettikten sonra ilim ehlinin çoğuna göre ateşte

pişen şeylerden dolayı abdest almak gerekmediğini ifade etmiştir. Burada, Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'ın Ibnu Abbâs *radiyallâhu anh*'a yönelik asıl itirazı ise hadislerle bu tür akli çıkarımlarla karşı çıkmanın doğru olmayacağı yönündedir. Bunu es-Sindî, Ibnu Mâce haşiyesinde ifade etmiştir. (Haşiyet'us Sindî, 1/178)

²⁶ Burada nehyedilen şerh, Kitâb ve Sünnet'ten bir asla dayanmaksızın, sırf akli yorumlarla hadisleri açıklamaya kalkışmaktır. Bu, bilhassa sıfat nassları ve benzeri gaybî meselelerde nehyedilmiştir. Mesela kelimacılar ve onların izinden giden bazı hadis şarihlerinin Allâhu *Teâlâ*'nın her gece dünya semasına indiğine dair hadisleri "emri veya rahmeti iner" şeklinde şerh etmeleri gibi. Yoksa ayet ve hadisleri, başka ayetlerle ve de sahih hadislerle tefsir ve şerh etmenin bir sakıncası olmaz. Âlimler, ilk devirlerden bu yana hadisleri bu manada şerh etmişlerdir.

²⁷ Kelam, Kur'an ve Sünnet'e dayanmayan, Mu'tezile'nin mulhidlere ve felsefî düşünce akımlarına cevap vermek için ortaya çıkardığı bir ilimdir. Felsefenin İslamileştirilmiş şeklidir veya İslam i'tikadına dair meseleleri felsefî usul ve ıstılahlarla tartışan bir disiplindir. Mulhidlere kendi düşünce sistemleri olan kelam ve felsefe ile cevap vermek isteyen Mu'tezile neticede İslam'ın birçok hükmünü Kelam'ın gereği olarak terk etmiştir. Bu sefer de Ehli Sünnet'e intisap eden bazı kimseler Mu'tezile gibi kelimacı fırkaların batıl iddialarına cevap verebilmek için aynı kelam yöntemini benimsemişler ve yöntem bozukluğundan dolayı onlar da batıl ehline cevap verelim derken birçok konuda selefin yolundan sapmışlardır. Eşarilik ve Maturidilik gibi fırkalar da bu şekilde zuhur etmiştir. Kelam, selef âlimlerinin tamamı tarafından kınanmış ve ilim olarak dahi kabul edilmemiştir. Selef imâmlarından kelamın kınanmasına dair nakledilen sözler neredeyse tevatür derecesine ulaşmıştır. Üstelik bu sözler sadece Mu'tezile vesair bidat ehlinin kelam anlayışını değil bir bütün olarak kelam metodunu yermekte ve Sünneti müdafaa amaçlı dahi olsa kelam ilmiyle iştiğal edilmesini nehyetmektedir.

Herevî, Ebû Hanife'nin (v. 150) bu husustaki görüşünü isnadıyla şu şekilde nakletmektedir:

عَنْ نُوْحِ الْجَامِعِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي حَنِيفَةَ مَا تَقُولُ فِيمَا أَخَذَتْ النَّاسُ مِنَ الْكَلَامِ فِي الْأَعْرَاضِ وَالْأَجْسَامِ فَقَالَ مَقَالَاتُ الْفَلَاسِفَةِ عَلَيْكَ بِالْأَثَرِ وَطَرِيقَةِ السَّلَفِ

وَأَيَّاكَ وَكُلَّ مُخَدَّثَةٍ فَإِنَّهَا بِدْعَةٌ

"Nuh'ul Cami'den şöyle demiştir: Ben, Ebû Hanife'ye insanların ihdas ettikleri arazlar ve cisimler hakkındaki sözlere ne dersin, dedim de şöyle cevap verdi: Bunlar, felsefecilerin sözleridir. Sana düşen rivayetlere ve selefîn yoluna sarılmaktır. Sonradan ortaya çıkan her şeyden sakın, zira bunlar bidattir!" (Herevî, Zemm'ul Kelam, 5/207)

Ebû Abdirrahmân es-Sulemî'nin isnadıyla naklettiğine göre ise Ebû Hanife şöyle demiştir:

لَعَنَ اللَّهُ عَمْرَو بْنَ عُبَيْدٍ، إِنَّهُ فَتَحَ لِلنَّاسِ الطَّرِيقَ إِلَى الْكَلَامِ، فِيمَا لَا يَغْنِيهِمْ
مِنَ الْكَلَامِ

"Allâh Amr bin Ubeyd'e lanet eylesin. İnsanlar için onları ilgilendirmeyen kelimalar hakkında kelamın kapısını o açtı." (Ebû'l Fadl el-Mukrî, Ehadisun fi Zemm'il Kelam, sf. 87)

Herevî, İmâm Malik'in konuyla alakalı görüşünü de şu şekilde nakletmektedir:

لَعَنَ اللَّهُ عَمْرًا فَإِنَّهُ ابْتَدَعَ هَذِهِ الْبِدْعَ مِنَ الْكَلَامِ وَلَوْ كَانَ الْكَلَامُ عِلْمًا لَتَكَلَّمَ فِيهِ
الصَّحَابَةُ وَالتَّابِعُونَ كَمَا تَكَلَّمُوا فِي الْأَحْكَامِ وَالشَّرَائِعِ وَلَكِنَّهُ بَاطِلٌ يَدُلُّ عَلَى بَاطِلٍ

"Allâh Amr'a (Amr bin Ubeyd'e) lanet eylesin. Bu kelama dair bidatları o icad etti. Eğer kelam bir ilim olsaydı Sahabe ve Tabiun ahkâm ve şeri'at hakkında konuştukları gibi kelam hakkında da konuşurlardı. Ancak o, batıla delalet eden bir batıldır." (Herevî, Zemm'ul Kelam, 5/73)

Bu hususta Şafii, Ebû Yusuf, Ahmed ve başkalarından da kelamın yerilmesine dair sözler nakledilmiştir. (Bu hususta geniş bilgi için bkz. el-Akidet'ut Tahaviyye ve Şerhi, İbnu Ebi'l İzz, sf. 26-28, Guraba Yay.)

²⁸ Ebû Umâme el-Bâhilî *radıyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أَوْتُوا الْجَدَلَ، ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾.

"Eğer bir kavim üzerinde bulundukları hidayetten sonra sapıttı ise onlara mutlaka cedel özelliği verilir" buyurdu ve "Bunu sana ancak cedel (tartışma) için söylediler. Doğrusu onlar husumet ehli/kavgaçı bir toplumdur." (ez-Zuhurf 43/58) ayetini okudu." (Tirmizî, Hadis no: 3253 Hasen-sahih kaydıyla; ayrıca İbnu Mâce, Hadis no: 48)

Burada nehyedilen cedel, hakkı bulma gayesine yönelik olmayan, muhatabına üstün gelme gayesi taşıyan ya da batıl bir akideyi isbatlama amaçlı olan veyahut da kelimeler gibi batıl yöntemlerle yapılan tartışma usulüdür. Yoksa hakkı üstün getirmek gayesiyle ve uygun metodlarla yapılan bir tartışma ise yerilmemiştir. Nitekim Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾.

"Rabbi'nin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve de onlarla en güzel bir şekilde cidâlde bulun (tartış)!" (en-Nahl 16/125)

²⁹ Ahmed bin Hanbel rahimehullâh ise şöyle demektedir:

وَأَنْ لَا يُخَاصِمَ أَحَدًا وَلَا يُنَاطِرُهُ وَلَا يَتَعَلَّمَ الْجِدَالَ فَإِنَّ الْكَلَامَ فِي الْقَدَرِ وَالرُّؤْيَا وَالْقُرْآنِ وَغَيْرِهَا مِنَ السُّنَنِ مَكْرُوهٌ وَمَنْهِيٌّ عَنْهُ لَا يَكُونُ صَاحِبَهُ وَإِنْ أَصَابَ بِكَلَامِهِ السُّنَّةَ مِنْ أَهْلِ السُّنَّةِ حَتَّى يَدَعَ الْجِدَالَ وَيُؤْمِنُ بِالْأَثَارِ

"Hiç kimseyle husumet ve münakaşada bulunmamak ve de cidâl/tartışma (usulleri) öğrenmemek (de Sünnet'in esaslarındandır.) Kader, ru'yet (Allâh'ın görülmesi), Kur'an'ın mahlûk olmaması) gibi Sünnet'e dair meselelerde kelimeler yapmak kerih görülmüştür ve nehyedilmiştir. Böyle yapan birisi, kelamıyla Sünnet'e isabet etse bile, ta ki cidâli bırakıp rivayetlere iman edinceye kadar Ehli Sünnet'ten sayılmaz!" (Usul'us Sunne, sf. 20-21)

Allâhu *Teâlâ*'nın Sıfatları Hakkında Takip Edilecek Usul

وَاعْلَمَ -رَحِمَكَ اللهُ- أَنَّ الْكَلَامَ فِي الرَّبِّ تَعَالَى مُخَدَّثٌ، وَهُوَ بِذَعَةٍ وَضَلَالَةٍ، وَلَا يُتَكَلَّمُ فِي الرَّبِّ إِلَّا بِمَا وَصَفَ بِهِ نَفْسَهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْقُرْآنِ، وَمَا بَيَّنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ، وَهُوَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ وَاحِدٌ

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الشورى: ١١]

13- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- Rabb *Teâlâ* hakkında kelam yapmak sonradan ortaya çıkarılmış bir bidat ve dalâlettir. Rabb Azze ve Celle hakkında ancak O'nun Kur'ân'da kendisini vafsettiği şeyler ya da Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in ashabına beyân ettiği şeylerden başkası ile konuşulmaz.³⁰ O -Celle Senâuhû-Tek'tir.

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O Semî'dir (İşiten'dir), Basîr'dir (Gören'dir).” (eş-Şûrâ 42/11)

رُبُّنَا أَوَّلٌ بِلَا مَتَى، وَآخِرٌ بِلَا مُنْتَهَى، يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى، وَهُوَ عَلَى عَرْشِهِ اسْتَوَى، وَعِلْمُهُ بِكُلِّ مَكَانٍ، لَا يَخْلُو مِنْ عِلْمِهِ مَكَانٌ. وَلَا يَقُولُ فِي صِفَاتِ الرَّبِّ: كَيْفَ؟ وَلَمْ؟ إِلَّا شَاكٌّ فِي اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

14- Rabbimiz 'ne zaman sorusu sorulamayacak olan' (öncesi olmayan) Evvel'dir. Sonu olmayan Âhir'dir.³¹ Gizliyi ve ondan gizlisini bilir.³²

Arş'a istivâ etmiştir.³³ İlmi ise her yeredir. O'nun ilminden hiçbir yer hâlî değildir.³⁴ Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* hakkında şüphe edenden başkası Rabb'in sıfatları hakkında “Nasıl?” ve “Neden?” demez.

» Bundan dolayı Ehli Sünnet ve'l Cemaat nezdinde Allâhu Teâlâ'nın isim ve sıfatları tevkîfidir, yani hakkında içtihad ve kıyasla konuşmanın caiz olmadığı, sadece nass yoluyla bilinebilecek meselelerdendir. Subutî (olumlu) sıfatlar hakkında böyle olduğu gibi selbî (olumsuz) sıfatlarda da böyledir. Yani Allâh *Subhânehu* hakkında bir şeyi isbat ederken de nefy ederken de mutlaka nassa dayanılması gerekir. Aksi takdirde batıl neticelere ulaşılabilir. İbnu Teymiyye *rahimehullâh* Tedmuriyye risalesinde (sf. 135-136) şöyle demektedir:

"Allâhu Teâlâ'yı eksikliklerle nitelendirmeye karşı çıkmak için bu yolu takip etmek tutarsız olduğundan selef ve imâmlardan hiç kimse bu yola girmemişlerdir. Onlardan hiç kimse Allâh'ın ne cisim olduğunu veya olmadığını, ne cevher olduğunu veya olmadığını, ne de tahayyüz yani bir yerde olup olmadığını söz konusu etmemiştir. Çünkü bu tür sözler mücmel, kapalı ifadeler olup ne bir hakkı güçlendirir ve ne de batılı ortadan kaldırırlar. İşte bu sebebledir ki, Allâh Kitâb'ında Yahudilerle diğer kâfirlerin iddialarını reddederken bu tür şeyleri söz konusu etmemiştir. Bu gibi sözler, selef ve imâmların reddettikleri bidat ehlinin sözlerindendir."

³¹ Nitekim Muslim'in Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* kanalıyla rivayet etmiş olduğu hadiste şöyle buyurulmaktadır:

«اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ.»

"Allâh'ım Sen Evvel'sin Sen'den önce hiçbir şey yoktur, Sen Ahir'sin Sen'den sonra hiçbir şey yoktur, Sen Zahir'sin Sen'in üstünde hiçbir şey yoktur, Sen Batın'sın Sen'den öte (Sen'den bağımsız) hiçbir şey yoktur." (Muslim, Hadis no: 2713)

³² Şeyh *rahimehullâh* şu ayete atıf yapmaktadır:

﴿وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾

"Sözü açığa vursan da O gizliyi ve ondan gizlisini bilir." (Ta-Ha 20/7)

Cehmiyye fırkası ile Ehli sünneti ayıran meselelerden birisi de Allah'ın arşı konusudur. Şerh'us Sunne 61

³³ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾

"Rahmân Arşa istiva etmiştir." (Ta-Ha 20/5)

Bu ve buna benzer yedi ayet-i kerimede Arşa istiva ettiğinden, yükseldiğinden haber vermiştir.

³⁴ Müellif bu ibaresiyle, Cehmiyye'nin, Allâh'ın Zat'ı ile her yerde olduğuna dair inancını reddetmektedir. Ehli Sünnet'in bu husustaki inancı -müellifin de vurguladığı üzere- Allâh'ın Zat'ı ile Arş'ın üzerine istiva ettiği ve İlmi'nin de her yanı kapladığı yönündedir.

İbn'ul Kayyim'in naklettiğine göre Hallâl, es-Sunne adlı eserinde şöyle demektedir:

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ: قِيلَ لِأَبِي: رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ عَلَى عَرْشِهِ بَائِنٌ مِنْ خَلْقِهِ، وَقُدْرَتُهُ وَعِلْمُهُ بِكُلِّ مَكَانٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، لَا يَخْلُو شَيْءٌ مِنْ عِلْمِهِ

"Bize Yusuf bin Musa anlattı ve dedi ki: Bize Abdullâh bin Ahmed haber verdi ve dedi ki: Ebû Abdillâh'a (Ahmed bin Hanbel'e) denildi ki: Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ yedi kat göğün üstünde, mahlûkatından ayrı olarak Arşının üzerindedir, kudreti ve ilmi de her yeredir, öyle mi? Dedi ki: Evet, O'nun ilminden hiçbir şey hâlî değildir." (Nakleden İbn'ul Kayyim, İctima'ul Cuyuş'il İslamiyye, sf. 302-303; Türkçesi için bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, İslam Ordularının Toplanması, sf. 229-230, Nesaim Yay.)

Kur'an Allâh'ın Kelamıdır, Mahlûk Değildir

وَالْقُرْآنُ كَلَامُ اللَّهِ وَتَنْزِيلُهُ وَنُورُهُ، وَلَيْسَ بِمَخْلُوقٍ؛ لِأَنَّ الْقُرْآنَ مِنَ اللَّهِ، وَمَا كَانَ مِنَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمَخْلُوقٍ، وَهَكَذَا قَالَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، وَأَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، وَالْفُقَهَاءُ قَبْلَهُمَا وَبَعْدَهُمَا، وَالْمِرَاءُ فِيهِ كُفْرٌ.

15- Kur'ân Allâh'ın kelamı³⁵, indirdiği (vahyi) ve nûrudur.³⁶ Yarattılmış değildir. Çünkü Kur'ân Allâh'tandır. Allâh'tan olan şey ise yaratılmış değildir. Malik bin Enes, Ahmed bin Hanbel, onlardan önceki ve sonraki fakihler böyle söylemişlerdir.³⁷ Kur'ân hakkında tartışmak ise küfürdür.³⁸

³⁵ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ﴾

“Müşriklerden birisi senden eman dilerse ona eman ver, ta ki Allâh'ın kelamını işitsin...” (et-Tevbe 9/6)

³⁶ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا﴾

“O halde Allâh'a, Rasûlüne ve indirdiğimiz O Nûr'a iman edin” (et-Tegabün 64/8)

³⁷ Lâlekâ'î'nin isnadıyla naklettiğine göre İmâm Malik'in yeğeni İbnu Ebî Uveys şöyle demiştir:

سَمِعْتُ خَالِي مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ، وَجَمَاعَةَ الْعُلَمَاءِ بِالْمَدِينَةِ، فَذَكَرُوا الْقُرْآنَ

فَقَالُوا: كَلَامُ اللَّهِ وَهُوَ مِنْهُ , وَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ شَيْءٌ مَخْلُوقٌ

"Ben, dayım Malik bin Enes'i ve Medine'deki âlimlerden bir topluluğu Kur'an hakkında bahsedip şöyle derlerken işittim: Allâh'ın Kelamıdır ve O'ndandır. Allâh'tan olan bir şey ise yaratılmış değildir." (Lâlekâ'i, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 410)

Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* ise şöyle demiştir:

فَإِنَّ كَلَامَ اللَّهِ لَيْسَ بِبَيِّنٍ مِنْهُ وَلَيْسَ مِنْهُ شَيْءٌ مَخْلُوقًا

"Allâh'ın Kelamı O'ndan ayrı bir şey değildir, O'ndan olan bir şey ise yaratılmış değildir." (Usul'us Sunne, sf. 22)

³⁸ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«الْمِرَاءُ فِي الْقُرْآنِ كُفْرٌ»

"Kur'an hakkında tartışmak küfürdür." [Ebû Dâvûd, Hadis no: 4603; İbn'ul Kayyim *rahimehullâh* Tehzib'u Sünen'i Ebû Dâvûd adlı eserinde hadisin hasen olduğunu bildirmiştir. (bkz. Avn'ul Ma'bud ile beraber basılmış nüsha, 2/230)]

NOT

Muteziler fırkası mehluk olduğunu savunmuştur. Ahmed bin Hanbel âlimlerinden çıkan bir olaydır ve Ahmed b. Hanbel'in çektiği sıkıntılara "Mihnet Olgu" denmiştir.

Ru'yetullâh (Ahirette Allâh'ın Görülmesi)

وَالْإِيمَانُ بِالرُّؤْيَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَرَوْنَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِأَبْصَارِ رُؤُوسِهِمْ.
وَهُوَ يُحَاسِبُهُمْ بِلَا حِجَابٍ وَلَا تُرْجَمَانٍ.

16- Kıyamet Günü Allâh'ın görüleceğine iman etmek gerekir. (Müminler) Allâh Azze ve Celle'yi baş gözleriyle göreceklardır.³⁹ O da onları arada bir perde veya tercüman olmaksızın hesaba çekecektir.⁴⁰

³⁹ Allâhu Teâlâ bu hususta şöyle buyurmaktadır:

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ﴾

"Yüzler vardır ki, o gün ıslıl ıslıl parıldayacaktır. Rableri'ne bakacaklardır (O'nu göreceklardır)." (el-Kıyamet 75/22-23)

Cerîr bin Abdillâh radiyallâhu anh'tan gelen rivayette Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem ise şöyle buyurmuştur:

«إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ لَا تَضَامُونَ فِي رُؤْيَيْهِ.»

"Siz Rabbiniz'i şu Ay'ı gördüğünüz gibi göreceksiniz ve O'nu görme konusunda bir zorluk ve sıkıntıyla karşılaşmayacaksınız." (Buhârî, Hadis no: 7434; Muslim, Hadis no: 633)

Ru'yetullâh adı verilen ahirette Allâhu Teâlâ'yı baş gözüyle görme meselesi hakkında rivayet edilen hadisler tevatür derecesine ulaşmış, hatta İmâm Darakutnî rahimehullâh bunları "Ru'yetullâh" ismiyle müstakil bir hadis cüz'ünde bir araya getirmiştir. İbn'ul Kayyim rahimehullâh bu hadislerden 30 tanesini "Had'il Ervah" adlı eserinde

nakletmiştir. Türkçeye "Cennetteki Hayat" adıyla çevrilen bu eserin konuyla ilgili bölümünden ilgili hadislerle ulaşılabilir. Buna rağmen Mu'tezile, Şia gibi bidat fırkaları Allâhu Teâlâ'nın görülmesinin imkânsız olduğunu iddia etmişlerdir. Şeyh *rahimehullâh* bu hususu zikrederek bu fırkalara reddiyede bulunmaktadır.

Şeyh *rahimehullâh*, ahirette Allâh *Subhânehu*'yu görmenin, bizzat baş gözüyle görmek manasında olduğunu da özellikle belirtmiştir. Çünkü bidat ehlinden bazıları ru'yetullâh hakkındaki mütevatir derecesine varan hadisleri doğrudan inkâr etmek yerine tevil etme cihetine gitmişler ve bunu kalp gözüyle görmek veya Allâh hakkında yakın bilgiye ulaşmak, Allâh'ın vereceği mükâfatı müşahade etmek gibi manalara hamletmeye çalışmışlardır. Mesela, Hanefi fakihlerinden olmasına karşın i'tikadi konularda Mu'tezile'ye yakın olan Ebû Bekir el-Cessas (v. 370H) ru'yetullâh hakkındaki hadisleri -"eğer sahihseler" kaydıyla!- bu zikrettiğimiz şekillerde tevil etmeye çalışmıştır. (bkz. el-Cessas, Ahkam'ul Kur'an, 4/169-170, el-En'am 6/103. ayetin tefsiri) Bu tarz teviller ise gerek hadislerin lafzına, gerekse de selefın icmasına aykırı olup merduttur.

⁴⁰ Adıyy bin Hatim *radiyallâhu anh'tan* gelen rivayette Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيَكَلِّمُهُ رَبُّهُ، لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ، وَلَا حِجَابٌ يَخْجُبُهُ.»

"İçinizden hiç kimse yoktur ki (Kıyamet Günü'nde) Rabbi onunla, kendisiyle O'nun arasında hiçbir tercüman ve de arada perde olacak bir hicab bulunmaksızın konuşacak olmasın." (Buhârî, Hadis no: 7443; Muslim, Hadis no: 1016)

(Amellerin Tartılacağı) Mizan'a İman

وَالْإِيمَانُ بِالْمِيزَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يُوزَنُ فِيهِ الْخَيْرُ وَالشَّرُّ، لَهُ كِفَتَانِ وَلِسَانٌ.

17- Kıyamet Günü (kurulacak olan) mizana (tartıya) iman etmek gerekir. Onda hayır ve şer (ameller) tartılacaktır.⁴¹ Onun iki kefesi ve bir dili (desteği) vardır.⁴²

⁴¹ Kıyamet Günü amelleri tartacak olan mizanın yani terazinin varlığı bizzat Kur'an'la sabittir. Bu hususta Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ﴾

"İşte, kimin tartıları ağır basarsa, artık o, hoşnut olunan bir hayat içindedir. Kimin de tartıları hafif kalırsa, artık onun da anası (son durağı) Haviye'dir (uçurum/Cehennemdir)." (el-Karia 101/6-9)

⁴² Kıyamet Günü kurulacak mizanın, iki kefesi olan hakiki bir terazi olduğuna Kur'an ayetleri işaret ettiği gibi Sünnette de buna dair açık delil vardır. "Bitaka" yani etiket hadisi olarak meşhur olan ve Abdullâh bin Amr *radiyallâhu anhumâ* kanalıyla gelen hadiste şöyle buyrulmaktadır:

«إِنَّ اللَّهَ سَيَخْلِصُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَنْشُرُ عَلَيْهِ تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ سِجْلًا كُلُّ سِجْلٍ مِثْلُ مَدِّ الْبَصَرِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَتُنْكِرُ مِنْ هَذَا شَيْئًا؟ أَظَلَمَكَ كَتَبَتِي الْحَافِظُونَ؟ فَيَقُولُ: لَا يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: أَفَلَكَ عُذْرٌ؟ فَيَقُولُ: لَا يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: بَلَى إِنَّ لَكَ عِنْدَنَا حَسَنَةً، فَإِنَّهُ لَا ظُلْمَ عَلَيْكَ الْيَوْمَ، فَتَخْرُجُ بِطَاقَةٍ فِيهَا: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَيَقُولُ: أَحْضَرُ وَزَنَتُكَ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ مَا هَذِهِ الْبِطَاقَةُ مَعَ هَذِهِ السِّجْلَاتِ، فَقَالَ: إِنَّكَ لَا تُظَلِّمُ، قَالَ: فَتَوَضَّعَ السِّجْلَاتُ فِي كِفَّةٍ وَالْبِطَاقَةُ فِي كِفَّةٍ، فَطَاشَتِ السِّجْلَاتُ وَثَقُلَتِ الْبِطَاقَةُ، فَلَا يَثْقُلُ مَعَ اسْمِ اللَّهِ شَيْءٌ.»

"Allâhu Teâlâ benim ümmetimden bir kişiyi Kıyamet Günü'nde mahlûkâtın gözü önünde kurtarır. O kişi hakkında doksan dokuz defter açılır. O defterlerin her biri gözün alabileceği kadar büyüktür. Sonra Allâhu Teâlâ o kişiye der ki: Bu defterde yazılanlardan bir şeyi inkâr ediyor musun? Hafaza meleklerim sana zulmettiler mi? O da: Hayır, ya Rab! der. Sonra şöyle buyurur: Senin herhangi bir özrün var mı? O: Hayır, ya Rab! der. Bunun üzerine Allâhu Teâlâ: Evet! Bizim nezdimizde senin bir sevabın vardır. Muhakkak ki bugün sana zulüm yok! der. Derken ortaya bir etiket (kâğıt) çıkar. O etikette (kâğıtta) Eşhedu en La ilahe illallâh ve eşhedu enne Muhammeden Abduhu ve Rasûluhu (Allâh'tan başka -ibadete layık hak- İlah olmadığına ve Muhammed'in O'nun Kulu ve Rasûlü olduğuna şahidlik ederim) yazılıdır. Allâhu Teâlâ şöyle buyurur: Tartını hazırla! Bunun üzerine kul sorar: Bu etiket (kâğıt), şu defterlerin yanında ne yapabilir ya Rab? Allâhu Teâlâ: Sana zulüm yapılmayacaktır! diye karşılık verir. Bunun üzerine defterler terazinin bir kefesine, o etiket (kâğıt) öbür kefesine konur. Defterler havalanır, o etiket (kâğıt) ağır basar; zira Allâh'ın İsmi'nin karşısında hiçbir şey ağır gelemmez." [Tirmizî, Hadis no: 2639; İbnu Mâce, Hadis no:4300; Tirmizî, hasen garib olduğunu söylemiştir. İbnu Hibbân da hadisi sahih addederek Sahîh'inde zikretmiştir. (Sahîhu İbni Hibbân, Hadis no: 225)]

Terazinin iki kefesi ve dili olduğu hususu icmayla sabittir ve buna ancak Mu'tezile ve emsali bidat fırkaları muhalefet etmiştir. Hafız İbnu Hacer *rahimehullâh* şöyle demektedir:

"Ebû İshak ez-Zeccac şöyle demiştir: Ehli Sünnet; mizanın (terazinin) varlığına, Kıyamet Günü kulların amellerinin tartılacağına, terazinin bir dili iki kefesinin bulunacağına ve bunların ameller ile inip kalkacağına iman noktasında icma etmişlerdir. Mu'tezile, teraziye inkâr etmiş ve bu adaletten (Allâh'ın Adaleti'nden) ibarettir, demişler, böylece Allâh'ın Kitâbı'na ve Sünnet'e muhalif olmuşlardır." (Feth'ul Bari 13/538; Türkçe-si için bkz. Muhtasar Fethul Bari, 14/652, Polen Yay.)

Böylece anlaşılıyor ki Şeyh *rahimehullâh* terazinin iki kefesi ve dili olduğu hususunu; Kıyamet Günü kurulacak olan teraziye mecaz olarak kabul ederek adaletle tevil eden Mu'tezile ve emsalini reddetmek amacıyla zikretmiştir.

Kabir Azabı'na, Münker ve Nekir'e İman

وَالْإِيمَانُ بِعَذَابِ الْقَبْرِ ، وَمُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ.

18- Kabir azabına⁴³, Münker'e ve Nekir'e iman etmek⁴⁴ gerekir.⁴⁵

⁴³ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in kabir azabından bahsederek hakır dediği, namazda ve başka hallerde kabir azabından Allâh'a sığın-
dığı, ölüye Cennetteki ve Cehennemdeki yerlerinin gösterileceğini haber
verdiği sahih hadislerle sabit olmuştur. Buhârî, Sahih'inde kabir azabıyla
alakalı müstakil bablar açmış ve ilgili hadisleri nakletmiştir. Bilhassa
Sahih'te Cenaiz babında 1369'dan 1379 numaralı hadise kadar olan kısma
bakılabilir. Kabir azabı ve nimetiyle alakalı hadisler tevatür derecesine
ulaşmıştır. Beyhekî, İsbatu Azab'il Kabr isimli eserinde kabir azabının var-
lığını isbat eden ikiyüzkırk rivayeti derlemiştir. Bu hadislerden bir tanesi
şöyledir. Ebû Said el-Hudrî *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu*
aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ النَّارِ.»

"Kabir ya Cennet bahçelerinden bir bahçe ya da Cehennem
çukurlarından bir çukurdur." (Tirmizî, Hadis no: 2460. Tirmizî
hadisin garib olduğunu bildirmiştir.)

İşte bütün bu delillerden dolayı kabir azabına iman konusunda Ehli
Sünnet icma etmiştir. Ebû'l Hasen el-Eşârî *rahimehullâh* bu icmayı
zikretmiştir. (Risale ila Ehl'is Suğr, sf. 159) Başka bir eserinde de belirt-
tiği gibi İslam ehlinin çoğunluğu bunu kabul etmiş, Haricilerden ve
Mu'tezileden bazı kimselerden başka hiç kimse kabir azabını inkâr
etmemiştir. (Makalat'ul İslamiyyin, 2/318)

⁴⁴ Bu hususta Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* gelen hadiste
Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* "Ölü mezara konulunca, birine
Münker, diğerine Nekir adı verilen siyah mavi iki Melek gelir." buyur-
muş ve ardından bu meleklerin yaptığı kabir sorgusunu haber vermiştir.
[Tirmizî, Hadis no: 1071'de rivayet etmiş ve hadisin hasen garib olduğu-
nu beyan etmiştir. İbnu Hibbân da sahih gördüğü hadisleri topladığı
eserinde bu rivayeti zikretmiştir. (Sahihu İbni Hibbân, Hadis no: 3117)

⁴⁵ Kabir sorgusu ve devamında yaşanacak hadiselerle alakalı 79.
madde ve açıklamalarına müracaat edilebilir.

Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'in Havzı'na İman

وَالْإِيمَانُ بِخَوْضِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْإِيمَانُ بِخَوْضِ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَكُلِّ نَبِيٍّ خَوْضٌ إِلَّا صَالِحَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ
السَّلَامُ؛ فَإِنَّ خَوْضَهُ ضَرْعُ نَاقَتِهِ.

19- Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in (Kıyamet Günü'ndeki) havzına iman etmek gerekir.⁴⁶ Her peygamberin bir havzı vardır.⁴⁷ Salih peygamber aleyhisselam dışında ki. onun havzı devesinin memesidir.⁴⁸

⁴⁶ Tahavi akidesi şarihi İbnu Ebi'l İzz rahimehullâh şöyle demektedir:

"Havz'dan söz eden hadisler tevatür derecesine ulaşır. Bu hadisleri otuz küsur Sahabi rivayet etmiştir. Hocamız İmâd'ud Din İbnu Kesîr – Allâh ona rahmetiyle muamele etsin-, "el-Bidâye ve'n Nihâye" adını taşıyan tarihe dair büyük eserinin son taraflarında bu rivayetlerin bütün yollarını tesbit etmiş bulunmaktadır." (Şerh'u Akidet'it Tahaviyye, 1/277, Thk: Arnavut; Türkçesi için bkz. Akidet'ut Tahaviyye ve Şerhi, sf. 166, Guraba Yay. İst 2002)

Bunlardan bir tanesi Enes bin Malik radiyallâhu anh'tan şu şekilde rivayet edilmektedir:

«إِنَّ قَدْرَ خَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةٍ وَصَنْعَاءَ مِنَ الْيَمَنِ، وَإِنَّ فِيهِ مِنَ الْأَبَارِقِ
كَغَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ.»

"Benim havzımın büyüklüğü Eyle ile Yemen'deki San'a arası kadardır. Onda bulunan ibriklerin sayısı ise semadaki yıldızların sayısı kadardır." (Buhârî, Hadis no: 6580; Muslim, Hadis no: 2292)

“Semure radiyallâhu anh'tan Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوْضًا وَإِنَّهُمْ يَتَبَاهَمُونَ أَيُّهُمْ أَكْثَرُ وَارِدَةً. وَإِنِّي أَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ وَارِدَةً.»

“Muhakkak ki her Peygamberin (Kıyamet Günü'nde) bir havuzu vardır ve Peygamberler su içmeye gelenlerin fazlalığıyla birbirine karşı övünürler. Ben; içmeye geleni en çok olacak Peygamber olacağımı ümid ediyorum.” [Tirmizî, Hadis no: 2443'te hadisin garib olduğu kaydıyla rivayet etmiştir. Begavî ise söz konusu hadisi havz ile alakalı hasen hadisler arasında zikretmiştir. (Mesabih'us Sunne, Hadis no: 4337)].

“İmâm Berbehârî şunu demek istemiştir: “Her peygamber kendisine tabi olanlarla, kendi havzından su içen Salih *aleyhisselam* ve kavmi ise, dışı devenin memesinden su içen.” Lakin Salih *aleyhisselam*'ın havzı olmadığı ve onun havzının devesinin memesi olduğuna dair nakiller sahih olmayıp bu konuda sahih bir rivayet bize ulaşmış değildir. Bu manadaki bir hadisi İbnu Asakir, Tarihu Dimeşk, 10/458'de rivayet etmiş lakin İbn'ul Cevzî, el-Mevzuat, 3/244; Zehebî, Mizan'ul İ'tidal, 2/645 ve İbnu Hacer el-Askalanî, Lisan'ul Mizan, 4/52'de hadisin uydurma olduğunu söylemişlerdir. Bu kaynaklarda geçtiği ve Ukayli'nin ed-Duafa'ul Kebîr, 3/64'de belirttiği gibi hadisin ravilerinden olan Abdülkerim bin Keysan meçhul birisidir ve hadisi de mahfuz, sağlam olan birisi değildir. Zehebî ve İbnu Hacer de onun hadisinin münker olduğunu bildirmişlerdir.

Şefaate İman

وَالْإِيمَانُ بِشَفَاعَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْمُذْنِبِينَ
الْخَاطِئِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَعَلَى الصِّرَاطِ، وَيُخْرِجُهُمْ مِنْ جَوْفِ جَهَنَّمَ، وَمَا
مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَلَهُ شَفَاعَةٌ، وَكَذَلِكَ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ وَالصَّالِحُونَ، وَلِلَّهِ
بَعْدَ ذَلِكَ تَفْضُلٌ كَثِيرٌ فَيَمْنُ يَشَاءُ، وَالْخُرُوجُ مِنَ النَّارِ بَعْدَمَا اخْتَرَقُوا
وَصَارُوا فَحْمًا.

20- Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in hata işlemiş günahkârlara;⁴⁹ Kıyamet Günü'nde⁵⁰ ve Sırât üzerinde⁵¹ şefaate edeceğine iman etmek gerekir. Yine o, onları Cehennemden ortasından çıkaracaktır.⁵² Her peygamberin mutlaka bir şefaati vardır. Aynı şekilde siddıkların, şehidlerin ve salihlerin de şefaati vardır. Bunlardan sonra Allâh'ın dilediği kimselere vereceği birçok ihsanı vardır. Yanıp küle dönüştükten sonra ateşten çıkılacağına da iman etmek gerekir.⁵³

⁴⁹ Enes radiyallâhu anh'tan Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي.»

“Şefaetim, ümmetimden büyük günah sahipleri içindir.” [Tirmizî, Hadis no: 2435; Ebû Dâvûd, Hadis no: 4739. Tirmizî, hadisi rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: Hasen sahih ve bu vecihten gariptir. Bu hadisi İbnu Hibbân da sahih gördüğü hadisleri topladığı eserinde rivayet etmiştir. (Sahîhu İbni Hibbân, Hadis no: 6468) Konuyla alakalı Cabir radiyallâhu anh'tan da hadis nakledilmiştir. Tirmizî,

Enes hadisinin ardından Cabir hadisini rivayet ederek garib olduğunu bildirmiştir. Cabir hadisini Hâkim de sahih görerek rivayet etmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. (el-Mustedrak, Hadis no: 3442)]

⁵⁰ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Kıyamet Günü yapacağı şefaate "eş-Şefa'at'ul Uzma (Büyük Şefa'at)" denilir ki bu, Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e hastır. İnsanların, Kıyamet Günü'nün sıkıntısından kurtulmak için bütün peygamberlerden şefa'at istemeleri ve hiçbir peygamberin bu aracılık isteğini kabul etmemesi neticesinde Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in bu hususta şefa'at etmesine dair hadis Buhârî ve Muslim başta olmak üzere birçok hadis kaynağında uzunca nakledilmektedir. Misal olarak Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* nakledilen şefa'at hadisi Buhârî, Hadis no: 3340 ve Muslim, Hadis no: 194'te yer almaktadır.

⁵¹ Ebû Said el-Hudrî *radiyallâhu anh'tan* nakledilen uzunca bir hadiste şu ifade geçmektedir:

«ثُمَّ يُضْرَبُ الْجِسْرُ عَلَى جَهَنَّمَ، وَتَجِلُّ الشَّفَاعَةُ.»

"...Sonra Cehennem üzerinde köprü kurulur ve şefa'at de helal olur." (Muslim, Hadis no: 183)

Enes bin Malik *radiyallâhu anh'tan* gelen hadiste ise şöyle demiştir:

«سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَشْفَعَ لِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقَالَ: أَنَا فَاعِلٌ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيْنَ أَطْلُبُكَ؟ قَالَ: أَطْلُبُنِي أَوَّلَ مَا تَطْلُبُنِي عَلَى الصِّرَاطِ.»

"Ben Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den Kıyamet Günü bana şefa'atçi olmasını istedim, 'Ben bunu yaparım' dedi. (Mahşerde) seni nerelerde arıyayım? deyince şöyle dedi: İlk etapta beni sırat köprüsünün yanında ara..." [Tirmizî, Hadis no: 2433'te rivayet etmiş ve "Bu hadis, hasen garibtir; biz bunu ancak bu yoldan bilmekteyiz" demiştir. Hadisi ayrıca Ziya el-Makdisî, el-Muhtare no:

2691'de "İsnadı sahihtir" kaydı ile rivayet etmiştir. Zehebî, "Şefa'at" adlı eserinde (sf. 27) söz konusu hadisin isnadının ceyyid (güzel) olduğunu yalnız isnaddaki Harb'ın saduk olduğunu ve Muslim'in kendisinden rivayette bulunduğunu zikretmiştir. İbnu Kesîr'in "en-Nihâye" de işaret ettiği gibi Harb'ın durumu âlimler arasında ihtilâfıdır. Vallâhu a'lem.]

⁵² Enes radiyallâhu anh'tan gelen uzun şefa'at hadisinin sonunda şöyle bir ifade geçmektedir:

«ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحْدُ لِي حَدًّا، ثُمَّ أَخْرِجُهُمْ مِنَ النَّارِ، وَأَدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ أَعُودُ فَأَقْعُ سَاجِدًا مِثْلَهُ فِي الثَّالِثَةِ، أَوِ الرَّابِعَةِ، حَتَّى مَا بَقِيَ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ وَكَانَ قَتَادَةُ، يَقُولُ عِنْدَ هَذَا: أَيْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ.»

"...Sonra ben şefa'at ederim. Öyle ki (Allâh) bana bir sınır çizer, sonra da ben onları Cehennemden çıkartırım, Cennete sokarım. Sonra tekrar döner secdeye kapanırım; üçüncüde ya da dördüncüde de bunu tekrarlarım. Ta ki ateşte Kur'an'ın hapsedtikleri hariç kimse kalmayınca kadar..."

Katade buraya gelince şöyle derdi: "Yani (ateşte) ebedi kalması gerekli olanlar..." (Buhârî, Hadis no: 6565)

⁵³ Ebû Said el-Hudrî radiyallâhu anh'tan gelen uzun şefa'at hadisinin bir yerinde şöyle denilmektedir:

«فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: شَفَعَتِ الْمَلَائِكَةُ، وَشَفَعَ النَّبِيُّونَ، وَشَفَعَ الْمُؤْمِنُونَ، وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، فَيَقْبِضُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ، فَيُخْرِجُ مِنْهَا قَوْمًا لَمْ يَعْمَلُوا خَيْرًا قَطُّ قَدْ عَادُوا حُمَمًا.»

"...Allâh Azze ve Celle buyurur ki: Melekler şefa'at etti, peygamberler şefa'at etti, müminler şefa'at etti. Geriye merhametlilerin en merhametlisi(nin şefaati) kaldı. Bunun üzerine ateşten bir avuç alır ve oradan hayır namına hiçbir şey işlememiş bir topluluğu kömüre dönmüş oldukları halde çıkartır." (Muslim, Hadis no: 183)

Şefaât hususunda Ehli Sünnet'e muhalefet edenler genel manada iki grupta değerlendirilebilir. Birincisi Haricî ve Mu'tezililerdir ki bunlar bilhassa günahkârlara yapılacak olan şefaati inkâr etmişlerdir. Keza, bu fırkalar, büyük günah işleyenlerin imandan bütünüyle çıktığını kabul ettikleri için, günah işleyenlerin Cehennemde bir müddet azap görüp sonra oradan çıkacaklarını da inkâr etmişlerdir. Günümüzde şefaati ve müminlerden bir grubun Cehennemden çıkacağını inkâr eden bir kısım hadis inkârcıları da böyle i'tikad etmektedir. İkincisi ise aşırı gitmiş bazı Süfiler ve de kabirperestler ki bunlar da şefaati kabul etmekle beraber bu hususta aşırıya gitmişlerdir. Zira onlar, kabirlere yönelmiş ve de onlardan yardım ve şefaât talep etmişler, tıpkı önceki Cahiliye dönemi insanları gibi Allâh katında şefaâtçileri olmaları için onlara ibadet sunmak suretiyle onları Allâh'a ortak koşmuşlardır. Unutulmamalıdır ki; hiç kimse Allâh Azze ve Celle kendisine izin vermedikçe ve onun için belli bir sınırı tesbit etmedikçe şefaât edemeyecektir. Ehli Tevhid'den olup da Cehenneme girmiş olan kimseler orada ebedi olarak kalmayacak ve Cehennemde azap gördükten sonra çıkartılıp Cennete sokulacaklardır. İşte Ehli Sünnet'in vasat şefaât anlayışı bu şekildedir.

O gün münafik erkek ve münafik kadınlardan, iman eden kimselere derter ki : " Bizî de bekleyin , biraz nurunuzdan alıp faydalanalım . Onlara : " Dâhûn arkanıza ve nur arayın " derir. Derter aralarına , kapısı olan bir sur çekilmiştir. Ta tarafında rahmet, dış yönünde ise azap vardır.

- Hadid 13

Sırat'a İman

وَالْإِيمَانُ بِالصِّرَاطِ عَلَى جَهَنَّمَ، يَأْخُذُ الصِّرَاطُ مَنْ شَاءَ اللَّهُ، وَيَجُوزُ مَنْ شَاءَ اللَّهُ، وَيَسْقُطُ، وَلَهُمْ أَنْوَارٌ عَلَى قَدْرِ إِيمَانِهِمْ.

21- Cehennem üzerindeki Sırât'â iman etmek gerekir. Sırât Allâh'ın dilediklerini tutacak, Allâh'ın dilediklerini geçirecektir. Allâh'ın dilediği kimseleri de Cehenneme düşürecektir.⁵⁴ İnsanların (onun üzerinde) imanları ölçüsünde nûrları olacaktır.⁵⁵

⁵⁴ Ebû Said el-Hudrî *radiyallâhu anh*'tan gelen Kıyamet Günü ile alakalı uzun hadiste şöyle geçmektedir:

ثُمَّ يُضْرَبُ الْجِسْرُ عَلَى جَهَنَّمَ، وَتَجِلُّ الشَّفَاعَةُ، وَيَقُولُونَ: اَللّٰهُمَّ سَلِّمْ، سَلِّمْ " قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا الْجِسْرُ؟ قَالَ: " دَخَضٌ مَزِلَّةٌ، فِيهِ خَطَاطِيفٌ وَكَالَالِيبِ وَحَسَكٌ تَكُونُ بِنَجْدٍ فِيهَا شُؤْنِكَةٌ يُقَالُ لَهَا السَّعْدَانُ، فَيَمُرُّ الْمُؤْمِنُونَ كَطَرْفِ الْعَيْنِ، وَكَالْبَرْقِ، وَكَالْرِيحِ، وَكَالطَّيْرِ، وَكَأَجَاوِيدِ الْخَيْلِ وَالرِّكَابِ، فَنَاجٍ مُسَلِّمٌ، وَمَخْدُوشٌ مُرْسَلٌ، وَمَكْدُوشٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

"Şonra Cehennemin üzerine köprü kurulur; Şefaata de helal olur. "Allâh'ım selamet ver, selamet ver!" derler. "Ya Rasûlullâh bu köprü nedir?- denilince şöyle buyurdu: "Kaygan ve kaypaktır; onda kancalar, çengeller ve Necid'te bulunan sa'dan denilen dikenler olur. Müminler (Sırat'tan) kimi göz kırpacak kadar az bir zamanda, kimi şimşek gibi, kimi rûzgâr, kimi kuş gibi, kimi de asil atlar ve develer gibi hızla geçecekler. Bazısı bakarsın sapasağlam kurtulmuş, diğeri tırmalanmış da salınıvermiş, kimi de Cehennem ateşine yığılmış kalmış..." (Muslim, Hadis no: 183)

^{ss} İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh*'tan gelen hadiste şöyle geçmektedir:

«فَيُغْطِيهِمْ نُورُهُمْ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ، فَمِنْهُمْ مَنْ يُغْطَى نُورُهُ مِثْلَ الْجَبَلِ الْعَظِيمِ يَسْعَى بَيْنَ يَدَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُغْطَى نُورُهُ أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُغْطَى نُورًا مِثْلَ النَّخْلَةِ بِيَمِينِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُغْطَى نُورًا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ؛ حَتَّى يَكُونَ رَجُلًا يُغْطَى نُورُهُ عَلَى إِنْهَامِ قَدَمِهِ يُضِيءُ مَرَّةً وَيَفِيءُ مَرَّةً، فَإِذَا أَضَاءَ قَدَمَ قَدَمَهُ فَمَمَّى، وَإِذَا طُفِيَ قَامَ، قَالَ: «وَالرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ أَمَامَهُمْ حَتَّى يَمُرَّ فِي النَّارِ فَيَبْقَى أَثَرُهُ كَحَدِّ السَّيْفِ دَخَضُ مَرْثَةٍ»، قَالَ: وَيَقُولُ: مُرُّوا، فَيَمُرُّونَ عَلَى قَدْرِ نُورِهِمْ، مِنْهُمْ مَنْ يَمُرُّ كَطَرْفِ الْعَيْنِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَمُرُّ كَالْبَرْقِ.»

“(Kıyamet Günü’nde Allâh insanları bir arada topladığında) amelleri miktarınca her birisine nûrunu verir. Kimisine -koca bir dağ gibi önünde koşan- nûr verilir. Kimisine nûru bundan daha az verilir. Kimisine de nûru sağ tarafındaki bir hurma ağacı gibi verilir. Kimisine de bundan daha az verilir. Nihayet bir adama nûru ayağının başparmağı üzerinde verilir. Kimi zaman aydınlatır, kimi zaman da söner. Aydınlattığı vakit ayağını öne doğru atarak yürür, söndürüldüğünde olduğu yerde kalır. Dedi ki: Rabb Azze ve Celle de önlerindedir, nihayet ateşin içinden geçerler de izi (üzerlerinde) kalır. O (Sırat), kılıcın keskin tarafı gibidir, kaygan ve tökezleticidir. Dedi ki: Onlara geçiniz, denilir. Onlar da nûrları miktarınca yol alır. Kimisi göz açıp kapamak gibi geçer, kimisi şimşek gibi geçer...” [Taberanî, el-Mu’cem’ul Kebîr, Hadis no: 9763. Heysemî; Ebû Halid ed-Dâlânî haricinde hadisin ricalinin sahîh ricali olduğunu, ed-Dâlânî’nin ise sika (güvenilir) olduğunu söylemektedir. (Mecma’uz Zevaid, 10/342-343, Hadis no: 18353)]

Peygamberler'e ve Melekler'e İman

وَالْإِيمَانُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَالْمَلَائِكَةِ.

22- Nebîlere ve meleklerle⁵⁶ iman etmek gerekir.

⁵⁶ Allâhu Teâlâ şöyle buyuruyor:

﴿أَمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ
رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾

“Rasûl, kendisine Rabbi’nden indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Hepsi Allâh’a, Melekleri’ne, Kitapları’na ve Rasul-leri’ne iman etti. O’nun rasulleri arasında hiç birini (diğerinden) ayırt etmeyiz. İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz bağışlamayı (dileriz). Varış ancak Sana’dır! dediler.” (el-Bakara 2/ 285)

Cennet ve Cehennem Hakkında Muhtelif Meseleler

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ، وَالنَّارَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ وَالنَّارُ مَخْلُوقَتَانِ،
الْجَنَّةُ فِي السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، وَسَقْفُهَا الْعَرْشُ، وَالنَّارُ تَحْتَ الْأَرْضِ
السَّابِعَةِ السُّفْلَى، وَهُمَا مَخْلُوقَتَانِ، قَدْ عَلِمَ اللَّهُ عَدَدَ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَنْ
يَدْخُلُهَا، وَعَدَدَ أَهْلِ النَّارِ وَمَنْ يَدْخُلُهَا، لَا تَفْنَيَانِ أَبَدًا، بَقَاؤُهُمَا مَعَ بَقَاءِ
اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَبَدَ الْأَبَدِينَ فِي ذَهْرِ الدَّاهِرِينَ.

23- Cennetin hak olduğuna ve Cehennemin hak olduğuna iman etmek gerekir.⁵⁷ Cennet ve Cehennem yaratılmıştır.⁵⁸ Cennet yedinci kat semadadır.⁵⁹ Tavanı Arş'tır.⁶⁰ Cehennem de en aşağıdaki yedinci kat yerin altındadır.⁶¹ İkisi de yaratılmış hâldedir. Allâh, Cennet ehlinin sayısını ve oraya kimlerin gireceğini, Cehennem ehlinin sayısını ve oraya kimlerin gireceğini bilmiştir.⁶² Cennet ve Cehennem ebediyen yok olmayacaklardır. Onların bekâsı (devamlılığı) Allâh'ın bekâsı (devamlılığı) ile birlikte⁶³ ilelebed (sonsuza kadar) sürer gider.⁶⁴

وَأَدَمُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي الْجَنَّةِ الْبَاقِيَةِ الْمَخْلُوقَةِ،
فَأُخْرِجَ مِنْهَا بَعْدَمَا عَصَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ.

24- Âdem *sallallâhu aleyhi ve sellem*⁶⁵ yaratılmış ve ebedî olan Cennette idi.⁶⁶ Allâh *Azze ve Celle*'ye isyân ettikten sonra oradan çıkarıldı.⁶⁷

⁵⁷ İbnu Abbâs *radiyallâhu anhumâ*'nın naklettiği bir duasında Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«وَلَكِ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ.
وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ.»

“...Hamd Sana’dır. Sen haksın, vadin haktır, Sana kavuşmak haktır, sözün haktır, Cennet haktır, Cehennem haktır...” (Buhârî, Hadis no: 1120; Muslim, Hadis no: 769)

⁵⁸ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ
تُرحَمُونَ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ
أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾

“Kâfirler için hazırlanmış bulunan ateşten sakının! Allâh’a ve Rasûl’üne itaat edin ki rahmete kavuşturulasınız. Rabbinizin bağı-
şına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer
kadar olan Cennete koşun!” (Al-i İmran 3/131-133)

Görüldüğü üzere ayet-i kerimeler, Cennetin de Cehennem’in de oraya
girecekler için hazırlanmış olduğunu, mazi sigasıyla yani geçmişe delalet
eden ifadeyle beyan etmektedir.

İmâm Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* da bu hususta şöyle demek-
tedir:

وَالْجَنَّةُ وَالنَّارُ مَخْلُوقَتَانِ كَمَا جَاءَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ قَصْرًا وَرَأَيْتُ الْكَوْثَرَ وَاطَّلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ
أَهْلِهَا كَذَا وَاطَّلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ كَذَا وَكَذَا فَمَنْ زَعَمَ أَنَّهَا لَمْ تُخْلَقْ فَهُوَ
مُكَذِّبٌ بِالْقُرْآنِ وَأَحَادِيثِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا أَحْسَبُهُ
يُؤْمِنُ بِالْجَنَّةِ وَالنَّارِ

“Cennet ve Cehennem Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’den
gelen; “Cennete girdim ve orada bir köşk gördüm” (Buhârî, Hadis
no: 3242),

"Kevser'i gördüm" (Buhârî, Hadis no: 6581),

"Cennet halkının çoğunun şunlar şunlar olduğuna muttali oldum...", "Cehenneme şöyle muttali oldum.." (Buhârî, Hadis no: 3241)

Hadislerinde belirtildiği gibi yaratılmışlardır, şu an mevcuttur. Her kim onların yaratılmamış olduğunu iddia ederse Kur'an'ı ve Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in hadislerini yalanlamış olur. Böyle bir kimsenin Cennete ve Cehenneme de inandığını sanmam." (Ahmed bin Hanbel, Usul'us Sunne, sf. 59)

Bu ve benzeri delillerden ötürü Cennet ve Cehennemin hâlihazırda yaratılmış olduğu hususunda Ehli Sünnet ve'l Cemaat arasında farklı bir görüş söz konusu olmamıştır. Cennet ve Cehennemin hâlihazırda yaratılmamış oldukları ve Kıyamet Günü'nde yaratılacağını iddia eden bazı Mu'tezilî ve Kaderiler dışında bu hususta farklı bir kanaat ileri süren de olmamıştır. Bu görüşleri icmaya muhalif olduğu gibi delilden de yoksundur. İbn'ul Kayyim el-Cevziyye 'Hadi'l Ervah İla Bilad'il Efrâh' isimli eserinin baş tarafında meseleyi detaylıca ele almakta, 'Rasûlullâh'ın ashabı, tabiin ve tebe-i tabiin, Sünnet ve hadis ehli hiç istisnasız olarak ve her çağda İslam fakihleri, tasavvuf ve zühd ehli bu inanç ve bu inancı ispat üzere olmuşlardır' dedikten sonra Ehli Sünnet ve'l Cemaatin görüşünü ispatlayıp, bu hususta Mu'tezilî ve Kaderilerin görüşünü reddetmektedir. (Had'il Ervah, sf. 11 ve devamı; Türkçesi için bkz. Cennetteki Hayat, sf. 27 ve devamı, Uysal Kitabevi, 2. Baskı)

⁵⁹ İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma* şöyle demiştir:

الْجَنَّةُ فِي السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، وَيَجْعَلُهَا حَيْثُ شَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَجَهَنَّمُ فِي الْأَرْضِ السَّابِعَةِ

"Cennet, yedinci kat göktedir. Allâh onu, Kıyamet Günü dilediği yere koyar. Cehennem ise yedinci kat yerdedir." (Ebû Nuaym, Sifat'ul Cenne, no: 132)

⁶⁰ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan gelen rivayette Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَسَلُّوهُ الْفِرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ. وَأَعْلَى الْجَنَّةِ.
وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ، وَمِنْهُ تَفْجَرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ.»

"Allâh'tan istediğinizde Firdevs Cennetini isteyin. O, Cennetin ortasıdır ve en yüksek yeridir. Onun üstünde Rahmân'ın Arşı (tahtı) vardır. Cennetin nehirleri de oradan fışkırır." (Buhârî, Hadis no: 7423)

⁶¹ İbnu Receb el-Hanbelî *rahimehullâh* "et-Tahvif min'en Nar" adlı eserinde bu meseleyi ele almış ve de sahabe ve tabiin imâmlarından Cennetin yedinci kat gökte, Cehennemin ise yerin yedinci katında olduğuna delalet eden haberler nakletmiştir. Buna delil teşkil eden bazı merfu hadisler de nakletmiştir ki onlardan birisi Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* nakledilmektedir. İnsanların ruhlarının nasıl kabzedileceğini anlatan bu hadisin bir yerinde şöyle denilmektedir:

«وَأَمَّا الْكَافِرُ فَإِذَا قُبِضَتْ نَفْسُهُ وَذُهِبَ بِهَا إِلَى بَابِ الْأَرْضِ يَقُولُ خَزَنَةُ
الْأَرْضِ مَا وَجَدْنَا رِيحًا أَنْتَنَ مِنْ هَذِهِ فَتَبْلُغُ بِهَا إِلَى الْأَرْضِ السُّفْلَى.»

"...Kâfire gelince; onun canı alındığında ve yerin kapısına getirildiğinde yerin bekçisi şöyle der: Biz, bundan daha kötü bir koku ile karşılaşmadık! Bu şekilde yerin en alt katına kadar ulaşır..."
(Sahîhu İbni Hibbân, Hadis no: 3013) Subhan ALLAH!

(Meselenin tafsilatı için bkz. et-Tahvif min'en Nar, sf. 62; Türkçesi için bkz. Bütün Yönleriyle Cehennem, sf. 57-58, Polen Yay.)

⁶² Ali *radiyallâhu anh'tan* gelen hadiste Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ، مَا مِنْ نَفْسٍ مَنفُوسَةٍ إِلَّا كُتِبَ مَكَانُهَا مِنَ الْجَنَّةِ
وَالنَّارِ، وَإِلَّا قَدْ كُتِبَ شَقِيَّةٌ أَوْ سَعِيدَةٌ.»

"...Sizden hiç kimse yoktur ki ve yine hiçbir can taşıyan kişi yoktur ki Cennetteki ve Cehennemdeki yeri yazılmış olmasın. Yine

bedbaht mı yoksa mutlu mu olacağı yazılmış olmasın..." (Buhârî, Hadis no: 1362; Muslim, Hadis no: 2647)

⁶³Tabakat'ul Hanâbile'nin muhakkiki Abdurrahmân el-Useymin, ismi geçen eserin bazı nüshalarında bu ifadenin "Onlar, Allâh'ın bekâsı (devamlılığı) ile birlikte... ilh" şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Yani bazı nüshalarda "Onların bekâsı (devamlılığı)" ifadesi yer almamaktadır.

⁶⁴İbnu Ebi'l İzz *rahimehullâh* bu hususta şöyle demektedir:

"Cennetin kalıcılığı, Cehennemin ise yok olacağı görüşünü selef ile halef'ten bir topluluk kabul etmiştir. Her iki görüş de (Cennet ile Cehennemin kalıcılığı ile Cennetin kalıcılığı, Cehennemin son bulacağı görüşleri) pek çok tefsir kitabında ve başkalarında da zikredilmişlerdir.

Hem Cennet, hem de Cehennemin yok olacağı görüşünü ise Muattile'nin İmâmı el-Cehm bin Safvan kabul etmiştir. Bu hususta onun seleften uyduğu hiçbir kimse yoktur. Ne Ashab-ı Kiram'dan, ne de güzel bir şekilde onlara tabi olanlardan, ne de Müslümanların imâmlarından, ne de Sünnet Ehli'nden. Genel olarak bütün Ehli Sünnet onun bu kanaatini reddetmiş ve bundan dolayı onun kâfir olduğunu söylemiş, onu ve yeryüzünün dört bir yanından ona tabi olanları teşhir etmişlerdir.

Bu görüşü kabul etmesine sebep ise inanmış olduğu temel ilkesidir. O da: Hâdis (sonradan yaratılmış) olan varlıklardan sonsuz bir şekilde var oluş, imkânsız bir şeydir. Bu ise yerilmiş kelam bilginlerinin cisimlerin sonradan hâdis olduklarına ve hâdislerden uzak kalmayan varlıkların da hâdis olduklarına delil olarak gösterdikleri bir ilkeleridir. Onlar kâinatın yaratılmış olduğuna bu ilkeyi temel dayanak kabul etmişlerdir. Cehm de geçmişte başlangıcı bulunmayan hâdislerin imkânsız olduğu bir varlık, gelecekte de bunları kabil değildir, görüşündedir. Ona göre Yüce Allâh'ın fiilinin gelecekte de sürekli olarak devam etmesi imkânsızdır. Nitekim geçmişte de O'nun hakkında bunun imkânsız olması gibi. Mu'tezile'nin önder hocalarından Ebu'l Huzeyl el-Allâf da bu hususta ona muvafakat etmiş olmakla birlikte şöyle der: Bu hareketlerin son bulmalarını gerektirir. O bakımdan şunları da ekler: Cennet ve Cehennem ehlinin hareketleri -onlardan hiçbir kimse hareket edecek gücü bulamayacağı ve sürekli bir sükûn içerisinde kalacağı zamana kadar- devam

edecek ve o zaman son bulacaktır.”

Ardından Cehennemin yok olup olmayacağı hususundaki 8 görüşü sıralarken Ehli Sünnet'in bu hususta benimsediği iki görüşü şöyle nakletmektedir:

“7- Yüce Allâh -Sünnet'te varid olduğu üzere- oradan dilediği kimseleri çıkartır, sonra da dilediği kadar bir süre varlığını devam ettirir. Sonra da yok eder, çünkü O, Cehennem için son bulacağı bir süre takdir etmiştir.

8- Yüce Allâh oradan Sünnet'te varid olduğu üzere dilediği kimseleri çıkartır. Orada kâfirler ise -Tahâvî'nin dediği şekilde- sonu gelmeyecek ve ebedi olmak üzere kalacaklardır.

Bu son iki görüş dışındaki görüşlerin batıl oldukları açıkça ortadadır.”

Böylece anlaşılıyor ki İmâm Berbehârî'nin ve diğer imâmların, Cennet ve Cehennemin ebediliğini vurgulamaları, öncelikle Cennet ve Cehennemin içindekilerle beraber yok olacağını iddia eden Cehm bin Safvan'ın görüşünü reddetme amaçlıdır. O, bu iddiasını “Hâdis (sonradan yaratılmış) olan varlıkların sonsuz olması imkânsız bir şeydir.” şeklinde icad ettiği aklî bir kaideye dayandırmış ve böylece Cennetin ve Cehennemin ebediliğine işaret eden nassları inkâr etmiştir. Hâlbuki bu ikisinin ve diğer dilediği mahlûkatın ebedi oluşu ancak Allâh'ın izniyledir, kendilerinde var olan bir hususiyetten kaynaklanmamaktadır. Bundan dolayı Ehli Sünnet Cennetin ve Cehennemin ebediyet için yaratıldığını kabul etmiş ve Cehmiyye'nin kavlini reddetmişlerdir. Bilhassa Cennetin ebedi oluşu icma ile kabul edilmiştir. Lakin selef ve haleften bir cemaat Cehennemin ebediliğine dair nassları kabul etmekle beraber Allâhu *Teâlâ*'nın vaidinden yani azap tehdidinden vazgeçmesinin O'nun için bir eksiklik değil, bilakis lütuf sayılacağından hareketle ve de Kur'an ve Sünnetten başka bazı delillere dayanarak Cehennemin yok olmasının mümkün olduğunu söylemişlerdir. Buna göre Cehennemin ebediliği hakkında Ehli Sünnet ve'l Cemaatin iki görüşü bulunmaktadır. Birinci görüşe göre; Cehennem tıpkı Cennet gibi sonsuz olacaktır, bu cumhurun görüşüdür. Bu husustaki ikinci görüş ise; Cehennemin bir zaman sonra son bulacağı görüşüdür. Tahavi şarihi İbnu Ebî'l İzz'in de sözünün devamında ifade ettiği üzere bu görüş; Ömer *radiyallâhu anh*, İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh*, Ebû Hureyre *radiyallâhu*

anh, İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma*, Ebû Sa'id el-Hudrî *radiyallâhu anh* gibi Sahabiler'den ve Selef'ten birçokları tarafından nakledilmektedir. (Bu konuyla alakalı geniş bilgi için bkz: İbn'ul Kayyim el-Cevziyye, Had'il Ervah, sf. 348 ve devamı. Türkçesi için bkz. Cennetteki Hayat, sf. 407 ve devamı, Uysal Kitabevi, 2. Baskı; ayrıca İbnu Ebi'l İzz, Şerh'ut Tahaviyye, 2/620-629 Thk: Arnavut; Türkçesi için bkz. Akidet'ut Tahaviyye ve Şerhi, sf. 354-360, Guraba Yay. İst 2002)

⁶⁵ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den başkalarına salavat getirmenin hükmü ile alakalı 177. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

⁶⁶ Âdem *aleyhisselam*'ın mükâfat yurdu olan ebediyet Cennetinden mi yoksa başka bir Cennetten mi çıkarıldığı hususunda iki farklı görüş vardır. Meşhur ve sahih olan olan görüş, Âdem *aleyhisselam*'ın mükâfat yurdu olan Cennetten çıkarıldığı yönündedir ancak bazıları da başka bir Cennetten çıkarıldığını söylemişlerdir. İkinci görüşte olanlar da iki görüşe ayrılmış; kimileri bu Cennetin yani bahçenin yeryüzünde olduğunu söylemişken diğerleri ise semanın yedinci katında olduğunu söylemiştir. Bu konudaki geniş açıklama ve delillerin uzun uzadıya tartışması için bkz. İbn'ul Kayyim el-Cevziyye, Had'il Ervah, sf. 22 ve devamı; Türkçesi için bkz. Cennetteki Hayat, sf. 42 ve devamı, Uysal Kitabevi, 2. Baskı).

⁶⁷ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَغْضُكُم لِبَغْضِ عَدُوٍّ﴾

"Âdem Rabbine isyan edip yolunu şaşırmıştı. Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi. Allâh, ikiniz de oradan (Cennetten) hep beraber birbirinize düşman olarak inin! buyurdu." (Ta-Ha 20/121-123)

Mesîh Deccâl'in Zuhur Edeceğine İman

وَالْإِيمَانُ بِالْمَسِيحِ الدَّجَالِ.

25- Mesîh Deccâl'e (Kıyamet'e yakın zuhur edeceğine) iman etmek gerekir.⁶⁸

⁶⁸ Ahir zamanda ortaya çıkacak olan ve Kıyamet alametlerinin en büyüklerinden birisini teşkil eden Mesîh Deccâl'la alakalı çok sayıda sahih hadis âlimler tarafından kaydedilmiştir. Bu konuda varid olan hadisler mütevatir derecesine ulaşmıştır. Bunlardan bir tanesi şöyledir: İbnu Ömer *radiyallâhu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* Veda Haccı sırasında Deccâl hakkında şöyle buyurmuştur:

«مَا بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَنْذَرَ أُمَّتَهُ، أَنْذَرَهُ نُوحٌ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ بَعْدِهِ، وَإِنَّهُ يَخْرُجُ فِيكُمْ، فَمَا خَفِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ شَأْنِهِ فَلَيْسَ يَخْفَى عَلَيْكُمْ: أَنَّ رَبِّكُمْ لَيْسَ عَلَى مَا يَخْفَى عَلَيْكُمْ ثَلَاثًا، إِنَّ رَبِّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ، وَإِنَّهُ أَعْوَرُ عَيْنِ الْيُمْنَى، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ.»

"Allâh'ın gönderdiği her peygamber, ümmetini ona karşı uyarmıştır. Nuh *aleyhisselam* ümmetini ona karşı uyardı, ondan sonra gelen peygamberler de. O, sizin aranızda çıkacak. Onun hali sizden gizli değildir ve gizli de kalmayacaktır. Rabbiniz de size gizli değildir. Bunu üç defa tekrarladı. Rabbiniz tek gözlü değildir. O ise sağ gözü kör birisidir. Onun gözü, sanki (salkımdan) dışa fırlamış bir üzüm tanesi gibidir." (Buhârî, Hadis no: 4402)

İsâ aleyhisselam'ın Nüzulüne İman

وَالْإِيمَانُ بِنُزُولِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، يَنْزِلُ فَيَقْتُلُ الدَّجَالَ وَيَتَزَوَّجُ.
وَيُصَلِّيَ خَلْفَ الْقَائِمِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَيَمُوتُ وَيُدْفَنُ
الْمُسْلِمُونَ.

26- Meryem oğlu İsâ'nın ineceğine iman etmek gerekir⁶⁹ O inecek, Deccâl'i öldürecek⁷⁰, evlenecek⁷¹, Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ailesinden olan yöneticinin arkasında namaz kılacaktır.⁷² (Daha sonra) ölecektir ve Müslümanlar onu defne-
deceklerdir.⁷³

⁶⁹ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلًا،
فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلَ الْخِزْيِرَ، وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ، وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتَّى لَا
يَقْبَلَهُ أَحَدٌ، حَتَّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةُ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، ثُمَّ يَقُولُ
أَبُو هُرَيْرَةَ: «وَأَفْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ
مَوْتِهِ، وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾ [النساء: 159]»

“Nefsim elinde bulunan (Allâh)’a yemin ederim ki; Meryem oğlu İsâ pek yakında aranızda adaletli bir hakem olarak inecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracaktır. Mal çoğalacak öyle ki hiç kimse onu kabul etmeyecek. Nihayet bir secde dünyadan ve dünyadaki şeylerden daha hayırlı olacaktır.” Sonra hadisi rivayet eden Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* şöyle demiştir: Dilerseniz “*Kitap*

Ehli'nden hiç kimse yoktur ki ölümünden önce ona inanacak olmasın. O da Kıyamet Günü aleyhlerinde şahit olacaktır.” (en-Nisa 4/159) ayetini okuyunuz.” (Buhârî, Hadis no: 3448; Muslim, Hadis no: 155)

Konuyla alakalı rivayetler için İbnu Kesîr tefsirinden en-Nisa Sûresi 4/159 numaralı ayetle alakalı bölüme müracaat edilebilir. Görüldüğü gibi İsâ *aleyhisselam*'ın Kıyamet'e yakın inmesine Kur'an'da da işaret vardır. Bu konuda neredeyse tevatür derecesine ulaşmış çok sayıda hadis de nakledilmiştir. Bundan dolayı çok azı müstesna gerek Sünnî gerek bidatçı İslam fırkalarının tamamı İsâ *aleyhisselam*'ın nüzülü hususunda ittifak halindedir. Allame es-Seffarinî el-Hanbelî şöyle demiştir:

“Bütün ümmet, Meryem oğlu İsâ *aleyhisselam*'ın nüzul edeceği (ineceği) hususunda ittifak etmiştir. Şer'i'at Ehli'nden hiç kimse bu hususta muhalif olmamıştır. Bunu ancak felsefecilerden, mülhidlerden muhalefetleri kale alınmayan kişiler inkâr etmiştir. Yine onun inerek bu Muhammedî şer'i'atla hükmedeceği ve gökten indiği esnada bağımsız bir şer'i'atla inmeyeceği hususunda da icma münakid olmuştur (bağlanmıştır). Her ne kadar peygamberliği devam etse ve onunla vasfedilse de bu böyledir.” (es-Seffarinî, Levamî'ul Envar'il Behiyye, 2/94-95)

Görüldüğü üzere İslam tarihinde kayda değer hiç kimse nüzul-u İsâ'yı inkâr etmemiştir. Bu da günümüzde İsâ *aleyhisselam*'ın inişini inkâr eden birtakım modernistlerin ve hadis inkârcılarının bu konuda bütün İslam ümmetine muhalefet ettiklerini göstermektedir.

⁷⁰ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan gelen hadiste Deccâl'in zuhurundan bahsedildikten sonra şöyle buyrulmaktadır:

«فَيَنْزِلُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَمَّهُمْ، فَإِذَا رَأَاهُ عَدُوُّ اللَّهِ، ذَابَ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ، فَلَوْ تَرَكَهُ لَأَنْدَابَ حَتَّى يَهْلِكَ، وَلَكِنْ يَقْتُلُهُ اللَّهُ بِيَدِهِ، فَيَرْبِيهِمْ دَمَهُ فِي حَرْبَتِهِ.»

“...Nihayet Meryem oğlu İsâ *sallallâhu aleyhi ve sellem* inerek onların başına geçer. Allâh'ın düşmanı onu gördüğü zaman tuzun suda eridiği gibi erir. Onu kendi haline bırakmış olsaydı dahi helak

olana kadar eriyip gidecekti. Lakin Allâh onu İsâ aleyhisselam'ın eliyle öldürecek ve o da Deccâl'in kanını mızrağının ucunda insanlara gösterecektir." (Muslim, Hadis no: 2897)

⁷¹ İsâ aleyhisselam'ın yeryüzüne indikten sonra evleneceğine dair Sahih bir nakil yoktur yalnızca birtakım zayıf-uydurma rivayetler ve bazı âlimlerin bu yönde açıklamaları bulunmaktadır.

Nu'aym bin Hammâd, İsâ aleyhisselam'ın yeryüzüne indikten sonra Kudüs'e döneceği ve orada Şu'ayb aleyhisselam'ın kavminden olan ve Musa aleyhisselam'ın eşinin soyundan gelen bir hanımla evleneceği ve bir erkek çocukları olacağı ve on dokuz yıl kalacağı yönünde bilgiler ifade eden kaynağı belirsiz bir görüşe yer verir. (Nu'aym bin Hammâd, el-Fiten, 2/578, no: 1616) Lakin bu rivayetin dayandığı bir kaynak olmadığı gibi, senedinde yer alan Yahya bin Sa'id el-Attar 'zayıf' İbnu Hacer el-Askalânî, Takrîb'ut Tehzîb, 591, no: 7558); Süleyman bin İsâ es-Sicî 'yalancı' (ez-Zehebî, Mizan'ul İtidal, 2/218, no: 3496) olmakla itham edilmişlerdir.

Hadis olarak İbnu Ömer radiyallâhu anhuma yoluyla Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'den rivayet edilen bir başka rivayette ise, İsâ aleyhisselam'ın yeryüzüne indikten sonra kırkbeş yıl kalacağı, bu süre zarfında evleneceği ve çocuğu olacağından bahsedilmektedir. Hadis'in devamında ise, İsâ aleyhisselam'ın öldükten sonra Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in mezarına gömüleceği, Kıyamet Günü'nde Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in ve İsâ aleyhisselam'ın, Ebû Bekir radiyallâhu anh ile Ömer İbn'ul Hattâb radiyallâhu anh arasındaki mezardan birlikte diriltileceği geçmektedir. İbn'ul Cevzî, hadisin sahih olmadığını ve rivayet zincirinde yer alan el-İfrikî'nin 'tamamıyla zayıf' olduğunu (İbn'ul Cevzî, el-İl'el'ul Mutenahiye, 2/433, no: 1529) söylerken Hafız Zehebî de, Abdurrahmân bin Ziyad el-İfrikî'nin tercümeyi halinde bu ve benzeri hadisleri naklettikten sonra "Bunlar münkerdir, (doğru olmaları) muhtemel değildir" (Zehebî, Mizan'ul İtidal, 2/561-563, no: 4866) demiştir.

⁷² Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem'in ailesinden olan "kaim"den kasıd ahir zamanda zuhur edecek olan Mehdi'dir. Mehdi, hidayet olun-

muş yani doğru yola iletilmiş kişi demektir. Onun hakkında Buhârî ve Muslim dışındaki diğer hadis kaynaklarında bizzat ismini ve vasıflarını açıkça haber veren hadisler varid olmuştur. Öyle ki Ebû Dâvûd, Sünen'inde "Kitab'ul Mehdi" başlığıyla özel bir bölüm açmış ve Mehdi *aleyhisselam* hakkında nakledilen hadisleri bir araya getirmiştir. Tirmizî ve İbnu Mâce de Sünen'lerindeki Fiten yani fitneler hakkındaki bölümlerde Mehdi ismiyle müstakil başlıklar açmışlar ve konuyla alakalı birçok hadis nakletmişlerdir. Bunlardan bir tanesi Abdullâh bin Mes'ûd *radiyallâhu anh* kanalıyla gelen şu hadistir:

«لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمْلِكَ الْعَرَبَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي يُوَاطِئُ اسْمُهُ اسْمِي.»

"Ehli Beyt'imden, ismi ismime uyan bir adam gelip Araplara hükmedinceye kadar dünya yok olmaz." (Tirmizî, Hadis no: 2230'da hasen sahih kaydıyla rivayet etmiş ve konu hakkında Ali, Ebû Said, Ümmü Seleme ve Ebû Hureyre'den *radiyallâhu anhum ecmain* hadis rivayet edildiğine işaret etmiştir.)

Mehdi *aleyhisselam*'a bu şekilde açık olmasa da işaret eden bazı hadisler Sahîh'te varid olmuştur. Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan rivayet olunduğuna göre Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْثَمَ فِيكُمْ، وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ.»

"Meryemoğlu aranızda inip de imâmınız da sizden olduğu zaman haliniz nasıl olur?" (Buhârî, Hadis no: 3449; Muslim, Hadis no: 155)

Cabir bin Abdillâh *radiyallâhu anh*'tan gelen hadiste ise bu husus şöyle anlatılmaktadır:

«فَيَنْزِلُ عِيسَى ابْنُ مَرْثَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَقُولُ أَمِيرُهُمْ: تَعَالَى صَاحِبُ لَنَا، فَيَقُولُ: لَا، إِنَّ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ أَمْرَاءُ تَكْرِمَةَ اللَّهِ هَذِهِ الْأُمَّةَ.»

"Meryem oğlu Îsâ *sallallâhu aleyhi ve sellem* iner ve (Müslümanların) emiri ona: Gel de bize namaz kıldır, der. O ise şöyle der: Hayır, Allâh'ın bu ümmete bir ikramı olarak sizler birbirinize emirlik yapacaksınız." (Muslim, Hadis no: 156)

İbn'ul Kayyim'in ondan isnadıyla naklettiğine göre Haris bin Ebî Usame "Musned"inde bu hadisi "emirleri olan Mehdi" lafzıyla rivayet etmiştir. İbn'ul Kayyim bu hadisin isnadının ceyyid olduğunu söylemektedir. (el-Menar'ul Munif, sf. 147-148)

Muhammed İbnu Sirin'in de şöyle dediği rivayet edilmektedir:

الْمَهْدِيُّ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَهُوَ الَّذِي يَوْمُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ

"Mehdi, bu ümmettendir ve Meryem oğlu Îsâ *aleyhisselam*'a imâmlık yapacak olan da odur." (İbnu Ebî Şeybe, el-Musannef, no: 37649; ayrıca Ma'mer bin Raşid, el-Camî, no: 20839'da İbnu Sirin'in kendisinden rivayet etmiştir.)

⁷³ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan gelen hadiste Îsâ *aleyhisselam*'ın inişinden bahsedildikten sonra şöyle buyrulmaktadır:

«فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، ثُمَّ يَتَوَفَّى فَيُصَلِّي عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ.»

"O, yeryüzünde kırk sene kalır, sonra vefat eder ve Müslümanlar onun namazını kılarlar." (Ebû Dâvûd, Hadis no: 4324. Ayrıca İbnu Hibbân, Sahîh'inde no: 6821'de rivayet etmiştir.)

İman; Söz ve Ameldir, Artar ve Eksilir

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ الْإِيمَانَ قَوْلٌ وَعَمَلٌ، وَعَمَلٌ وَقَوْلٌ وَنِيَّةٌ وَإِصَابَةٌ، يَزِيدُ وَيَنْقُصُ، يَزِيدُ مَا شَاءَ اللَّهُ وَيَنْقُصُ حَتَّى لَا يَبْقَى مِنْهُ شَيْءٌ.

27- İmanın söz ve amel, amel ve söz, niyet ve isabet⁷⁴ olduğuna iman etmek gerekir.⁷⁵ İman artar ve azalır. Allâh'ın dilediği kadar artar. Kendisinden bir şey kalmayınca kadar da azalır.⁷⁶

⁷⁴ Müellifin "isabet"ten kasdı Sünnet'e isabet etmek, ona uygun inanmaktır. Nitekim bazı âlimler bunu zikrettikleri zaman "Sünnet'e isabet" tabirini kullanmışlardır. Buna göre Sünnet'e uygun inanıp amel etmeyen bidatçı birisi hakiki manada mümin olamaz. Ebû Amr ed-Danî (v. 444H) şöyle demiştir:

"Fakihlerin ve muhaddislerin sözlerinden birisi de şöyledir: İman; söz, amel, niyet ve Sünnet'e isabettir.

Kavl (Söz): Allâh *Subhânehu* ve Teâlâ'ya daha önce sana vafettiğim şekilde şehâdet etmektir ve de meleklerini, kitaplarını, rasullerini ve O'nun katından gelen her şeyi ikrar (kabul) etmektir.

Amel: Allâh'ın farz kıldığı farzları yerine getirmek, haram kıldığı haramlardan da kaçınmaktır.

Niyet: Kalbin amelleri ve i'tikadlarıdır.

Sünnet: Dini, ilim yoluyla bilmektir." (er-Risalet'ul Vafiye, sf. 169, no: 65)

⁷⁵ Bu ifade Tabakat'ul Hanâbile içinde rivayet edilen nüshada "iman söz, amel ve niyettir" şeklinde zikredilmiştir. Buradaki söz ve amelden kasıd, öncelikle kalbin sözü ve amelidir. Eğer Şeyh'in bu ifadeyi "söz ve

amel, amel ve söz" şeklinde tekrarladığı sabitse burada ilk önce kalbin i'tikadına ve bu i'tikada uygun kalp amelleriyle amel etmesine, "amel ve söz" ifadesiyle de kalbin imana uygun amel etmesi yani teslim olması, ondan sonra da bunu diliyle sözlü olarak ifade etmesi gerektiğine işaret edilmiş olabilir. Kalbin sözü ve amelinden sonra da dilin ve diğer organların ameli gerekir. Herhalükarda burada imanın mücerred tasdikten ibaret olduğunu iddia ederek amellerin imana dâhil olmadığını, artıp eksilmediğini iddia eden Mürchie fırkalarına reddiye söz konusudur. Vallâhu a'lem.

⁷⁶ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ
إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾

"Onlar, kendilerine insanlar: Size karşı insanlar toplandılar, artık onlardan korkun! dedikleri halde imanları artanlar ve: Allâh bize yeter, O ne güzel Vekil'dir! diyenlerdir." (Al-i İmran 3/173)

Lâlekâî'nin isnadıyla aktardığına göre muhaddis Abdurrezzâk es-Sanânî şöyle demiştir:

لَقِيتُ اثْنَيْنِ وَسِتِّينَ شَيْخًا مِنْهُمْ: مَعْمَرٌ، وَالْأَوْزَاعِيُّ، وَالثَّوْرِيُّ، وَالْوَلِيدُ بْنُ
مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، وَيَزِيدُ بْنُ السَّائِبِ، وَحَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، وَسُفْيَانُ
بْنُ عُيَيْنَةَ، وَشُعَيْبُ بْنُ حَرْبٍ، وَوَكَيْعُ بْنُ الْجَرَّاحِ، وَمَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، وَابْنُ أَبِي لَيْلَى،
وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، وَالْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، وَمَنْ لَمْ نُسَمِّهِ كُلُّهُمْ يَقُولُونَ: الْإِيمَانُ
قَوْلٌ وَعَمَلٌ، يَزِيدُ وَيَنْقُصُ

"Altmış iki şeyh ile karşılaştım ki onlardan bazıları şunlardır: Ma'mer, Evzâ'î, Sevrî, Velid bin Muhammed el-Kuraşî, Yezid ibn'us Saib, Hammâd bin Seleme, Hammâd bin Zeyd, Sufyan bin Uyeyne, Şu'ayb bin Harb, Vekî bin Cerrah, Malik bin Enes, İbnu Ebî Leyla, İsmail bin Ayyaş, Velid bin Muslim ve daha adını zikretmediğim birçokları; bunların hepsi şöyle demiştir: İman; söz ve ameldir, artar ve eksilir." (Lâlekâî, Şerh'u Usul'i İ'tikadi Ehli's Sunne, no: 1737)

Ukbe bin Alkame şöyle demiştir:

سَأَلْتُ الْأَوْزَاعِيَّ عَنِ الْإِيمَانِ، أَتَزِيدُ؟ قَالَ: نَعَمْ حَتَّى يَكُونَ كَالْجِبَالِ، قُلْتُ:
فَيَنْقُصُ؟ قَالَ: نَعَمْ، حَتَّى لَا يَبْقَى مِنْهُ شَيْءٌ

"Evzâ'î'ye iman hakkında sordum (dedim ki) artar mı? Dedi ki: Evet ta ki dağlar kadar büyüyene kadar artar. Dedim ki: Eksilir mi? Dedi ki: Evet ta ki, hiçbirşey kalmayıncaya kadar..." (Lâlekâî, Şerh'u Usul'i İ'tikadi Ehli's Sunne, no: 1740)

İmanın artması salih amellerle, azalması günahlarla olur. İmâm Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* bu hususta şöyle demiştir:

وَالْإِيمَانُ يَزِيدُ وَيَنْقُصُ، فَزَادَتْهُ بِالْعَمَلِ، وَنُقِصَانُهُ بِتَرْكِ الْعَمَلِ

"İman artar ve eksilir. Onun artması amelle, eksilmesi ise amelin terki ile olur." (Lâlekâî, Şerh'u Usul'i İ'tikadi Ehli's Sunne, no: 1798)

Ehli Sünnet'in Sahabe'ye Bakışı

وَحَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ وَفَاةِ نَبِيِّهَا: أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ، وَعُثْمَانُ، هَكَذَا رَوَى
لَنَا عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا؛ قَالَ: كُنَّا نَقُولُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَنَ أَظْهَرِنَا: إِنَّ خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ: أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ، وَعُثْمَانُ، وَيَسْمَعُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بِذَلِكَ فَلَا يُنْكِرُهُ.

28- Bu ümmetin -Nebîsinin vefatından sonra- en hayırlıları Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dır.⁷⁷ (Allâh hepsinden razı olsun, âmin!)

İbnu Ömer *radiyallâhu anhumâ*'dan bize böyle rivayet edilmiştir. O şöyle demiştir: "Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* aramızda iken 'Rasûlullâh'tan sonra insanların en hayırlısı Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dır' derdik de Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* bizi işittiği hâlde söylediğimize karşı çıkmazdı."⁷⁸

ثُمَّ أَفْضَلُ النَّاسِ بَعْدَ هَؤُلَاءِ: عَلِيٌّ، وَطَلْحَةُ، وَالزُّبَيْرُ، وَسَعْدٌ، وَسَعِيدٌ،
وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، وَكُلُّهُمْ يَصْلُحُ لِلْخِلَافَةِ.

29- Bunlardan sonra insanların en faziletlipleri Ali, Talha, Zubeyr, Sa'd⁷⁹, Saîd⁸⁰ ve Abdurrahmân bin Avf'tır.⁸¹ Bunların hepsi hilafet için uygundu.⁸²

ثُمَّ أَفْضَلُ النَّاسِ بَعْدَ هَؤُلَاءِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، الْقَرْنُ الْأَوَّلُ الَّذِي بُعِثَ فِيهِمْ: الْمُهَاجِرُونَ الْأَوَّلُونَ وَالْأَنْصَارُ، وَهُمْ
مَنْ صَلَّى الْقِبْلَتَيْنِ.

30- Bunlardan sonra insanların en faziletlipleri Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından, Rasûlullâh'ın kendi-

lerinin içinde rasûl olarak gönderildiği ilk nesildir ki onlar ilk Muhâcirler ile Ensâr'dır.⁸³ Onlar iki kıbleye doğru namaz kılmış olan kimselerdir.⁸⁴

ثُمَّ أَفْضَلَ النَّاسِ بَعْدَ هَؤُلَاءِ مَنْ صَحِبَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا، أَوْ شَهْرًا، أَوْ سَنَةً، أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ أَوْ أَكْثَرَ، نَتَرَحَّمُ عَلَيْهِمْ، وَنَذْكُرُ فَضْلَهُمْ، وَنَكْفُ عَنْ زَلِيلِهِمْ، وَلَا نَذْكُرُ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ، لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا ذُكِرَ أَصْحَابِي فَأَمْسِكُوا»

31- Bunlardan sonra insanların en faziletlipleri Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in yanında bir gün, bir ay, bir sene, bundan daha az veya daha çok bulunmuş olan kimselerdir.⁸⁵ Onlar için Allâh'tan rahmet dileriz, faziletlerini anarız, hatalarıyla ilgilenmeyiz. Onlardan hiçbirini hakkında hayırdan başka bir şey söylemeyiz.⁸⁶ Çünkü Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* "Ashabım anıldığı zaman (dilinizi) tutun"⁸⁷ buyurmuştur.

وَقَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: مَنْ نَطَقَ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَلِمَةٍ فَهُوَ صَاحِبُ هَوَى.

32- Süfyan bin Uyeyne şöyle demiştir: "Kim Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında tek (olumsuz) kelime ederse, işte o heva (bidat) ehlidir."⁸⁸

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ، بِأَيِّهِمْ اقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ»

33- Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisini takip ederseniz doğru yolu bulursunuz."⁸⁹

⁷⁷ Tabakat'ul Hanâbile'de bu ifade "-Allâh'ın salatı hepsinin üzerine olsun- peygamberlerden sonra bu ümmetin ve diğer bütün ümmetlerin en faziletlieleri Ebû Bekir sonra Ömer sonra Osman ve sonra Ali'dir. Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem bunu işitirdi de inkâr etmezdi. Bunlardan sonra insanların en faziletlieleri Talha, Zubeyr... ilh" şeklindedir. Ancak yukarıdaki ifade İbnu Ömer *radiyallâhu anhuma* hadisinin metnine daha çok uymaktadır. Vallâhu a'lem.

⁷⁸ Hadisin aslı Buhârî, Hadis no: 3655'te yer almaktadır. "Nebi *sallallâhu aleyhi ve sellem* bizi işittiği hâlde söylediğimize karşı çıkmazdı." ziyadesini ise İbnu Ebî Asım, es-Sunne, no: 1193'te rivayet etmiştir.

⁷⁹ Bundan kasıd, Sa'd bin Malik ya da daha meşhur ismiyle Sa'd bin Ebî Vakkas *radiyallâhu anh*'tır.

⁸⁰ Bundan kasıd, Said bin Zeyd bin Amr bin Nufeyl *radiyallâhu anh*'tır.

⁸¹ Şerh'us Sunne'nin bazı nüshalarında son olarak Ebû Ubeyde bin Cerrah *radiyallâhu anh*'ın ismi geçmektedir, zira onunla beraber Nebi *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Cennetle müjdelediği on kişi yani Aşere-i Mübeşşere'nin sayısı tamama ermektedir. Sahih hadiste Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem dört halife ile beraber burada zikri geçen altı sahabenin daha ismini sayarak Cennette olduklarını bildirmiştir. Bunu Tirmizî, Hadis no: 3747'de Abdurrahmân bin Avf'dan, 3748'de ise Said bin Zeyd'den rivayet etmiş ve bu ikincisinin daha sahih olduğunu bildirmiştir. Abdurrahmân bin Avf hadisini İbnu Hibbân da Sahîh'inde, Hadis no: 7002'de rivayet etmiştir. İleride gelecek olan 177. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

⁸² Zira Ömer *radiyallâhu anh* kendisinden sonra halife seçimi için şura ashabı adı verilen bu zatları tayin etmişti. Bu da onların halifelik yapmaya ehil olduklarını gösterir. O, vefat etmek üzereyken şöyle demiştir:

«إِنِّي لَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَحَقَّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْ هَؤُلَاءِ النَّفَرِ الَّذِينَ تُؤْفَى رَسُولُ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ، فَمَنْ اسْتَخْلَفُوا بَعْدِي فَهُوَ

الْخَلِيفَةُ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا، فَسَعَى عُثْمَانُ، وَعَلِيًّا، وَطَلْحَةَ، وَالزُّبَيْرَ،
وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ.»

“Ben, bu işe Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’in kendilerinden razı olarak vefat ettiği şu topluluktan daha layık birisini bilmiyorum. Benden sonra (bunlardan) kimi halife tayin ederlerse işte o halifedir, onu dinleyin ve ona itaat edin! Ömer bunun ardından Osman, Ali, Talha, Zubeyr, Abdurrahmân bin Avf ve Sa’d bin Ebî Vakkâs’ın isimlerini saymıştır.” (Buhârî, Hadis no: 1392)

Ömer *radiyallâhu anh*, Hafız İbnu Hacer’in ifade ettiği gibi Said bin Zeyd’i akrabası olduğundan dolayı şura ashabına dâhil etmedi. Ebû Ubeyde ise daha önce vefat etmişti. (Feth’ul Bari 7/67 ayrıca bkz. Usul’us Sunne, İmâm Ahmed bin Hanbel, sf. 36-41)

⁸³ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ
بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾

“(İslam dinine girme hususunda) öne geçen ilk Muhacirler ve Ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allâh onlardan razı olmuştur, onlar da Allâh’tan razı olmuşlardır.” (et-Tevbe 9/100)

⁸⁴ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* Medine’ye geldiğinde yaklaşık 1,5 sene boyunca Kudüs’e doğru namaz kıldı sonra el-Bakara 2/144 ve devamındaki ayetler nazil olarak namazda Kâbe’ye doğru yönelme emredildi. Böylece İslam’a bu olaydan önce girenler iki kibleye doğru namaz kılmış oldular. İmâm Berbehârî *rahimehullâh* da İslam’a girme hususunda öne geçen bu ilk cemaatin sonradan İslam’a giren diğer sahabilerden daha üstün olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim zikrettiğimiz ayet-i kerime de buna işaret etmektedir.

⁸⁵ İmâm Berbehârî’nin bu sözünden “sahabe” ifadesiyle kimlerin kastedildiği de ortaya çıkmaktadır. Buna göre az veya çok bir süreyle de olsa Müslüman olduğu halde Allâh Rasûlü *sallallâhu aleyhi ve sellem*’i

gören herkes sahabe kapsamındadır. Böylece bazı sahabilerin sahabeliklerini çeşitli gerekçelerle reddeden Rafizi Şia'nın ve de sadece İslam yolunda uzun süre mücadele eden kimselerin sahabe sayılabileceğini ileri süren bazı modernist ve hadis inkârcısı zümrelerin iddialarını reddetmiş olmaktadır.

⁸⁶ Günümüzde maalesef sadece -sahabeye karşı tutumları herkesçe malum olan- Rafizi Şiiler değil kendisini Ehli Sünnet'e nisbet eden, aralarında birtakım ilahiyatçı, akademisyen, yazar, davetçi, hatip ve sairinin de yer aldığı birçok kimsenin Osman, Talha, Zubeyr, Amr bin As, Muaviye *radiyallâhu anhum* gibi sahabeye dil uzattıklarını, tarih anlatımı adı altında bu sahabilerle alakalı saygısız bir dil kullanarak olayları naklettiklerini, bilhassa Ebû Süfyan ve oğlu Muaviye *radiyallâhu anhuma* gibi sahabilerin ismi geçtiğinde, diğer sahabiler hakkında kullandıkları saygı ve hürmet ifadelerini kullanmadıklarını, hatta bazıların bu ismi geçen zatlara ve benzerlerini sevmediklerini açıkça ilan ettiklerini müşahade etmekteyiz. Bütün bunlar ashâbı hayırla yâd etmeyi emreden naslara zıttır ve bidat ehlinin alameti olan işlerdendir. Bir sonraki madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

⁸⁷ Taberânî, el-Mu'cemul Kebîr, 10/198; Ebû Nuaym, Hilye, 4/108'de İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh*'tan rivayet etmişlerdir. İbnu Hacer hadisin senedinin hasen olduğunu belirtmiştir. (Feth'ul Bari 11/477) Ebû Said el-Hudrî *radiyallâhu anh*'tan gelen ve de bundan daha sahih ve de daha sarih başka bir hadiste ise şöyle buyurulmaktadır:

«لَا تَسُبُّوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَوْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا، مَا أَذْرَكَ مُدًّا أَحَدِهِمْ، وَلَا نَصِيفَهُ.»

"Ashabımdan kimseye dil uzatmayınız! Zira sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse bile, onların infak ettiği bir müdd'e (yani yaklaşık yarım kiloluk bir şeyin sevabına) hatta yarısına dahi ulaşamaz!" (Muslim, Hadis no: 2541)

⁸⁸ İmâm Süfyan'ın bu sözünü isnadıyla nakleden bir kaynak tesbit edemedim. Bu sözü İmâm Berbehârî'nin yanı sıra Şeyh Abdulkadir

Geylanî *rahimehullâh* da zikretmektedir. (el-Gunye, 1/164) Süfyan'dan isnadıyla nakledilen bir haberde ise sahabeden bahseden "Onlar vasıtasıyla kâfirler öfkelen sin diye" (Fetih, 48/29) ayetinden istidlal ederek şöyle demiştir:

فَمَنْ غَاظَهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهُوَ كَافِرٌ

"Her kimi Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabı öfkelen diriyorsa o, kâfirdir!" (Ziya el-Makdisî, en-Nehyu an Sebb'il Ashab, sf. 86)

İmâm Ahmed de şöyle demektedir:

وَمَنْ انْتَقَصَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ بَغَضَهُ بِحَدِيثٍ مِنْهُ أَوْ ذَكَرَ مَسَاوِيَهُ كَانَ مُبْتَدِعًا حَتَّى يَتَرَحَّمَ عَلَيْهِمْ جَمِيعًا وَيَكُونَ قَلْبُهُ لَهُمْ سَلِيمًا

"Her kim Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından herhangi birisini küçümser ya da o sahabeden sadır olmuş bir şeyden dolayı ona buğzeder veyahut da onun kötülüklerini zikrederse o kimse ta ki onların hepsine rahmet dileyip kalbi onlardan yana selim olana kadar bidatçı sayılır." (Usul'us Sunne, sf. 54)

⁸⁹ Bu hadisi İbnu Abdilberr, Cami'ul Beyan, 2/925, no: 1760'da Cabir bin Abdillâh *radiyallâhu anh*'tan tahrir etmiştir. Bunun öncesinde muhaddis İmâm Bezzar'ın şöyle dediğini isnadıyla beraber nakletmiştir:

"Âlimler, bu söz Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den sahih olarak gelmemiştir." dediler." (age, 2/923, no: 1757)

Hallâl'in isnadıyla naklettiğine göre İmâm Ahmed *rahimehullâh* da bu hadis hakkında şöyle demiştir:

لَا يَصِحُّ هَذَا الْحَدِيثُ "Bu hadis sahih değildir." (Nakleden İbnu Kudâme, el-Muntehab min İlel'il Hallâl, sf.143)

Ehli Sünnet'in İmâmet/Yönetim Anlayışı

وَالسَّمْعُ وَالطَّاعَةُ لِلْأَئِمَّةِ فِيمَا يُحِبُّ اللَّهُ وَيَرْضَى.

34- Allâh'ın sevdiği ve razı olduğu işlerde yöneticileri dinleyip onlara itaat etmek gerekir.⁹⁰

وَمَنْ وَلِيَ الْخِلَافَةَ بِإِجْمَاعِ النَّاسِ عَلَيْهِ وَرِضَاهُمْ بِهِ فَهُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ.

35- Kim insanların görüş birliğiyle ve rızası ile hilafet makâmına gelmişse müminlerin emiri odur.⁹¹

وَلَا يَجِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَبِيتَ لَيْلَةً وَلَا يَرَى أَنْ لَيْسَ عَلَيْهِ إِمَامٌ بَرًّا كَانَ أَوْ فَاجِرًا.

36- Hiç kimseye -iyi olsun facir olsun- kendisi üzerinde bir yönetici tanımadan bir gece bile geçirmesi helal değildir.⁹²

وَالْحَجُّ وَالْعَزُّو مَعَ الْإِمَامِ مَاضٍ، وَصَلَاةُ الْجُمُعَةِ خَلْفَهُمْ جَائِزَةٌ، وَيُصَلِّي بَعْدَهَا سِتَّ رَكَعَاتٍ، يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ رَكَعَتَيْنِ، هَكَذَا قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ.

37- Hac ve gazve (iyi veya facir) imâm ile birlikte yerine getirilir. Onların arkasında Cuma Namazı kılmak caizdir.⁹³ Kişi Cuma Namazı'nın arkasından altı rekât daha kılar. Her iki rekatte ara verir. Ahmed bin Hanbel böyle söylemiştir.⁹⁴

وَالْخِلَافَةُ فِي قُرْنِشٍ إِلَى أَنْ يَنْزِلَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

38- Hilafet, Meryem oğlu İsa aleyhisselam'ın nüzûlüne kadar Kureyş'tedir.⁹⁵

وَمَنْ خَرَجَ عَلَى إِمَامٍ مِنْ أَيْمَةِ الْمُسْلِمِينَ فَهُوَ خَارِجِيٌّ، وَقَدْ شَقَّ عَصَا الْمُسْلِمِينَ، وَخَالَفَ الْأَثَارَ، وَمِثْنَتُهُ مِثْنَةُ جَاهِلِيَّةٍ.

39- Kim Müslümanların imâmlarından birine isyân ederse işte o Haricidir. O, Müslümanların birliğini bozmuş, rivayetlere muhâlefet etmiştir. Onun ölümü, cahiliye ölümüdür.⁹⁶

وَلَا يَجِلُّ قِتَالُ السُّلْطَانِ، وَلَا الْخُرُوجُ عَلَيْهِمْ وَإِنْ جَارُوا، وَذَلِكَ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِصْبِرْ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا حَبَشِيًّا

وَقَوْلُهُ لِلْأَنْصَارِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ: إِصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ وَلَيْسَ مِنَ السُّنَّةِ قِتَالُ السُّلْطَانِ؛ فَإِنَّ فِيهِ فَسَادَ الدُّنْيَا وَالْدِّينِ.

40- Zulmetseler bile sultanla savaşmak ve ona isyân etmek helal değildir. Çünkü Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Ebû Zerr *radiyallâhu anh'a* "Habeşli bir köle bile olsa sabret!" buyurmuştur.⁹⁷

Yine O *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Ensâr'a "Havzın yanında bana kavuşuncaya kadar sabredin" buyurmuştur.⁹⁸

Sultanla savaşmak Sünnet'ten değildir. Zira bu, dünyanın ve dinin fesâda uğramasına sebep olur.⁹⁹

وَيَجِلُّ قِتَالُ الْخَوَارِجِ إِذَا عَرَضُوا لِلْمُسْلِمِينَ فِي أَنْفُسِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ، وَلَيْسَ لَهُ إِذَا فَارَقُوهُ أَنْ يَطْلُبَهُمْ، وَلَا يُجْهَزَ عَلَى جَرِيحِهِمْ وَلَا يَأْخُذَ فَيَتَّهَمُ، وَلَا يَقْتُلَ أَسِيرَهُمْ، وَلَا يَتَّبِعَ مُذْبِرَهُمْ.

41- Müslümanların canlarına, mallarına ve ailelerine saldırdıkları zaman Haricilerle savaşmak caizdir.¹⁰⁰ Fakat (sultan), onlar kendisini bıraktıkları zaman onların peşine düşemez. Yaralılarını

öldüremez. Mallarını fey' olarak alamaz. Esirlerini öldüremez. Kaçanlarını kovalayamaz.¹⁰¹

وَاعْلَمْ -رَحِمَكَ اللَّهُ- أَنَّهُ لَا طَاعَةَ لِبَشَرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

42- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- Allâh Azze ve Celle'ye masiyet (isyan) hususunda hiçbir beşere itaat edilmez.¹⁰²

⁹⁰ Ibnu Ömer *radiyallâhu anhuma*'dan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ.»

“Müslüman kimseye düşen, masiyetle (Allâh'a isyanla) emredilmedikçe, gerek sevdiği ve gerekse de hoşlanmadığı şeylerde dinleyip itaat etmektir. Masiyetle emredildiği zaman ise dinlemek de itaat etmek de yoktur.” (Buhârî, Hadis no: 1744; Muslim, Hadis no: 1839)

⁹¹ Zira Arfece *radiyallâhu anh*'tan nakledildiğine göre o, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

«مَنْ أَتَاكُمْ وَأَمْرُكُمْ جَمِيعٌ عَلَى رَجُلٍ وَاحِدٍ، يُرِيدُ أَنْ يَشُقَّ عَصَاكُمْ، أَوْ يُفَرِّقَ جَمَاعَتَكُمْ، فَاقْتُلُوهُ.»

“Her kim işleriniz bir adamın idaresi altında toplanmış olduğu halde gelir de birliğinizi bozmaya, cemaatinizi dağıtmaya kalkışırsa onu öldürün.” (Muslim, Hadis no: 1852)

Böylece, Müslümanların üzerinde ittifak etmiş olduğu yöneticinin meşru İmâm olduğu ortaya çıkmaktadır.

⁹² Bu sözün benzerini muhaddis imâmlardan Ali İbn'ul Medinî *rahimehullâh* ifade etmiştir. (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, 1/188, no: 318)

İbnu Ömer *radiyallâhu anhuma*'nın azadlı kölesi Nafi ise şöyle demiştir:

«جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطِيعٍ حِينَ كَانَ مِنْ أَمْرِ الْحَرَّةِ مَا كَانَ، زَمَنَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: اطْرَحُوا لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَادَّةً، فَقَالَ: إِنِّي لَمْ أَتِكَ لِالْجُلُوسِ، أَتَيْتُكَ لِأَحَدِثِكَ حَدِيثًا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ، لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ، وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ، مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً.»

“Abdullâh bin Ömer, Yezid bin Muaviye zamanında Harre vakasında olanlar olduğunda Abdullâh bin Muti'nin yanına geldi. Bunun üzerine (İbnu Muti') dedi ki: Ebû Abdirrahmân'a bir yastık getirin! İbnu Ömer ise şöyle dedi: Ben senin yanına oturmaya gelmedim, sana Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den duyduğum bir hadisi nakletmeye geldim. Ben Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim: Her kim itaatten el çekerse Kıyamet Günü'nde Allâh'a hiç bir hücceti olmadığı halde kavuşur. Ve her kim boynunda bir beyat olmadığı halde ölürse, cahiliyye ölümü gibi (bir ölümle) ölür.” (Muslim, Hadis no: 1851)

Kadi İyaz *rahimehullâh*'ın söz konusu hadisin şerhinde bildirdiği gibi Abdullâh bin Muti', Harre vakasında Yezid aleyhine yapılan ayaklanmanın önderlerinden birisi idi. İbnu Ömer *radiyallâhu anh* ona karşı tavır almak suretiyle zalim yöneticilere karşı isyan etmenin caiz olmadığını bildirmiş oldu. (İkmal'ul Mu'lim, 6/260-261)

⁹³ Benzeri hususları İmâm Ahmed bin Hanbel de zikretmiştir. (Usul'us Sunne, sf. 43-45) Selefın uygulaması da bu şekilde olmuştur. Ubeydullâh İbnu Adiyy, Osman *radiyallâhu anh*'a: “Sen bütün halkın imâmısın ve başına bu gördüğümüz durum geldi. Bize de fitne öncüsü (bu işlerin başını çeken kişi) namaz kıldırıyor. Ancak onun arkasında namaz kılmakta zorlanıyoruz dedi. Osman *radiyallâhu anh* cevaben şöyle dedi:

«الصَّلَاةُ أَحْسَنُ مَا يَفْعَلُ النَّاسُ، فَإِذَا أَحْسَنَ النَّاسُ، فَأَخْسِنَ مَعَهُمْ.
وَإِذَا أَسَاءُوا فَاجْتَنِبْ إِسَاءَتَهُمْ.»

“Namaz insanların yaptığı şeylerin en güzeldir. İnsanlar güzel bir şey yaptıklarında sen de onlarla birlikte o güzel şeyi yap. Onlar kötülük yaptıklarında sen onlarla birlikte kötülük yapmaktan sakın! dedi.” (Buhârî, Hadis no: 695)

Böylece zalim yöneticilerle beraber hacc, cihad, namaz gibi salih amellerin yapılamayacağını iddia eden Harici, Mu'tezilî ve Rafiziler gibi dalâlet fırkalarının sözlerinin batıllığı ortaya çıkmaktadır.

⁹⁴ Cumadan sonraki nafilenin altı rekât olacağı görüşü Ali'den, İbnu Ömer'den ve Ebû Musa'dan da rivayet edilmiştir. (Bkz. İbnu Ebî Şeybe, Musannef, 1/464.)

Bunu Ahmed bin Hanbel'in oğlu Abdullâh babasından rivayet etmiştir. Aynı yerin devamında cumadan sonra altı rekât kılınabileceği gibi dört rekât da kılınabileceğini de babasından nakletmiştir. Bunların hepsi ikişer rekât olarak kılınır. (Mesail'ul İmâm Ahmed -rivayetu ibnihi Abdillâh, sf. 121) Ebû Dâvûd ise ondan şu şekilde nakletmiştir: “Dört de kılssa güzeldir, iki de kılssa güzeldir, altı da kılssa güzeldir!” (Mesail'ul İmâm Ahmed -rivayetu Ebî Dâvûd, sf. 86) İbnu Kudâme *rahimehullâh*'ın da işaret ettiği gibi bunların hepsi caizdir, hatta Cuma'dan sonra hiç nafile kılmasa o da caizdir. (el-Muğnî, 2/269-270, Mektebet'ul Kahire baskısı; Türkçesi için bkz. el-Muğnî Muhtasarı, İmâm İbn Kudâme el-Makdisî, Polen Yayınları, 1/441-442)

⁹⁵ İbnu Ömer *radiyallâhu anhuma*'dan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا يَرَالُ هَذَا الْأَمْرُ فِي قُرْنَيْ مَا بَقِيَ مِنْهُمْ اثْنَانِ.»

“Bu iş (emirlik) onlardan iki kişi baki kaldıkça Kureys'te olmaya devam edecektir.” (Buhârî, Hadis no: 3501; Muslim, Hadis no: 1820)

“İmâmlar Kureys'tendir” hadisi, mutevatir derecesine ulaşmıştır.

(Kettânî, Nazm'ul Mutenâsire, sf. 158-159 no: 175; Türkçesi için bkz. Kettânî, Mûtevatir Hadisler, Karınca Yayınları, sf. 361 no: 176)

Şafii fakihlerinden el-Maverdi, bu husustaki icmayı şu şekilde ifade etmektedir:

"...Halifelik için yedinci şart, nesebtir ki o da Kureyş'ten olmaktır. Zira bu hususta nass varid olmuş ve icma da münakid olmuş yani bağlanmıştır. Şazz kalarak bütün insanların bu hususta hak sahibi olduğunu iddia eden (Mu'tezile liderlerinden) Dırar (bin Amr)'a itibar edilmez. Zira Ebû Bekir es-Siddik *radiyallâhu anh* Sakife Günü Sa'd bin Ubade'ye biat eden Ensar'a karşı hilafeti onlardan almak için Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in "İmâmlar Kureyş'tendir." hadisini delil olarak getirmiştir..." (el-Ahkam'us Sultaniyye, sf. 20)

Bütün bunlar, günümüzde hilafetin Kureyş'in hakkı olduğunu inkâr eden birtakım kimselerin batıl konuştuğunu ortaya koymaktadır.

⁹⁶ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ فَمَاتَ، مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً.»

"Kim itaatten dışarı çıkar ve cemaatten ayrılır ve de bu halde ölürse, cahiliyye ölümü ile ölür." (Muslim, Hadis no: 1848)

⁹⁷ Ebû Zer *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

إِنَّ خَلِيلِي أَوْصَانِي أَنْ أَسْمَعَ وَأُطِيعَ، وَإِنْ كَانَ عَبْدًا مُجَدَّعَ الْأُطْرَافِ

"Dostum (Rasûlullâh), bana burnu kulağı kesik bir köle dahi olsa dinleyip itaat etmemi emretti."

Hadisin başka bir lafzında "burnu kulağı kesik Habeşli bir köle dahi olsa" şeklinde gelmiştir. (Muslim, Hadis no: 1837)

Hadisin, Umm'ul Husayn *radiyallâhu anha*'dan gelen başka bir lafzında ise "Allâhın kitabıyla idare ettiği müddetçe" kaydı gelmiştir. (Muslim, Hadis no: 1298) Kadi İyaz *rahimehullâh*, bu ifadenin şerhinde

şöyle demiştir: "Yani, İslamla idare ederse ve zulmetse dahi Allâh'ın kitabıyla hükmederse..." (İkmal'ul Mu'lim, 6/265) Böylece zalim yöneticilere itaatın sınırı ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; bu kimseler, bazı hususlarda zulme sapsa dahi genel manada İslam şeri'atına bağlı kalmaya devam edip, Kur'an'la hükmettikleri müddetçe bunlara maruf ve caiz olan hususlarda itaat etmek vaciptir. Günümüzde olduğu gibi İslam şeri'atını terkederek başka kanunlarla hükmeden yöneticiler ise kendisine itaat vacib olan ulu'l emr olmak bir yana, Müslüman dahi değildirler. Devrimizde, yöneticilere itaatle alakalı bu zikrettiğimiz hadisleri kendilerine gûya esas alarak, Allâh'ın kitabıyla hükmetmeyen birtakım yöneticileri dahi itaat edilmesi gereken, kendilerine isyanın haram olduğu ulu'l emr statüsünde değerlendiren bazı zındıklar türemiştir. İbnu Kesîr rahimehullâh, el-Maide 5/50. ayetin tefsirinde şeri'atı terkederek Cengiz yasalarıyla hükmeden Tatarlar'ın ve emsalinin kâfir olduklarını ifade etmiştir. (İbnu Kesîr, Tefsir'ul Kur'an'il Azim, 3/131, Thk: M. Selame, Dar'u Tayyibe, 1420/ 1999. Türkçesi için bkz. Ebu'l-Fida İsmail İbnu Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, Çağrı Yayınları: 5/2364) Başka bir yerde ise aynı konuyu ele alarak İslam şeri'atı dışındaki kanunlarla hükmedenlerin kâfir olduklarına dair icma nakletmiştir. (İbnu Kesîr, El-Bidâye Ve'n Nihâye, 13/139, Dar'u İhya'it Turas'il Arabi, 1408/1988. Türkçesi için bkz. El-Bidaye ve'n Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/244) Bundan dolayı söz konusu Tatarlar ya da Moğolların bir kısmı İslam'a bağlılık iddia ettiği halde İslam ülkelerini işgal ettikleri dönemlerde âlimler onları kendisine itaat edilmesi gereken Müslüman yöneticiler olarak kabul etmemiş; bilakis bütün ümmet, onlarla ta ki İslam şeri'atını kabul edinceye veya İslam topraklarını terkedinceye kadar savaşma hususunda ittifak etmiştir. Moğollarla ve Müslüman olduğunu iddia eden uzantılarıyla yapılan savaşlar meşhurdur ve tarih kitaplarına müracaat edenler bunların tafsilatını okuyabilir. Vallâhu a'lem.

⁹⁸ İlgili hadisteki ifade şu şekildedir:

«إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أُمَّةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ.»

"Sizler ileride başkalarının size tercih edildiğini göreceksiniz. Havzın yanında bana kavuşuncaya kadar sabredin." (Buhârî, Hadis no: 4330;

Muslim, Hadis no: 1061)

⁹⁹ Zulmetmeler dahi Müslüman yöneticilere karşı isyan etmenin caiz olmaması hususunda Şeyh'in zikrettiklerinden daha açık bazı sahih hadisler rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi şöyledir:

Avf bin Malik *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«خِيَارُ أَيْمَتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ. وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ. وَشِرَارُ أَيْمَتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ. وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ». قَالُوا: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ. أَفَلَا نُنَابِذُهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ؟ قَالَ: «لَا. مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ. لَا. مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ. أَلَا مَنْ وَلِيَ عَلَيْهِ وَالٍ. فَرَاهُ يَأْتِي شَيْئًا مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ. فَلْيَكْرَهُ مَا يَأْتِي مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ. وَلَا يَنْزِعَنَّ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ.»

“Sizin en hayırlı imâmlarınız (devlet yöneticileriniz), sizin kendilerini sevdiğiniz ve kendilerinin sizi sevdiği, kendilerine dua ettiğiniz ve size dua eden yöneticilerdir. En kötü yöneticileriniz ise kendilerine buğz ettiğiniz, kendileri de size buğz eden, kendilerine lanet ettiğiniz ve size lanet edenlerdir.” Ey Allâh'ın Rasûlü dedik, o takdirde biz kılıçlarımızla onlara karşı çıkmayalım mı? Şöyle buyurdu: “Aranızda namazı kaldırdıkları sürece hayır. Aranızda namazı kaldırdıkları sürece hayır! Şunu biliniz ki her kimin başına bir yönetici gelir de onun Allâh'a isyanı gerektiren bir iş yaptığını görürse, yaptığı bu Allâh'a karşı masiyet olan işten hoşlanmasın. Bununla birlikte itaatten de asla el çekmesin.” (Muslim, Hadis no: 1855)

¹⁰⁰ Berbehârî'nin bu ifadesi, Haricilerle savaşmayı emreden “Ben onlara yetişmiş olsa idim, Ad Kavmi'nin tepelendiği gibi onları tepelerdim.”; “Onlarla nerde karşılaşırsanız onları öldürün, çünkü onları öldürene Kıyamet Günü'nde ecir vardır.” mealindeki hadisler gibi bir takım hadislerin, ancak onların fiilen İslam devletine isyan etmeleri ve de Müslümanların mallarına ve canlarına saldırmaları durumuna has olduğunu göstermektedir. Yoksa mücerred Harici fikriyatına sahip olmaları -bu bidatla açık bir küfrü savunmaları hali müstesna- onlarla savaşmayı tek başına mübah kılmaz. İmâm Nevevi, Haricilerle alakalı

Berbehârî'nin sözlerine benzer açıklamaları yaptığı yerde bu hususlara işaret etmektedir. (Şerhu'n Nevevi ala Muslim, 7/169-170) İbnu Teymiyye gibi bazı âlimler, buna ilaveten kendi bidatlarına davet edip yeryüzünde fesad çıkarmaya yeltenen Harici, Rafizi ve emsali bidat fırkası mensuplarının öldürülmesinin caiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda olmayan birisi ise bu bidatlara sahip olsa bile öldürülmez. (bkz. Mecmu'ul Fetava, 28/499)

Bunun delili, Ali *radiyallâhu anh* ve ashabının Haricilere karşı uyguladığı muameledir. İbnu Zenceveyh, Kesîr bin Nemr'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

جَاءَ رَجُلٌ بِرَجُلٍ مِنَ الْخَوَارِجِ إِلَى عَلِيٍّ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّي وَجَدْتُ هَذَا يَسُبُّكَ، قَالَ: «فَسَبَّهُ كَمَا سَبَّيْتُ» قَالَ: وَيَتَوَاعَدُكَ، قَالَ: «لَا أَقْتُلُ مَنْ لَمْ يَقْتُلْنِي» قَالَ: ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ: "لَهُمْ عَلَيْنَا حَسْبُنُهُ قَالَ: ثَلَاثٌ لَا نَمْنَعُهُمُ الْمَسَاجِدَ أَنْ يَذْكُرُوا اللَّهَ فِيهَا، وَلَا نَمْنَعُهُمُ الْفَيْءَ مَا دَامَتْ أَيْدِيهِمْ مَعَ أَيْدِينَا، وَلَا نَقَاتِلُهُمْ حَتَّى يُقَاتِلُونَا

"Bir adam, Haricilerden bir adamla beraber Ali *aleyhisselam*'ın yanına geldi ve şöyle dedi: Ey Müminlerin Emiri, bunu sana söverken buldum! Ali dedi ki: Bana sövdüğü gibi, sen de ona söv! Adam dedi ki: Seni tehdid ediyor! Bunun üzerine Ali şöyle dedi: Beni öldürmeyi ben öldüremem! (Ravi) dedi ki: Ali, daha sonra şöyle dedi: Onların, bizim üzerimizdeki zannedersem üç tane saydı- hakları şunlardır: Mescidlerde Allâh'ı zikretmelerini men etmeyiz, elleri bizim elimizde (yani itaat üzere) oldukları müddetçe ganimetten onları men etmeyiz ve de bizimle savaşmadıkları müddetçe onlarla savaşmayız." (İbnu Zenceveyh, el-Emval, 2/517, no: 829)

İmâm Şafii *radiyallâhu anh*, bu kıssayı delil getirerek şöyle demiştir:

وَلَوْ أَنَّ قَوْمًا أَظْهَرُوا رَأْيَ الْخَوَارِجِ وَتَجَنَّبُوا جَمَاعَاتِ النَّاسِ وَكَفَرُواهُمْ لَمْ يَحِلَّ بِذَلِكَ قِتَالُهُمْ لِأَنَّهُمْ عَلَى حُرْمَةِ الْإِيمَانِ لَمْ يَصِيرُوا إِلَى الْحَالِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِقِتَالِهِمْ فِيهَا

"Bir topluluk, Haricilerin görüşünü dile getirir, insanların (Müslümanların) cemaatinden uzaklaşır ve onları tekfir ederse, sırf bundan dolayı

NOT

Ümmet'in cumhuru'nun yanında hariciler ; fasık ve bidat ehli olan kimselerdir. Kafir olmayan müslüman olan insanlardır. Lakin Şerh'us Sunne 109 cumhuru'nun getirdiği görüşler ihtimallidir. İmam buhari gibi birçok alim kafir olduklarını söylemiştir. onlarla savaşmak helal olmaz. Zira onlar imandan kaynaklanan bir hürmet (can ve mal dokunulmazlığı) üzerindedir ve Allâh Azze ve Celle'nin kendisinden dolayı savaşılmasını emrettiği duruma (kâfir olma haline) ulaşmamışlardır." (el-Umm, 4/229)

Böylece diğer delilleri görmezden gelip, mücerred olarak Haricilerle savaşı emreden hadisleri delil alarak, "Harici" olarak nitelendirdikleri topluluklarla savaşmanın, hatta böyle gördükleri fertleri tek tek öldürmenin tıpkı kâfirleri öldürmek gibi helal olduğunu iddia eden bazı kişi ve fırkaların bu görüşlerinin isabetli olmadığı ortaya çıkmaktadır.

¹⁰¹ Bu hususu İmâm Ahmed de belirtmiştir. (Usul'us Sunne, sf. 47-48) Bunun gerekçesi, Haricilerin ve asilerin hala Müslüman olarak kabul edilmesidir. Zaruret'in söz konusu olmadığı durumlarda ise bir Müslümanla savaşmak, onu öldürmek caiz değildir.

Mervan bin Hakem, Ali bin Hüseyin'e dedesi Ali radiyallâhu anh'ın Cemel Günü kendisine isyan eden muhalifleri hakkında şöyle ferman buyurduğunu haber vermiştir:

لَا يُقْتَلُ مُذَبِّرٌ، وَلَا يُذَفَّفُ عَلَى جَرِيحٍ، وَمَنْ أَغْلَقَ عَلَيْهِ بَابَ دَارِهِ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ طَرَحَ السِّلَاحَ آمِنٌ

"Kaçanlar öldürülmesin, yaralılar da öldürülmesin! Her kim evinin kapısını kapatırsa güvendedir. Kim silah bırakırsa o da güvendedir." (Sunen-i Said bin Mansur, no: 2947)

¹⁰² Ali radiyallâhu anh'tan gelen hadiste Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ.»

"Allâh'a isyan hususunda itaat olmaz, itaat sadece ma'rufta yani iyi işlerde olur." (Buhârî, Hadis no: 4340; Muslim, Hadis no: 1840)

HİÇBİR MÜSLÜMANIN CENNETLİK YA DA CEHENNEMLİK OLDUĞUNA ŞEHÂDET ETMEMEK

وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ فَلَا تَشْهَدْ لَهُ بِعَمَلٍ خَيْرٍ وَلَا شَرٍّ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي بِمَا يُخْتَمُ لَهُ عِنْدَ الْمَوْتِ، تَرْجُو لَهُ رَحْمَةَ اللَّهِ، وَتَخَافُ عَلَيْهِ ذُنُوبَهُ، وَلَا تَدْرِي مَا يَسْبِقُ لَهُ عِنْدَ الْمَوْتِ إِلَى اللَّهِ مِنَ النَّدَمِ، وَمَا أَخَذَ اللَّهُ لَهُ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ إِذَا مَاتَ عَلَى الْإِسْلَامِ تَرْجُو لَهُ رَحْمَةَ اللَّهِ، وَتَخَافُ عَلَيْهِ ذُنُوبَهُ، وَمَا مِنْ ذَنْبٍ إِلَّا وَلِلْعَبْدِ مِنْهُ تَوْبَةٌ.

43- İslam ehlinde olan biri hakkında işlediği iyi ya da kötü bir amelden dolayı (Cennete veya Cehenneme gideceğine) şahitlik etme! Zira sen ölüm anında onun sonunun nasıl olacağını bilemezsin.¹⁰³ Ancak onun için Allâh'ın rahmetini ümit edersin. Günahlarından dolayı onun hakkında endişe edersin. İslam üzere öldüğü takdirde ölüm anında onun Allâh'a karşı pişman olup olmayacağını, yine o vakitte Allâh'ın onun için neler meydana getireceğini bilemezsin. Onun için Allâh'ın rahmetini umar, onun hakkında günahlarından endişe edersin. Hangi günah olursa olsun, kul ondan tevbe edebilir.¹⁰⁴

¹⁰³ Zira Enes *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

لَا تَعْجَبُوا بِعَمَلٍ أَحَدٍ حَتَّى تَنْظُرُوا بِمَا يُخْتَمُ لَهُ

“Ne üzere (hayatının) sonlandığına bakmadan, hiç kimsenin amelinden hoşnut olmayın!” [Musned-i Ahmed, Hadis no: 12214; İbnu Ebî Asım, es-Sunne, no: 393 ayrıca Ziya el-Makdisî, sahih

hadisleri derlediği el-Muhtare adlı eserinde no: 1978'te rivayet etmiş, İbnu Hacer hadisi İbnu Hibbân'ın da sahih saydığı bilgisini vermiştir. (Feth'ul Bari 11/487)]

¹⁰⁴ Bu maddede Şeyh rahimehullâh'ın zikretmiş olduğu esaslar, Ehli Sünnet'in yaklaşım tarzını yansıtmakta olup Harici, Mu'tezilî veya Mürcî gibi bidat fırkalarının anlayışına zıttır. Zira Mu'tezile ve Havaric fırkaları, büyük günah işleyen ve tevbe etmediği bilinen bir Müslümanın ebedi Cehennemde olduğuna şahitlik eder. Mürcie'nin aşırıları ise ne kadar günahkâr olursa olsun, Tevhid Ehli'nin asla Cehenneme girmeyeceğine inandıklarından ötürü tevhid üzere ölen herkesin Cennetlik olduğuna şahitlik ederler. Ehli Sünnet ise günahkâr müminlerin azap görüp görmeyeceği hususunun Allâh'ın dilemesine bağlı olduğuna inandıklarından ötürü bu hususta ihtiyatlı davranırlar ve kimsenin akibeti hakkında kesin konuşmazlar. Vallâhu a'lem.

Zina Edenlerin Recm Edilmesi (Taşlanarak Öldürülmeleri) Haktır.

وَالرَّجْمُ حَقٌّ.

44- Recm haktır.⁴⁰

⁴⁰ Ibnu Abbas *radiyallâhu anhumâ* dedi ki:

«قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى مَنبَرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ. وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ، فَكَانَ مِمَّا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةُ الرَّجْمِ. قَرَأْنَاهَا وَوَعَّيْنَاهَا وَعَقَلْنَاهَا. فَرَجَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَجَّمْنَا بَعْدَهُ. فَأَخْمَى إِنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ: مَا نَجِدُ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ، وَإِنَّ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى إِذَا أُخْصِنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ، إِذَا قَامَتِ الْبَيِّنَةُ، أَوْ كَانَ الْخَبَلُ، أَوْ الْإِعْتِرَافُ.»

“Ömer İbn’ul Hattab *radiyallâhu anh* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’in minberi üzerinde oturmuş bir halde iken şöyle dedi: “Allâhu Teâlâ Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*’i hak (din ile) gönderdi ve ona Kitâb’ı indirdi. Bu indirilenler arasında ‘Recm Ayeti’ de vardı! Biz bu ayeti okuduk, ezberledik ve aklettik. Ayrıca, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* zina yapana Recm cezasını tatbik etti, ondan sonra da biz tatbik ettik. Ben şu endişeyi taşıyorum: Aradan uzun zaman geçince, bazıları çıkıp: ‘Biz Kitâbullâh’da Recm cezasını görmüyoruz!’ deyip (inkâra sapaabilecek ve) Allâh’ın indirdiği bir farzı terkederek dalâlete düşebileceklerdir. Bilesiniz, Recm, kadın ve erkekten muhsan olanların (başından evlilik geçmiş olanların) zinaları, -delil veya hamilelik

veyahut da itiraf yoluyla- sübut bulduğu takdirde, onlara tatbik edilmesi gereken Kitâbullâh'da mevcut bir haktır." (Buhârî, Hadis no: 6830; Müslim, Hadis no: 1691. Lafız Müslim'indir.)

İbnu Kesîr, Nûr Sûresi'nin baş tarafında konuyla ilgili bu ve benzeri hadisleri rivayet ettikten sonra şöyle demektedir:

"Muhtelif kanallardan rivayet edilen bu hadisler Recm ayetinin yazılı olduğunu, daha sonra tilâvetinin (okunuşunun) neshedildiğini, fakat hükmünün amel edilir olarak bakî kaldığını göstermekte, buna delâlet etmektedir. Hamd, Allâh'a mahsûstur." (Tefsiru İbni Kesîr, 6/6-7, Thk: Selame; Türkçesi için bkz. Ebu'l-Fida İsmail İbn Kesir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, Çağrı Yayınları: 11/5686-5690)

Bu delillere rağmen Hariciler'in büyük çoğunluğu ve Mu'tezile'den bazıları Recm'i inkâr etmektedir. Günümüzde de İslam düşmanları karşısında eziklik kompleksi yaşayan modernist ve Sünnet inkârcısı bazı kesimler Recm'in dinde yeri olmadığını ileri sürmektedirler. Lakin Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in evli olarak zina edenlere recm uyguladığı tevatüre ulaşan hadisler ile sabit olmuştur. Görüldüğü üzere Ömer İbn'ul Hattab *radiyallâhu anh* da Medine'de minberden recmi açıkça ilan etmiş, o mecliste sahabeden çok sayıda kimse bulunmasına karşın hiç kimse buna itiraz etmemiştir ki bu da mesele hakkında sahabenin icmasına delalet eder. Bundan dolayı Hanbeli fukahasıdan Bahauddin el-Makdisî *rahimehullâh* şöyle demiştir: Recm hususunda Hariciler dışında muhalefet eden olmamıştır. Onlar, (Nûr Sûresi'ndeki) zinâ had-diyle alakalı ayete dayanarak başından evlilik geçmiş kimseye de bekâra da yüz celde vurulur, demişlerdir. İbn'ul Munzir *rahimehullâh* şöyle demiştir: İlim ehli, recmedilen kişinin atılan taşlarla ölene kadar recmedileceği (taşlanacağı) hususunda icma etmiştir. Zira Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* iki Yahudi'yi ve Mâ'iz'i ölene kadar recmetmiştir. (el-Udde Şerh'ul Umde, 2/299)

Mestler Üzerine Meshetmek Sünnet'tendir

وَالْمَسْحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ سُنَّةٌ.

45- Mestler üzerine meshetmek Sünnet'tir.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Müellif, bu noktadan itibaren fikhî bazı meseleler üzerinde duracaktır. Ehli Sünnet ve'l Cemaat ile ehli bidat arasındaki belirginleşmiş farklılıklar, fikhî meseleler dahi olsa i'tikada dair eserlerde yer bulmuştur. Zira Ehli Sünnet nezdinde amelî konular-i'tikadî konular şeklinde net bir ayırım söz konusu değildir, zaten Ehli Sünnet'e göre amel, imandan bir cüzdür. Bundan dolayı dayandığı deliller kesin olan her mesele ister amelî, ister nazarî mesele olsun akide kitaplarında yerini almıştır. Mestler üzerine meshetmek de fikhî bir mevzu olmasına karşın i'tikada dair olan bu eserde ve İmâm Tahavî'nin Akide isimli eseri gibi i'tikada dair diğer eserlerde yer bulmuştur. Mütevatir Sünnet ile sabit olan bu mesele Ehli Sünnet ve'l Cemaat nezdinde kabul bulmuş, Rafizi Şiiler gibi ehli bidat dışında bunu inkâr eden olmamıştır. Ehli Sünnet ve'l Cemaat ile ehli bidat arasındaki farikalardan biri olması sebebiyle i'tikad ve akaide dair eserlerde mestlerin mesh edilmesinin Sünnet olduğu inancı dile getirilmiştir. Cerîr radiyallâhu anh şöyle demiştir:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَالَ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ

“Ben Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in idrarını yaptığını, sonra abdest alıp mestleri üzerine meshettiğini gördüm.”

Hadisin ravilerinden olan İbrahim en-Nehaî diyor ki: “Onlar yani İbnu Mes'ûd'un arkadaşları Cerîr'in Müslüman olması el-Maide Sûresi'nin inişinden sonra olduğu için bu hadis hoşlarına gidiyordu.” (Muslim, Hadis no: 276)

Yani bu olayın abdest ayetini dolayısıyla ayakların yıkanması hükmünü içeren el-Maide Sûresi'nin inişinden sonra vuku bulması, bu ayetle beraber mestler üzerine meshetme hükmünün neshedilmiş olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Böylece bunun Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in vefatına kadar uyguladığı sabit bir Sünnet olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yolculukta Namazı Kısaltmak Sünnet'tir

وَتَقْصِيرُ الصَّلَاةِ فِي السَّفَرِ سُنَّةٌ.

46- Yolculukta namazı kısaltmak Sünnet'tir.¹⁰⁶

¹⁰⁶ İmâm Ahmed *rahimehullâh* da "Ehli Sünnet ve'l Cemaatten olan Mûminin Özellikleri"ni sayarken Kasr-ı Salat (namazın kısaltılması) mevzusuna "Sefer'de (namazları) Kasr etmek (kısaltmak da Ehli Sünnet'in özelliklerindendir)." demek suretiyle değinir. (İbnu Ebî Ya'lâ, Tabakat'ul Hanâbile, 1/294-295) Bu âlimlerin söz konusu fikhî meseleyi akide esasları içerisine alması da muhtemelen bidat ehlinde bazıların kasr-ı salat yani yolculuk esnasında namazları kısaltmanın korku hâli vb. durumlar dışında caiz olmadığını iddia etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu görüşü -kendisi de evvelde Zeydiyye mezhebinden olup sonra Ehli Sünnet'e intisap eden- İbn'ul Vezir el-Yemanî (v. 840H) *rahimehullâh* Şii Zeydiyye fırkasından bazılarına nisbet etmekte ve Zeydiyye'nin cumhurunun ise bu kanaatte olmadığını ifade etmektedir. (el-Avasim ve'l Kavasim, 3/30-31) Nevevî *rahimehullâh* isim vermeden seleften bazıların da bu görüşte olduğunu söylemiştir. Bununla beraber cumhurun görüşü onun da işaret ettiği gibi namazı kısaltmak için korku şartı olmamasıdır. (Şerhu Muslim, 5/195) Günümüzde de kendilerine "Kur'aniyyun" veya "Mealçiler" adı verilen bazı Sünnet inkârcıları da bu görüşü dile getirmektedir. Bu kimseler şu ayet-i kerimeye istinad etmektedirler:

﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ
إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا.﴾

"Yeryüzünde (sefere) koyduğunuz zaman, kâfirlerin size bir

fenalık yapmasından korkarsanız; namazı kısaltmanızda size bir vebal yoktur. Şüphe yok ki kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.” (Nisa 4/101)

Bu ayetin izahı sadedinde nakledilen bir rivayette Ya'lâ bin Ümeyye şöyle demiştir:

قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ: {لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ، إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا} فَقَدْ آمَنَ النَّاسُ، فَقَالَ: عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ، فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ «صَدَقَ اللَّهُ بِهَا عَلَيْكُمْ، فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ»

SubhanALLAH!

“Ömer İbn’ul Hattâb’a sordum: Allâhu Teâlâ: “Sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız; namazı kısaltmanızda size bir vebal yoktur.” buyuruyor. Hâlbuki artık insanlar güvendirler. Ömer bana dedi ki: Senin şaştığına ben de şaştım ve bunu Allâh Rasûlü *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e sordum da: Bu, Allâh’ın size bahşettiği bir sadakadır; onun sadakasını kabul ediniz, buyurdu.” (Muslim, Hadis no: 686)

Yolculukta Oruç Tutulabilir

وَالصَّوْمُ فِي السَّفَرِ مَنْ شَاءَ صَامَ وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ.

47- Yolculukta oruç tutulabilir. Dileyen tutar, dileyen tutmaz.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Zira Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*, kendisine 'Seferde oruç tutayım mı?' diye soran Hamza bin Amr el Eslemi'ye şu cevabı vermiştir:

«إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ.»

"Dilersen tut, dilersen tutma!" (Buhârî, Hadis no: 1943; Muslim, Hadis no: 1121)

Bu hadis, açık bir şekilde seferde oruç tutmanın veya tutmamanın mübah olduğunu göstermektedir. Böylece, bidat ehlinin bazılarının "Her kim yolculukta olur ya da hasta olursa (Ramazan'dan) sonraki günlerde tutamadığı günleri kaza etsin" (el-Bakara 2/185) ayetiyle istidlal ederek seferde oruç tutmanın caiz olmadığı ve seferde tutulan orucun sahih olmadığı yönündeki görüşlerinin batıl olduğu ortaya çıkmaktadır. Şevkanî *rahimehullâh* bunun Şia'ya ait bir görüş olduğunu ifade etmiştir. İmâm Berbehârî'nin bu meseleyi kitabında bahis konusu etmesi de bundan olsa gerektir. Şevkanî, aynı yerde Zahirîlerin de bu kanaatte olduğunu ve de bunun Ebû Hureyre ve başka sahabilerden rivayet edildiğini ifade etmektedir. (Neyl'ul Evtar, 4/265) İbnu Kudâme *rahimehullâh* da yolcunun oruç tutmasının mübah oluşu ve tuttuğu orucun geçerli oluşunun nass ve icma ile sabit olduğunu ifade ettikten sonra sahabeden bunun aksine gelen rivayetleri zikretmektedir. Orada İbnu Abdilberr'den naklen ifade ettiği gibi fukaha bu görüşü terketmişler ve Sünnet de bunu reddetmiştir. (el-Muğnî, 3/157, Mektebet'ul Kahire baskısı)

Seferde oruç tutmamanın mübah olmasına gelince; bu da aynı şekilde üzerinde icma edilmiş bir meseledir. Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye *rahimehullâh* şöyle demektedir:

“Namazın kısaltılabileceği seferde oruç tutmamak ve daha sonra kazasını yapmak âlimlerin icması ile caizdir. Seferî olan kişi için oruç tutmaması, âlimlerin icması ile (dinde) müsaade edilmiştir; kişi oruç tutmaya güç yetirsin yetiremesin, oruç tutmak güç olsun olmasın, hatta seferî olan kişi gölgede olsa, yeterli miktarda suyu olsa, kendisine hizmet edecek bir kimsesi olsa yine de oruç tutmamasına ve namazlarını kısaltmasına müsaade edilmiştir. Herkim, sadece oruç tutmaya güç yetiremeyen seferînin oruç tutmamasına müsaade edilmiştir derse, ondan tevbe etmesi istenir. Ya tevbe eder ya da boynu vurulur. Bunun gibi, (seferde) oruç tutmayan kişiyi eleştiren kimseden de tevbe etmesi istenir. Bütün bu durumlar Allâh'ın Kitâbı'na, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Sünneti'ne ve de ümmetin icmasına muhaliftir.” (Mecmu'ul Fetava, 25/209-210)

Geniş ve Bol Pantolon İle Namaz Kılmak Caizdir

وَلَا بَأْسَ بِالصَّلَاةِ فِي السَّرَاوِيلِ.

48- Şalvarla namaz kılmakta bir sakınca yoktur.¹⁰⁸

¹⁰⁸ İmâm Berbehârî'nin bu meseleyi akide esasları arasında zikretmesinin sebebi, bidat ehlinden bazılarının şalvarla yani geniş pantolon tarzı şeylerle namaz kılmayı nehyetmesidir. Ebû'l Huseyn el-Malatî *rahimehullâh* Haricilerin ümmete muhalif olarak savundukları şazz görüşlerini ve gereksiz sertlik gösterdikleri hususları sayarken bu hususu da zikretmiştir. (et-Tenbih, sf. 53) İmâm Şafî *rahimehullâh* ise şöyle demiştir: "Diz kapağı ile göbek arasını örttüğü takdirde kişi şalvarla da namaz kılabilir. Ancak izar yani entari tarzı şeylerle namaz kılmak şalvara nazaran tesettüre daha uygun ve daha sevimlidir." (el-Umm, 1/109)

Gerçek Mûnafıklık, İçinde Küfrü Gizleyerek İman İddiasında Bulunmaktır

وَالنِّفَاقُ: أَنْ تُظْهَرَ الْإِسْلَامَ بِاللِّمَانِ، وَتُخْفِيَ الْكُفْرَ بِالضَّمِيرِ.

49- Nifâk, dil ile İslam'ı açığa vurup içte küfrü saklamandır.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Yani gerçek nifak budur. Buna büyük nifak ya da i'tikadî nifak ismi verilir. "Her kimde üç haslet bulunursa o kimse mûnafıktır" tarzı hadislerde bahsedilen şey ise dinden çıkartmayan amelî nifak ya da küçük nifaktır. Bundan dolayı İmâm Ahmed *rahimehullâh* da nifakı İmâm Berbehârî'nin tarif ettiği şekilde tarif etmiş ve ardından söz konusu hadislerin tağlîz yani sakındırma amaçlı olduğunu ifade etmiştir. (Usul'us Sunne, sf. 55-56) Kısacası Ehli Sünnet'e göre mûnafık, ancak kalbinde küfür gizleyerek zahiren Müslüman gözüken kimsedir. Yalan söyleyen, emanete ihanet eden, sözünde durmayan birisi ise eğer kalbinde küfür inancı gizlemediği halde nefesine uyarak bunları yapıyorsa günahkârdır, nifak hasletleri taşıyan birisidir ve bu anlamda mûnafık da denebilir, lakin tekfir edilemez. Hariciler ise bu hadislerden yola çıkarak nifak hasletleri sergileyen herkesin hakiki manada mûnafık yani kâfir olduğunu iddia etmişlerdir. İmâm Ahmed ve İmâm Berbehârî gibi âlimler de kalbinde küfür inancı gizlemeyen birisinin, bazı nifak amelleri sergilese de hakiki manada mûnafık ve kâfir sayılmayacağını ifade etmek amacıyla nifakın ancak kalpte küfür gizlemek suretiyle olacağını ifade etmişlerdir. Vallâhu a'lem.

Kişilere Zahirine Göre Mümin ve Müslüman Denilir

وَاعْلَمُ بِأَنَّ الدُّنْيَا دَارُ إِيْمَانٍ وَإِسْلَامٍ، وَأُمَّةٌ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا مُؤْمِنُونَ مُسْلِمُونَ فِي أَحْكَامِهِمْ وَمَوَارِيثِهِمْ وَذَبَائِحِهِمْ وَالصَّلَاةِ عَلَيْهِمْ، وَلَا تَشْهَدُ لِأَحَدٍ بِحَقِيقَةِ الْإِيْمَانِ حَتَّى يَأْتِيَ بِجَمِيعِ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ، فَإِنْ قَصَرَ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ كَانَ نَاقِصَ الْإِيْمَانِ حَتَّى يَتُوبَ، وَاعْلَمُ أَنَّ إِيْمَانَهُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى تَامٌ الْإِيْمَانِ، أَوْ نَاقِصُ الْإِيْمَانِ، إِلَّا مَا ظَهَرَ لَكَ مِنْ تَضْيِيعِ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ.

50- Bil ki dünya iman ve İslam diyâridir. Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ümmeti orada kendilerine uygulanacak hükümler, miras hükümleri, kestikleri hayvanlar ve cenaze namazlarının kılınıp kılınmayacağı hususlarında mümin ve Müslümandırlar. (Bu hususlarda onlara müminlere ve Müslümanlara uygulanan hükümler uygulanır.) Hiç kimsenin, İslam'ın bütün buyruklarını yerine getirmediğe hakiki mümin olduğuna şahitlik etme. Eğer kişi bunlardan bir şeyi eksiltirse tevbe edene kadar eksik imandır. Bil ki onun imanının tam mı yoksa eksik mi olduğu Allâhu *Teâlâ*'ya kalmıştır. Ancak onun İslam'ın buyruklarından bir şeyi zâyi ettiğini görmek müstesna...¹¹⁰

¹¹⁰ Müellif *rahimehullâh*'ın sözlerinden anlaşılan şey -Allâh'ın izniyle şudur: İman ve İslam tabirleri ve de buna bağlı olarak Mümin ve Müslüman tabirleri dünya ahkâmı bakımından İslam'ın esaslarını kabul eden herkes hakkında kullanılabilir. Yani iman, her ne kadar kalbî bir durum olsa da dünyada da insanlara zahirlerine göre mümin ismi verilebilir. Zira tevhidi yerine getiren herkes mümin ve Müslümandır. Bu durumda olan

kişi, birtakım günahlara ve bidatlara dalmış olsa bile kâfir ve müşriğin zıddı anlamında mümin ve Müslüman olarak adlandırılır ve de kendisine -namazının kılınması, mirasının paylaşılması ve sair ahkâm noktasında- Müslüman muamelesi uygulanır. Bununla beraber bu durumda olan kişilere ta ki günahlarından tevbe edinceye kadar hakiki manada mümin ismi verilmez. Nitekim bedevilerden bu durumdaki olan bazı kimseler hakkında şu ayet-i kerime nazil olmuştur:

﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ
الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾

“Beđeviler, iman ettik dediler. De ki: Siz iman etmediniz, lakin İslam olduk, deyin; iman henüz kalplerinize girmedi!” (el-Hucurat 49/14)

Âlimlerden birçoğunun tercih ettiği görüşe göre, bu ayetin nazil olmasına sebep olan kimselerde imanın aslı mevcuttu, lakin kemâli mevcut olmadığı için Allâhu Teâlâ onlardan iman ismini kaldırmıştır. Vallâhu a’lem.

Ehli Kible'nin Cenazesini Kılmak Sünnet'tir

وَالصَّلَاةُ عَلَى مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ سُنَّةٌ، وَالْمَرْجُومُ، وَالزَّانِي
وَالزَّانِيَةُ، وَالَّذِي يَقْتُلُ نَفْسَهُ، وَغَيْرُهُمْ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ، وَالسَّكَرَانُ وَغَيْرُهُ
الصَّلَاةُ عَلَيْهِمْ سُنَّةٌ.

51- Kible ehlinden ölenlerin cenaze namazını kılmak Sünnet'tir.¹¹¹ Recm edilenin, zinâ eden erkek ve kadının¹¹², intihar edenin¹¹³ kible ehlinden diğer kimselerin sarhoşun ve diğerlerinin cenaze namazını kılmak Sünnet'tir.

¹¹¹ Bu kitapta geçen "Sünnet'tir" tarzı ifadeler daha ziyade bidatın zıddı anlamında kullanılmıştır. Buna göre günahkâr kimselerin cenazelerini kılmayı terketmek bidattır. Çünkü mürtekib-i kebîre yani büyük günah işleyen kimselerin imandan çıktıklarını iddia eden Harici ve Mu'tezilî fırkalar bu kimselerin cenazelerini kılmayı da reddeder. Ehli Sünnet ise günahları dinden çıkmaya sebep görmediği için haliyle böylelerinin cenaze namazını da kılarlar. Bazı günah ve bidat sahiplerinin cenazesini kılmayı terketmeleri ise aşağıda intihar edenle alakalı dipnotta açıklanacağı üzere cezalandırma kabilinden bir fiildir, yoksa tekfirden kaynaklanmaz.

¹¹² Zira Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* zina eden Maiz *radiyallâhu anh*'ın ve Gamidî (kabilesine mensup) kadının cenazesini kıldırmasıdır. Maiz bin Malik'le alakalı hadisi Cabir *radiyallâhu anh* kanalıyla Muslim, Hadis no: 1692'de tahrir etmiştir. Gamidiye haberini ise Bureyde *radiyallâhu anh* kanalıyla yine Muslim, Hadis no: 1695'te tahrir etmiştir.

¹¹³ Cabir bin Semura *radiyallâhu anh*'tan rivayete göre o şöyle dedi:

«أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ قَتَلَ نَفْسَهُ بِمَشَاقِصٍ، فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ.»

"Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'e kendini oklarla öldüren (inti-har eden) bir adam getirdiler de, onun cenaze namazını kılmadı."
(Muslim, Hadis no: 978)

Bu hadisten yola çıkarak intihar edenin cenazesinin kılınmayacağını söyleyen bazı selef âlimleri olsa da cumhur ulema, bunun caiz olduğunu söylemektedir. Buna göre Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in intihar eden şahsın cenaze namazını kılmaması, insanları böyle bir fiilden alıkoymak içindir. (İmâm Nevevi, Sahih-i Muslim Şerhi, 7/47'den özetle) Nitekim hadisin başka bir lafzında "Bana gelince ben onun namazını kılmayacağım" buyurmuştur. (Nesâî, Hadis no: 1964) Bu, Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in cenaze namazını kılmamasına karşın asha-bın bu şahsın cenaze namazını kıldığını göstermektedir. Nevevî'nin mezkûr yerde işaret ettiği gibi yönetici ve âlim konumunda olan birisi bu tür günahkâr kimselerin cenazesini kılmaz ancak diğer insanlar kılarlar. Allâhu a'lem.

Müslümanın Tekfiri Ancak Kat'i Bir Delille Olur

وَلَا نُخْرِجُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ مِنَ الْإِسْلَامِ حَتَّى يَرُدَّ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، أَوْ يَرُدَّ شَيْئًا مِنْ آثَارِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَوْ يَذْبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ، أَوْ يُصَلِّيَ لِغَيْرِ اللَّهِ، وَإِذَا فَعَلَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْكَ أَنْ تُخْرِجَهُ مِنَ الْإِسْلَامِ، وَإِذَا لَمْ يَفْعَلْ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَمُسْلِمٌ بِالِاسْمِ لَا بِالْحَقِيقَةِ.

52- Allâh Azze ve Celle'nin Kitâbı'ndan bir ayeti reddetmedikçe, Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in hadislerinden bir şeyi reddetmedikçe, Allâh'tan başkasına kurban kesmedikçe, Allâh'tan başkasına namaz kılmadıkça¹¹⁴ kible ehlinde hiç kimseyi İslam'dan çıkarmayız. Kişi bunlardan birini yaptığı zaman senin onu İslam'dan çıkarman vaciptir.¹¹⁵ Bunlardan birini yapmamışsa hakîkatte olmasa da ismen mümin ve Müslümandır.¹¹⁶

¹¹⁴ Ebû Ubeyd Kasım bin Sellam'ın senediyle naklettiğine göre İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

لَا يَبْلُغُ بَعْدَ كُفْرًا وَلَا شِرْكًَا حَتَّى يَذْبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ أَوْ يُصَلِّيَ لِغَيْرِهِ

“Bir kul Allâhu *Teâlâ*'dan başkasına kurban kesmedikçe veya Allâhu *Teâlâ*'dan başkasına namaz kılmadıkça küfre ve şirke girmez.” (Ebû Ubeyd Kasım bin Sellam, *Kitab'ul İman*, sf. 95, no: 29; Türkçesi için bkz. *İman*, sf. 67, Nesaim Yay.)

Gerek İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh* gerekse de İmâm Berbehârî *rahimehullâh*'ın namaz ve kurban ibadetlerini zikretmeleri hasr yani sınırlandırma için değil bilakis örneklendirme içindir ve de Allâh'tan başkasına ibadet eden bir kişinin kâfir ve müşrik olacağını beyan etme gayesine matuftur. Bu âlimler, bu hususta şu ayet-i kerimeleri kendilerine delil almışlardır:

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ
وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾

"De ki; şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allâh içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben Müslümanların ilkiyim." (el-Enam 6/162-163)

﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ﴾

"Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!" (el-Kevser 108/2)

Bu ayet-i kerimelerde ibadet çeşitlerinden bilhassa namaz ve kurbanın zikredilmesi, bunların en üstün ibadet çeşitleri olması hasebiyledir. Konuyla alakalı bu ve benzeri tafsilat için Şeyh Muhammed bin Abdilvehhâb *rahimehullâh*'ın "Kitab'ut Tevhid" adlı eserinden ve bu esere yazılmış olan şerhlerden "Allâh'tan Başkasına Kurban Kesmek" başlıklı bölüme müracaat edilebilir.

¹¹⁵ Şeyh *rahimehullâh*'ın İslam'a intisap edenler arasından açık nassları inkâr eden ya da ibadet hususunda Allâh'a ortak koşan birisini tekfir etmenin vacib olduğuna işaret etmesi üzerinde düşünülmelidir. Günümüzde ise birçok kimse İslam'a nisbet edilen kâfir ve müşriklerin tekfirini olsa da olur olmasa da olur kabilinden bir şey olarak değerlendirmekte, hatta kimileri ise kelime-i şehâdet getiren birisinin -ne yaparsa yapsın- tekfir edilmesini asla caiz olmayan bir iş olarak görmektedir! Ayrıca gerek Şeyh *rahimehullâh*'ın, gerekse sözünü delil aldığı İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh*'ın Allâh'tan başkasına ibadet eden kimsele-ri mutlak manada tekfir etmeleri üzerinde de düşünülmelidir. Zira onlar, -günümüzde bazı kimselerin yaptığı gibi- bu hususta cahil, mukallid ya da tevilci olanı ayırd etmemişlerdir.

¹¹⁶ Yani biz zahirde küfür ve şirki olmayan birisine Müslüman ve mümin ismini veririz, bu kimsenin hakiki durumunu, iç yüzünü ise ancak Allâh bilir. Bu ibare şöyle de açıklanmıştır: Şirk ve küfürden uzak duran birisi, mümin ve Müslüman ismini alır lakin bu kimseye hakiki manada Müslüman ve mümin denilmesi -yukarıda geçtiği üzere- ancak bütün farzları eda edip bütün haramlardan da kaçınması durumunda söz konusu olur. Vallâhu a'lem.

Allâhu Teâlâ'nın Sıfatları Hakkındaki Rivayetlere Teslim Olunmalıdır

وَكُلُّ مَا سَمِعْتَ مِنَ الْأَنْبَاءِ شَيْئًا مِمَّا لَمْ يَبْلُغْهُ عَقْلُكَ، نَحْوَ قَوْلِ رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«قُلُوبُ الْعِبَادِ بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ.» وَقَوْلُهُ:

«إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَنْزِلُ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا.» وَ

«يَنْزِلُ يَوْمَ عَرَفَةَ.»

«وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ.» وَ

«أَنَّ جَهَنَّمَ لَا تَزَالُ يُطْرَحُ فِيهَا حَتَّى يَضَعَ عَلَيْهَا قَدَمَهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ.» وَقَوْلِ
اللَّهِ تَعَالَى لِلْعَبْدِ:

«إِنْ مَشَيْتَ إِلَيَّ هَزَوْتُ إِلَيْكَ.» وَقَوْلُهُ:

«إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ.» وَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«إِنِّي رَأَيْتُ رَبِّي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ.»

وَأَشْبَاهَ هَذِهِ الْأَحَادِيثِ، فَعَلَيْكَ بِالتَّسْلِيمِ، وَالتَّصَدِيقِ، وَالتَّفْوِيزِ،

وَالرِّضَا، وَلَا تُفَسِّرْ شَيْئًا مِنْ هَذِهِ يَهْوَاكَ، فَإِنَّ الْإِيمَانَ بِهَذَا وَاجِبٌ، فَمَنْ
فَسَّرَ شَيْئًا مِنْ هَذَا يَهْوَاهُ أَوْ رَدَّهُ فَهُوَ جَاهِلٌ.

53- Eserlerden (rivayetlerden) aklının almadığı neyi işitirsen ona teslim olman, onu tasdik etmen, tefviz etmen (keyfiyetini Allâh'a havale etmen)¹¹⁷ ve ona rıza göstermen gerekir. Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in şu buyruğu gibi:

"Kulların kalpleri Rahmân Azze ve Celle'nin parmaklarından iki parmak arasındadır."¹¹⁸

Yine O şöyle buyurmuştur:

"Allâh Tebâreke ve Teâlâ dünya semasına iner."¹¹⁹

"Arefe Günü iner."¹²⁰

"Kıyamet Günü iner."¹²¹

"Cehenneme (mücrimler) atılmaya devam eder. Tâ ki Allâh Celle Senâuhû kademini/ayağını onun üzerine koyar."¹²²

Yine Allâhu Teâlâ kula "Bana yürüyerek gelersen sana koşar adımlarla gelirim"¹²³ buyurur.

Yine O *sallallâhu aleyhi ve sellem*, "Allâh Âdem'i kendi sûreti üzere yarattı" buyurmuştur.¹²⁴

Yine Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*, "Şüphesiz ben Rabbimi en güzel sûrette gördüm" buyurmuştur.¹²⁵

Bu ve benzeri hadislerden hiçbir şeyi hevâna göre tefsîr etme! Zira bunlara iman etmek vaciptir. Bunlardan bir şeyi hevasına göre tefsir eden ya da reddeden kimse Cehmîdir.¹²⁶

¹¹⁷ Selef-i salihinin zikri geçen sıfatlar ve benzerleri hususundaki mezhebi, bu sıfatları zahirî manaları üzere kabul etmek ve bununla beraber keyfiyetlerini Allâh'a havale etmektir. Cehmiyye ve Mu'tezile gibi fırkalar bu sıfatları zahirî manaları üzere kabul etmenin teşbih yani Allâh'ı mahlûkatına benzetmeye yol açacağı iddiasıyla söz konusu sıfat naslarının tevil edilmesi ve mecaza hamledilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Eşari ve Maturidilerden birçoğu da bu hususta onlara tabi olmuştur. Daha sonraları çıkan ve kendilerine Mufavvîda denilen bir topluluk -ki bunların birçoğu esas itibariyle Eşari ve Maturidi'dir- bu tarz haberi sıfatların zahirî manasının reddedilmesi hususunda bu ismi geçen fırkalarla ittifak etmişler, ancak tevilcilerden farklı olarak bu sıfatların manasının bilinemeyeceğini ve de bunların hakiki manasının Allâh'a tefviz yani havale edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Böyle-

ce selefe de muhalefet etmişlerdir, zira selef manayı değil keyfiyeti Allâh'a havale ediyordu. "es-Sunne" adlı meşhur eserin sahibi olan İbnu Ebî Asım (v. 287H), Zehebî'nin naklettiğine göre şöyle demiştir:

جَمِيعُ مَا فِي كِتَابِنَا كِتَابُ السُّنَّةِ الْكَبِيرِ الَّذِي فِيهِ الْأَبْوَابُ مِنَ الْأَخْبَارِ الَّتِي
ذَكَرْنَا أَنَّهَا تُوجِبُ الْعِلْمَ فَتَحْنُ نُؤْمِنُ بِهَا لِصِحَّتِهَا وَعَدَالَةِ نَاقِلِهَا وَيَجِبُ التَّمْلِيمُ
لَهَا عَلَى ظَاهِرِهَا وَتَرْكُ تَكْلُفِ الْكَلَامِ فِي كَيْفِيَّتِهَا فَذَكَرَ مِنْ ذَلِكَ التَّزْوِلَ إِلَى السَّمَاءِ
الدُّنْيَا وَالْإِسْتِوَاءَ عَلَى الْعَرْشِ

"İlmi gerektirdiğini ifade ettiğimiz haberlere dair bablar ihtiva eden kitabımız "Kitab'us Sunne el-Kebîr" de yer alan şeylerin hepsine, bunların sahih olduklarına, nakledenlerin adil olduklarına ve de bunlara zahirleri üzere teslim olmanın vacib olduğuna, keyfiyetleri hakkında gereksiz konuşmaları terk etmenin gerekliliğine iman etmekteyiz." Daha sonra bunlardan dünya semasına inmeyi ve Arş/taht üzerine istivayı/yerleşmeyi zikretti."

Zehebî, imâmın kitabında geçmeyen bu sözü Atike bintu Ebîbekr isimli âlime ve fakihe bir hanımın babasından naklettiğini söylemiştir. (el-Uluvv, sf. 197)

Görüldüğü üzere imâm *rahimehullâh* sıfatların zahirî manalarını reddetmek bir yana, bilakis sıfatları zahirî manaları üzere kabul etmenin vacib olduğunu, konuşulması nehyedilen şeyin ise mana değil keyfiyet olduğunu ifade etmektedir. Böylece zahire muhalif tevil veya tefviz babından her şeyi reddetmiş olmaktadır. Üstelik bu meselenin imana dair bir mevzu olduğunu ifade etmiş ve Ehli Sünnet akidesini anlattığı bu eserini de tamamen bu usul üzerine bina etmiştir. Onun gibi selefin asarına vakıf olan bir imâm, selef nezdinde bunun aksi söz konusu olsaydı bunu nakleder ve en azından ihtilafa işaret ederdi ki böyle bir şey söz konusu değildir. Selef imâmlarından ve sonraki imâmlardan bu hususa delalet eden çok kavil vardır, ancak burada biz sadece bir tanesine işaret etmekle yetiniyoruz.

Selefin sıfatlar konusundaki akidesi böyle olduğuna göre İmâm Berbehârî gibi selefin asarına, rivayetlerine bağlılığı ile tanınan bir

Alimin de buna muhalif olması söz konusu olmaz. Şimdi bazı kimseler Berbehârî'nin yukarıdaki metinde kullandığı tefviz yani Allâh'a havale etme sözüne tutunarak onun sıfatlar konusunda tefvizci yani havaleci olduğunu ileri sürmektedir. Bu hususta tutundukları söz ise Berbehârî'nin Mufavvıda olduğunu yani Allâh'ın sıfatlarının sadece keyfiyetini değil manasını da Allâh'a havale eden görüşe taraftar olduğunu isbat etmeye yetmez. Onların sadece ibaredeki tefviz kelimesine tutunmaktan başka bir delilleri yoktur. Sıfatlarla alakalı geçen her tefviz kelimesinin ise bildiğimiz tefviz manasında kullanılması gerekmez. Bilakis, Berbehârî'nin sözünde bunun onların anladığı manada kullanılmadığına delalet eden şeyler vardır. Zira sözün sonunda "Bunlardan hiçbirini aklınla/hevanla tefsir etme zira bunlara iman etmek vaciptir. Bunlardan herhangi birini hevasıyla tefsir eden yahut inkâr eden Cehmi'dir." demektedir. Burada Berbehârî'nin hedefinin sıfatları tevil eden, bazen de inkâr eden Cehmiyye olduğu bellidir. Cehmiyye ise sıfatları zahiri manalarına göre değil, bilakis o zahiri manadan uzaklaştırarak tefsir ederdi. Zaten dikkat edilirse Şeyh *rahimehullâh* sıfatları hevana göre tefsir etme, demektedir. Bu ifade onun nezdinde sıfatların tefsirinin bütünüyle merdud olmadığını gösterir. O sadece hevaya göre yapılan tefsirleri kınamıştır, sıfatları zahiri manasına göre tefsir edip manalandırmayı yermemiştir. Şu halde Berbehârî'nin tefviz sözünden maksadın manayı değil keyfiyeti Allâh'a havale etmek olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Sözün içindeki bu dâhili karinelerin yanı sıra Berbehârî'nin kitabının başka yerlerindeki bazı sözleri de onun Mufavvıda olduğunu ileri sürmeye imkân vermemektedir. Zira o kitabın ilerleyen sayfalarında şöyle demektedir:

"Tûr Günü, Musa bin İmran *aleyhisselam* ile konuşanın Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* olduğuna, Musa'nın Allâh'tan sadır olan kelamı, işitebileceği bir mesafede -başkasından değil O'ndan gelen- bir ses olarak işittiğine, iman (etmek gerekir). Her kim bundan gayrısını söylerse Azim olan Allâh'ı inkâr etmiştir."

Böylece Allâh'ın kelamının yani konuşmasının manasını açıklayarak bunun ses yoluyla olduğunu söylemektedir. Bu ise Mufavvıda'dan hiç

kimsenin kabul etmeyeceği bir şeydir. Zira onlar kelimelerin sıfatının manasını açıklamadıkları gibi bunun ses yoluyla olduğunu da şiddetle inkâr ederler. Esasında Berbehârî'nin sıfatlar hususunda selefin mezhebinden olduğu hususu akli başında hiç kimsenin inkâr etmeyeceği bir hakikattir. Böyle bir imâmın tefviz akidesinden beri olduğu aşikârdır. Buna rağmen tefviz ifadesini kullanması, Mufavvîda'dan olmayan bazı âlimlerin de bu ifadeyi keyfiyeti Allâh'a havale etme manasında kullanabileceğini göstermektedir. Vallâhu a'lem.

¹¹⁸ Şeyh'in zikrettiği lafızla İbnu Ebî Asım, es-Sunne, no: 224 ve Âcurrî, eş-Şeria, no: 733'te Aişe *radiyallâhu anha*'dan rivayet etmişlerdir. Hadisin aslı ise Muslim, Hadis no: 2654'te Abdullâh bin Amr *radiyallâhu anhuma*'dan gelen hadiste yer almaktadır.

¹¹⁹ Hadisin aslı yakın lafızlarla Ebû Dâvûd, Hadis no: 4733; Buhârî, Hadis no: 1145 ve Muslim, Hadis no: 758'de Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan gelen rivayette zikredilmiştir.

¹²⁰ Rabb *Teâlâ'nın* Arefe Günü dünya semasına indiği hakkındaki rivayetler çeşitli yollarla gelmiştir. Cabir *radiyallâhu anh*'tan gelen hadisi İbnu Hibbân, Sahîh'inde no: 3853'te rivayet ederken, İbnu Ömer *radiyallâhu anhuma*'dan gelen hadisi ise Abdurrezzâk, İbnu Mücahid- Mücahid- İbnu Ömer tarikiyle rivayet etmektedir. (el-Musannef, no: 8830) Bu husus Ümmü Seleme annemizden de mevkuf olarak rivayet edilmiştir. (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 768) Muslim'in Aişe *radiyallâhu anha*'dan rivayet ettiği hadiste ise şöyle gelmiştir:

«مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتِقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ، مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ،
وَإِنَّهُ لَيَدْنُو، ثُمَّ يُبَاهِي بِهِ الْمَلَائِكَةَ، فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ؟»

"Allâh'ın Arefe Günü kadar çok kendisinde kullarını ateşten kurtardığı bir gün yoktur. O yaklaşır, sonra meleklerle karşı onlarla övünerek der ki: Bunlar ne istiyorlar?" (Muslim, Hadis no: 1348)

¹²¹ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا﴾

"Rabbin geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman." (el-Fecr 89/22)

Yine şöyle buyurmaktadır:

مَنْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ۝

"Onlar, ancak Allâh'ın ve meleklerin buluttan gölgeler içinde gelmesinden ve işin bitirilmesinden başka bir şeyi mi bekliyorlar? Bütün işler ancak Allâh'a döner." (el-Bakara 2/210)

Taberî, bu ayetin tefsirinde Ebû Hureyre kanalıyla Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Kıyamet Günü'nü tasvir ederken şöyle buyurduğunu senediyle nakletmektedir:

حَتَّى نَزَلَ الْجَبَّارُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ

"Nihayet Cebbâr olan Allâh ve melekler buluttan gölgelikler içerisinde iner." (Tefsir'ut Taberî, Thk: Turkî, 3/611)

İbnu Kesîr *rahimehullâh* ilgili ayetin tefsirinde bu hadisi zikretmeden önce bunun, mûsned sahipleri ve başkalarının rivayet etmiş olduğu meşhur bir hadis olduğunu söylemiştir. Ardından Abdullâh bin Amr'ın bu ayetle alakalı şu açıklamasını nakletmektedir:

هَبِطَ حِينَ هَبِطَ وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ سَبْعُونَ أَلْفَ حِجَابٍ

"İndikçe iner, onunla mahlûkatı arasında yetmiş bin perde vardır"

Bunu İbnu Ebî Hatim isnadıyla nakletmiştir. (Tefsiru İbni Kesîr, 1/567 Daru Taybe neşri) Ayrıca Ebû's Şeyh, el-Azme, 2/676'da bunu tahrir etmiştir. Abdullâh bin Amr *radiyallâhu anh*'in Allâh'ın gelmesini, "inmesi" olarak tefsir ettiği açıkça görülmektedir. Kıyamet Günü Allâhu *Teâlâ*'nın kulları arasında hüküm vermek için geleceğine dair hadisler ise meşhurdur. İşte bu gelme, bazı rivayetlerde "inme" olarak tefsir edilmiş olmaktadır. Bütün bunlar Allâh *Subhânehu*'nun "Kıyamet Günü

ineceğini" göstermektedir. Vallâhu a'lem.

¹²² Buhârî, Hadis no: 4848 ve Muslim, Hadis no: 2848'de Enes bin Malik *radiyallâhu anh'tan* rivayet etmişlerdir.

¹²³ Yakın lafızlarla Buhârî, Hadis no: 7405 ve Muslim, Hadis no: 2675'te Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* rivayet etmişlerdir. Şeyh *rahimehullâh*'ın hadiste geçen "hervele" yani koşmayı Allâhu *Teâlâ*'nın bir sıfatı olarak kabul ettiği görülmektedir. Şeyh'ul İslam el-Herevî de söz konusu hadisi buna delil olarak zikretmiştir. (el-Erbaun fi Delail'it Tevhid, sf. 79) Bununla beraber İbnu Kuteybe (Te'vilu Muhtelif'ul Hadis, sf. 327) ve Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye (Beyanu Telbis'il Cehmiyye, 6/101-104) bunun Allâh'a ait bir sıfat olmadığı ve bununla kasdolanın Allâh'ın süratle mükâfatlandırması olduğunu söylerler ki Allâhu a'lem tercih edilen kavil de budur çünkü hadisin siyaki yani akışı bu manayı ifade etmektedir. Bu, hadise yapılan, zahirine muhalif bir tevil sayılmaz çünkü hadisten ilk akla gelen yani zahir mana budur, koşma sıfatı değildir. Vallâhu a'lem.

¹²⁴ Muslim, Hadis no: 2612'de Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* rivayet etmiştir.

¹²⁵ Tirmizî, Hadis no: 3235'te Muaz bin Cebel *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in uykuda gördüğü bir rüya olarak nakletmektedir. Tirmizî, söz konusu hadisi Buhârî'nin sahih saydığını da zikretmiştir.

¹²⁶ Cehmiyye, Cehm bin Safvan et-Tirmizî'ye tabi olan sapık fırka mensuplarına verilen isimdir. Bu kişi, -mesela cebr yani kulların işledikleri fiillere Allâh tarafından mecbur bırakıldıkları inancı gibi- başka görüşlerin yanı sıra bilhassa tatil yani Allâh'ın sıfatlarını inkâr etme düşüncesiyle ön plana çıkmıştır. O yüzden onun diğer meselelerdeki görüşlerini benimsemeseler de sıfatları reddetme hususundaki görüşlerini kısmen de olsa benimseyen, teşbihe yol açacağı iddiasıyla sıfatlardan az veya çok bir kısmı inkâr ya da tevil eden herkese Cehmî ismi verilmiştir. Vallâhu a'lem.

Allâh'ı Dünyadayken Gördüğünü Söyleyen Kâfirdir

وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَرَىٰ رَبَّهُ فِي دَارِ الدُّنْيَا فَهُوَ كَافِرٌ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

54- Kim Rabbini dünya yurdunda gördüğünü iddia ederse Allâh'a kâfir olmuştur.¹²⁷

¹²⁷ Müellif *rahimehullâh* bu surette Allâhu *Teâlâ*'nın dünyada da görüleceğini ileri süren bazı aşırı sufiler ile Allâhu *Teâlâ*'nın bilhassa Arefe Günü insan suretinde tecelli ederek insanların arasına karışacağını, onlarla musafaha edeceğini ileri sürenler gibi bazı Müşebbihe zındıkları-na reddiyede bulunmuştur. Zira Allâhu *Teâlâ* Musa *aleyhisselam*'a "Beni asla göremezsin" (el-A'raf 7/143) buyurarak bunun dünya hayatında mümkün olmadığını beyan etmiştir. Ma'mer bin Raşid'in naklettiğine göre Zuhri şöyle demiştir: Ömer bin Sabit el-Ensari'nin bana haber verdiğine göre Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından bazıları onun, Deccâl fitnesine karşı insanları uyarak şöyle buyurduğunu haber vermişlerdir:

«إِنَّهُ لَنْ يَرَىٰ أَحَدًا مِنْكُمْ رَبَّهُ حَتَّى يَمُوتَ.»

"Hiç şüphe yok ki hiç biriniz ta ki ölünceye kadar Rabbini göremeyecektir." (Ma'mer bin Raşid, el-Cami, no: 20820'de rivayet etmiş, Tirmizî de Hadis no: 2235'te söz konusu rivayeti zikrederek sahih olduğunu beyan etmiştir. Muslim de aynı rivayeti Hadis no: 2931'in devamında zikretmiştir.)

Allâh *Subhânehu ve Teâlâ* müşrik zındıkların iddialarından münezzehtir ve yücedir. Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye şöyle demektedir: "Ümmetin selefi ve imâmları, müminlerin ahirette yüce Allâh'ı gözleriyle görecekleri, dünyada ise bunun mümkün olamayacağı konusunda icma etmişlerdir. Bu konuda sadece Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* hakkında

farklı görüşler vardır. Onun sahih hadiste şöyle buyurduğu sabit olmuştur: "İyi bilin ki, sizden biriniz ölünceye kadar Rabbi *Azze ve Celle*'yi katiyyen göremeyecektir." Kim evliya, ya da onlardan başka kimseler dünyada gözleriyle Allâh'ı görür derse, bilhassa da, bu gibi kimselerin Musa *aleyhisselam*'dan daha faziletli olduğunu ileri sürecek olurlarsa, o kişi bidatçı ve sapıktır. Kitâb'a, Sünnet'e ve Ümmetin selefinin icmasına muhaliftir. İşte böylelerinin tevbe etmeleri istenir. Ederlerse ne âlâ, değilse öldürülürler." (Mecmu'ul Fetava, 6/512) Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* hakkındaki ihtilaf ise, Mirac'da Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Allâh *Azze ve Celle*'yi görüp görmediği hususundadır. Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye'nin aynı yerin bir öncesinde beyan ettiği gibi seleften Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Rabbini gördüğünü söyleyenler, bununla kalp gözüyle gördüğünü kasdetmektedir, yoksa baş gözüyle gördüğünü değil. Nitekim Ebû Zerr *radiyallâhu anh* ona "Rabbini gördün mü" diye sorduğunda şöyle cevap vermiştir:

«نُورَ أَنِّي أَرَاهُ»

"O bir nûr iken O'nu nasıl görebilirim? (Muslim, Hadis no: 178)

(Bkz. Mecmu'ul Fetava, 6/512; Türkçesinde İbni Teymiyye Külliyyatı, 6.cild, sf. 438-439, Tevhid Yay.)

Allâh Hakkında Düşünmek Bidattır

وَالْفِكْرَةُ فِي اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بِذَعَةٍ؛ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَفَكَّرُوا فِي الْخَلْقِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ». فَإِنَّ الْفِكْرَةَ فِي الرَّبِّ تَفْدَحُ الشَّكَّ فِي الْقَلْبِ.

55- Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* hakkında düşünmek bidattır. Çünkü Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* "Mahlûkât hakkında düşünün, Allâh hakkında düşünmeyin"¹²⁸ buyurmuştur. Zira Rabb hakkında düşünmek kalpte şüpheyne sebep olur.

¹²⁸ Ebû's Şeyh el-Asbahanî *rahimehullâh* el-Azme adlı eserinin girişinde (no: 1-6) söz konusu hadisi, muhtelif tarik ve lafızlarla İbnu Ömer *radiyallâhu anhumâ*'dan, İbnu Abbâs *radiyallâhu anhumâ*'dan ve Ebû Zerr *radiyallâhu anh*'tan merfu olarak ve de 6 no'lu rivayette de Süfyan es-Sevrî *rahimehullâh*'ın sözü olarak rivayet etmiştir. Sehavî, bu hadislerin isnadlarının zayıf olmakla birlikte bir araya gelerek kuvvet kazandıklarını, hadisin manasının ise zaten sahih olduğunu beyan etmektedir. (el-Mekasid'ul Hasene, 1/259-260) Ebû Zerr *radiyallâhu anh* rivayetinin sonunda "Aksi takdirde helak olursunuz" denilmektedir ki bu da İmâm Berbehârî'nin "Zira Rabb hakkında düşünmek kalpte şüpheyne sebep olur." kavline delalet etmektedir. Süfyan *rahimehullâh*'ın "Rabb Azze ve Celle hakkında düşünmek yoktur" sözü de müellifin "Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* hakkında düşünmek bidattır." sözüne delalet etmektedir. Müellif *rahimehullâh* bu hadisi zikretmek suretiyle Allâh'ın zatının ve sıfatlarının keyfiyeti hakkında düşünceler üreten kalamcı, filozof vesair zümrelere reddiyede bulunmuştur. Vallâhu a'lem.

Bütün Mahlûkat Allâh'ın Emri Doğrultusunda Hareket Eder

وَاعْلَمَ أَنَّ الْهَوَامَّ وَالسَّبَاعَ وَالْدَّوَابَّ كُلَّهَا نَحْوُ: الدَّرِّ، وَالذُّبَابِ، وَالنَّمْلِ كُلَّهَا مَأْمُورَةٌ، وَلَا يَعْمَلُونَ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى

56- Bil ki zehirli haşereler, yırtıcı hayvanlar ve hayvanların tamamı, örneğin küçük karıncalar, sinekler ve karıncalar, bunların hepsi kendilerine emredileni yapmaktadırlar. Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'nın izni olmaksızın bir şey yapamazlar.¹²⁹

¹²⁹ Müellif *rahimehullâh* bunları, mahlûkatı örneklendirme kabilinden vermiştir ve böyle önemsiz addedilen canlılar dâhil bütün mahlûkatın ancak Allâh'ın izni ve dilemesiyle hareket edebildiklerini, O'nun takdir etmediği hiçbir şeyi yapamayacaklarını ifade etmiştir. Nitekim Allâhu *Teâlâ* Musa *aleyhisselam*'ın dilinden şöyle buyurmuştur:

﴿رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى﴾

"Musa: "Bizim Rabbimiz her şeye şeklini veren, sonra da yolunu gösterendir." dedi." (Ta-Ha 20/50)

Müellif, bunun yanı sıra, bilhassa hayvanlar gibi akılsız varlıkların, Allâhu *Teâlâ*'nın onlara ilham ettiği sevk-i tabii yani içgüdü ile hareket ettiklerine de işaret etmek istemiş olabilir. Nitekim Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmuştur:

﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ﴾

"Rabbin, bal arısına 'Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine yuvalar edin' diye vahyetti (ilham etti)." (en-Nahl 16/68)

Allâh'ın İlmî, Olmuş ve Olacak Herşeyi Kuşatmıştır

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ عَلِمَ مَا كَانَ مِنْ أَوَّلِ الدَّهْرِ، وَمَا لَمْ يَكُنْ مِمَّا هُوَ كَائِنٌ، ثُمَّ أَحْصَاهُ وَعَدَّهُ عَدًّا، وَمَنْ قَالَ: إِنَّهُ لَا يَعْلَمُ [إِلَّا] مَا كَانَ، وَمَا هُوَ كَائِنٌ فَقَدْ كَفَرَ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ.

57- Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'nın zamanın başından itibaren olmuş olan ya da henüz olmadığı hâlde olacak olan¹³⁰ her şeyi bildiğine, her birini sayıp hesap ettiğine iman etmek gerekir.¹³¹ Kim "O, (geçmişte) olmuş olan ve (hali hazırda) olanlar [dışındakileri]¹³² (yani gelecekte olacak şeyleri) bilmez" derse Azîm olan (Yüce) Allâh'a kâfir olmuştur.¹³³

¹³⁰ Bu ifade *Tabakat'ul Hanâbile*'de "olmamış olan ve hali hazırda var olan" şeklinde ifade edilmiştir ki sanki böylesi daha doğru gözük-mektedir. Çünkü bu surette Şeyh *rahimehullâh Allâhu Teâlâ*'nın ilminin mazi, hâl ve istikbal yani geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman şeklindeki üç zaman dilimini de kapsadığını beyan etmiş olmaktadır.

¹³¹ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا.﴾

"Göklerde ve yerde bulunan hiçbir kimse yoktur ki (Kıyamet Günü) Rahmân'ın huzuruna kul olarak çıkmасыn. And olsun ki Allâh onların hepsini kuşatmış, (kendilerini ve yaptıklarını) bir bir saymıştır." (Meryem 19/93-94)

﴿ذَٰلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

"Bu, Allâh'ın göklerde ve yerde olanları bildiğini ve Allâh'ın her şeyi Bilen olduğunu bilmeniz içindir." (el-Maide 5/97)

¹³² Köşeli parantez içindeki ilave Tabakat'ul Hanâbile'de yer almak-tadır. Tercümede esas aldığımız Hamdân'a ait nüshada bu ilave yer almamakla beraber bu ilavenin olmaması -kanaatimizce- hatalı bir manaya yol açtığından dolayı bunu tercih ettik. Zira Kaderiyye fırkası, Allâhu Teâlâ'nın geçmişte ve hali hazırda vuku bulan şeyleri bildiğini inkâr etmemişti, onlar ancak Allâh Subhânehu'nun geleceğe dair ilmini inkâr ettiler. Bir sonraki dipnota bkz.

¹³³ Allâhu Teâlâ'nın olacak hadiseleri takdir etmediğini, hatta önce-den bilmediği iddiasını ilk ortaya atanlar sahabenin hayatta olduğu bir dönemde Basra'da faaliyet gösteren Ma'bed el-Cühenî ve taraftarlarıdır. Muslim'in naklettiğine göre Yahya bin Ya'mer bunlar hakkında ve saha-benin bunlara karşı tutumu hakkında şu bilgileri vermiştir:

كَانَ أَوَّلَ مَنْ قَالَ فِي الْقَدَرِ بِالْبَصْرَةِ مَعْبِدُ الْجَنْبِيِّ فَاَنْطَلَقْتُ أَنَا وَحَمِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَمِيرِيُّ حَاجِبِينَ أَوْ مُعْتَمِرِينَ فَقُلْنَا لَوْ لَقِينَا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَسَأَلْنَاهُ عَمَّا يَقُولُ هَؤُلَاءِ فِي الْقَدَرِ فَوَفَّقَ لَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ دَاخِلًا الْمَسْجِدَ فَاکْتَنَفْتُهُ أَنَا وَصَاحِبِي أَحَدُنَا عَنْ يَمِينِهِ وَالْآخَرُ عَنْ شِمَالِهِ فَظَنَنْتُ أَنَّ صَاحِبِي سَيَكِلُ الْكَلَامَ إِلَيَّ فَقُلْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّهُ قَدْ ظَهَرَ قَبْلَنَا نَاسٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ وَيَتَقَفَّرُونَ الْعِلْمَ - وَذَكَرَ مِنْ شَأْنِهِمْ - وَأَتَتْهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ لَا قَدَرَ وَأَنَّ الْأَمْرَ أَنْفٌ. قَالَ فَإِذَا لَقِيتَ أُولَئِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنِّي بَرِيءٌ مِنْهُمْ وَأَتَتْهُمْ بُرَاءٌ مِنِّي وَالَّذِي يَخْلِفُ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ لَوْ أَنَّ لِأَحَدِهِمْ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فَأَنْفَقَهُ مَا قَبِلَ اللَّهُ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ

"Basra'da kader hakkında ilk söz eden, Ma'bed el-Cühenî olmuştu. Bir ara ben ve Humeyd bin Abdurrahmân el-Himyerî hacc -yahut umre-

yapmak üzere yola çıktık. Ve (kendi aramızda): Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir kimseye rastlasak da şu adamların kader hakkında söylediklerini ona sorsak, dedik. Az sonra mescide girmekte olan Abdullâh bin Ömer İbn'ul Hattâb'a rastladık. Ben ve arkadaşım, birimiz sağından birimiz solundan olmak üzere hemen etrafını çevirdik. Ben arkadaşımın sözü bana havale edeceğini anlayarak: Ya Eba Abdirrahmân! Bizim taraflarda bir takım insanlar türedi. Bunlar Kur'an'ı okuyor ve ilmi araştırıyorlar, dedim. (Ravi diyor ki): Yahya bu adamların hallerini, kader diye bir şey tanımadıklarını, hadiseler (Allâh'ın takdiri olmaksızın) birden bire ortaya çıkar, iddiasında bulunduklarını anlattı. Abdullâh bin Ömer cevaben şunları söyledi:

O halde sen onlarla görüştüğün zaman kendilerine hemen haber ver ki, ben onlardan beriyim. Onlar da benden beridirler. Abdullâh bin Ömer'in kendisine yemin ettiği Allâh'a and olsun ki, onlardan birinin Uhud Dağı kadar altını olsa da onu infak etse kadere inanmadıkça Allâh onun infakını kabul etmez."

İbnu Ömer, bunları dedikten sonra kaderin, iman esaslarından birisi olduğunu delillendirmek amacıyla "Cibril Hadisi" olarak bilinen meşhur hadisi rivayet etmiştir. (Muslim, Hadis no: 8)

Ebu'l Abbâs el-Kurtubî (v. 656H) -bu zat müfessir Kurtubî'den başka birisidir- bu hadisin açıklamasında şöyle demektedir:

"Bu görüşü (Allâh'ın olacak şeyleri önceden bilmediğini) savunanların tekfirinde herhangi bir şüphe yoktur. Çünkü onlar şeri'attan bilinmesi zaruri olan bir hususu inkâr etmişlerdir. İbnu Ömer de bundan dolayı onlardan teberri etmiş ve de onların hiç bir amelinin ve yaptıkları infakın kabul edilmeyeceğine dair fetva vermiştir. Bu, tıpkı Allâhu *Teâlâ*'nın şu kavlinde olduğu gibidir:

﴿وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾

"Onların yaptığı harcamaların kabul edilmemesinin sebebi, onların Allâh'ı ve Rasûlü'nü inkâr etmelerinden başka bir şey değildir." (et-Tevbe 9/54)

Bu, onlardan (Kaderiyye'den) Sekebiyye (veya Sikkitiyye) olarak isimlendirilen fırkanın görüşüdür. Bu görüş günümüzde artık terkedilmiştir. Sonraki dönemlerde meşhur olan bidat fırkalarından bu (Allâh'ın ilmini inkâr eden) görüşe bağlı olan kimse bilinmemektedir. Günümüzdeki Kaderiyye Allâh'ın kulların fiillerini meydana gelmesinden önce bildiği hususunda mutabıktırlar." (el-Müfhim, 1/133)

Allâhu Teâlâ'nın bilhassa insan fiilleriyle alakalı hususları -haşa- bilmediğine dair iddialar, günümüzde de bazı sözde ilahiyatçı mühlidler tarafından dillendirilmektedir. Görüldüğü gibi bu açık bir küfürdür ve Allâhu Teâlâ'ya noksanlık izafe etmektir. İslam'a mensubiyet iddia eden geçmiş bazı filozoflardan da Allâhu Teâlâ'nın yarattıklarını külliye bildiğini, lakin onların cüz'i, ayrıntılı hallerine vakıf olmadığını iddia edenler olmuştur. Ebû Hamid el-Gazzalî rahimehullâh, -kendisi de bazı konularda felsefecilere tabi olsa da- Tehafüt'ül Felasife adlı eserinde felsefecilerin bu görüşünü reddetmiş ve bunu onların küfre düştüğü meseleler arasında addetmiştir. Vallâh'ul Mustean.

CİBRİL HADİSİ

→ Cibril'in Allah resulünün yanına gelip İslam'ın ne olduğunu, inandan, kâfirlerden soru sorduğu ve sonra tasdiklediği uzunca bir hadisedir.

Velisiz, Şahidsiz ve Mehirsiz Nikâh Kıyılmaz

وَلَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيٍّ وَشَاهِدَيْنِ عَدْلٍ، وَصَدَاقٍ قَلٍّ أَوْ كَثَرٍ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا
وَلِيٌّ، فَالْسلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَّ لَهُ.

58- Bir veli, iki adil şahid ve az veya çok bir mehir olmadan nikâh kıyılmaz.¹³⁴ Kimin velisi yoksa velisi olmayanın velisi sultandır.¹³⁵

¹³⁴ Nikâhta mehrin vacib olması Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in kendisine: "(Ya Rasûlallâh!) Eğer senin bu kadına ihtiyâcın yoksa beni bu kadınla evlendir." diyen zâta buyurduğu (şu) kavli gereğince dir:

«الْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ.»

"(Mehir olarak) demirden bir yüzük olsun getir!" (Buhârî, Hadis no: 5135 ve aynı zamanda; Muslim, Hadis no: 1425, Sehl bin Sa'd es-Sâ'idî *radiyallâhu anh*'tan.)

¹³⁵ Aişe *radiyallâhu anha*'dan gelen hadiste Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيٍّ وَشَاهِدَيْنِ عَدْلٍ، وَمَا كَانَ مِنْ نِكَاحٍ عَلَى غَيْرِ ذَلِكَ فَهُوَ
بَاطِلٌ، فَإِنْ تَشَاجَرُوا، فَالْسلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَّ لَهُ.»

"Veli ve iki adil şahit olmaksızın nikâh yoktur (sahih ve caiz değildir.) Bunlar olmaksızın nikâh kıyanın nikâhı batıldır. Eğer ihtilafa düşerlerse sultan (hükümdar) velisi olmayanın velisidir." (Sahîhu İbni Hibbân, Hadis no: 4075)

Hanefiler gibi fukahadan bazıları ve de Rafiziler velisiz nikâhın sahih olacağını söylemişler, yine fakihlerden az bir topluluk şahitsiz nikâhın sahih olacağını iddia etmiştir. Lakin bütün bunlar delillere muhalif şazz görüşler statüsündedir ve cumhurun kavline de muhaliftir. İmâm Berbehârî bundan dolayı bu meseleleri Sünneti beyan ettiği bu esere dâhil etmiş ve de bu husustaki Sünnet'in veli ve şahidin şart olduğu yönünde cereyan ettiğine işarette bulunmak istemiştir. Ayrıca veli ve şahidin nikâhta mutlaka şart olduğunu ifade ederek velisiz ve şahitsiz olarak muta nikâhı yani geçici nikâh kıymaya cevaz veren Rafizi Şia'nın kanaatini reddetmek istemiş de olabilir. Vallâhu a'lem.

Üç Talakla Boşamak Kadını Kocasına Haram Kılar

وَإِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا فَقَدْ حَرَمَتْ عَلَيْهِ، لَا تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ.

59- Kişi hanımına üç talak verdi mi hanımı kendisine haram olur. Hanımı başka bir kocayla evlenmedikçe (ve cinsel ilişkiden sonra ondan boşanmadıkça) kendisine helal olmaz.¹³⁶

¹³⁶ Zira Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَغْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾

"Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helal olmaz. Ancak erkek ve kadın Allâh'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa bu durum müstesna. (Ey müminler!) Siz de karı ile kocanın, Allâh'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının (erkeğe) fidyeye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur. Bu söylenenler Allâh'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim Allâh'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir. Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helal olmaz. Eğer bu kişi de onu boşarsa, (her iki taraf da) Allâh'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, yeniden evlenmelerinde beis yoktur. Bunlar Allâh'ın

sınırlandır. Allâh bunları bilmek, öğrenmek isteyenler için açıklar.” (el-Bakara 2/229-230)

Böylece üç talakla boşanan kadının, başkasıyla evlenip boşanmadığı müddetçe eski kocasına dönemeyeceği anlaşılmaktadır. Bundan kasıd ise mücerred nikâh akdi değil kadının yeni kocasıyla ilişkiye girmiş olmasıdır. Bu da Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’in üç talakla boşanan Rifâa’nın eşine söylediği şu buyruğu gereğince:

«لَعَلَّكَ تُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ، لَا، حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ، وَيَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ.»

“Rifâa’ya dönmek mi istiyorsun? Hayır, sen onun (evlendiğin o adamın) balcağızından, o da senin balcağızından tatmadıkça dönemezsin.” (Buhârî, Hadis no: 5260; Muslim, Hadis no: 1433, Aîşe *radiyallâhu anha*’dan.)

İmâm Berbehârî’nin bu meseleyi kitabına dâhil etmesinin sebebinin, boşanma meselesinin İslam’daki ağırlığını bilmeyen ve bundan dolayı hanımını rastgele boşayan, hatta üç talakla boşayan kimselere bu mevzunun ciddiyetini hatırlatmak olduğu söylenmiştir. Maalesef bu husus, günümüzde de birçoklarının önemsemediği ve gereklerini yapmadıkları bir konudur. Konu hakkında ayrıca hülle ile alakalı 100. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

Müslümanın Kanı Üç Durum Dışında Haramdır

وَلَا يَجِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا بِإِخْدَى ثَلَاثٍ: زَانٍ بَعْدَ إِخْصَانٍ، أَوْ مُرْتَدٌّ بَعْدَ إِيمَانٍ، أَوْ قَتَلَ نَفْسًا مُؤْمِنَةً بِغَيْرِ حَقٍّ فَيُقْتَلُ بِهِ، وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَدَمُ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ أَبَدًا حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ.

60- Allâh'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet eden bir kimsenin kanı ancak üç şeyden biri sebebiyle helal olur: Muhsan olduktan (başından evlilik geçtikten) sonra zina eden kimse,¹³⁷ imanından sonra mürted olan kimse,¹³⁸ haksız yere mümin bir cana kıyan ve ona karşılık öldürülen kimse...¹³⁹ Bunların dışında kalan hususlara gelince, Müslümanın kanı Müslümana Kıyamet kopana kadar ebediyen haramdır.¹⁴⁰

¹³⁷ Buradan kasıd, muhsan olan kimselere zina ettikleri takdirde verilen recm haddi yani taşlayarak öldürme cezasıdır. Bu hususta yukarıda 44. maddede bilgi verilmişti.

¹³⁸ Burada dinden dönen kişilere verilen ölüm cezasından bahsedilmektedir. Bu, bütün Sünnî ve bidatçi İslam fırkalarının üzerinde icma ettiği bir konudur. Bu hadis ve benzerleri günümüzde bu icmanın hilafına görüş beyan ederek din özgürlüğü bahanesiyle mürtede ceza uygulanmayacağını ileri süren modernist ve laik düşüncedeki kimselerin kanaatini açıkça reddetmektedir.

¹³⁹ Bu hüküm, benzer lafızlarla Abdullâh bin Mes'ûd *radiyallâhu anh*'tan nakledilen hadiste yer almaktadır. (Buhârî, Hadis no: 6878; Muslim, Hadis no: 1676)

¹⁴⁰ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ، دَمُهُ، وَمَالُهُ، وَعِرْضُهُ.»

"Bütün Müslümanların kanı, malı ve ırzı, Müslümanlara haramdır." (Muslim, Hadis no: 2564)

Şeyh *rahimehullâh* bu konuyu zikretmek suretiyle Müslümanların hürmeti (dokunulmazlığı) hususuna işaret etmiştir ki İslam'ın kaideleri arasında ilk çiğnenenlerden birisi bu husustur. Öyle ki yöneticilerden ve diğerlerinden içkiden, zinadan, kumardan sakınan birçok insan bu konudaki açık delillere rağmen bu gûnahtan sakınmamışlar ve de Osman *radiyallâhu anh'ın* şehâdetinden bu yana Müslümanların kanları yine Müslümanlar tarafından akıtılagelmiştir. Bunu bazen yöneticiler, bazen o yöneticilere karşı isyan edenler, bazen de çeşitli tevillerle muhaliflerinin kanını helal sayan Hariciler ve benzeri dalâlet fırkaları yapmıştır. Şeyh *rahimehullâh* böylece bütün bunların Sünnet'ten sapma olduğunu beyan etmiştir. Kuşkusuz bu mal ve can hürmetinin ancak kelime-i şehâdetin manasını bilerek ve gerekleriyle amel ederek şehâdet getiren kimselere has olduğu hususu izahtan varestedir.

Mahlûkattan Allâh'ın Diledikleri Hariç Hepsi Yok Olacaktır

وَكُلُّ شَيْءٍ مِّمَّا أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْفَنَاءَ يَفْنَى إِلَّا الْجَنَّةَ وَالنَّارَ، وَالْعَرْشَ،
وَالْكُرْسِيَّ، وَاللَّوْحَ، وَالْقَلَمَ، وَالصُّورَ، لَيْسَ يَفْنَى شَيْءٌ مِنْ هَذَا أَبَدًا، ثُمَّ
يَبْعَثُ اللَّهُ الْخَلْقَ عَلَى مَا أَمَاتَهُمْ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَيُحَاسِبُهُمْ بِمَا شَاءَ،
فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ، وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ، وَيَقُولُ لِسَائِرِ الْخَلْقِ مِمَّنْ لَمْ يُخْلَقْ
لِلْبَقَاءِ: كُونُوا تُرَابًا.

61- Allâh'ın yok olmasını gerekli kıldığı her şey yok olacaktır. Ancak Cennet, Cehennem, Arş¹⁴¹, Kürsî¹⁴², Levh,¹⁴³ Kalem¹⁴⁴ ve Sûr¹⁴⁵ hariç. Bunlardan hiçbirisi ebediyyen yok olmayacaktır.¹⁴⁶ Sonra Kıyamet Günü Allâh mahlûkatı, onları öldürdüğü hâl üzere diriltecektir.¹⁴⁷ Onları dilediği şekilde de hesaba çekecektir. Onların bir kısmı Cennette, bir kısmı da çılgın ateştedir.¹⁴⁸ Allâh sonsuzluk için yaratılmamış olan diğer mahlûkata "Toprak olun!" buyuracaktır.¹⁴⁹

¹⁴¹ Arş, Allâh Azze ve Celle'nin tahtıdır. İbnu Kesîr *rahimehullâh* bu hususta şöyle demektedir:

"Lugatte Arş, hükümdarın tahtından ibarettir. Allâhu Teâlâ'nın 'Onun büyük bir tahtı var' (en-Neml 27/21) kavlinde olduğu gibi. O, felek (yörünge) değildir. Araplar, Arş'tan böyle bir şey anlamazlar. Kur'an ise Arap dilinde nazil olmuştur. O, meleklerin taşıdığı, sütunları olan bir tahttır. O, kâinatın üstünde bir kubbe gibidir ve yine o, mahlûkatın tavanıdır (en üst noktasıdır)." (el-Bidâye ve'n Nihâye, 1/20 Thk: Turkî)

¹⁴² Kürsî hakkında İbnu Abbâs *radiyallâhu anhumâ* şöyle demiştir:

الْكُرْسِيُّ مَوْضِعُ قَدَمَيْهِ، وَالْعَرْشُ لَا يُقَدَّرُ قَدْرُهُ

"Kürsî, (Allâh'ın) iki ayağını koyduğu yerdir, Arş'ın kadri (büyüklüğü) ise takdir edilemez." (Hâkim, el-Mustedrak, no: 3116'da rivayet ederek Buhârî ve Muslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Ziya el-Makdisî de sahih gördüğü hadisleri derlediği el-Muhtare, 10/311'de bunu rivayet etmiştir. Hadisi ayrıca Abdullâh bin Ahmed, es-Sunne, no: 1021; İbnu Huzeyme, et-Tevhid, 1/249'da tahrir etmişlerdir.)

Süddî'nin Ebû Malik'ten naklettiğine göre ise şöyle demiştir:

الْكُرْسِيُّ، تَحْتَ الْعَرْشِ

"Kürsî, Arş'ın altındadır." (Tefsiru İbni Ebî Hatim, no: 2602)

¹⁴³ Kaderin yazılı olduğu levha, Levh-i Mahfuz.

¹⁴⁴ Kendisiyle kaderin yazıldığı kalem.

¹⁴⁵ Bunun İsrâfil *aleyhisselâm*'ın Sûr'u olduğu söylendiği gibi, ruhlar olduğu da söylenmiştir. Bir sonraki dipnota müracaat ediniz.

¹⁴⁶ İbnu Teymiyye *rahimehullâh* kendisine sorulan bir soruya şöyle cevap vermiştir:

Soru: Enes bin Malik *radiyallâhu anh'tan* gelen rivayette Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: "Yedi şey vardır ki bunlar ölmeyecek, yok olmayacak ve de yokluğu tatmayacaktır: Cehennem ve sakinleri, Levh, Kalem, Kürsî, Arş" Bu hadis sahih midir, değil midir?

(Not: Burada altı madde sayılmıştır. Yedincisi de Cennet ve sakinleri olsa gerektir.)

Şöyle cevap verdi:

"Bu haber bu lafızla Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sözü değildir; o, âlimlerden birine ait bir sözdür. Bu Ümmet'in selefi, imâmları ve sair

Ehli Sünnet ve'l Cemaat şu hususta ittifak etmişlerdir: Mahlûkat arasında yok olmayacak ve tamamen fena bulmayacak varlıklar vardır. Cennet, Cehennem, Arş ve benzeri varlıklar böyledir. Mahlûkatın tamamının fena bulacağını, Cehm bin Safvân ve Mu'tezile'den ve benzerlerinden kendisine muvafakat edenler gibi bidatçı Kelamcılar'dan bir grup dışında söyleyen olmamıştır. Bu, Allâh'ın Kitâbı'na, Rasûlü'nün Sünneti'ne ve Ümmetin selefinin ve imâmlarının icmâına aykırı batıl bir sözdür. Nitekim bu hususta Cennet ve ehlinin ve daha başka varlıkların bekasına delalet (eden deliller) vardır ki, bu sayfa, bu noktanın zikri için yeterli değildir. Kelamcılar'dan ve Felsefeciler'den çeşitli kesimler, bütün mahlûkatın fena bulmasının mümteni (muhal) olduğuna, aklî delillerle istidlal etmiştir. Vallâhu a'lem." (Mecmu'ul Fetava, 18/307)

Bazı âlimler sonsuza kadar var olacak ve Kıyamet Günü dâhil hiçbir zaman yok olmayacak bu yedi mahlûka ilaveten sekizincisini de zikretmişlerdir ki bu da insanda bulunan ve de "acb'uz zeneb" adı verilen kuyruk sokumu kemiğidir. Zira Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* gelen hadiste şöyle buyrulmaktadır:

«وَلَيْسَ مِنَ الْإِنْسَانِ شَيْءٌ إِلَّا يَبْلَى، إِلَّا عَظْمًا وَاحِدًا، وَهُوَ عَجْبُ الذَّنْبِ، وَمِنْهُ يُرْكَبُ الْخَلْقُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"Bir kemik dışında insanın her şeyi çürüyecektir, o da kuyruk sokumudur. Kıyamet Günü yaratılış ondan terki edilecektir." (Muslim, Hadis no: 2955)

İbn'ul Kayyim *rahimehullâh* "Nuniye" adlı akideye dair nazmında bu hususa işaret etmiştir. (Nuniyetü İbn'il Kayyim, sf. 12) O, aynı yerde yok olmayacak şeyler arasında peygamberlerin cesetlerini ve ruhları da saymıştır. Sûr konusuna temas etmemiştir. O yüzden bazıları Berbehârî'nin sözünde geçen surdan kasdın İsrâfil *aleyhisselam* Sûr'a üflediğinde cesetlerine tekrar dönecek olan suretler yani ruhlar olduğunu söylemişlerdir. Allâh'ın izniyle yok olmayacak olan bu sekiz mahlûk Suyutî'ye nisbet edilen bir beyitte şu şekilde bir araya getirilmiştir:

ثَمَانِيَّةٌ حُكْمُ الْبَقَاءِ يَعْمُهَا
 مِنَ الْخَلْقِ وَالْبَاقُونَ فِي حَيْرِ الْعَدَمِ
 هِيَ الْعَرْشُ، وَالْكُرْسِيُّ، وَنَارٌ، وَجَنَّةٌ
 وَعَجَبٌ، وَأَرْوَاحٌ، كَذَا اللَّوْحُ، وَالْقَلَمُ

"Sekiz şey vardır ki onlar hakkında beka (kalıcılık) hükmü geçerlidir, Yaratılmışlardan, geri kalanlar ise yok olmaya mahkûmdur, (Bu sekiz şey ise) Arş, Kürsî, Cehennem, Cennet, Kuyruk sokumu ve ruhlardır. Levh ve Kalem de böyledir." (Nakleden Ahmed bin İbrahim bin İsâ, Tevdih'ul Mekasid, 1/96)

Vallâhu a'lem.

¹⁴⁷ Cabir radiyallâhu anh'tan Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«يُبْعَثُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ.»

"Her kul, hangi hâl (amel) üzere öldüyse o hâl üzere diriltilecektir." (Muslim, Hadis no: 2878)

¹⁴⁸ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَبَّ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ﴾

"Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) bir bölümü Cennette, bir bölümü de çılgın alevli Cehennemdedir." (eş-Şura 42/7)

¹⁴⁹ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ
يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾

"Biz, yakın bir azap ile sizi uyardık. O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkârcı kişi: "Keşke toprak olsaydım!" diyecektir." (en-Nebe 78/40)

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*, bu ayetle alakalı şöyle demiştir:

«يَقْضِي اللَّهُ بَيْنَ خَلْقِهِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالْمَلَائِكَةِ، وَإِنَّهُ لَيَقِيدُ يَوْمَئِذٍ
الْجَمَّاءَ مِنَ الْقَرْنَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ تَبِيعَةٌ عِنْدَ وَاحِدَةٍ لِأُخْرَى، قَالَ اللَّهُ:
كُونُوا تُرَابًا، فَعِنْدَ ذَلِكَ يَقُولُ الْكَافِرُ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا.»

"(Kıyamet Günü) Allâh bütün mahlûkatı arasında; cinler, insanlar ve hayvanlar arasında hüküm verecek; öyle ki boynuzsuz olan hayvanların boynuzlulardan haklarını almasını sağlayacak. Nihayet hiç birinin birbirinden alacağı bir hak kalmayınca Allâh, (onlara) toprak olun, diye buyurur. İşte kâfir de o esnada "Keşke ben de (bunlar gibi) toprak olsaydım" der." (Tefsir'ut Taberî, 24/55, Thk: Turkî. Ayrıca Suyutî, ed-Durr'ul Mensur, 8/401'de nakletmiş ve de hadisi rivayet edenler arasında İbnu Cerîr'in yanı sıra Abd bin Humeyd, İbnu Munzir, İbnu Ebî Hatim ve Beyhekî'nin isimlerini de zikretmiştir.)

Kıyamet Günü Bütün Mahlûkat Birbirlerinden Haklarını Alacaktır

وَالْإِيمَانُ بِالقِصَاصِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَيْنَ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ، وَبَيْنَ بَنِي آدَمَ، وَالسَّبَّاحِ، وَالْهَوَامِّ، حَتَّى لِلدَّرَّةِ مِنَ الدَّرَّةِ، حَتَّى يَأْخُذَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ، لِأَهْلِ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَأَهْلِ النَّارِ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَأَهْلِ الْجَنَّةِ بَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ وَأَهْلِ النَّارِ بَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ.

62- Kıyamet Günü bütün mahlûkat arasında kisasın gerçekleşeceğine iman etmek gerekir. Âdemoğulları arasında, yırtıcı hayvanlar arasında, zehirli haşereler arasında, hatta karıncalar arasında kisas gerçekleşecektir. Allâh Azze ve Celle bazılarının hakkını bazılarından alacaktır.¹⁵⁰ Cennet ehlinin hakkını Cehennem ehlinen alacaktır. Cehennem ehlinin hakkını Cennet ehlinen alacaktır. Cennet ehlinin bir kısmının hakkını bir kısmından alacaktır. Cehennem ehlinin bir kısmının hakkını bir kısmından alacaktır.¹⁵¹

¹⁵⁰ Ebû Hureyre radiyallâhu anh'tan Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«لَتَوْدُنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ، مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ.»

“Kıyamet Günü’nde hakları mutlaka sahiplerine vereceksiniz. Hatta boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan kisas alınacaktır.” (Muslim, Hadis no: 2582)

İmâm Ahmed’in lafzı ise şu şekildedir:

يَقْتَصُّ لِلْخَلْقِ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ، حَتَّى لِلْجَمَاءِ مِنَ الْقَرْنَاءِ، وَحَتَّى لِلدَّرَّةِ مِنَ الدَّرَّةِ

“Allâh, mahlûkatın birbirinden, hatta boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan, karınca için karıncadan kisas alacaktır.” [(Musned-i Ahmed, Hadis no: 8756. Heysemî, hadisnin ricalinin sahih ricali olduğunu söylemiştir. (Mecma’uz Zevaid, 10/352)]

Kıyamet Günü hayvanlar arasında kısas ve karşılıklı hak ödeşmesi gerçekleşeceğine dair Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* hadisi geçmişti. Bir önceki dipnota müracaat ediniz.

¹⁵¹ Abdullâh bin Uneys *radiyallâhu anh* dedi ki: Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim:

«يَخْشُرُ اللَّهُ الْعِبَادَ - أَوِ النَّاسَ - عُرَاةً غُرْلًا بُهُمَا ، قُلْتُ: مَا بُهُمَا؟ قَالَ: لَيْسَ مَعَهُمْ شَيْءٌ. فَيُنَادِيهِمْ بِصَوْتٍ يَسْمَعُهُ مَنْ بَعْدَ - أَحْسَبُهُ قَالَ: كَمَا يَسْمَعُهُ مَنْ قُرْبَ -: أَنَا الْمَلِكُ. لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَأَحَدٌ مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَطْلُبُهُ بِمَظْلَمَةٍ. وَلَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَدْخُلُ النَّارَ وَأَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَطْلُبُهُ بِمَظْلَمَةٍ. قُلْتُ: وَكَيْفَ؟ وَإِنَّمَا نَأْتِي اللَّهَ عُرَاةً بُهُمَا؟ قَالَ: بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ»

"Allâh, Kıyamet Günü kulları -yahut insanları- çıplak olarak, sünetsiz olarak ve bühm (eşyasız) olarak biraraya toplayacaktır. Biz dedik ki: Bühm ne demektir? Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: İnsanların beraberlerinde hiç bir şeyleri olmamasıdır. Böylece uzakta olan kimsenin duyacağı bir sesle onları şöyle çağıracaktır -zannedersen, o şöyle demişti: Yakında olan kimse O'nu duyduğu gibi, uzaktaki de O'nu duyacaktır:- Gerçekten Hükümdar Ben'im; Cennet ehlinde hiç kimseye, Cehennemliklerden birinin zulümden ötürü ona davacı olması halinde, Cennete girmek layık değildir. Cehennem ehlinde de hiç kimseye, Cennetliklerden birinin zulümden ötürü ona davacı olması halinde, Cehenneme girmek layık değildir. (Cennet veya Cehenneme girmeden önce, bunlara hakları verilir). Dedim ki: Bu nasıl olur? Biz Allâh'a çıplak olarak varlıksız şekilde gideceğiz, (hakları nereden ve nasıl verebiliriz)? Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Sevaplarla ve günahlarla... buyurdu." (Buhârî, el-Edeb'ul-Müfred, Hadis no: 970; Musned-i Ahmed, Hadis no: 16042. Hâkim, el-Mustedrak, Hadis no: 3638'de rivayet etmiş ve sahih demiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Ziya el-Makdisî de sahih gördüğü hadisleri derlediği el-Muhtare, 9/26'da hadisi zikretmiştir.)

Amellerde İhlâslı Olmak

وَإِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ.

63- Amelin yalnızca Allâh için yapılması gerekir.¹⁵²

¹⁵² Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«ثَلَاثٌ لَا يُغِلُّ عَلَيْهِنَّ قَلْبُ مُسْلِمٍ: إِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ ، وَمُنَاصَحَةُ أَيْمَةِ الْمُسْلِمِينَ ، وَلُزُومُ جَمَاعَتِهِمْ ، فَإِنَّ الدَّعْوَةَ تُحِيطُ مِنْ وَرَائِهِمْ.»

“Üç şey vardır ki Müslüman birisinin kalbi onlar hususunda bir sıkıntı veya hıyanet hissetmez: Ameli yalnızca Allâh için yapmak, Müslümanların yöneticilerine karşı samimi olmak ve Müslümanların cemaatine bağlı kalmak. Zira yapılan dua onları kuşatır.” (Tirmizî, Hadis no: 2658’de İbnu Mes’ûd’dan; İbnu Mâce, Hadis no: 230’da Zeyd bin Sabit’ten; İbnu Hibbân, Sahîh’inde, Hadis no: 67 ve 680’de ondan; Hâkim, el-Mustedrak, no: 294’te Cübeyr bin Mu’im’den, no: 297’de Nu’man bin Beşir’den rivayet ederek sahih demiş, Zehebî de bu hükümlere muvafakat etmiştir.)

Allâh'ın Kazasından Razı Olmak ve Hükümüne Sabretmek

وَالرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ.

64- Allâh'ın kazâsına rıza göstermek gerekir.¹⁵³

وَالصَّبْرُ عَلَى حُكْمِ اللَّهِ.

65- Allâh'ın hükmüne sabretmek gerekir.¹⁵⁴

¹⁵³ Ammar bin Yasir *radiyallâhu anhumâ*'dan gelen hadiste Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in duasında şöyle dediği rivayet olunmuştur:

«أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ الرِّضَا بَعْدَ الْقَضَاءِ.»

“Allâh'ım, Sen'den kazadan (hükümünün gerçekleşmesinden) sonra rıza isterim.” (Musned-i Ahmed, Hadis no: 21666; ayrıca İbnu Hibbân, es-Sahîh, Hadis no: 1971; yine Hâkim, el-Mustedrak, Hadis no: 1923'te Zeyd bin Sabit'ten rivayet ederek sahih olduğunu söylemiş, Zehebî sükût etmiştir.)

Musibetlere karşı sabırlı olmak ile başa gelen musibetten razı yani hoşnut olmak birbirlerinden farklıdır. Başa gelen musibetlere karşı sabretmek kişi için vaciptir; musibetlerden razı olmak hususunda ise âlimler arasında ihtilaf vardır. Bazı âlimler musibetten razı olmanın tıpkı musibete karşı sabretmenin vacib olduğu gibi vacib olduğunu bildirmektedir, bazı âlimlerse bunun vacib olmayıp müstehab olduğunu söylemişlerdir. Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye âlimlerin çoğunluğunun görüşünün, başa gelen musibetten razı olmanın müstehab olduğu yönünde olduğunu nakletmektedir. (İbnu Teymiyye, Minhac'us Sünne, 3/204; İbn'ul Kayyim, Medaric'us Salikin, 1/105)

¹⁵⁴ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَأَصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ﴾

“Rabbinin hükmüne sabret!” (et-Tur 52/48)

Ehli Sünnetin Kader Anlayışı

وَالْإِيمَانُ بِمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

66- Allâh Azze ve Celle'nin buyurduğuna iman etmek gerekir.¹⁵⁵

وَالْإِيمَانُ بِأَقْدَارِ اللَّهِ كُلِّهَا خَيْرُهَا وَشَرُّهَا، وَخُلُوقُهَا وَمُرَّهَا. قَدْ عَلِمَ اللَّهُ مَا الْعِبَادُ عَامِلُونَ، وَإِلَى مَا هُمْ صَائِرُونَ، لَا يَخْرُجُونَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ، وَلَا يَكُونُ فِي الْأَرْضِينَ وَلَا فِي السَّمَاوَاتِ إِلَّا مَا عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

67- Hayrıyla, şerriyle, acısıyla ve tatlısıyla Allâh'ın takdir ettiği her şeye iman etmek gerekir.¹⁵⁶ Allâh kulların yapacak olduklarını ve ne hâle geleceklerini bilmiştir. Onlar Allâh'ın ilminden çıkmazlar. Ne yerlerde ne de göklerde Allâh Azze ve Celle'nin bilmediği bir şey yoktur.¹⁵⁷

وَتَعْلَمُ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَمَا أَخْطَاكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، وَلَا خَالِقَ مَعَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

68- (Kaderde) sana isabet eden şeyin sana (mutlaka) erişeceğini, (kaderde) sana isabet etmeyen şeyin de sana erişemeyeceğini bilmelisin.¹⁵⁸ Allâh Azze ve Celle ile beraber bir yaratıcı yoktur.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Konu akışı göz önünde bulundurulduğunda müellif *rahimehullâh*'ın kasdı daha ziyade Allâhu *Teâlâ*'nın ezelde takdir ettiği, yazdığı kaderine iman etmek ve teslim olmaktır. Kuşkusuz Allâhu *Teâlâ*'nın gerek kevnî gerekse şerî hükümlerine iman etmek ve boyun eğmek vaciptir.

¹⁵⁶ Adıyy bin Hatim *radiyallâhu anh*'tan gelen hadiste Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَا عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ، أَسْلِمَ تَسْلَمَ، قُلْتُ: وَمَا الْإِسْلَامُ؟ فَقَالَ: تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ، وَتُؤْمِنُ بِالْأَقْدَارِ كُلِّهَا، خَيْرُهَا وَشَرُّهَا، خُلُوقُهَا وَمُرَّهَا.»

"Ey Adiyy bin Hatim! Müslüman ol ki selamete eresin! 'İslam nedir' dedim. Şöyle buyurdu: Allâh'tan başka ilah olmadığına ve benim Allâh'ın Rasûlü olduğuma şehâdet edersin ve de kaderde olan her şeye; hayrıyla şerriyle, acısıyla tatlısıyla iman edersin." [İbnu Mâce, Hadis no: 87. Busirî, "Zevaid"de bu hadisle alakalı şöyle demiştir: (Senedde yer alan) Abdul A'la'nın zayıflığı hususunda ittifak etmelerinden ötürü bu isnad zayıftır. (Busirî, Misbah'uz Zucace fi Zevaid'i İbni Mâce, 1/14)]

Görüldüğü üzere İmâm Berbehârî'nin atıfta bulunduğu rivayet zayıftır. Lakin İbnu Ömer *radiyallâhu anhuma*'dan rivayet edilen meşhur Cibril hadisinde Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* kendisine iman esaslarını soran Cibril *aleyhisselam*'a imanın altı rûknünü izah ederken şu ifadeyi kullanmıştır:

«وَتُؤْمِنُ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ»

"...Hayrıyla şerriyle kadere iman etmendir." (Muslim, Hadis no: 8)

Bu hadisin bazı lafızlarında şu şekilde gelmiştir:

«وَالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ حُلُوهُ وَمُرِّهِ»

"Hayrıyla şerriyle, acısıyla tatlısıyla kadere (iman etmendir.)" [İbnu Hibbân, es-Sahîh, Hadis no: 168. Heysemî, Taberanî'nin aynı yöndeki rivayetini zikretmiş ve ricalinin güvenilir olduğunu ifade etmiştir. (Mecma'uz Zevaid, 1/41)]

Vallâhu a'lem!

¹⁵⁷ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿يَعْلَمُ مَا يَلْجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْعَفُورُ﴾

"Yere gireni ve oradan çıkanı, gökten ineni ve ona yükseleni bilir." (Sebe 34/2)

¹⁵⁸ İbn'ud Deylemi -ki o, yalancı peygamber Esved el-Ansi'yi öldüren Feyruz ed-Deylemî'nin oğludur- Zeyd bin Sabit'ten Rasûlullâh *sallallâhu*

aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«وَلَوْ كَانَ لَكَ جَبَلٌ أَحَدٍ، أَوْ مِثْلُ جَبَلٍ أَحَدٍ ذَهَبًا، أَنْفَقْتَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا قَبِلَهُ اللَّهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ، وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَأَنَّ مَا أَخْطَاكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، وَأَنَّكَ إِنْ مِتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا، دَخَلْتَ النَّارَ.»

"Eğer Uhud Dağı senin olsa, ya da Uhud Dağı kadar altının olsa ve onu Allâh yolunda harcasan, kadere iman etmedikçe ve de (kaderde) sana isabet eden şeyin sana (mutlaka) erişeceğini, (kaderde) sana isabet etmeyen şeyin de sana erişemeyeceğini bilmedikçe, Allâh bunu senden kabul etmez. Eğer bundan başka bir inanç üzerinde ölürsen Cehenneme girersin." [Musned-i Ahmed, Hadis no: 21611. Ebû Dâvûd, İbn'ud Deylemî'nin bunu Ubeyy bin Ka'b'ın sözü olarak naklettiğini, ardından şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«ثُمَّ أَتَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، قَالَ: ثُمَّ أَتَيْتُ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ، فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، قَالَ: ثُمَّ أَتَيْتُ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ فَحَدَّثَنِي عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ ذَلِكَ.»

"Sonra Abdullâh bin Mes'ûd'un yanına vardım. O da (bana) buna benzer sözler söyledi. Sonra Huzeyfe İbn'ul Yeman'ın yanına vardım. O da aynı şeyleri söyledi. Sonra Zeyd bin Sabit'e vardım. O da bana Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den buna benzer sözler nakletti." [Ebû Dâvûd, Hadis no: 4699; ayrıca İbnu Hibbân, Sahîh, Hadis no: 727. İbn'ul Kayyim, hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir. (Şifa'ul Alil, sf. 113; Türkçesi için bkz. Şifa'ul-Alil, İbn Kayyim el-Cevziyye, sf. 272, Ümmül Kura Yay.)]

¹⁵⁹ Şeyh *rahimehullâh* bunu kader meselesinde "Kul, kendi fiilinin haliki yani yaratıcısıdır" diyen Mu'tezile vb. kader inkârcılarına reddiye olarak zikretmiştir. Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾

"Allâh, herşeyin yaratıcısıdır." (er-Rad 13/16; ez-Zümer 39/62)

Cenaze Namazında Dört Tekbir Vardır

وَالْتَكْبِيرُ عَلَى الْجَنَائِزِ أَرْبَعٌ، وَهُوَ قَوْلُ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، وَسُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ،
وَالْحَسَنَ بْنَ صَالِحٍ، وَأَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ، وَالْفُقَهَاءَ وَهَكَذَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

69- Cenazeler üzerine dört tekbir getirilir.¹⁶⁰ Bu Malik bin Enes'in¹⁶¹, Süfyan es-Sevri'nin¹⁶², el-Hasen bin Salih'in¹⁶³, Ahmed bin Hanbel'in¹⁶⁴ ve fakihlerin görüşüdür. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* de böyle söylemiştir.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* rivayet olundu ki (o, şöyle demiştir):

«عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ خَرَجَ إِلَى
الْمُصَلَّى ، فَصَفَّ بِهِمْ وَكَبَّرَ أَرْبَعًا.»

“Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* Necaşî'nin vefatını, Necaşî öldüğü gün bizzat haber verdi. Akabinde namaz yerine çıktı, sahabilerini saf yaptı ve dört tekbir aldı.” (Buhârî, Hadis no: 1245; Muslim, Hadis no: 951)

¹⁶¹ Bundan kasıd, Maliki mezhebînin imâmı olan İmâm Malik (v. 179)'dur. O, İbnu Vehb'in kendisinden yaptığı rivayette “Cenazedeki dört tekbirde elleri kaldırmak hoşuma gitmektedir” diyerek cenaze tekbirinin dört olduğuna işaret etmiştir. (el-Mudevvene, 1/253)

¹⁶² Meşhur imâmın görüşünü Tirmizî, Sünen'inde 1022 no'lu hadisin

akabinde zikretmiş ve ilim ehlinin çoğunluğunun da görüşünün bu olduğunu söylemiştir.

¹⁶³ Hasan bin Salih bin Hayy el-Hemedanî (v.167H) Kufe fakihlerinden abid bir zattır. Bu zatın konu hakkındaki görüşünü aktaran bir kaynağa rastlamadım ancak bu zat, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in oğlu İbrahim'in cenazesini kılarken dört tekbir getirdiğine dair nakledilen hadisin ravileri arasında yer almaktadır. (Taberanî, el-Evsat, no: 4436)

¹⁶⁴ İmâm Ahmed'in de bu görüşte olduğunu Tirmizî, Hadis no: 1022'nin devamında zikretmiştir.

¹⁶⁵ Şeyh *rahimehullâh*'ın bu meseleyi burada söz konusu etmesinin sebebi bidat ehline reddiye ve bu husustaki Sünnet'in beyanı için olsa gerektir. Zira Şia mezhebine mensup fakihler cenaze tekbirlerinin en az beş olduğunu hatta bundan fazlası hakkında sınırlama olmadığını ileri sürmektedirler. Bu mesele onların Ehli Sünnet'le aralarına fark koymak için üzerinde durdukları bir mesele haline gelmiştir. (Geniş bilgi için bkz. Mea'l İsna Aşeriyye fi'l Usul'i ve'l Furu, Dr. Ali bin Ahmed Ali es-Salus, sf. 1007 ve devamı.) İmâm Nevevî ise şöyle demiştir:

"(Cenaze namazında) dört tekbir rükün olup bunlar olmaksızın namaz sahih olmaz. Bunun üzerinde icma vardır. Bununla beraber sahabeden ve başkalarından meşru olan tekbirin beş mi dört mü veya bundan başka mı olduğu hususunda bir ihtilaf söz konusu idi. Sonra bu ihtilaf ortadan kalktı ve şu anda ümmet bunun (cenaze tekbirlerinin) dört olduğu ve de bunun üzerine ne artırma ne de eksilme yapamayacağı hususunda icma etti..." (el-Mecmu' Şerh'ul Muhezzeb, 5/230)

İbn'ul Kattan ise bu meselede fakihlerin ittifak halinde olduğunu beyan ederek bunun dışındaki görüşlerin şazz olduğunu ifade etmiş ve beş tekbir görüşünü dile getiren tek kişinin İbnu Ebî Leyla olduğunu söylemiştir. (el-İkna fi Mesail'il İcma, 1/187)

Her Bir Yağmur Damlası ile Gökten Yeryüzüne İnen Bir Melek Vardır

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ مَعَ كُلِّ قَطْرَةٍ مَلَكًا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ حَتَّى يَضَعَهَا حَيْثُ
أَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

70- Her bir yağmur damlasının beraberinde gökten inen bir meleğin bulunduğuna iman etmek gerekir. Melek nihayetinde onu Allâh'ın emrettiği yere koyar.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Bu görüş tabiin döneminin önder imâmlarından Hakem bin Uteybe (v. 115H)'den nakledilmektedir. (Tefsir'ut Taberî, Thk: Turkî, 14/40; Ebû's Şeyh, el-Azme, sf. 968) Müellif *rahimehullâh*, bu hususu kadere imanla alakalı olarak, yağmurun ve diğer tabiat olaylarının hepsinin Allâh'ın kaderi ve emri ile gerçekleştiğini ifade etmek amacıyla zikretmiş olabilir.

Ölülerin İşitmesi Haktır

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ كَلَّمَ أَهْلَ الْقَلْبِ يَوْمَ
بَدْرٍ أَيْ: الْمُشْرِكِينَ كَانُوا يَسْمَعُونَ كَلَامَهُ.

71- Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Bedir Günü'nde Kalib (kurumuş kuyu) ehli ile yani (öldürölüp o kuyuya atılmış olan) müşriklerle konuştuğu zaman müşriklerin onun sözünü işittiğine iman etmek gerekir.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Enes bin Malik *radiyallâhu anh*'tan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* Bedir Günü, öldürölmiş olan müşrik Mekke liderlerine şöyle seslenmiştir:

«يَا أَبَا جَهْلٍ بْنَ هِشَامٍ يَا أُمَيَّةَ بْنَ خَلْفٍ يَا عُتْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ يَا شَيْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ أَلَيْسَ قَدْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا؟ فَإِنِّي قَدْ وَجَدْتُ مَا وَعَدَنِي رَبِّي حَقًّا فَسَمِعَ عُمَرُ قَوْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَسْمَعُونَ وَأَنَا يُجِيبُوا وَقَدْ جِئْتُهُمْ؟ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ، وَلَكِنَّهُمْ لَا يَقْدِرُونَ أَنْ يُجِيبُوا»

"Ey Ebû Cehil bin Hişam! Ey Umeyye bin Halef! Ey Utbe bin Rabia! Ey Şeybe bin Rabia! Rabbinizin size vaadettiğini hak buldunuz değil mi? Ben Rabbimin bana vaadettiğini hak buldum. Ömer *radiyallâhu anh*, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sözünü işitip: Ya Rasûlullâh! Nasıl işitecekler, nereden cevap verecekler ki? Hepsi leş olmuşlar, deyince, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Nefsim elinde olan Allâh'a yemin ederim ki: Benim söylediklerimi siz onlardan daha iyi işitir-değilsiniz. Lakin onlar cevap vermeye kadir olamazlar." (Buhârî, Hadis no: 3976; Muslim, Hadis no: 2974 Lafız Muslim'e aittir.)

Bu ve benzeri delillerden dolayı âlimler -mevzunun tafsilatındaki bazı ihtilaflarla beraber- ölülerin işiteceğini kabul etmişlerdir. Ölülerin işitmesini mutlak olarak reddetmek Mu'tezile'nin görüşüdür. İbnu Teymiyye *rahimehullâh* bu hususa işaret etmiştir. (et-Tis'iniyye, sf. 954) İmâm Berbehârî de muhtemelen Mu'tezile'nin bu kanaatini reddetmek amacıyla bu hususu zikretmiştir. Vallâhu a'lem.

Hastalar ve Şehidler Çektikleri Sıkıntılara Karşılık Mükâfat Görürler

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ الرَّجُلَ إِذَا مَرَضَ يَأْجُرُهُ اللَّهُ عَلَى مَرَضِهِ وَالشَّهِيدُ يَأْجُرُهُ عَلَى الْقَتْلِ.

72- Kişi hastalandığı zaman Allâh'ın onu hastalığı sebebiyle mükâfâtlandıracağına iman etmek gerekir.¹⁶⁸ Allâh şehidi de öldürüldüğünden dolayı mükâfâtlandıracaktır.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Abdullâh İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَكُ، فَمَسِسْتُهُ بِيَدِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَغَكَا شَدِيدًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَجَلٌ إِنِّي أُوْعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ قَالَ: فَقُلْتُ ذَلِكَ. أَنْ لَكَ أَجْرَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَجَلٌ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدَى مِنْ مَرَضٍ، فَمَا سِوَاهُ إِلَّا حَطَّ اللَّهُ بِهِ سَيِّئَاتِهِ، كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا.

“Ben Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in hastalığında vücudu hummanın hararetinden şiddetle sarsıldığı sırada huzuruna vardım ve elimle ona dokunarak: Ya Rasûlullâh, şüphesiz ki, humma hararetinden çok ızdırap çekmekteisin! dedim. O: Evet, ben sizden iki kişinin çektiği ızdırap kadar ızdırap çekiyorum, buyurdu. Ben: Size de iki kat ecr ve mükâfat vardır dedim. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Evet, dedi. Sonra şöyle buyurdu: Herhangi Müslümana bir eza isabet ederse, muhakkak

ağacın yapraklarının düşmesi gibi, Allâh o Müslümandan günahlarını düşürür.” (Buhârî, Hadis no: 3647; Muslim, Hadis no: 2571 Lafız Muslim’e aittir.)

¹⁶⁹ Abdullâh bin Amr bin el-As *radiyallâhu anhuma*’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ.»

“Şehidin, borç dışında bütün günahları bağışlanır.” (Muslim, Hadis no: 1886)

İmâm Berbehârî *rahimehullâh*’ın hastalık ve şehidliğin başlı başına bir sevap ve bağışlanma kaynağı olduğuna işaret etmesi Mu’tezile’ye reddiye amaçlı olabilir. Zira Mu’tezile “İnsana kendi çalışmasının karşılığında başkası yoktur.” (en-Necm 53/39) ayetine dayanarak bu tür şeylere pek sıcak bakmamaktadır. Mesela meşhur Mu’tezilî müfessir ez-Zemahşerî, küçük günahların ancak büyük günahlardan kaçınma karşılığında, büyük günahların ise ancak tevbe yoluyla bağışlanabileceğini ileri sürmüştür. (el-Keşşaf, 4/426) Ehli Sünnet’e göre ise tevbe edilmemiş olsa bile şehitlik yoluyla ya da diğer vesilelerle büyük ve küçük günahların bağışlanması mümkündür. Vallâhu a’lem.

Çocuklar Bu Dünyada Ağrı Hisseder

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ الْأَطْفَالَ إِذَا أَصَابَهُمْ شَيْءٌ فِي دَارِ الدُّنْيَا يَأْلَمُونَ، وَذَلِكَ أَنَّ
بَكْرَ بْنَ أَخْتِ عَبْدِ الْوَاحِدِ قَالَ: لَا يَأْلَمُونَ، وَكَذَبَ.

73- Çocuklar, dünya yurdunda başlarına bir musîbet geldiği zaman acı çekerler. Abdulvâhid'in kız kardeşinin oğlu Bekr "Onlar acı çekmezler" demiştir ve bu surette yalan söylemiştir.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Bekr İbnu Uhti Abdilvâhid İbni Zeyd el-Basrî. Zühd ehli birisi olup ehli bidatın liderlerindendir. İbnu Hazm onun Havaric fırkasına mensup olduğunu söyler. Küçük günahlardan birini dahi işleyenin kâfir ve müşrik olduğunu ve Cehenneme gideceğini söyler. Bedir Ehli'nden olup da günah işleyenlerin kâfir ve müşrik olduğunu ancak Cennete gireceklerini söyler. İbnu Hacer, Bekr İbnu Uhti Abdilvâhid'in talebesi Abdullâh İbnu İsâ'dan çocukların bu dünyada ağrı hissetmeyecekleri görüşünü nakleder. Ardından da, İbnu Kuteybe'nin bu görüşü bizzat Bekr İbnu Uhti Abdilvâhid'den naklettiğini ve ona reddiyede bulunma hususunda mübalağa ettiğini söyler. İbnu Hacer'in naklettiğine göre Abdullâh İbnu İsâ der ki: "Deliler, çocuklar ve hayvanlar başlarına gelen hastalıklardan dolayı ağrı çekmezler, çünkü Allâh hiç kimseye zerre kadar zulüm etmez. İbnu Kuteybe ise bu ağrılar meselesini Bekr'in kendisinden nakleder." (İbnu Hacer, Lisan'ul Mizan, 2/60-61) İbnu Hazm'ın işaret ettiği gibi bu görüş gözle görülen ve hissedilen şeylere muhalif son derece bayağı ve kabih bir iddiadır. Zira biz hepimiz çocukluğumuzda dayanılmaz acılar çekmişizdir! (el-Fisal, 3/68) İslam ümmeti arasında böyle akla ve hisse aykırı tuhaf görüşlerin ortaya çıkması, din konusunda yapılan şahsî yorumların insanları nasıl saçmalıklara garkedeceğini gösteren ibretlik bir misaldir...

Allâh Kullarına Asla Zulmetmez

وَاعْلَمَ أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ إِلَّا بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَلَا يُعَذِّبُ اللَّهُ أَحَدًا إِلَّا بِذُنُوبِهِ بِقَدْرِ ذُنُوبِهِ وَلَوْ عَذَّبَ اللَّهُ أَهْلَ السَّمَاوَاتِ وَأَهْلَ الْأَرْضِينَ بِرَّهْمٍ وَفَاجِرَهُمْ عَذَابَهُمْ غَيْرَ ظَالِمٍ لَهُمْ، لَا يَجُوزُ أَنْ يُقَالَ لِلَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: إِنَّهُ يَظْلِمُ وَإِنَّمَا يَظْلِمُ مَنْ يَأْخُذُ مَا لَيْسَ لَهُ وَاللَّهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ، الْخَلْقُ خَلَقَهُ وَالذَّارُ دَارُهُ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ بِخَلْقِهِ وَلَا يُقَالُ: لِمَ؟ وَكَيْفَ؟ وَلَا يَدْخُلُ أَحَدٌ بَيْنَ اللَّهِ وَبَيْنَ خَلْقِهِ.

74- Bil ki Allâh'ın rahmeti olmadan hiç kimse Cennete giremez.¹⁷¹ Allâh bir kimseye ancak günahlarından dolayı, günahları ölçüsünde azap eder. Eğer Allâh göklerde ve yerlerde bulunan iyi ve facir kimselerin tamamına azap etseydi, onlara azap etmekle zalim olmazdı.¹⁷² Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'nın zulmettiği söylenemez. Çünkü ancak kendisinin olmayan bir şeyi alan kimse zulmeder.¹⁷³ Oysa yaratmak ve emretmek Allâh *Celle Senâuhû*'ya âittir.¹⁷⁴ Mahlûkât O'nun yarattıklarıdır ve yurt O'nun yurdu. O yarattıklarına yaptıklarından dolayı sorgulanamaz.¹⁷⁵ "Neden?" ve "Nasıl?" denilemez. Allâh ile mahlûkatı arasına kimse giremez.

¹⁷¹ Aişe *radiyallâhu anha*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«سَدِّدُوا وَقَارِبُوا، وَأَبْشِرُوا، فَإِنَّهُ لَنْ يَدْخِلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ» قَالُوا: وَلَا أَنْتَ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ، وَاعْلَمُوا أَنَّ أَحَبَّ الْعَمَلِ إِلَى اللَّهِ أَذْوَمُهُ وَإِنْ قَلَّ.»

"Doğru yolu tutunuz, doğruya yaklaşınız, müjdeler olsun size! Zira hiç kimseyi ameli Cennete koyacak değildir. buyurdu Ashab:

Seni de mi? dediler. Buyurdu ki: (Evet!) Beni de! Ancak Allâh'ın Kendisinden bir rahmetle beni örtmüş olması müstesna... Şunu da bilin ki, Allâh'a en sevimli olan amel az da olsa devamlı yapılandır." (Buhârî, Hadis no: 6464; Muslim, Hadis no: 2818)

¹⁷² Yukarıda kader konusuyla alakalı zikredilen Ubeyy bin Ka'b hadisinin baş tarafında şu ifade geçmektedir:

«لَوْ أَنَّ اللَّهَ عَذَّبَ أَهْلَ سَمَاوَاتِهِ وَأَهْلَ أَرْضِهِ عَذَابَهُمْ وَهُوَ غَيْرُ ظَالِمٍ لَهُمْ،
وَلَوْ رَحِمَهُمْ كَانَتْ رَحْمَتُهُ خَيْرًا لَهُمْ مِنْ أَعْمَالِهِمْ.»

"Eğer Allâh, sahip olduğu göklerin halkını ve yerin halkını azaplandırırsaydı onlara zulmetmiş olmadan azab etmiş olurdu. Eğer onlara merhamet etseydi Allâh'ın rahmeti, onlar için kendilerinin işledikleri amellerinin karşılığından daha hayırlı olurdu." [Ebû Dâvûd, Hadis no: 4699; ayrıca İbnu Hibbân, Sahîh, Hadis no: 727. İbn'ul Kayyim, hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir. (Şifa'ul Alil, sf. 113; Türkçesi için bkz. Şifa'ul-Alil, İbn Kayyim el-Cevziyye, sf. 272, Ümmül Kura Yay.]

İmâm Berbehârî *rahimehullâh*'ın "Eğer Allâh göklerde ve yerlerde bulunan iyi ve facir kimselerin tamamına azap etseydi, onlara azap etmekle zalim olmazdı." sözü Allâhu *Teâlâ*'nın dileyseydi günah işlemeyen kimselere de azap edeceğini göstermez. Zira o sözün yukarısında "Allâh bir kimseye ancak günahlarından dolayı, günahları ölçüsünde azap eder." demektedir. İbnu Teymiyye *rahimehullâh* da söz konusu hadisin açıklamasında şöyle demektedir:

"Bu hadis beyan etmektedir ki; eğer azap söz konusu olsa mutlaka onlar buna (azaba) layık oldukları için söz konusu olurdu yoksa hiçbir günahları olmadan (azabın) söz konusu olacağını göstermemektedir. Bu da göstermektedir ki, günah işlememiş birini cezalandırmak da red olunmuş zulümdendir." (Mecmu'ul Fetava, 18/143)

Şu halde Allâhu *Teâlâ*'nın kullarına azap etmemesi onun fazlından ve ihsanından olmaktadır. Zira O'nun verdiği nimetlere karşılık hiçbir kul şükrünü hakkıyla eda edemez ve kullardan Rabbine karşı hata ve kusur

işlemeyen de yoktur. Böylece aslında kullar azabı hak ettikleri halde Allâhu *Teâlâ* onlara rahmet etmektedir. Bu hususa başka âlimler de işaret etmişlerdir. (Misal olarak bkz. İbnu Ebi'l İzz, Şerhu Akidet'it Tahaviyye, 2/661-663 Thk: Arnavut; Türkçesi için bkz. El-Akidet'ut Tahaviyye ve Şerhi, sf. 377-379, Guraba Yay., İstanbul 2002)

¹⁷³ Bazı âlimler, Allâhu *Teâlâ*'nın kulları hakkında dilediği şekilde tasarrufta bulunabileceğini, hatta günah olmadan azab edebileceğini, sevap olmadan da mükâfat verebileceğini söylemişler ve yukarıdaki dipnotta zikredilen hadis ve benzerlerini kendilerine delil almışlardır, bunun yanı sıra O'nun kendi mülkünde dilediği şekilde tasarrufta bulunmasının zulüm sayılmayacağını da bu görüşe bir dayanak olarak zikretmişlerdir. İbn'ul Kayyim'in ifade ettiği gibi bu, esas itibariyle Cebriye'nin görüşüdür. (Şifa'ul Alil, sf. 113; Türkçesi için bkz. Şifa'ul-Alil, İbn Kayyim el-Cevziyye, sf. 272, Ümmül Kura Yay.) İbnu Teymiyye *rahimehullâh* Eşarî ve başkalarının bu kanaatte olduğunu naklettikten sonra Ebû Hanife, Malik, Şafî ve Ahmed'in ashabından birçoğunun ise bunu reddederek Allâhu *Teâlâ*'nın zulme kadir olduğu ancak bunu yapmaktan münezzeh olduğu görüşünü savunduklarını ifade etmektedir ki doğrusu da budur. (İbnu Teymiyye, Minhac'us Sunne, 3/21-22) İmâm Berbehârî'nin sözleri de zahirde bu görüşü çağrıştırmaktadır, ancak o sözünün başında Allâh'ın herkese günahları oranında azap edeceğini açıkça ifade etmiştir. Bu konuyu İbn'ul Kayyim *rahimehullâh* Şifa'ul Alil adlı eserinde genişçe ele almaktadır, tafsilat için oraya müracaat edilebilir. Vallâhu a'lem.

¹⁷⁴ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾

"Dikkat edin! Mahlûkat da emretmek de O'na aittir!" (el-A'raf 7/54)

¹⁷⁵ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾

"O, yaptığından sorulmaz. Onlar ise sorulurlar." (el-Enbiya 21/23)

Sünnet'in Dindeki Yeri

وَإِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَطْعُنُ عَلَى الْأَثَارِ وَلَا يَقْبَلُهَا أَوْ يُنْكِرُ شَيْئًا مِنْ
أَخْبَارِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَيْهِمُ عَلَى الْإِسْلَامِ: فَإِنَّهُ رَجُلٌ
رَدِيءُ الْقَوْلِ وَالْمَذْهَبِ، وَإِنَّمَا طَعَنَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَأَصْحَابِهِ: لِأَنَّا إِنَّمَا عَرَفْنَا اللَّهَ وَعَرَفْنَا رَسُولَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَعَرَفْنَا الْقُرْآنَ وَعَرَفْنَا الْخَيْرَ وَالشَّرَّ وَالْدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ بِالْأَثَارِ فَإِنَّ الْقُرْآنَ
إِلَى السُّنَّةِ أَخَوْجُ مِنَ السُّنَّةِ إِلَى الْقُرْآنِ

75- Bir adamı eserlere¹⁷⁶ ta'n ederken (dil uzatırken), onları kabul etmezken veya Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in haberlerinden birini inkâr ederken işitirsen onun Müslümanlığından şüphe et. Çünkü o kimse kötü bir görüşe ve mezhebe sahiptir.¹⁷⁷ O ancak Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e ve ashabına ta'n etmiştir (dil uzatmıştır). Zira biz ancak eserlerle Allâh'ı bildik, Rasûlü'nü *sallallâhu aleyhi ve sellem* bildik, Kur'ân'ı bildik, hayrı ve şerri bildik, dünya ve âhireti bildik. Zira Sünnet'in Kur'ân'a olan ihtiyacından çok Kur'ân'ın Sünnete ihtiyacı vardır.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Eser (çoğulu asar) tabiri Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in hadislerinin yanı sıra sahabeden ve genel olarak seleften gelen bütün rivayetler hakkında kullanılmaktadır.

¹⁷⁷ Mikdam bin Ma'di Kerib *radiyallâhu anh*'in haber verdiğiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* Hayber Günü eşek etini ve başka şeyleri haram kıldıktan sonra şöyle buyurmuştur:

«لَيُوشِكُ الرَّجُلُ مُتَكِنًا عَلَى أَرْكَاتِهِ، يُحَدِّثُ بِحَدِيثِي فَيَقُولُ: بَيَّنَّا وَبَيَّنَّا
كِتَابَ اللَّهِ، مَا وَجَدْنَا فِيهِ مِنْ خَلَالٍ، اسْتَخْلَلْنَاهُ، وَمَا وَجَدْنَا فِيهِ مِنْ حَرَامٍ.
حَرَّمْنَاهُ، أَلَا وَإِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ، فَهُوَ مِثْلُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ تَعَالَى.»

"Olur ki, koltuğuna yaslanan bir kimseye benim hadisim/sözüm ulaşır. O da der ki: Bizimle sizin aranızda Allâh'ın Kitâbı bulunmaktadır. Onda neyin helal olduğunu görürsek onu helal sayarız. Neyin de haram olduğunu görürsek onu haram sayarız. Dikkat edin. Allâh'ın Rasûlü'nün haram kıldığı, Allâh'ın haram kıldığı gibidir." (Sunen-i Darimî, Hadis no: 606; benzeri rivayetleri İbnu Mâce, Hadis no: 12 ve diğer yerlerde; Ebû Dâvûd, Hadis no: 3050 ve diğer yerlerde ve de Tirmizî, Hadis no: 2363-2364'te zikretmiş, hadisin hasen olduğunu da ifade etmiştir.)

¹⁷⁸ İbnu Abdilberr'in bildirdiğine göre Said bin Mansur, Evzâ'î kana-
lıyla Mekhul'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

الْقُرْآنُ أَحْوَجُ إِلَى السُّنَّةِ مِنَ السُّنَّةِ إِلَى الْقُرْآنِ

"Sünnet'in Kur'ân'a olan ihtiyacından çok Kur'ân'ın Sünnete ihtiyacı vardır."

Yine Said bin Mansur'dan nakledildiğine göre Yahya bin Ebî Kesîr şöyle demiştir:

السُّنَّةُ قَاضِيَةٌ عَلَى الْكِتَابِ وَلَيْسَ الْكِتَابُ بِقَاضٍ عَلَى السُّنَّةِ

"Sünnet, Kur'an üzerinde hüküm vericidir. Kur'an ise Sünnet üzerinde hüküm verici değildir."

İbnu Abdilberr, aynı yerde İmâm Ahmed'den bu söz kendisine arz edildiğinde şöyle dediğini nakletmiştir:

مَا أَجْسُرُ عَلَى هَذَا أَنْ أَقُولَهُ، وَلَكِنِّي أَقُولُ: إِنَّ السُّنَّةَ تُفَسِّرُ الْكِتَابَ وَتُبَيِّنُهُ

"Böyle birşeyi söylemeye cesaret edemem ancak Sünnet Kitâb'ı tefsir

eder ve açıklar, derim.” [Hatib el-Bağdadî, el-Kifaye fi İlm'ir Rivaye, sf. 15'te bunu ondan isnadıyla nakletmektedir. Bkz. İbnu Abdilberr, Cami'u Beyan'il İlmi ve Fadlih, sf. 1194; Türkçesi için bkz. sf. 502, Polen Yay.)

İbnu Kuteybe *rahimehullâh* da Yahya bin Ebî Kesîr'in sözünü şöyle açıklamıştır:

Yani demek istiyor ki: Sünnet Kur'an'ı açıklayıcıdır. Allâh'ın Kur'an'da ne murad ettiğini (Sünnet) haber verir.” (Tevil'u Muhtelif'il Hadis, sf. 287; Türkçesi için bkz. İbnu Kuteybe, Hadis Müdâfaası, Kayıhan Yayınları: sf. 313.)

Öyle anlaşıyor ki bu tarz sözleri söyleyen âlimlerin gayesi, Sünnet'in delil olma bakımından Kur'an'dan daha üstün olduğunu söylemek değil, Sünnet'in Kur'an'ı açıklayıcı olma özelliğine işaret etmektedir. Kur'an'ın ise Sünnet'i açıklama özelliği pek bulunmamaktadır. Bununla beraber İmâm Ahmed'in bu tür ifadeleri kullanmayı tasvip etmemesi, evla olanın Sünnet'in Kur'an'ı açıklayıcı özelliğini beyan etmeyle yetinmek olduğunu göstermektedir. Diğer türlü ifadeler ise bunu anlatmak amacıyla mübalağa uslubuyla söylenmiştir. Vallâhu a'lem.

Kader Hakkında Kelama Dalmak Nehyedilmiştir

وَالْكَلَامُ وَالْجَدَلُ وَالْخُصُومَةُ فِي الْقَدَرِ خَاصَّةٌ مِنْهُيَّ عَنْهُ عِنْدَ جَمِيعِ الْفِرَقِ لِأَنَّ الْقَدَرَ سِرُّ اللَّهِ وَنَهَى الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الْأَنْبِيَاءَ عَنِ الْكَلَامِ فِي الْقَدَرِ وَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الْخُصُومَةِ فِي الْقَدَرِ وَكَرِهَهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَالتَّابِعُونَ وَكَرِهَهُ الْعُلَمَاءُ وَأَهْلُ الْوَرَعِ وَنَهَوْا عَنِ الْجِدَالِ فِي الْقَدَرِ فَعَلَيْكَ بِالتَّسْلِيمِ وَالْإِقْرَارِ وَالْإِيمَانِ وَاعْتِقَادِ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي جُمْلَةِ الْأَشْيَاءِ وَتَسَكُّتُ عَمَّا سِوَى ذَلِكَ.

76- Özellikle de kader konusunda söz söylemek, cidâle girmek ve tartışmak bütün fırkalar (dinler ve şeriatlar) nezdinde yasaklanmıştır. Çünkü kader Allâh'ın sırrıdır. Rabb Tebâreke ve Teâlâ peygamberleri kader hakkında konuşmaktan nehyetmiştir.¹⁷⁹ Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem de kader hakkında tartışmaktan sakındırmıştır.¹⁸⁰ Bunu Rasûlullâh'ın ashâbı, tabiin, âlimler ve vera ehli kimseler de kerih görmüşler ve kader hakkında tartışmaktan sakındırmışlardır.¹⁸¹ Şu hâlde sana düşen her konuda Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in buyurduklarına teslim olmak, onları ikrar etmek, onlara iman ve i'tikad etmektir. Bunların dışındaki meselelerde ise susarsın.¹⁸²

¹⁷⁹ Ali radiyallâhu anh, kendisine kader hakkında ne dersin, diye soran zata şöyle cevap vermiştir:

طَرِيقُ مُظْلِمٍ فَلَا تَسْلُكُهُ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ مَا تَقُولُ فِي الْقَدَرِ؟ فَقَالَ: بَحْرٌ عَظِيمٌ فَلَا تَلْجُهُ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ مَا تَقُولُ فِي الْقَدَرِ؟ فَقَالَ: سِرُّ اللَّهِ فَلَا تَكْلَفُهُ.

"Karanlık bir yoldur, oraya girme! Yine dedi ki: Ey Ebû'l Hasen, kader hakkında ne dersin? Ali *radiyallâhu anh* yine şöyle cevap verdi: Büyük bir denizdir, oraya dalma! O yine kader hakkında ne dersin, deyince şöyle dedi: Allâh'ın sırrıdır, onun yükünün altına girme!" (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 1123; Türkçesi için bkz. Lâlekâ'î, Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın İtikadı, sf. 265, Polen Yay.)

Bu manada İbnu Ömer ve Aişe *radiyallâhu anhum* ecmain kanalıyla bazı merfu yani Allâh Rasûlü *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e nisbet edilen rivayetler de varid olmuştur ki İrakî'nin ifade ettiği gibi konuyla alakalı bu iki sahabeden nakledilen hadisler zayıftır. (Zeynuddin el-İrakî, el-Muğni an Haml'il Esfar, sf. 1721)

Ayrıca Musa *aleyhisselam*'a meleklerin "Kader Allâh'ın sırrıdır, sakın ona dalma" dedikleri Tavus *radiyallâhu anh*'tan, İsâ *aleyhisselam*'ın da ashabına "Kader Allâh'ın sırrıdır, onun yükünün altına girmeyin" buyurduğu da İbnu Abbâs *radiyallâhu anh*'tan rivayet edilmiştir. (Bu rivayetleri İbnu Batta, el-İbane, 4/313-314'te tahric etmiştir.) İmâm Berbehârî *rahimehullâh*, kader konusunda tartışmanın bütün dinlerde nehyedildiğini söylerken bu tarz haberlere dayanmış olabilir. Vallâhu a'lem.

İbnu Abdilberr *rahimehullâh*, bu mesele hakkında şöyle demiştir:

"Kader konusunda sözün özü, onun Allâh'ın sırrı olduğudur. Öyle ki o ne tartışmayla, ne araştırmayla idrak edilemez; bu hususta münakaşa etmek de delil getirmek de şifa vermez. Kader konusunda, Allâh'ın iradesinden bağımsız olarak hiçbir şeyin varlığını sürdürmeyeceğini ve yine O'nun dilemesi olmaksızın hiçbir şeyin var olmayacağını bilmek, mümin için yeterlidir." (et-Temhid, 3/139)

¹⁸⁰ Amr bin Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden yani Abdullâh bin Amr bin As *radiyallâhu anhuma*'dan naklettiğine göre o şöyle demiştir:

«خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَصْحَابِهِ، وَهُمْ يَخْتَصِمُونَ فِي الْقَدَرِ، فَكَأَنَّمَا يُفْقَأُ فِي وَجْهِهِ، حَبُّ الرُّمَانِ مِنَ الْغَضَبِ، فَقَالَ: يَهْدَا

أَمِرْتُمْ، أَوْ لِهَذَا خُلِقْتُمْ، تَضْرِبُونَ الْقُرْآنَ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ، هَذَا هَلَكَتِ الْأُمَمُ قَبْلَكُمْ.»

"Ashab-ı Kiram, *radiyallâhu anhum* kader meselesini tartışırken; Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* onların yanına çıkageldi. Öfkesinden yüzünde nar tanesi yarılmış gibi kıpkırmızı oldu. Ardından onlara dedi ki: Bununla mı emrolundunuz veya bunun için mi yaratıldınız? Kur'an'ın bir kısım ayetlerini diğer bir kısım ayetlerle vuruşturuyorsunuz. Sizden önceki ümmetler ancak bu tip tartışmalar ile helak oldular." [İbnu Mâce, Hadis no: 85; Tirmizî ise Hadis no: 2133'te Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Busirî, Zevâid'de bu isnadın sahih olduğunu ve ricalinin sika zatlar olduğunu bildirmiştir. (Zevaid'u İbni Mâce, 1/14)]

¹⁸¹ Sahabeden kader hakkında tartışma ve araştırma yapmayı nehyedenlerden Ali *radiyallâhu anh*'ın sözü bu başlığın ilk dipnotunda verilmiştir. Bunun haricinde İbnu Sirin, İbnu Abbâs, İbnu Ömer, Tavus, el-Hasen el-Basrî *radiyallâhu anhum ecmain* gibi selef imâmlarından da kader hakkında konuşmayı nehyeden ve bu konularda derine dalan bidatçileri yeren rivayetler nakledilmiştir. Lâlekâ'î, Ali *radiyallâhu anh*'ın sözünü naklettiği yerin devamında bu imâmların sözlerini de nakletmiştir. (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 1123 ve devamı; Türkçesi için bkz. Lâlekâ'î, Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın İtikadı, sf. 265 ve devamı, Polen Yay.)

¹⁸² Yani kader hakkında araştırma yapmanın nehyedilmesi, bu hususta Kitâb, Sünnet ve selefın asarında nakledilenler dışında bilhassa akıl yürütme yoluyla neticeye ulaşmaya çalışmanın yasaklanması manasındadır. Yoksa kader hakkında şeri'atta varid olan ilmi elde etmeye çalışmak kınanmaz. Esasında bu, bütün akidevî meselelerde uygulanması gereken bir kaidedir. Vallâhu a'lem.

İsra ve Mirac'a İman

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أُسْرِيَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ وَصَارَ إِلَى الْعَرْشِ وَكَلَّمَهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَسَمِعَ كَلَامَ اللَّهِ وَدَخَلَ الْجَنَّةَ وَاطَّلَعَ إِلَى النَّارِ وَرَأَى الْمَلَائِكَةَ وَنُشِرَتْ لَهُ الْأَنْبِيَاءُ وَرَأَى سُرَادِقَاتِ الْعَرْشِ وَالْكُرْسِيِّ وَجَمِيعَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِينَ فِي الْيَقْظَةِ. حَمَلَهُ جَبْرِيلُ عَلَى الْبُرَاقِ حَتَّى أَدَارَهُ فِي السَّمَاوَاتِ، وَفَرِضَتْ لَهُ الصَّلَوَاتُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ وَرَجَعَ إِلَى مَكَّةَ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ وَذَلِكَ قَبْلَ الْهَجْرَةِ.

77- Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in geceleyin göklere yürütüldüğüne, Arş'a vardığına, Allâh Tebâreke ve Teâlâ'nın onunla konuştuğuna, onun Allâh'ın kelamını işittiğine, Cennete girdiğine, Cehennemi gördüğüne, Melekleri gördüğüne, Peygamberlerin kendisi için diriltildiğine¹⁸³, Arş'ın duvarlarını, Kürsî'yi, göklerde ve yerlerde bulunan her şeyi uyanırken gördüğüne,¹⁸⁴ Cibrîl'in onu Burâk¹⁸⁵ üzerinde taşıdığına, sonra göklerde dolaştırdığına, namazın ona o gece farz kılındığına, onun Mekke'ye o gece döndüğüne iman etmek gerekir. Bu olay hicretten önce meydana gelmiştir.

¹⁸³ Yani, peygamberlerin ruhları ve cesedleri Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem* için bir araya getirilmiştir. Ancak bundan *İsâ aleyhisselam* müstesnadır. Çünkü o zaten *Allâhu Teâlâ* tarafından ruh ve cesedle beraber göğe kaldırılmıştı ve de yeryüzüne ineceği zamana kadar o halde bulunmaya devam edecektir. Vallâhu a'lem.

¹⁸⁴ Şeyh *rahimehullâh* burada İsra ve Mirac hadiselerinden bahsetmektedir. İsra hadisesi Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde yer almıştır ve

şöyle buyurulmuştur:

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

"Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allâh noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir." (el-İsra 17/1)

Bu İsra olayının hemen akabinde Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Mescid-i Aksa üzerinden göğe yükseltilmesi şeklinde gerçekleşen Mirac hadisesine ise Necm Sûresi'nin baş tarafında zımnîen işaret edilmiş, bu mucizevî olay sahih hadislerde ise sarahaten ve tafsilatlı olarak anlatılmıştır. Misal olarak bu konu hakkında Enes bin Malik *radiyallâhu anh*'tan nakledilen kıssayı Buhârî, Hadis no: 349 ve Muslim, Hadis no: 163'te zikretmişlerdir. Bu hususta İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma* ve başkalarından da hadisler gerek Sahîhayn'da gerekse diğer hadis kaynaklarında nakledilmiş ve de Berbehârî'nin değindiği hususların yanı sıra bu gece gerçekleşen başka hadiseler de bu kıssa içerisinde zikredilmiştir. Suyutî, "el-Ayat'ul Kubra fî Şerh Kıssat'il İsra" ismini verdiği müstakil bir eser kaleme almış ve eserinde İsra ile alakalı rivayet edilen hadisleri derlemiştir. Suyutî "Kıtaful Ezhar'il Mutesanira fî'l Ahbar'il Mutevatira" isimli eserinde ise, İsra ve Mirac ile alakalı olarak yirmi yedi sahabeden rivayetler bulunduğunu dolayısıyla İsra ve Mirac hakkındaki hadislerin mutevatir olduğunu söylemektedir. Bundan dolayı İsra ve Mirac hadiselerinin tasdiki de akide konuları arasına girmiştir. İmâm Berbehârî bilhassa Mirac kıssasını zikretmiştir, çünkü İsra mucizesi Kur'an'da geçtiği için kâble ehli arasında ittifakla kabul edilirken, Mirac'ı ise bilhassa bazı Mu'tezile fırkaları inkâr etmişlerdir. Ebû Muzaffer el-İsferayînî (v. 471H), Mu'tezile'nin inkâr ettiği meseleler arasında Mirac'ı da zikretmiştir. (el-İsferayînî, et-Tebzir fî'd Din, sf. 66) Mu'tezile'den birçoğu ise Mirac'ı doğrudan inkâr etmek yerine şüpheyle karşılamak ya da tevil etmeyi tercih etmişlerdir. Zira bu kıssada onların temel usullerine zıt olan Allâhu *Teâlâ*'nın Arşın üzerinde oluşu, Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Allâh ile konuşması, Cennet ve

Cehennem'in hali hazırda mevcut olması gibi hususlar yer almaktadır. İmâm Berbehârî de bu sebeble Mirac kıssasında geçen bu tarz hususlara özellikle işaret etmiştir. Nitekim Mu'tezilî usulcü Ebû'l Huseyn el-Basrî "teşbih" yani Allâh'ı mahlûkata benzetme içerdiği gerekçesiyle Mirac ile alakalı nakledilen şeylerin çoğunun uydurma olduğunu ileri sürmektedir. (Ebû'l Huseyn el-Basrî, el-Mu'temed, 1/381) Onlardan bazıları ise Mirac'ın uyanıkken değil, rüyada; keza bedenle değil sadece ruhla gerçekleştiğini ileri sürmüştür. İbnu Teymiyye *rahimehullâh*'ın da belirttiği gibi bu tür görüşler seleften bazılarından rivayet edilmiş olsa da esas itibariyle bunlar Mu'tezile'ye ait görüşlerdir. (bkz. İbnu Teymiyye, et-Tis'iniyye, sf. 954-956) İşte İmâm Berbehârî'nin sözleri -bugün bazı Sünnet inkârcısı modernistlerin de savundukları- bütün bu batıl görüşleri reddeder mahiyettedir. Vallâhu a'lem.

¹⁸⁵ Enes *radiyallâhu anh*'tan gelen hadiste Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* Burak'ı şöyle tarif etmiştir:

«أُتِيتُ بِالْبُرَاقِ، وَهُوَ دَابَّةٌ أَبْيَضُ طَوِيلٌ فَوْقَ الْجِمَارِ، وَدُونَ الْبَغْلِ، يَضَعُ حَافِرُهُ عِنْدَ مُنْتَهَى طَرَفِهِ، قَالَ: فَرَكَبْتُهُ حَتَّى أَتَيْتُ بَيْتَ الْمُقَدِّسِ، قَالَ: فَرَبَطْتُهُ بِالْحَلَقَةِ الَّتِي يَرْبِطُ بِهَا الْأَنْبِيَاءُ.»

"Bana Burak'ı getirdiler -bu merkepten büyük, katırdan küçük, uzun ve beyaz bir hayvandı. Adımını (gözünün görebildiği) en son noktaya koyardı. Şöyle buyurdu: Ben buna binerek Beyt-i Makdis'e (Süleyman Mabedi'ne) geldim. Yine şöyle buyurdu: Burak'ı benden önceki peygamberlerin hayvan bağladıkları hal-kaya bağladım..." (Muslim, Hadis no: 162)

Ölünden Sonra Ruhların Durumu

وَاعْلَمَنَّ أَنَّ أَرْوَاحَ الشُّهَدَاءِ فِي حَوَاصِلِ طَيْرٍ خَضِرٍ تَسْرُحُ فِي الْجَنَّةِ
وَتَأْوِي إِلَى قَنَادِيلَ تَحْتَ الْعَرْشِ، وَأَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ تَحْتَ الْعَرْشِ، وَأَرْوَاحَ
الْكَفَّارِ وَالْفُجَّارِ فِي بَرْهُوتٍ، وَهِيَ فِي سِجِّينَ.

78- Bil ki şehidlerin ruhları Cennette gezinen ve Arş'ın altındaki kandillerde barınan yeşil kuşların kursaklarındadır¹⁸⁶ ve müminlerin ruhları Arş'ın altındadır. Kâfirlerin ve facirlerin ruhları da Berahût'tadır ki o Siccîn'dedir.¹⁸⁷

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ الْمَيِّتَ يُقْعَدُ فِي قَبْرِهِ وَيُرْسَلُ اللَّهُ فِيهِ الرُّوحَ حَتَّى يَسْأَلَهُ
مُنْكَرٌ وَنَكِيرٌ عَنِ الْإِيمَانِ وَشَرَائِعِهِ ثُمَّ يَسْأَلُ رُوحَهُ بِلَا أَلَمٍ.

79- Ölünün kabrinde oturtulacağına, Münker ve Nekîr'in onu imandan ve imanla ilgili hükümlerden sorguya çekmesi için Allâh'ın ona ruhunu göndereceğine iman etmek gerekir. Sonra ruhu acısız bir şekilde sıyrılacaktır.¹⁸⁸

وَيَعْرِفُ الْمَيِّتُ الزَّائِرَ إِذَا زَارَهُ وَيُنْعَمُ فِي الْقَبْرِ الْمُؤْمِنُ وَيُعَذَّبُ الْفَاجِرُ
كَيْفَ شَاءَ اللَّهُ.

80- Ziyâret eden, ölüyü ziyâret ettiği zaman ölü onu tanır.¹⁸⁹ Mümin kabirde nimetlendirilir. Facire de Allâh'ın dilediği şekilde azap edilir.¹⁹⁰

¹⁸⁶ İbnu Mes'ûd radiyallâhu anh'tan rivayet edildiğine göre, Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şehitler hakkında şöyle buyurdu:

«أَرْوَاحُهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خَضِرٍ، لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ، تَسْرُحُ مِنَ
الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ، ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ.»

“Şehidler ruhları, yeşil kuşların içlerine girerler, onların Arş'a

asılmış halde bulunan kandilleri vardır. Cennette, istedikleri gibi gezerler. Sonra o kandillerin içine sığınırılar.” (Muslim, Hadis no: 1887)

Berbehârî'nin bu maddedeki ve bundan sonraki iki maddedeki sözlerinde ruhun bedenle beraber öldüğünü iddia ederek kabir âlemi olarak da nitelendirilen berzah hayatını kabul etmeyen bazı Mu'tezilî fırkalarına reddiye vardır. Suyutî, âlimlerden bazılarının Mu'tezile'ye bu görüşü nisbet ettiklerini nakletmiş ve onlara reddiye olarak bu zikrettiğimiz hadisi ve genel olarak şehidlerin ölmediğine dair nassları delil getirdiklerini zikretmiştir. (Celaluddin es-Suyutî, Şerh'us Sudur, sf. 249; Türkçesi için bkz. İmâm Celeleddin Es-Suyuti, Kabir Âlemi, Kahraman Yayınları, sf. 414.) Günümüzde de Sünnet inkârcılarından birçoğu bunları reddetmektedir. Vallâh'ul Mustean.

¹⁸⁷ Yukarıda naklettiğimiz hadisin bazı lafızlarında şehidler ifadesi yerine müminler ifadesi kullanılmıştır. (Mesela bkz. İbnu Mâce, Hadis no: 1449) Bu hadisler, bütün müminlerin ruhları yeşil kuşların kursaklarındadır diyen âlimlerin delilini teşkil etmektedir. İbnu Mendeş'in "Kitab'ur Ruh" adlı eserinde rivayet ettiği bir hadiste ise müminlerin ruhlarının Arş'ın altındaki kandillere sığınacağı ifade edilmiştir ki bu da İmâm Berbehârî'nin sözüne delil teşkil etmektedir. (Söz konusu hadisi İbn'ul Kayyim, İbnu Mendeş'e nisbet ederek zikretmiştir. Bkz. İbn'ul Kayyim, Kitab'ur Ruh, sf. 99; Türkçesinde bkz. Kitab'ur Ruh, sf. 135)

Ali radiyallâhu anh şöyle demiştir:

خَيْرُ وَادٍ فِي النَّاسِ وَادِي مَكَّةَ، وَوَادٍ بِالْهِنْدِ الَّذِي أَهْبَطَ فِيهِ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ،
وَمِنْهُ يُؤْتَى بِهَذَا الطَّيِّبِ الَّذِي تَطَيَّبُونَ بِهِ، وَشَرُّ وَادَيْنِ فِي النَّاسِ وَادِي الْأَحْقَافِ،
وَوَادٍ بِحَضْرَمَوْتَ يُقَالُ لَهُ بَرْهُوَتْ، وَخَيْرُ بئرٍ فِي النَّاسِ بئرُ زَمْزَمَ، وَهِيَ فِي وَادِي
مَكَّةَ، وَشَرُّ بئرٍ فِي النَّاسِ بَرْهُوَتْ، وَهِيَ فِي وَادِي بَرْهُوَتْ، تُجْمَعُ فِيهَا أَزْوَاجُ الْكُفَّارِ

“İnsanlar arasında (bilinen) en hayırlı vadi, Mekke Vadisi ve Âdem aleyhisselam'ın yeryüzüne indiği Hindistan'daki bir vadidir. İnsanların sürüldüğü bu güzel koku oradan gelmektedir. İnsanlar arasında (bilinen) en şerli vadi ise Ahkaf (rüzgârın oluşturduğu kum tepe) Vadisi'dir ve de Hadramevt'te kendisine Berahût denilen bir vadidir. İnsanlar arasında (bilinen) en hayırlı kuyu Zemzem Kuyusu'dur ki o Mekke

Vadisi'ndedir. İnsanlar arasında (bilinen) en şerli kuyu ise Berahût Kuyusu'dur. O da Hadramevt Vadisi'ndedir. Kâfirlerin ruhları orada toplanır." (Fakihî, Ahbaru Mekke, 2/41, no: 1110)

Bu hususta Abdullâh bin Amr ve Ibnu Abbâs'tan *radiyallâhu anhum* ecmain rivayetler de gelmiştir. Bunların bir kısmı merfu yani Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sözü olarak da nakledilmiştir. Doğrusunu Allâh bilir.

Müminlerin ve kâfirlerin ruhlarının nerede olduğu hususunda birçok görüş rivayet edilmiştir. Berbehârî'nin tercih ettiği "müminlerin ruhları Arş'ın altındadır. Kâfirlerin ve facirlerin ruhları da Berahût'tadır ki o Siccîn'dedir" görüşü bu görüşlerden bir tanesidir. İbn'ul Kayyim, "Kitab'ur Ruh" isimli eserinde ruhların Kıyame't'e kadar nerede kalacağı mevzusunun işlemiş ve bu konuda nakledilen hadisler ile selefin ve âlimlerin görüşlerini delilleri ile birlikte mukayeseli olarak zikretmiştir. Kendisi ise ruhların yerlerinin duruma göre değişebileceği, muhtelif zamanlarda muhtelif yerlerde bulunabileceğini görüşünü tercih ederek ilgili delilleri cem etmeye çalışmıştır. (Tafsilatı için bkz. İbn'ul Kayyim, Kitab'ur Ruh, 90-117; Türkçesinde bkz. Kitab'ur Ruh, sf. 125- 155, 15. Mesele, İz Yay.)

İbnu Receb el-Hanbelî ise şöyle demektedir:

"Âlimlerden bir grup kâfirlerin ruhlarının Berahût Kuyusu'nda olması görüşünü tercih etmiştir. Onların arasında ashabımızdan Kadı Ebû Ya'la da yer alır ve bunu "el-Mutemed" isimli kitabında söylemektedir. Bu ise, (İmâm) Ahmed'in açık sözlerine muhaliftir; (İmâm Ahmed diyor ki) kâfirlerin ruhları ateştedir. Berahût Kuyusu'nun, derinliğinden Cehennem ile bağlantısı olabilir. Nitekim "Deniz'in altı Cehennemdir" diye rivayet edilmiştir. Doğrusunu Allâh bilir. Daha önce geçen Ebû Musa el-Eşarî'den gelen 'Kâfirin ruhu, Hadramevt Vadisi'nde, yedi kat yerin en altındadır' şeklindeki rivayet de buna şahitlik etmektedir" (İbnu Receb, Ehval'ul Kubur, sf. 120)

İbni Receb'in bu tevili İmâm Berbehârî'nin sözleriyle de uyum içindedir. Çünkü o, denizin altındaki mağma ateşi ile Cehennem'in ateşi arasında bir ilgi kurmakta ve meseleyi bu şekilde izah etmektedir. İmâm Berbehârî de kâfirlerin ruhlarının Yemen'in Hadramevt bölgesindeki bir vadide bulunan Berahût Kuyusu'nda olduğunu söyledikten sonra aynı zamanda Siccîn'de olduğunu söyler. Bu ise yerin yedi kat altında yani

Cehennem'in olduğu yerdedir. Buna göre kâfirlerin ruhları Berahût Kuyusu'nun yedi kat altında Cehennemde bulunmaktadır. Vallâhu a'lem.

¹⁸⁸ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan gelen Münker ve Nekîr hakkındaki hadis, yukarıda 18. maddenin dipnotunda zikredilmişti. Bera bin Azib *radiyallâhu anh*'tan gelen kabir azabıyla alakalı hadisin bazı lafızlarında ise müminin ruhunun yedi kat semaya çıkarıldığını anlattıktan sonra şöyle buyrulmaktadır:

«فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: اُكْتُبُوا كِتَابَ عَبْدِي فِي عِلْيَيْنَ، وَأَعِيدُوهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَإِنِّي مِنْهَا خَلَقْتُهُمْ، وَفِيهَا أُعِيدُهُمْ، وَمِنْهَا أَخْرِجُهُمْ تَارَةً أُخْرَى. قَالَ: فَتُعَادُ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ، فَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ، فَيُجْلِسَانِهِ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ فَيَقُولُ: رَبِّي اللَّهُ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا دِينُكَ؟ فَيَقُولُ: دِينِي الْإِسْلَامُ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ؟ فَيَقُولُ: هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَقُولَانِ لَهُ: وَمَا عِلْمُكَ؟ فَيَقُولُ: قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ، فَأَمَنْتُ بِهِ وَصَدَّقْتُ، فَيُنَادِي مُنَادٍ فِي السَّمَاءِ: أَنْ صَدَقَ عَبْدِي، فَأَفْرِشُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَالْبِسُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ. قَالَ: فَيَأْتِيهِ مِنْ رَوْحِهَا، وَطِيبِهَا، وَيُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ مَدَّ بَصَرِهِ.»

“Allâh Azze ve Celle şöyle buyurur: Kulumun kitabını İlliyyin’de yazınız ve onu yeryüzüne geri gönderiniz. Zira Ben onu ondan (topraktan) yarattım, ona iade edeceğim ve bir kez daha oradan çıkartacağım. Dedi ki: Bunun üzerine ruhu cesedine iade edilir. Ve ona iki melek gelir. Onu oturttarak ona derler ki: Rabb’in kimdir? Der ki: Rabbim Allâh’tır. Sonra ona derler ki: Din’in nedir? Der ki: Dinim İslam’dır. Sonra sorarlar: Şu size gönderilen adam da kimdir? Şöyle cevaplar: Salat ve Selam Üzerine Olsun, o Allâh’ın Rasûlü’dür. Sonra derler ki: Sana bunu öğreten nedir? (O da) der ki: Ben Allâh’ın Kitâbı’nı okudum, ona iman ettim ve (onu) tasdik ettim. Bunun üzerine gökten bir münâdî seslenir: Kulum doğru

söyledi. Ona Cennetten bir yer hazırlayınız, Cennetten bir elbise giydürünüz ve ona Cennete (açılan) bir kapı açınız. Hemen arkasından o kula (Cennetin) esintisi ve hoş kokusu gelmeye başlar ve daha kabrinde iken ufku gözünün alabildiği kadarınca açılıp genişler...” [Musned-i Ahmed, Hadis no: 18534. Heysemî hadis hakkında şöyle demiştir: Bu, Sahîh’te ve başkalarında muhtasar şekilde yer almıştır. Ahmed rivayet etmiştir, ricali sahih ricalidir. (Mecma’uz Zevaid, 3/50)]

¹⁸⁹ Hanbeli fakihlerinden İbnu Muflih (v. 763H) ölümlerin kendilerini ziyaret edenleri tanımasının mümkün olup olmadığına dair çeşitli görüşleri naklettiği yerde İmâm Ahmed’den bunun Cuma sabahı güneş doğmadan söz konusu olacağını, Abdulkadir Geylanî’den ise her zaman olacağını nakletmiş ve ardından Berbehârî’nin de mutlak yani kayıtsız olarak ölümlerin ziyaretçilerini tanıyacağı görüşünde olduğunu ifade etmiştir. Buna göre İmâm Berbehârî’nin bu sözü, ölümlerin her zaman için ziyaretçilerini tanıyacağı manasındadır. (İbnu Muflih, el-Furu’ -Tashih’ul Furu ve Haşiyesi ile birlikte-, 3/415) Hafız İbnu Abdilberr, kendi senediyle İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma*’dan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«مَا مِنْ أَحَدٍ مَرَّ بِقَبْرِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ كَانَ يَعْرِفُهُ فِي الدُّنْيَا فَسَلَّمَ عَلَيْهِ إِلَّا عَرَفَهُ وَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ.»

“Dünyadayken tanıdığı mümin bir kardeşinin mezarının yanından geçen hiç kimse yoktur ki ona selam verdiğiinde, kabirdeki onu tanıyıp selamını almış olmasın!” [İbnu Abdilberr, el-İstizkar, 1/185. İbnu Teymiyye, İbnu Abdilberr’in hadisi sahih addettiğini söylemiştir. (er-Reddu ale’l Bekri, sf. 228) İbnu Kesîr de böyle demiştir. (Tefsiru İbni Kesîr, 6/325, er-Rum 30/52. ayetin tefsiri, Thk: Muhammed Selame; Türkçesi için bkz. Ebu’l-Fida İsmail İbn Kesir, Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri, Çağrı Yayınları: 12/6385) Lakin İbnu Abdilberr’in bu yönde açık bir sözüne rastlayamadım. Abdulhak el-İşbilî (v. 581H) de hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. (el-Ahkam’us Sugra, 1/345) Hafız İbnu Receb ise Abdulhak’ın sözünün, hadisin ricalinin güvenilir olması yönünden olduğunu, bununla beraber -başka

illetlerden olsa gerek- hadisin garib hatta münker olduğunu ifade etmiştir. Lakin bu konuya delalet eden başka hadisler de nakletmiştir. (İbnu Receb el-Hanbelî, Ehval'ul Kubur, sf. 85)]

İbn'ul Kayyim *rahimehullâh* "Kitab'ur Ruh" adlı eserine bu meseleyle başlamış ve bu konuda yukarıda zikredilen hadise benzer çokça nakilde bulunarak şöyle demiştir: "Ölünün ziyaretçilerini tanıması tevatüren sabit olduğu gibi selef âlimleri de bu konuda müttefiktirler." (Bkz. İbn'ul Kayyim, Kitab'ur Ruh, sf. 5-17; Türkçesi için bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, Kitabu'r-Ruh, İz Yayıncılık: 9-26.)

¹⁹⁰ Müminin kabirde nasıl nimetlendirileceği hususu yukarıda Bera bin Azib *radiyallâhu anh* hadisinden naklen zikredilmişti. Söz konusu hadisin devamında kâfir ve facir insanların kabirde nasıl azaplandırılacağı da şöyle anlatılmaktadır:

«فَتَعَادُ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ وَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ، فَيُجْلِسَانِهِ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا دِينُكَ؟ فَيَقُولُ: هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ؟ فَيَقُولُ: هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي، فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ أَنْ كَذَبَ، فَافْرِسُوا لَهُ مِنَ النَّارِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ، فَيَأْتِيهِ مِنْ حَرِّهَا، وَسَمُومِهَا، وَيُضَيِّقُ عَلَيْهِ قَبْرُهُ حَتَّى تَخْتَلِفَ فِيهِ أَضْلَاعُهُ.»

"Muhakkak ki kâfirin ruhu da cesedine iade edilir. Sonra ona iki melek gelip onu oturtarak kendisine derler ki: Rabb'in kimdir? O da der ki: Ha, ha bilmiyorum... Bunun üzerine ona derler ki: Din'in nedir? (Yine) o der ki: Ha, ha bilmiyorum... Sonra melekler derler ki: Size gönderilen bu adam da kimdir? O (yine) şu cevabı verir. Ha, ha, bilmiyorum... Bunun üzerine gökten bir münâdî seslenir: Yalan söylüyor, ona Cehennemden bir yer hazırlayınız. Ve ona Cehenneme (açılan kapılardan) bir kapı açınız. O sırada (Cehennemin) sıcağı ve yakıcı havası kendisine gelmeye başlar. Kaburga kemikleri birbirine girene kadar kabri kendisine daraltılır." (Hadisin kaynakları için 79. maddenin dipnotuna bkz.)

Şerr de, Hayır da Allâh'ın Kazası ve Kaderi İledir

وَاعْلَمَ أَنَّ الشَّرَّ وَالْخَيْرَ بِقَضَاءِ اللَّهِ وَقَدَرِهِ.

81- Bil ki şer ve hayır Allâh'ın kazâsı ve kaderi ile dir.¹⁹¹

¹⁹¹ Hayrın da şerrin de Allâh'tan olduğu hususu Ehli Sünnet'in temel inanç esaslarından birisidir. Zira kâinatta herşey ancak O'nun iradesi, takdiri ve yaratmasıyla meydana gelir. Rey şehrinde yetişmiş iki muhaddis imâm olan Ebû Hatim er-Razî ve Ebû Zur'a er-Razî, bu hususu şöyle ifade etmişlerdir:

وَالْقَدَرُ خَيْرُهُ وَشَرُّهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

“Hayrıyla şerriyle kader Allâh Azze ve Celle'dendir.” (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, 1/197, no: 321)

Ayrıca İbnu Ömer *radiyallâhu anh*'tan nakledilen Cibril hadisinin bazı lafızlarında da aynı bu şekilde gelmiştir. (Musned-i Ebî Hanife, sf. 152)

Berbehârî'nin zikrettiği bu mesele, hayrı Allâh'a izafe edip şerri O'na izafe etmeyen bazı Kaderiyye yani kader inkârcısı fırka mensuplarına reddiye mahiyetindedir. Bununla beraber işin esasında bu söz onların işi bilen âlimlerine değil, daha çok ayak takımlarına aittir. Zira kader inkârcılarının asıl orijinal görüşü, hayrıyla şerriyle insanın bütün fiillerini Allâh'ın değil insanın yarattığı şeklindedir. Bu hususta onlar nezdinde hayır ile şerr arasında bir fark yoktur. Kısacası kader inkârcılarının avamının “hayır Allâh'tandır, şer ise insandandır” şeklindeki sözleri, kendi mezhepleriyle çelişki arzeden, şeri açıdan da fasit olan bir sözdür. İbnu Teymiyye *rahimehullâh* bu hususa işaret etmiştir. (Mecmuat'ur Rasail ve'l Mesail, 5/141)

Musa aleyhisselam Allâhu Teâlâ'nın Sesini İşittirmiştir

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى هُوَ الَّذِي كَلَّمَ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ يَوْمَ
الطُّورِ وَمُوسَى يَسْمَعُ مِنَ اللَّهِ الْكَلَامَ بِصَوْتٍ وَقَعَ فِي مَسَامِعِهِ مِنْهُ لَا مِنْ
غَيْرِهِ، فَمَنْ قَالَ غَيْرَ هَذَا فَقَدْ كَفَرَ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ.

82- Musa bin İmrân ile Tûr Günü'nde konuşanın bizzat Allâh Tebâreke ve Teâlâ olduğuna, Musa'nın sözü Allâh'tan işittiğine, bunun başkasından değil O'ndan bir sesin kulaklarına ulaşmasıyla gerçekleştiğine iman etmek gerekir. Kim bundan başka bir şey söylerse Azîm olan Allâh'a kâfir olmuştur.¹⁹²

¹⁹² Ehli Sünnet'in dışındaki dalâlet fırkalarının büyük çoğunluğu, Musa aleyhisselam'ın duyduğu sesin Allâh'a ait bir ses olmadığını, dola-yısıyla mahlûk yani yaratılmış olduğunu ileri sürmektedirler. Mu'tezile ve Cehmiyye'nin görüşü -aşağıda İmâm Ahmed'den de nakledeceğimiz üzere- zaten bu yöndedir. Kendilerini Ehli Sünnet'e nisbet etmelerine rağmen, Eşari ve Maturidiler de aynı şekilde Musa aleyhisselam'ın Allâhu Teâlâ'nın sesini duymadığını ifade etmişlerdir. Zaten onlara göre Allâh'ın keliması kendi zatıyla kaim ezeli bir mana olup harf ve sestem oluşmaz ve de Kur'an'dakiler dâhil olmak üzere Allâh'ın kelimasını ifade eden bütün harf ve sesler mahlûktur. Ehli Sünnet'e göre ise Allâh'ın keliması mahlûk değildir ve de harf ve sesler de bu kelama dâhil olduğu için onlar da mahlûk değildir. (Kelam meselesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbnu Ebi'l İzz, Şerh'ul Akidet'it Tahaviyye, 1/172-206 Thk: Arnavut; Türkçesi için bkz. El-Akidet'ut Tahaviyye ve Şerhi, sf. 98-120, Guraba Yay.)

Şimdi, Musa aleyhisselam ağacın arkasından "Ben Allâh'ım" sözünü duymuştur. Her kim Musa'nın duyduğu sesin Allâh'tan başkasına ait mahlûk bir ses olduğunu, Allâh'tan başka bir mahlûkun "Ben Allâh'ım" dediğini, Allâhu Teâlâ'nın böyle bir şeye cevaz verdiğini iddia ederse bu, İmâm Berbehârî'nin ifade ettiği gibi küfürdür. Zira bunda Allâh'tan başkasının Rabblık iddiasında bulunmasına cevaz verme söz konusu

dur. Bu hususu Ehli Sünnet'in İmâmı Ahmed bin Hanbel (v. 241H) *rahimehullâh* şöyle izah etmektedir:

بَيَانُ مَا أَتَكَرَبَ الْجَهْمِيَّةُ مِنْ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ كَلَّمَ مُوسَى

فَقُلْنَا لَهُمْ: لِمَ أَنْكَرْتُمْ ذَلِكَ؟ فَقَالُوا: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَتَكَلَّمْ وَلَا يَتَكَلَّمْ، إِنَّمَا كَوْنُ شَيْئًا فَعَبَّرَ عَنِ اللَّهِ، وَخَلَقَ صَوْتًا فَأَسْمَعَ. وَزَعَمُوا أَنَّ الْكَلَامَ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنْ جَوْفٍ وَلِسَانٍ وَشَفَتَيْنِ! فَقُلْنَا لَهُمْ: فَهَلْ يَجُوزُ لِمَكُونٍ أَوْ غَيْرِ اللَّهِ، أَنْ يَقُولَ: ﴿يَا مُوسَى﴾ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ. ﴿طه: ١١-١٢﴾، أَوْ يَقُولَ: ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾؟ ﴿طه: ١٤﴾، فَمَنْ زَعَمَ ذَلِكَ فَقَدْ زَعَمَ أَنَّ غَيْرَ اللَّهِ ادَّعَى الرُّبُوبِيَّةَ. وَلَوْ كَانَ كَمَا زَعَمَ الْجَهْمِيُّ أَنَّ اللَّهَ كَوْنٌ شَيْئًا، كَانَ يَقُولُ ذَلِكَ الْمَكُونُ: ﴿يَا مُوسَى﴾ إِنِّي لَسْتُ ﴿يَا أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾، وَلَا يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَقُولَ: ﴿يَا مُوسَى﴾ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ. ﴿القصص: ٣٠﴾. وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾. ﴿النساء: ١٦٤﴾، وَقَالَ: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ﴾. ﴿الأعراف: ١٤٣﴾، وَقَالَ: ﴿إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي﴾. ﴿الأعراف: ١٤٤﴾، فَهَذَا مَنُصُوصُ الْقُرْآنِ.

Cehmiyye'nin, Allâh *Subhânehu ve Teâlâ*'nın Musa *aleyhisselam* ile Konuşmuş Olmasını İnkâr Edişlerinin Beyanı Bâbı: Biz onlara dedik ki: "Siz neden bunu inkâr ettiniz?" Bunun üzerine Cehmîler dedi ki: "Muhakkak ki Allâh konuşmadı ve konuşmuyor. Sadece bir şeyi var eder ve o şey, Allâh adına tabir eder (konuşur). Yine Allâh bir ses yaratmıştır ve bu sesi işittirmiştir." Cehmîler, konuşmanın ağız/boğaz boşluğu, dil ve iki dudak olmaksızın gerçekleşemeyeceğini de iddia ettiler. Bunun üzerine biz onlara dedik ki: "(Sonradan) var edilmiş bir şeyin veya Allâh dışında bir şeyin şöyle demesi caiz midir? "Ey Musa, şüphe yok ki Ben, senin Rabbinim." (Tâ-Hâ 20/11-12) Veya şöyle demesi caiz midir? "Şüphe yok ki Ben Allâh'ım. Benden başka -ibâdeteye layık, hak- ilah yoktur. O hâlde Bana ibâdet et ve Beni anmak için namaz kıl." (Tâ-Hâ 20/14)" Her kim bunu (bunları söyleyenin Allâh'tan başkası olduğunu) ileri sürerse, Allâh'tan başkasının rubûbiyyet iddia ettiğini ileri sürmüş

olur. Cehmi'nin iddia ettiği gibi Allâh bir şeyi var etseydi, bu var edilmiş şey şöyle derdi: "Ey Musa! Şüphesiz Ben, evet, Ben âlemlerin Rabbi olan Allâh" değilim." Bu var edilmiş şeyin şöyle demesi de caiz olmazdı: "Ey Musa! Şüphesiz Ben, evet Ben âlemlerin Rabbi olan Allâh'ım!" (el-Kasas 28/30) Oysa Allâhu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ve Allâh, Musa ile gerçekten kelam etti/konuştu." (en-Nisâ 4/164) Allâh yine şöyle buyurmaktadır: "Musa, belirlediğimiz yere gelip Rabbi de onunla kelam edince..." (el-A'râf 7/143) Allâh yine şöyle buyurmaktadır: "Risâletimle ve Kelam'ımla seni insanlar üzerine seçkin kıldım." (el-A'râf 7/144) Bunlar, Kur'ân'ın açık ifadeleridir." (Ahmed bin Hanbel, er-Reddu ale'l Cehmiyye, sf. 135-136; Türkçesi için bkz Ahmed bin Hanbel, Kur'ân'ın Mûteşâbihlerinden Şüpheyeye Düştükleri ve Tevil Edilmemesi Gereken Tarzda Tevil Ettikleri Şeyler Hususunda Zındıklar'a ve Cehmiyye'ye Reddiye, 396-399, Neda Yay)

Ehli Sünnete Göre Aklın Mahiyeti

وَالْعَقْلُ مَوْجُودٌ. أُعْطِيَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنَ الْعَقْلِ مَا أَرَادَ اللَّهُ، يَتَفَاوَتُونَ فِي الْعُقُولِ مِثْلَ الذَّرَّةِ فِي السَّمَاوَاتِ، وَيُطَلَّبُ مِنْ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنَ الْعَمَلِ عَلَى قَدْرِ مَا أُعْطَاهُ مِنَ الْعَقْلِ وَلَيْسَ الْعَقْلُ بِاِكْتِسَابٍ إِنَّمَا هُوَ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

83- Akıl doğmuştur (sonradan var olmuştur).¹⁹³ Her insana Allâh'ın dilediği kadar akıl verilmiştir. İnsanların akılları göklerdeki zerre(lerin birbirinden farklı oluşu) gibi birbirlerinden farklıdır. Her insandan Allâh'ın ona verdiği akıl ölçüsünde amel istenir.¹⁹⁴ Akıl çalışmakla elde edilemez. O Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'nın bir lütfudur.¹⁹⁵

¹⁹³ İmâm Berbehârî, bu sözüyle aklın ezeli olduğunu iddia eden görüşü reddederek aklın da diğer eşya gibi yaratılmış olduğunu ifade etmek istemiştir. Zira el-Kurtubî'nin de ifade ettiği gibi felsefecilerden bazıları aklın kadim yani öncesiz olduğunu iddia etmişlerdir. Bu ise batıldır, çünkü Allâh'tan başka kadim yani öncesi olmayan bir varlık yoktur. (Bkz. el-Cami'u li Ahkam'il Kur'an, 1/370, el-Bakara 2/44. ayetin tefsiri; Türkçesi için bkz. İmâm Kurtubi, el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an, Buruç Yayınları: 2/58-59.)

¹⁹⁴ Bundan dolayıdır ki insanlar, ancak akıl sahibi oldukları zaman mükellef sayılmıştır. Ali *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ الْقَلَمَ رُفِعَ عَنْ ثَلَاثَةٍ: عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يُفِيقَ ، وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يُدْرِكَ، وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ

"Bilmez misin ki kalem (dinen sorumlu tutulmak), üç kişiden kaldırılmıştır: Akli dengesi yerine gelinceye kadar deliden, akıl-baliğ oluncaya kadar çocuktan, (uykusundan) uyanıncaya kadar uyuyan kimseden." (Buhârî, Hadis no: 5269'un bir öncesinde ta'lik yoluyla yani senedsiz olarak nakletmiştir. Ebû Dâvûd, Hadis no: 4402; Tirmizî, Hadis no: 1423'te senediyle merfu olarak nakletmişlerdir. Tirmizî'nin ilgili yerde ifade ettiği gibi benzeri Aişe *radiyallâhu anha* kanalıyla da nakledilmiştir.)

İbnu Teymiyye'nin öğrencisi Şihabuddin ed-Dimeşkî tarafından; Teymiyye ailesinin yani Şeyh'ul İslam Ahmed İbnu Teymiyye'nin, babası Abdulhalim İbnu Teymiyye'nin ve dedesi Mecduddin İbnu Teymiyye'nin görüşlerinden derlenen "el-Musvedde" adlı eserde şöyle denilmektedir:

"(Mecduddin İbnu Teymiyye diyor ki) Ashabımız der ki; Bir aklın başka bir akıldan daha kâmil ve daha üstün olması mümkündür. Bunu Ebû Muhammed el-Berbehârî, Ebû'l Hasan et-Temimî ve Kadı (Ebû Ya'la) söylemiştir. Şeyhimiz (İbnu Teymiyye) dedi ki: Ebû Muhammed (el-Berbehârî) Şerh'us Sünne'de dedi ki: "Akıl doğmuştur (sonradan var olmuştur). Her insana Allâh'ın dilediği kadar akıl verilmiştir. İnsanların akılları göklerdeki zerre(lerin birbirinden farklı oluşu) gibi birbirlerinden farklıdır. Her insandan Allâh'ın ona verdiği akıl ölçüsünde amel istenir." Şeyhimizin babası (Abdulhalim ibnu Abdisselam) dedi ki: Ebû'l Hattâb ve İbnu Akil ise bir aklın diğerinden üstün olmasının caiz olmaması görüşüne yöneldiler. Bu ise -Kadı (Ebû Ya'la)'nın naklettiğine binaen- Mu'tezile'nin ve Eşarilerin mezhebidir. Eşariler der ki: İnsanların, "filanın akli falanınkinden üstündür" şeklindeki sözlerine gelince bu sadece tecrübelerle alakalıdır, çünkü tecrübeler akıl olarak adlandırılabilir. Bu (Eşarilerin iddia ettiği bu görüş) ise fasid yani geçersizdir. Bu ikinci görüşü Kadı (Ebû Ya'la) Eşari ve Mu'tezile kelamcılarından nakletmiş, daha önce de İbn'ul Bakillanî'den nakletmiştir." (el-Musvedde fi Usul'il Fıkıh, 560)

Görüldüğü üzere İmâm Berbehârî, insanların akıl bakımından eşit olduğunu ileri süren bir kısım bidat ehline reddiyede bulunmaktadır. Burada zikredilenin aksine Hanbeli fakih Ebû'l Hattâb el-Kelvezanî (v. 510H), insanların akıl bakımından birbirlerine üstün olabileceklerini

savunmuş ve bir kısmı zayıf olan bazı delillerle muhaliflerin görüşünü çürütmeye çalışmıştır. (el-Kelvezanî, et-Temhîd fî Usul'il Fikh, sf. 52-57) Onun getirdiği delillerden en açık olanı, İbnu Ömer *radiyallâhu anhu-ma*'dan nakledilen, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in kadınlara yönelik şu hitabıdır:

وَمَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتٍ عَقْلٍ وَدِينٍ أَغْلَبَ لِيْذِي لُبٍّ مِنْكُمْ

“Ben, akı ve dini eksik olup da sizden daha çok akıl sahiplerine galip geleni görmedim!” (Muslim, Hadis no: 79)

Böylece insanların akıl bakımından eşit olmadığı beyan edilmiştir. Vallâhu a'lem.

¹⁹⁵ Hanbeli fakih ve usulcû Kadı Ebû Ya'la Berbehârî'nin sözünün bu son kısmını naklettikten sonra İmâm Ahmed'e nisbet edilen “Akıl doğuştandır” sözünü nakletmiş ve şöyle demiştir:

“Akıl doğuştandır, sözü onu işin bidayetinde Allâh yaratmıştır, o kulun kendi çabasıyla kazanmış olduğu bir şey değildir, manasındadır. Bu ise bazı felsefecilerden nakledilen akıl sonradan kazanılan bir şeydir, şeklindeki görüşe muhaliftir.” (Ebû Ya'la, el-Udde fî Usul'il Fikh, 1/85-86 ve ondan naklen İbnu Teymiyye, el-Musvedde, sf. 556)

Allâh Bazı Kullarını Diğerlerinden Daha Fazla Nimetlendirir ve Bunu Tam bir Adalet ile Yapar

وَاعْلَمَنَّ أَنَّ اللَّهَ فَضَّلَ الْعِبَادَ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الدِّينِ وَالْدُنْيَا عَدْلًا مِنْهُ، لَا يُقَالُ: جَارٌ وَلَا حَابِي، فَمَنْ قَالَ: إِنَّ فَضْلَ اللَّهِ عَلَى الْمُؤْمِنِ وَالْكَافِرِ سَوَاءٌ فَهُوَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ، بَلْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ، وَالطَّائِعَ عَلَى الْعَاصِي، وَالْمَغْصُومَ عَلَى الْمَخْذُولِ، عَدْلٌ مِنْهُ، هُوَ فَضْلُهُ يُغْطِي مَنْ يَشَاءُ وَيَمْنَعُ مَنْ يَشَاءُ.

84- Bil ki Allâh kendisinden bir adalet olarak kulları din ve dünya hususunda birbirlerine üstün kalmıştır. O'nun hakkında "zulmetti, ihsanda bulunmadı" denemez. Kim "Allâh'ın mümin ve kâfir üzerindeki fazlı eşittir" derse işte o bidat ehlidir. Bilakis Allâh müminleri kâfirlere, itaat edeni karşı gelene, (günahlardan) korunmuş olanı terk edilmişe üstün kalmıştır. Bu O'nun adaletidir. Yine bu O'nun fazlıdır. Onu dilediğine verir, dilediğinden esirger.¹⁹⁶

¹⁹⁶ İmâm Berbehârî'nin zikretmiş olduğu bu mesele, bir önceki madde de geçen kulların akıl hususunda Allâh'ın fazlıyla birbirlerine üstün kılınması ile irtibatlı olduğu gibi, kader konusuyla da alakalıdır ve burada Mu'tezile ve diğer kader inkârcısı (Kaderi) fırkalara reddiye söz konusudur. Zira onlar kulların hayır ve şer fiillerini Allâh'ın yaratmadığını iddia ederler ve de dolayısıyla Allâh'ın kullarına hidayet etmesinin kalplerinde hidayeti yaratması değil, ancak onlara doğru yolu göstermekten ibaret olduğunu ileri sürerler ki buna göre Allâh'ın hidayet nimeti mümin kâfir herkes için eşit olmaktadır. Bu hususta Tahavi Akidesi Şerhi'nde şu açıklamalar yapılmaktadır:

(İmâm Tahavi diyor ki) "O'ndan bir lutuf olmak üzere dilediğine hidayet verir, dilediğini korur ve afiyet verir. Adaletinin bir tecellisi olarak da dilediğini saptırır, yardımsız bırakır ve belâlara maruz kılar."

Şerh: Bu ifadeler Mu'tezile'nin Allâh'ın kulların daha çok menfaatine (aslah) olanı yapmasının vacib olduğu şeklindeki kanaatlerini reddetmektedir. Bu da hidayete iletmek ve saptırmak meselesi diye bilinir.

Mu'tezile der ki: Allâh'tan hidayetin anlamı, doğru yolu açıklaması demektir. Saptırmanın anlamı ise kula sapık (dall) adını vermek yahut ta Yüce Allâh'ın kul hakkında kulun kendi nefsinde sapıklığı yaratması esnasında dalâlet ile hüküm vermesidir. Bu açıklamanın temeli ise kulların fiilleri, onlar tarafından yaratılır, şeklindeki bozuk kanaatleridir.

Bizim söylediğimizin delili de yüce Allâh'ın şu buyruğudur:

"Muhakkak ki sen sevdiğini hidayete erdiremezsin, fakat Allâh dilediğine hidayet verir." (el-Kasas, 28/56)

Şayet hidayet, yolu açıklamaktan ibaret olsaydı, Peygamberin hidayete erdirememesini söz konusu etmek doğru olmazdı. Çünkü Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* sevne de, sevmeyene de yolu açık açık göstermiş bulunmaktadır. Bir başka yerde Yüce Allâh şöyle buyurmaktadır:

"Eğer Biz dileysek her nefse elbette hidayetini verirdik." (es-Secde 32/13);

"İşte Allâh kimi dilerse böylece saptırır, kimi de dilerse hidayete kavuşturur." (el-Müddessir 74/31)

Şayet hidayet her kişi hakkında genel bir mahiyette bulunan Allâh'ın beyanı demek olsaydı, bunun Allâh'ın meşiet-i kaydı ile birlikte söz konusu edilmesi doğru olmazdı. Nitekim Yüce Allâh'ın şu buyrukları da böyledir:

"Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı ben de (Cehennemde) hazır edilenlerden olurum." (es-Saffat 37/57);

"Allâh dilediğini saptırır, dilediğini de dosdoğru yol üzerinde tutar." (el-En'âm 6/39)

(İmâm Tahavi diyor ki) "Hepsi de O'nun lutfu ve adaleti arasında meşiet-i çerçevesinde gider, gelirler."

Şerh: Onların hali Yüce Allâh'ın şu buyruğunda dile getirdiği gibidir:

"Sizi yaratan O'dur. Artık kiminiz kâfir oluyor, kiminiz de mümin oluyor." (et-Teğabun 64/2)

Yüce Allâh kimi imana iletir ve hidayet verirse bu, O'nun lutfuyıdır. Bundan dolayı hamd yalnız O'nadır. Kimi de saptırırsa bu da O'nun adaleti iledir. Hamd yalnız O'nundur." (İbnu Ebi'l İzz el-Hanefi, Şerhu'l Akide'tit Tahaviyye, 1/138, Thk: Arnavut; Türkçesi için bkz: İbnu Ebi'l İzz el-Hanefi, el-Akide'tut Tahaviyye ve Şerhi, sf. 79-80, Guraba Yay.)

Bütün Müslümanlara Karşı Samimi Nasihatte Bulunmak Gerekir

وَلَا يَجِلُّ أَنْ تَكْتُمَ النَّصِيحَةَ لِلْمُسْلِمِينَ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، بَرَّهُمْ
وَفَاجِرَهُمْ فِي أَمْرِ الدِّينِ، فَمَنْ كَتَمَ فَقَدْ غَشَّ الْمُسْلِمِينَ، وَمَنْ غَشَّ
الْمُسْلِمِينَ فَقَدْ غَشَّ الدِّينَ، وَمَنْ غَشَّ الدِّينَ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالْمُؤْمِنِينَ.

85- İyi olsun facir olsun Müslümanlardan herhangi birine din hususunda nasihati/samimi davranmayı esirgemen helal değildir.¹⁹⁷ Kim nasihati/samimi davranmayı esirgerse Müslümanlara karşı hilekârlık yapmış olur. Kim Müslümanlara karşı hilekârlık yaparsa dine karşı hilekârlık yapmış olur. Kim dine karşı hilekârlık yaparsa Allâh'a, Rasûlü'ne ve müminlere hıyânet etmiş olur.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Cerîr bin Abdillâh *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

«بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ
الزَّكَاةِ، وَالنَّصِيحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ.»

"Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e; namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek ve her Müslümana nasihatçi olmak üzere beyat ettim." (Buhârî, Hadis no: 57; Muslim, Hadis no: 56)

Temim ed-Darî *radiyallâhu anh*'tan rivayet olunduğuna göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَلَدِّينُ النَّصِيحَةُ. قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَيِّمَةٍ
الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ.»

"Din nasihattır! Biz: Kimin için nasihattır? dedik. Rasûlullâh

sallallâhu aleyhi ve sellem: Allâh'a, Kitâbî'na, Rasûlü'ne, müminlerin yöneticilerine ve tüm müslümanlara (nasihattır) buyurdu." (Muslim; Hadis no: 55)

"Nasihat", Arap dilinin en kapsamlı kelimelerinden biridir. Bazı dil bilimciler, Arapça'da nasihat ile felah kelimeleri kadar dünya ve ahiret hayırlarını bünyesinde toplayan kelime olmadığını söylerler. Arap dilinde nasihat halislik, temizlik ve samimilik ifade eder. Nasihat sözünün manalarından biri hayır dilemektir ve bu hayır samimi ve halis olmalıdır. Aynı zamanda, öğüt vermek, iyi ve hayırlı işlere davet, kötü ve şer olan şeylerden nehyetmek, bir işi sadece Allâh rızası için yapmak manalarında da kullanılır. Netice itibariyle nasihat; ihlas, samimiyet, sadakat ve itaat manalarını içermektedir. Bu açıdan nasihat, aldatmanın ve hilekârlığın zıttıdır. Bundan dolayı İmâm Berbehârî *rahimehullâh*, Müslümanlara karşı nasihati yani samimi davranmayı ve bundan kaynaklanan öğüt vermeyi terkeden kimsenin onlara karşı hilekâr, ikiyüzlü davranmış olacağını ifade etmiştir. Geniş açıklama için ilgili hadislerin şerhlerine bakılabilir. (Misal olarak bkz. İbnu Hacer el-Askalanî, *Feth'ul Bari* 1/137-138; Türkçesi için bkz. İbnu Hacer el-Askalani, *Muhtasar Feth'ul Bari* 1/182-184, Polen Yay.)

Bu zikredilen nasihat yani samimiyet ilkesi, dinin temel esaslarından olduğu gibi Ehli Sünnet'in de temel kaidelerinden birisidir. Yöneticisiyle yönetileniyle Müslümanların her ferdine karşı dürüstlük ilkesi, Rafizi Şia'nın kendilerinden olmayan Müslümanlara karşı "takiyye" adı altında uyguladığı ikiyüzlü siyasetin reddini içerdiği gibi; Harici, Mu'tezilî vb. diğer bidat fırkalarının da bilhassa Müslüman yöneticileri devirmek için kurdukları çeşitli plan ve tuzakların da gayrı İslamiliğini ortaya koymaktadır. Vallâhu a'lem.

¹⁹⁸ Ebû Hureyre *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا، وَمَنْ غَشَّائَنَا فَلَيْسَ مِنَّا.»

"Bize karşı silah taşıyan, bizden değildir. Bizi aldatan da bizden değildir." (Muslim, Hadis no: 101)

Allâh Subhânehu, İşitir, Görür ve Bilir

وَاللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى سَمِيعٌ بَصِيرٌ، سَمِيعٌ عَلِيمٌ، يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ، قَدْ عَلِمَ أَنَّ الْخَلْقَ يَفْصُونَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَهُمْ، عِلْمُهُ نَافِذٌ فِيهِمْ، فَلَمْ يَمْنَعْهُ عِلْمُهُ فِيهِمْ أَنْ هَدَاهُمْ لِلْإِسْلَامِ، وَمَنْ بِهِ عَلَيْهِمْ كَرَمًا وَجُودًا وَتَفَضُّلاً فَلَهُ الْحَمْدُ.

86- Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* Semî'dir (İşiten'dir) ve Basîr'dir (Gören'dir).¹⁹⁹ Semî'dir ve Alîm'dir (Bilen'dir).²⁰⁰ İki eli de açıktır.²⁰¹ Daha mahlûkatı yaratmadan onların kendisine isyân edeceğini bilmiştir. Onlar hakkındaki bu ilmi(nin gerektirdikleri) uygulanmıştır.²⁰² O'nun onlar hakkındaki ilmi onları İslam'a hidayet etmesine ve kereminin, cömertliğinin ve lütfkârlığının bir eseri olarak İslam ile onlara ihsanda bulunmasına engel olmamıştır. Bundan dolayı O'na hamd olsun.²⁰³

¹⁹⁹ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyuruyor:

﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾

"Şüphesiz, Allâh Semî'dir (İşiten'dir), Basîr'dir (Gören'dir)" (el-Hacc 22/75)

²⁰⁰ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyuruyor:

﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

"Şüphesiz, Allâh Semî'dir ve Alîm'dir (Bilen'dir)." (el-Bakara 2/181)

²⁰¹ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyuruyor:

﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ﴾

"Bilakis O'nun iki eli de açıktır, dilediği gibi infak eder." (el-Maide 5/64)

²⁰² Yani Allâhu *Teâlâ*'nın ezeli ilminde mahlûkatı hakkında ne takdir edilmişse ancak o vaki olmuştur.

²⁰³ Allâhu *Teâlâ*'nın gelecekte olacak hadiselerle alakalı ilm-i sabıkı yani bütûn her şeyi önceden bilmesi hakkında 57. maddenin dipnotunda bilgi verilmişti. Hidayetin, O'nun katından bir lütuf olması hakkında ise Allâh *Subhânehu* şöyle buyurmaktadır:

﴿بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

"Eğer doğru kimselerseniz bilirsiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allâh size lütufta bulunmuştur." (el-Hucurat 49/17)

Kişi Öldüğünde Üç Şeyden Biri İle Müjdelenir

وَاعْلَمُ أَنَّ الْبِشَارَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ ثَلَاثُ بَشَارَاتٍ؛
 أ- يُقَالُ: أَبْشِرْ يَا حَبِيبَ اللَّهِ بِرِضَى اللَّهِ وَالْجَنَّةِ،
 ب- وَيُقَالُ: أَبْشِرْ يَا عَدُوَّ اللَّهِ بِغَضَبِ اللَّهِ وَالنَّارِ،
 ج- وَيُقَالُ: أَبْشِرْ يَا عَبْدَ اللَّهِ بِالْجَنَّةِ بَعْدَ الْإِنْتِقَامِ
 هَذَا قَوْلُ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا.

87- Bil ki ölüm esnâsında üç şekilde müjde verilir:

a- "Ey Allâh'ın sevgilisi, Allâh'ın rızası ve Cennetle müjdelen!" denir.

b- "Ey Allâh'ın düşmanı, Allâh'ın gazabı ve Cehennemle müjdelen!" denir.

c- "Ey Allâh'ın kulu, intikamdan sonra²⁰⁴ Cennetle müjdelen!" denir.

Bu İbnu Abbâs *radiyallâhu anhumâ*'nın sözüdür.²⁰⁵

²⁰⁴ Diğer bir nüshada ise "intikam" sözü yerine "İslam" yazılıdır. Buna göre ise mana şöyle olur: "Ey Allâh'ın kulu, müjdeler olsun sana İslamdan sonra Cennet!" Yani İslam'ına mükâfat olarak manasındadır. Ancak sözün siyakına göre "intikam" kelimesi daha isabetlidir.

Burada "intikam" teriminin manası kişinin günahlarına göre Cehennemde azap çektikten sonra Cennete dâhil olmasıdır. Bu ifade; Hariciler, Mu'tezile ve benzerlerinden, Kible ehlinde büyük günah işleyen kimse-lerin, tevbe etmeden öldükleri takdirde ebedi Cehennemde kalacaklarını ve asla Cennete gidemeyeceklerini iddia eden fırkaların bu görüşüne reddiye ihtiva etmektedir. Günümüzde hadis inkârcısı bazı gruplar da bunu ileri sürmekte ve Cehenneme giren hiç kimsenin çıkamayacağını iddia etmektedirler. Mürcie'nin aşırılarına göre ise Tevhid Ehli hiç kimse ateşe

girmeyecektir ve dolayısıyla bütün müminler -günahkâr da olsalar- azap görmeden Cennete gideceklerdir. Yani, Ehli Sünnet'in dışındaki bidat fırkalarının büyük çoğunluğuna göre insanlar ancak halis Cehennemlikler ve halis Cennetlikler olmak üzere iki sınıftır. Bidat ehlinin çoğu Cehennemde azap gördükten sonra Cennete gidecek olan mümin sınıfını kabul etmezler. Ehli Sünnet'in nezdinde ise akıbetlerine göre insanlar üç sınıftır:

Birincisi: Ateşin ehli olan ve oradan çıkamayacak olan kâfirler.

İkincisi: Cennet ehli olan salih müminler.

Üçüncüsü: Cehennemde azap gördükten sonra Cennete girecek olan müminler.

Böylece kâfirler, halis müminler ve günahkâr müminler olmak üzere üç sınıf söz konusu olmaktadır. Bu hususta ayrıca 20. madde ve açıklamasına da müracaat edilebilir.

☞ Bu kavli İbnu Abbâs'a senediyle nisbet eden bir kaynağa rastlayamadım. Bununla beraber ölüm esnasında kişiye durumuna göre Cennete ya da Cehenneme gideceğinin haber verildiğini ifade eden birçok Kitâb ve Sünnet nassı mevcuttur. Buna delalet eden kabir azabıyla ilgili hadis yukarıda geçmişti. Aişe *radiyallâhu anha* Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'e "Hiç birimiz ölümden haz etmiyor" dediğinde Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَيْسَ كَذَلِكَ، وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا بُشِّرَ بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَرِضْوَانِهِ وَجَنَّتِهِ، أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ، فَأَحَبُّ اللَّهِ لِقَاءَهُ، وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وَسَخَطِهِ، كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ، وَكَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ.»

"Öyle değil! Lakin mümin Allâh'ın rahmeti, rızası ve Cenneti ile müjdelendiğinde Allâh'a kavuşmayı arzular, Allâh da ona kavuşmayı arzular. Kâfir ise Allâh'ın azabı ve öfkesiyle müjdelendiğinde Allâh'a kavuşmaktan hoşlanmaz, Allâh da ona kavuşmaktan hoşlanmaz." (Muslim, Hadis no: 2684)

Taberanî, zaaf içeren bir senedle rivayet ettiği hadiste, bunu Aişe *radiyallâhu anha*'nın sözü olarak nakletmiştir. Bu rivayette söz konusu müjdenin "ölüm esnasında" olduğu ifade edilmiştir. (Taberanî, el-Mu'cem'ul Evsat, no: 624) Vallâhu a'lem.

Ruyetullâh Hakkında Bazı Tafsilatlar

وَأَعْلَمُ أَنَّ أَوَّلَ مَنْ يَنْظُرُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فِي الْجَنَّةِ الْأَصْرَاءُ ثُمَّ الرِّجَالُ ثُمَّ
النِّسَاءُ بِأَعْيُنٍ رُؤُوسِهِمْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - :

«سَتَرُونَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرُونَ الْقَمَرَ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَا تُضَامُونَ فِي
رُؤْيَيْهِ.»

وَالْإِيمَانُ بِهَذَا وَاجِبٌ وَإِنْكَارُهُ كُفْرٌ.

88- Bil ki Allâh *Teâlâ*'ya Cennette ilk bakacak olanlar körlerdir.²⁰⁶ Sonra erkekler, sonra da kadınlar gelir.²⁰⁷ Baş gözleriyle bakacaklardır.²⁰⁸ Nitekim Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Rabbinizi, dolunay gecesi ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz. O’nu görmek için birbirinizi itip kakmayacaksınız.”²⁰⁹

Buna iman etmek vacib, bunu inkâr etmek küfürdür.²¹⁰

²⁰⁶ Bunu Deylemî, Semure bin Cundub *radiyallâhu anh*'tan merfu yani

Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sözü olarak rivayet etmiştir, ancak herhangi bir isnad zikretmemiştir. (Deylemî, Musned'ul Firdevs, 1/25) Bu görüş, el-Hasen el-Basrî'den kendi sözü olarak isnadıyla rivayet edilmiştir. (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunneti ve'l Cemaa, 2/578, no: 924'te 'Allâh'ı ilk görecek olanlar körlerdir' baş başlığı altında; ayrıca Hatib el-Bağdadî, el-Muttefek ve'l Mufterak, no: 1530'da rivayet etmiştir.) Eğer bu rivayet el-Hasen'den sabitse onun gaybi bir konuda kendisine ulaşan bir bilgi olmaksızın konuşması pek

ihtimal dâhilinde değildir. Sahabilerden işitmiş olduğu bir hadis sebebiyle bunları söylemiş olabilir, Allâhu a'lem.

²⁰⁷ Allâhu *Teâlâ*'ya Cennette önce erkeklerin sonra kadınların baka-
cağına dair bir hadis ya da esere vakıf olamadım. Bu, dünyada erkeklerin
kadınlara birçok sahada üstün olduğuna dair çeşitli delillere kıyasla
söylenmiş bir söz olabilir. Vallâhu a'lem.

²⁰⁸ Ru'yetullah'ın (Allâh'ı görmenin) baş gözüyle olması hususunda
16. maddenin dipnotuna bakınız.

²⁰⁹ Hadisi, birebir Şeyh'in zikrettiği lafızlarla Tirmizî, Hadis no:
2554'te Ebû Hureyre radiyallâhu anh'tan rivayet etmiş ve hadisin
"hasen garib" olduğunu söylemiştir. Konuyla alakalı benzer rivayetler
için 16. maddenin dipnotuna bakınız.

²¹⁰ Zira Allâhu *Teâlâ*'nın ahirette görüleceğini inkâr eden kimse, ko-
nuyla alakalı açık hadisleri yalanlamış olur. Bununla birlikte ru'yetullah
meselesi bazı kimselere kapalı kaldığından dolayı Tevhid gibi zahir
meselelerin aksine hafî/kapalı meseleler arasında değerlendirilmiş ve
bunu reddeden Mu'tezile gibi bidat fırkalarına mensup herkes -ta ki
meseleyle ilgili hüccetleri açıkça yalanlayana kadar- tekfir edilmemiştir.
Nitekim nakledildiğine göre sahabe -Allâh hepsinden razı olsun-
ru'yetullah mevzusundan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* kendi-
lerine bildirinceye kadar habersizdiler ve gelip Rasûlullâh *sallallâhu*
aleyhi ve sellem'e:

«يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

"Ey Allâh'ın Rasûlü! Bizler Kıyamet Günü Rabbimizi görecek miyiz"
(Buhârî, Hadis no: 7437) şeklinde sormuşlar ve Rasûlullâh *sallallâhu*
aleyhi ve sellem de meseleyi onlara izah etmişti. İbnu Teymiyye bu ve
benzeri naslara dayanarak bu tarz konularda sapan herkesin muayyen
olarak tekfir edilemeyeceğini ifade etmiştir. (Mecmu'ul Fetava, 35/164-
165) Vallâhu a'lem.

Her Tür Bidat ve Zındıklık Kelam ve Cedelden Kaynaklanmıştır

وَاعْلَم - رَحِمَكَ اللَّهُ - أَنَّهُ مَا كَانَتْ زَنْدَقَةٌ قَطُّ، وَلَا كُفْرٌ وَلَا شَكٌّ وَلَا
بِدْعَةٌ وَلَا ضَلَالَةٌ وَلَا حَيْرَةٌ فِي الدِّينِ إِلَّا مِنَ الْكَلَامِ وَأَصْحَابِ الْكَلَامِ
وَالْجِدَالِ وَالْمِرَاءِ وَالْخُصُومَةِ، وَالْعَجَبُ كَيْفَ يَجْتَرِئُ الرَّجُلُ عَلَى الْمِرَاءِ
وَالْخُصُومَةِ وَالْجِدَالِ، وَاللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ:

﴿مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ [غافر: 4]

فَعَلَيْكَ بِالتَّسْلِيمِ وَالرَّضَى بِالْآثَارِ وَأَهْلِ الْآثَارِ، وَالْكَفِّ وَالسُّكُوتِ.

89- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- dinde meydana gelen her zındıklık, her küfür, her şüphe, her bidat, her dalâlet ve her şaşkınlık mutlaka kelimadan; kelimla, cidâlle, tartışmayla ve husumetle uğraşanlardan kaynaklanmıştır.²¹¹ Allâhu Teâlâ

"Allâh'ın ayetleri hakkında inkâr edenlerden başkası tartışmaz" (Ğâfir 40/4)

buyurduğu hâlde bir kimse nasıl tartışmaya, husumete ve cidâle cüret edebilmektedir, hayret doğrusu! Şu hâlde sana düşen eserlere (rivayetlere) ve Asar Ehli'ne (Hadis Ehli'ne) teslimiyet ve rıza göstermen, (gerekli olmayan konularda) konuşmaman ve susmandır.

²¹¹ Yerilmiş kelam ilmi hakkındaki açıklamalar 12. maddenin dipnotunda geçmişti, oraya müracaat ediniz.

Allâh, Cezayı Hakeden Kullarını Cehennem'in Yanında Değil, Cehennem'in İçinde Cezalandıracaktır

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ اللَّهَ - تَبَارَكَ وَتَعَالَى - يُعَذِّبُ الْخَلْقَ فِي النَّارِ فِي الْأَغْلَالِ
وَالْأَنْكَالِ وَالسَّلَاسِلِ، وَالنَّارُ فِي أَجْوَافِهِمْ وَفَوْقَهُمْ وَتَحْتَهُمْ، وَذَلِكَ أَنَّ
الْجَهَنَّمَ - مِنْهُمْ هِشَامُ الْفُوطِيُّ - قَالَ: إِنَّمَا يُعَذِّبُ اللَّهُ عِنْدَ النَّارِ، رَدًّا عَلَى
اللَّهِ وَعَلَى رَسُولِهِ.

90- Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'nın mahlûkata Cehennemde bo-
yunlara geçirilen demir halkalarla, bukağılarla ve zincirlerle azap
edeceğine iman etmek gerekir. Ateş onların içlerinde, üstlerinde
ve altlarında olacaktır.²¹² Hâlbuki aralarında Hişâm el-Fûtî'nin²¹³
de bulunduğu Cehmîler Allâh'ın ve Rasûlü'nün sözünü reddederek
"Allâh ateşin yanında azap edecektir" demişlerdir.²¹⁴

²¹² Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَ وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا﴾

"Doğrusu biz, kâfirler için zincirler; demir halkalar ve alevli bir
ateş hazırladık." (İnsan 76/4)

﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ نِيَابٌ مِنْ نَارٍ
يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ
خَدِيدٍ﴾

"Şu iki gurup, Rabbleri hakkında çekişen iki hasımdır: İmdi, inkâr

edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir! Bununla, karınlarının içindeki (organlar) ve derileri eritilecektir! Bir de onlar için demir kamçılar vardır!” (el-Hacc 22/19-21)

﴿لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُوا﴾

“Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da (öyle) tabakalar vardır. İşte Allâh kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım, Ben'den sakının.” (ez-Zümer 39/16)

²¹³ Ebû Abdillâh Hişam İbnu Amr el-Futî (v. 228H), Mu'tezile önderlerinden ve davetçilerindendir. Mu'tezile içerisinde onun ekolüne Hişamîyye denmiştir. (Hakkında geniş bilgi için bkz. Bağdadî, el-Fark Beyne'l Firak, 145-151; Türkçesi için bkz. Abdulkahir el-Bağdadî, Mezhepler Arasındaki Farklar, sf. 116-120, TDV yay.)

²¹⁴ Zehebî, onun bu görüşünü “kâfir, ateşle değil ateşin içinde azab olunacaktır” şeklinde nakletmektedir. (Siyeru A'lam'in Nubelâ, 10/547)

Farz Namazlar Beş Vakittir

وَاعْلَمُ أَنَّ صَلَاةَ الْفَرِيضَةِ خَمْسُ صَلَوَاتٍ، لَا يُزَادُ فِيهَا وَلَا يُنْقُصُ فِي مَوَاقِيتِهَا، وَفِي السَّفَرِ رَكْعَتَانِ إِلَّا الْمَغْرِبُ، فَمَنْ قَالَ: أَكْثَرُ مِنْ خَمْسٍ، فَقَدْ ابْتَدَعَ، وَمَنْ قَالَ: أَقَلُّ مِنْ خَمْسٍ فَقَدْ ابْتَدَعَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ شَيْئًا مِنْهَا إِلَّا لِوَقْتِهَا، إِلَّا أَنْ يَكُونَ نِسْيَانٌ فَإِنَّهُ مَعْدُورٌ، يَأْتِي بِهَا إِذَا ذَكَرَهَا، أَوْ يَكُونَ مُسَافِرًا فَيَجْمَعُ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ إِنْ شَاءَ.

91- Bil ki farz namazlar beştir. Onlara ne bir ekleme yapılır ne de vakitleri azaltılır.²¹⁵ Namazlar seferde akşam namazı dışında iki rekâttır.²¹⁶ Kim namazların beşten fazla olduğunu söylerse bidat ortaya atmıştır. Yine kim namazların beşten az olduğunu söylerse bidat ortaya atmış olur.²¹⁷ Allâh bu namazlardan ancak vaktinde kılınanı kabul eder. Ancak kişinin unutmaması ya da seferde olması durumu başka... O zaman kişi mazurdur. Namazını hatırladığı zaman kılar.²¹⁸ Seferdeyken de isterse iki namazı cem eder.²¹⁹

²¹⁵ Buhârî'nin naklettiği hadiste şöyle gelmiştir:

«حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سَهْلٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ نَائِرِ الرَّأْسِ، يُسْمَعُ دَوِيُّ صَوْتِهِ وَلَا يُفْقَهُ مَا يَقُولُ، حَتَّى دَنَا، فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ. فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ تَطُوعَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَصِيَامُ رَمَضَانَ. قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ تَطُوعَ. قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرِّكَاعَةَ، قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ

تَطَوُّعٌ. قَالَ: فَأَذْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ.

“İsmail bize tahdîs etti ve dedi ki: Bana Malik bin Enes, amcası Ebû Süheyl bin Malik’ten, o da babasından (Malik bin Ebî Âmir’dan) tahdîs etti ki, o, Talha bin Ubeydillâh *radiyallâhu anh’ı* şöyle derken işitmiştir: Necidlilerden saç başı dağınık bir adam Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e geldi. Sesinin mırıltısı duyuluyor, ancak ne dediği anlaşılmıyordu. Yaklaştı nihayet bir de baktık ki İslam hakkında soru soruyor. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: Bir gün ve gecede beş vakit namaz. Adam: Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan namaz var mıdır? diye sordu. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Hayır. Ancak dilerseñ nafîle olarak yaparsın, buyurdu. Daha sonra Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Ramazanda oruç tutmak buyurdu. Adam: Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan oruç var mıdır? diye sordu. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Hayır. Ancak dilerseñ nafîle olarak tutabilirsin, buyurdu. Daha sonra Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*, zekâtı bahsetti. Adam: Benim üzerime bunlar dışında gerekli olan zekât var mıdır? diye sordu. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Hayır. Ancak dilerseñ nafîle olarak verirsin, buyurdu. Adam: Vallâhi bunlardan ne fazla ne de eksik yaparım diyerek döndü ve gitti. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurdu: Doğru söylediyse kurtuldu.” (Buhârî, Hadis no: 46; Muslim, Hadis no: 11)

İbnu Hacer el-Askalanî, hadisın açıklamasında şöyle demektedir:

“(Burada) zikredilen İsmail bin Cafer’in rivayetine göre adam sorusunda şöyle demiştir: Allâh’ın namaz konusunda bana neyi farz kıldığını bana anlat. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Beş vakit namaz, buyurmuştur. Böylece cevabın soruya uygun olduğu anlaşılmış olmaktadır. İmâm Malik’in rivayetinin siyakından (geliş biçiminden); vitri, sabahın Sünnetini, kuşluk namazını, bayram namazını, akşamdan sonra kılman iki rekâtlık Sünneti vacib görenlerin aksine bir gün ve gecede beş vakit namaz dışında farz namaz bulunmadığı anlaşılır.” (Feth’ul Bari 1/107; Türkçesi için bkz. İbnu Hacer el-Askalani, Feth’ul Bari Muhtasarı, 1/140, Polen Yay.)

Buna göre vitir namazı vacib değil Sünnet'tir. Ibn'ul Munzir rahimehullâh (v. 319H) vitrin vacib olduğu görüşünü (Ebû Hanife) en-Nu'man'dan başka hiç kimsenin söylemediğini, ondan önce bu görüşte olan kimse olmadığı gibi, kendi arkadaşlarının da ona bu hususta muhalif olduklarını beyan etmektedir. (Ebû Bekir Ibn'ul Munzir, el-Evset, 5/167)

Aynı şekilde namazları özürsüz cem etmek de icma ile batıldır. Ibn'ul Kayyim rahimehullâh bu hususta bazı âlimlerden naklen şöyle demektedir:

"(Dediler ki) aynı şekilde Allâh Rasûlu *sallallâhu aleyhi ve sellem* de vakitleri müşterek olan namazları cem etmeyi; yolculuk veya hastalık veya cemi mübah kılan bir özürden dolayı meşru kılmıştır. İşte bu durumlarda özür sahibi kişi için namazı kendine has vaktinden bir sonraki vakte ertelemeye cevaz verilmektedir. Özür sahibi olandan başkası için ise bu (namazları birleştirmek) ittifakla caiz değildir hatta büyük günahlardandır. Ömer radiyallâhu anh'ın buyurduğu gibi: Özürsüz olarak iki namazı birleştirmek büyük günahlardandır." (es-Salatu ve Ahkamu Tarikiha, sf. 71; Türkçesi için bkz. Ibn Kayyim el-Cevziyye, Namaz ile İlgili Meseleler, sf. 89, Nesaim Yay.)

²¹⁶ Aişe radiyallâhu anha şöyle demiştir:

«فَرَضَ اللَّهُ الصَّلَاةَ حِينَ فَرَضَهَا، رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ.
فَأَقَرَّتْ صَلَاةَ السَّفَرِ، وَزِيدَ فِي صَلَاةِ الْحَضَرِ.»

"Allâh, namazı farz kıldığı zaman hizada (ikamet halinde) ve seferde ikişer rekât olarak farz kılmıştır. Seferdeki namaz olduğu gibi bırakıldı, hizada namaza ise ilave edildi." (Buhârî, Hadis no: 350; Muslim, Hadis no: 685)

Bu, seferde namazların kısaltılmayacağını iddia eden birtakım bidatçıların hilafıdır. Tafsilatı için yukarıda 46. maddenin dipnotuna bakılabilir.

²¹⁷ Geçmişte ve günümüzde beş vakit namaza ilave ya da eksiltme yapanlar iki kısımdır:

Birincisi; geçmişte birtakım sahte peygamberlerin veya bazı Harici fırkaların yaptığı gibi namaz vakitlerini azaltanlar, mesela namazın iki vakit

olduğunu iddia edenlerdir -ki günümüzde de birtakım Sünnet Inkârcılarından böyle görüşler ileri sürenler olmuştur-; İşte böyleleri İslam dininden zaruri olarak bilinen açık bir meseleyi inkâr ettikleri için tereddütsüz kâfirdirler. Eğer Şeyh *rahimehullâh*'ın kalamı bunlarla alakalı ise şüphesiz buradaki bidat, bidat-ı mükeffire yani kişiyi küfre sokan bir bidattır.

İkincisi yukarıda İbnu Hacer *rahimehullâh*'ın bahsettiği gibi vitir namazı vesair bazı nafile namazları farz veya vacib olarak görenler gibi, beş vakit namazı esas kabul etmekle beraber tevil ve içtihad yoluyla buna başka namazları da ilave edenler; ya da öğle ile ikindinin, akşam ile yatsının mazeretsiz olarak cem edilebileceğini savunan ve bu surette fiilen namazı üç vakte indirenler - ki Rafizi Şia'nın ve bazı Zahirîler'in içtihadı bu doğrultudadır-; bunlar da Sünnette olmayan veya bazı hadislerin yanlış yorumlanmasından kaynaklanan zayıf ve şazz bir görüşü savundukları için neticede bidat işlemişlerdir. Lakin bu bidat, mükeffir yani küfür olan bidat seviyesinde değildir. Hatta bu hususta kendilerine ulaşan delillerden dolayı bu şekilde içtihad eden âlimler sapıklıkla da itham edilmezler. Ancak bu, söz konusu görüşün Sünnete muhalif olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. İmâm Berbehârî'nin sözü, daha çok bu kesimlerle alakalı gözükmemektedir. Nitekim sözün devamında "Allâh bu namazlardan ancak vaktinde kılınanı kabul eder. Ancak kişinin unutmaması ya da seferde olması durumu başka... O zaman kişi mazurdur. Namazını hatırladığı zaman kılar. Seferdeyken de isterse iki namazı cem eder." demesi, bununla daha ziyade namazları yolculuk gibi mazeretler dışında özürsüz olarak cem ederek vakitleri dışına çıkaran kimseleri hedef aldığını göstermektedir.

²¹⁸ Enes bin Malik *radiyallâhu anh*'tan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ نَسِيَ صَلَاةً، أَوْ نَامَ عَنْهَا، فَكَفَّارَتُهَا أَنْ يُصَلِّيَهَا إِذَا ذَكَرَهَا.»

"Her kim, bir namazı unuttur veya uyku sebebiyle kılamazsa, onun keffareti hatırladığı zaman onu kılmasıdır." (Muslim, Hadis no: 684)

²¹⁹ Nitekim İbnu Abbâs ve Muaz bin Cebel *radiyallâhu anhum*, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Tebük Gazvesi'nde ümmetine kolaylık sağlamak için öğle ve ikindiye, akşam ve yatsıyı cem ettiğini haber vermişlerdir. (Muslim, Hadis no: 705-706)

Zekât Hakkında

وَالزَّكَاةُ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالنَّخْلِ وَالْحَبِّ وَالذُّوَابِ، عَلَى مَا قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنْ قَسَمَهَا فَجَائِزٌ، وَإِنْ أَعْطَاهَا الْإِمَامَ
فَجَائِزٌ.

92- Zekât; Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu üzere altından, gümüşten, ziraî ürünlerden, hubûbâttan ve hayvanlardan verilir. Kişi zekâtını kendi paylaştırıp dağıtırsa bu caizdir. İmâma verirse bu da caizdir.²²⁰

²²⁰ Yani zalim dahi olsa İslam devlet başkanına verilen zekât geçerlidir. Bu ise zalim Müslüman yöneticileri tekfir ederek onlara verilen zekâtın geçersiz olduğunu iddia eden Harici, Mu'tezilî veya Rafîzi akidedeki çeşitli fırkaların görüşüne muhaliftir.

İslam'ın Giriş Kapısı Şehâdet Kelimesidir

وَاعْلَمَ أَنَّ أَوَّلَ الْإِسْلَامِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ.

93- Bil ki İslam'ın başı Allâh'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna şehâdet etmektir.²²¹

²²¹ İbnu Ömer *radiyallâhu anhumâ*'dan gelen ve Cibril hadisi olarak meşhur olan hadiste Cebrazil *aleyhisselam* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e İslam hakkında sorduğunda, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* İslam'ın rûkûnlerini ona anlatmış ve bu rûkûnlerin ilki olarak şehâdeti zikredip şöyle buyurmuştur:

«الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ.»

“İslam, Allâh'tan başka -ibadete layık, hak- ilah olmadığına ve Muhammed'in Allâh'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmendir...” Bundan sonra da İslam'ın diğer şartlarını haber vermiştir. (Muslim, Hadis no: 8)

İbnu Abbâs *radiyallâhu anhumâ*'dan gelen hadiste ise Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Muaz bin Cebel'i, Yemen'e göndermeden önce şu tavsiyede bulunmuştur:

«إِنَّكَ تَقْدَمُ عَلَى قَوْمٍ أَهْلِ كِتَابٍ، فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبَادَةُ اللَّهِ، فَإِذَا عَرَفُوا اللَّهَ.»

“Sen, Kitap ehlinden olan bir kavme gidiyorsun. Onları ilk davet ettiğin şey, Allâh'a ibadet olsun. Allâh'ı tanıdıklarında...” Ardından

namaz, zekât gibi İslam'ın diğer rükünlerini anlatmasını emretmiştir. (Buhârî, Hadis no: 1458; Muslim, Hadis no: 19)

Tahavi Akidesi şarihi Ibnu Ebi'l İzz *rahimehullâh* bu tür delillere dayanarak şöyle demiştir:

"İşte bundan dolayı doğrusu şu ki: Mükellefin ilk yükümlülüğü Allâh'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmektir. Yerilmiş kelimcilerin görüşlerinde ifade edildiği gibi düşünmek yahut düşünmeye yönelmek ya da şüphe etmek değildir. Selef imâmlarının tümü kulun emrolunduğu ilk şeyin iki şehâdet (Allâh'ın birliğine ve Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğuna şahidlik etmek) olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir." (İbnu Ebi'l İzz, Şerh'ul Akidet'it Tahaviyye, 1/23, Thk: Arnavut; Türkçesi için bkz. İbnu Ebi'l İzz, el-Akidet'ut Tahaviyye ve Şerhi, sf. 29, Guraba Yay.)

Allâh Ne Buyurduysa Aynen Buyurduğu Gibidir

وَأَنْ مَا قَالَ اللَّهُ كَمَا قَالَ، وَلَا خُلْفَ لِمَا قَالَ، وَهُوَ عِنْدَ مَا قَالَ.

94- Yine bil ki Allâh ne buyurduysa buyurduğu gibidir. O'nun buyurduğunun aksi olmaz. O, dediği gibidir.²²²

²²² Allâh *Subhânehu* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا﴾

"İman edip salih amel işleyenleri -Allâh'tan gerçek bir vaad olmak üzere- altlarından ırmaklar akan, içinde ebediyyen kalacakları Cennetlere sokacağız. Allâh'tan daha doğru sözlü kim vardır?" (en-Nisa 4/122)

Böylece Allâh'ın vaadinden asla dönmeyeceği ve verdiği bütün vaadlerde doğru sözlü olduğu ifade edilmektedir. Şeyh'in zikrettiği bu esaslar; Kur'an ve Sünnet naslarının, lafızdan ilk okuyuşta anlaşıldığı şekliyle zahirî ve hakikî manaları üzere olmadığını; bilakis sembolik ve mecâzî anlatımlar içerdiğini iddia ederek ahiret ahvali, Cennet-Cehennem gibi birçok iman esaslarını inkâr eden Batiniler vesair filozofların görüşlerine muhaliftir. Bu dereceye varmasa bile -bilhassa Allâh'ın çoğu sıfatlarının hakikî değil mecâzî manada olduğunu ileri süren kelimcilerde olduğu gibi- İslam'a bağlı olduğunu iddia eden birçok fırkanın da buna benzer batıl görüşleri mevcuttur. Bu hususta geniş bilgi için İbnu Teymiyye *rahimehullâh*'ın "Hama Fetvası" adlı eserine ve İbnu Ebi'l İzz *rahimehullâh*'ın Tahavi Akidesine yazdığı şerhin en son kısmına bakılabilir.

Şeriatın Bütün Hükümlerine İman Vaciptir

وَالْإِيمَانُ بِالشَّرَائِعِ كُلِّهَا.

95- Şer'i hükümlerin tümüne iman etmek gerekir.²²³

²²³ Bunun aksi yönde hareket eden, mesela laikliği, din ve devlet işlerinin ayrılmasını savunanların ve benzerlerinin yaptığı gibi şeri'atın bazı hükümlerini kabul edip bazılarını reddedenler Allâhu Teâlâ'nın şu tehdidiyle muhataptırlar:

﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ﴾

“...Yoksa siz, Kitâb'ın bir kısmına iman edip, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden her kim böyle yaparsa cezası, dünyada rezillikten başka bir şey değildir. O, Kıyamet Günü'nde azabın en şiddetlisine çarptırılacaktır...” (el-Bakara 2/85)

Batıla Bulaşılmadığı Takdirde Alışveriş Helaldir

وَاعْلَمُوا أَنَّ الشِّرَاءَ وَالْبَيْعَ حَلَالٌ إِذَا مَا بِنَعَ فِي أَسْوَاقِ الْمُسْلِمِينَ عَلَى
حُكْمِ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَدْخُلَهُ تَغْرِيرٌ أَوْ ظُلْمٌ أَوْ جَوْرٌ أَوْ
خِلَافٌ لِلْقُرْآنِ أَوْ خِلَافٌ لِلْعِلْمِ.

96- Bil ki alışveriş, Müslümanların pazarlarında Kitâb'ın ve Sünnet'in hükmü üzere gerçekleştiği ve kendisine herhangi bir aldatma, zulüm, haksızlık, Kur'ân'a veya ilme aykırılık bulaşmadığı takdirde helaldir.²²⁴

²²⁴ Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾

"Allâh, alışverişi helal, ribayı (faizi) haram kıldı." (el-Bakara 2/275)

Şeyh *rahimehullâh*'ın bu hususa işaret etmesi, bilhassa onun dönemindeki bazı zahid ve sufi geçinen birtakım kimselerin şüphe ve haram karıştığı gerekçesiyle çarşı-pazardan, alışverişten uzak durmaları ve yine tevekküle aykırı olduğu gerekçesiyle çalışıp para kazanmaktan uzaklaşmaları gibi uygulamalarına reddiye amaçlı olması muhtemeldir. Lakin Şeyh'in de işaret ettiği gibi alışverişlerde riba (faiz) ve aldatma gibi şeri'ata muhalif unsurlar varsa o tür alışverişlerden uzak durulmalıdır. Vallâhu a'lem.

Korku ve Ümit Arasında Olmak

وَاعْلَمْ - رَحِمَكَ اللَّهُ - أَنَّهُ يَنْبَغِي لِلْعَبْدِ أَنْ تَصْحَبَهُ الشُّفَقَةُ أَبَدًا مَا صَحِبَ الدُّنْيَا؛ لِأَنَّهُ لَا يَذَرِي عَلَى مَا يَمُوتُ، وَمَا يُخْتَمُ لَهُ، وَعَلَى مَا يَلْقَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِنْ عَمِلَ كُلَّ عَمَلٍ مِنَ الْخَيْرِ، وَيَنْبَغِي لِلرَّجُلِ الْمُسْرِفِ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ لَا يَقْطَعَ رَجَاءَهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى عِنْدَ الْمَوْتِ، وَيُخَمِّنَ ظَنَّهُ بِاللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَيَخَافَ ذُنُوبَهُ، فَإِنْ رَحِمَهُ اللَّهُ فَبِفَضْلِهِ، وَإِنْ عَذَّبَهُ فَبِذَنْبِهِ.

97- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- kulun dünyada bulunduğu sürece endişe içerisinde olması gerekir. Çünkü o -her hayırlı ameli işlemiş olsa bile- ne üzere öleceğini, sonunun ne olacağını, Allâh'a ne hâl üzere kavuşacağını bilemez.²²⁵ Nefsine karşı haddi aşan kimsenin de ölüm anında Allâhu Teâlâ'dan ümidini kesmemesi, Allâh Tebâreke ve Teâlâ hakkında hüsnüzanda bulunması²²⁶, günahlarından dolayı da endişe etmesi gerekir.²²⁷ Eğer Allâh ona merhamet ederse bu O'nun fazlındandır. Ona azap ederse de günahından dolaydır.

²²⁵ Ebû Hureyre radiyallâhu anh'tan Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ الزَّمَنَ الطَّوِيلَ بِعَمَلٍ أَهْلِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ يُخْتَمُ لَهُ عَمَلُهُ بِعَمَلٍ أَهْلِ النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ الزَّمَنَ الطَّوِيلَ بِعَمَلٍ أَهْلِ النَّارِ، ثُمَّ يُخْتَمُ لَهُ عَمَلُهُ بِعَمَلٍ أَهْلِ الْجَنَّةِ.»

"Gerçekten bir kimse uzun zaman Cennetliklerin amelini işler, sonra ameli Cehennemliklerin ameliyle sona erdirilir. Bir kimse de uzun zaman Cehennemliklerin amelini işler. Sonra ameli Cennetliklerin ameliyle sona erdirilir." (Muslim, Hadis no: 2651)

Kişinin amellerine güvenmemesi gerektiği ve asıl önemli olan şeyin son nefeste insanın ne hâl üzere olması hakkında 43. maddenin açık-

lamasına da müracaat edilebilir.

²²⁶ Cabir radiyallâhu anh'tan şöyle demiştir:

Ben Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'i vefatından önce üç kez şöyle derken işittim:

«لَا يَمُوتُنْ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ بِاللَّهِ الظَّنَّ.»

"Sakin sizden biriniz Allâh'a hüsnü zanda bulunmadığı halde ölmesin." (Muslim, Hadis no: 2877)

²²⁷ Allâhu Teâlâ şöyle buyuruyor:

﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.﴾

"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allâh'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allâh bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, Gafûr'dur (bağışlayandır), Rahîm'dir (merhamet edendir)." (ez-Zümer 39/53)

Şeyh rahimehullâh burada kişinin korku ile ümit arasında bulunması gerektiği hususuna işaret etmektedir. Enes radiyallâhu anh'tan nakledildiğine göre Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem ölüm döşeginde olan bir gencin yanına girmiş ve ona "kendini nasıl hissediyorsun" diye sormuştu. Genç, "Ey Allâh'ın Rasûlü, bir yandan Allâh'tan ümit ediyorum, bir yandan da günahlarım hakkında korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

«لَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ عَبْدٍ فِي مِثْلِ هَذَا الْمَوْطِنِ، إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ مَا يَرْجُو،

وَأَمَنَهُ مِمَّا يَخَافُ.»

"Böylesi bir durumda, bu ikisi bir kulun kalbinde bir araya gelmeye görsün ki; Allâh ona umduğunu vermiş, korktuğundan da güvende kılmış olmasın!" (İbnu Mâce, Hadis no: 4261; Tirmizî, Hadis no: 983'te rivayet etmiştir. Tirmizî, hadisin garib olduğunu söylerken Ziya el-Makdisî, el-Muhtare, Hadis no: 1587'de hadisi naklederek sahih olduğunu ifade etmiştir.)

Allâhu *Tedâd*, Rasûlüne Kıyamet'e Kadar Olacak Şeyleri Bildirmiştir

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَطْلَعَ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَا
يَكُونُ فِي أُمَّتِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

98- Allâh *Tebâreke ve Tedâd*'nın Nebî'sine ümmeti içerisinde Kıyamet'e kadar meydana gelecek şeyleri bildirdiğine iman etmek gerekir.²²⁸

²²⁸ Huzeyfe *radiyallâhu anh*'tan şöyle demiştir:

«قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَقَامًا، مَا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ
فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ، إِلَّا حَدَّثَ بِهِ». حَفِظَهُ مَنْ حَفِظَهُ وَنَسِيَهُ
مَنْ نَسِيَهُ، قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابِي هَؤُلَاءِ، وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الْمُنْيُ قَدْ نَسِيَهُ
فَأَرَاهُ فَأَذْكُرُهُ، كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ، ثُمَّ إِذَا رَأَاهُ
عَرَفَهُ.»

"Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* aramızda öyle bir kalkış ile kalktı ki, o kalkışında Kıyamet'e kadar olacak şeylerden söyle-medik bir şey bırakmadı. Bunları belleyen belledi, unutan unuttu. Bunları benim şu arkadaşlarım bilir. Nasıl ki, bir adam birinden ayrıldığı vakit, onun yüzünü hatırlar, sonra gördüğünde onu ta-nırsa, bazen olur ben de bunlardan bir şey unutmuş olurum da, onu görünce hatırlarım." (Muslim, Hadis no: 2891)

Ümmetteki Bölünmenin Nasıl Başladığı Hakkında

وَاعْلَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «سَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً، وَهِيَ الْجَمَاعَةُ، قِيلَ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَا أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ وَأَصْحَابِي». وَهَكَذَا كَانَ الدِّينُ إِلَى خِلَافَةِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ الْجَمَاعَةُ كُلُّهَا وَهَكَذَا كَانَ فِي زَمَنِ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَلَمَّا قُتِلَ عُثْمَانُ جَاءَ الْإِخْتِلَافُ وَالْبِدْعُ، وَصَارَ النَّاسُ أَخْرَابًا وَصَارُوا فِرْقًا، فَمِنَ النَّاسِ مَنْ ثَبَتَ عَلَى الْحَقِّ عِنْدَ أَوَّلِ التَّغْيِيرِ، وَقَالَ بِهِ وَعَمِلَ بِهِ وَدَعَا النَّاسَ إِلَيْهِ، فَكَانَ الْأَمْرُ مُسْتَقِيمًا حَتَّى كَانَتْ الطَّبَقَةُ الرَّابِعَةُ فِي خِلَافَةِ بَنِي فُلَانٍ، انْقَلَبَ الزَّمَانُ وَتَغَيَّرَ النَّاسُ جِدًّا، وَفَشَتْ الْبِدْعُ، وَكَثُرَ الدُّعَاءُ إِلَى غَيْرِ سَبِيلِ الْحَقِّ وَالْجَمَاعَةِ، وَوَقَعَتِ الْمِخْنَةُ فِي شَيْءٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا أَصْحَابُهُ، وَدَعَاوُا إِلَى الْفُرْقَةِ وَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَنِ الْفُرْقَةِ، وَكَفَّرَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، وَكُلُّ دَاعٍ إِلَى رَأْيِهِ، وَإِلَى تَكْفِيرٍ مَنْ خَالَفَهُ فَضَلَّ الْجَهْلَالُ وَالرَّعَاعُ وَمَنْ لَا عِلْمَ لَهُ، وَأَطْمَعُوا النَّاسَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَخَوَّفُوهُمْ عِقَابَ الدُّنْيَا، فَاتَّبَعَهُمُ الْخَلْقُ عَلَى خَوْفٍ فِي دُنْيَاهُمْ وَرَغْبَةٍ فِي دُنْيَاهُمْ، فَصَارَتِ السُّنَّةُ وَأَهْلُهَا مَكْتُومِينَ، وَظَهَرَتِ الْبِدْعَةُ وَفَشَتْ، وَكَفَرُوا مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ مِنْ وُجُوهِ شَيْءٍ، وَوَضَعُوا الْقِيَّاسَ، فَحَمَلُوا قُدْرَةَ الرَّبِّ فِي آيَاتِهِ وَأَحْكَامِهِ وَأَمْرِهِ وَنَهْيِهِ عَلَى عُقُولِهِمْ وَأَرَائِهِمْ، فَمَا وَافَقَ عُقُولُهُمْ قَبْلُوهُ وَمَا لَمْ يُوَافِقْ عُقُولُهُمْ رَدُّوهُ، فَصَارَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا، وَالسُّنَّةُ غَرِيبَةً، وَأَهْلُ السُّنَّةِ غُرَبَاءَ فِي جَوْفِ دِيَارِهِمْ

99- Bil ki Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri hariç -ki o cemaattir- hepsi Cehennemdedir. Onlar kimdir, ey Allâh'ın Rasûlü?" diye sorulunca da "Benim ve ashabımın bugün üzere olduğumuz yol (üzere olanlardır)" diye cevap vermiştir.²²⁹

Ömer *radiyallâhu anh*'in hilafetine kadar din bu hâl üzereydi, Cemaat'ten ibâretti. Osman *radiyallâhu anh* döneminde de durum böyleydi. Ne zaman ki Osman *radiyallâhu anh* öldürüldü, o zaman ihtilaf ve bidatler ortaya çıktı. İnsanlar hiziplere ve fırkalara ayrıldılar. İnsanlardan bazıları daha bozulmanın başında hak üzere sebât etti, hakkı dile getirdi, hak ile amel etti ve insanları hakka davet etti.

Bundan sonra falanoğullarının hilafetinin dördüncü tabakasına kadar durum istikâmet üzere devam etti.²³⁰ Sonra zaman değişti. İnsanlar iyice bozuldu. Bidatler yayıldı. Hakkın ve cemaatin yolundan başka yollara çağranlar çoğaldı. Hakkında ne Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ne de ashabının konuşmadığı bir meseleden dolayı insanlar eziyetlere maruz kaldı.²³¹ İnsanları bölünmeye çağırdılar. Oysa Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* bölünmekten sakındırmıştı. İnsanlar birbirlerini tekfir ettiler. Herkes kendi görüşüne ve de kendisine muhâlif olanı tekfir etmeye çağırıyordu. Cahiller, ayaktakımı ve bilgisizler doğru yoldan saptı. İnsanları az bir dünyalıkla umutlandırıdılar. Onları dünyadaki işkenceyle korkuttular. Halk da dünyaları hakkında duydukları endişeden ve dünyaya rağbetlerinden dolayı onların peşinden gitti. Böylece Sünnet ve ehli gizlendi. Bidatler güçlendi ve yayıldı. İnsanlar bilmedikleri birçok yönden küfre girdiler. Kıyası ortaya attılar.²³² Rabb'in ayetlerindeki, hükümlerindeki, emirlerindeki ve nehiyelerindeki kudretini akıllarına ve şahsî görüşlerine göre yorumladılar. Akıllarına uyanı aldılar, akıllarına uymayanı reddettiler. Böylece İslam ve Sünnet garipleşti. Sünnet Ehli de kendi yurtlarının ortasında (öz yurtlarında) garip duruma geldiler.

²²⁹ Şeyh *rahimehullâh*, hadisin muhtelif rivayetlerini bir araya getirmiştir. Hadisi, Şeyh'in zikrettiğine benzer lafızlarla Tirmizî, Hadis no: 2641; İbnu Mâce, Hadis no: 3992'de Avf bin Malik *radiyallâhu anh*'tan rivayet etmişlerdir. Hadisin metni, 3. maddenin açıklamasında geçmiştir.

300 Şeyh *rahimehullâh*'in "Falanogulları" derken kasdı "Abbâsoğulları" olmalıdır. Şeyh'in bu ismi açıktan söylememesinin sebebi ise bellidir. Zira o, Abbâsilerin hâkim olduğu bir coğrafyada bulunuyordu ve hayatıyla alakalı bölümde de geçtiği üzere yer yer yöneticilerle de sorun yaşamıştı. Yöneticilerle daha fazla sorun yaşamamak için olsa gerek, bu ismi gizlemiştir. "Dördüncü tabaka" derken kasdı, daha ziyade ilk üç hayırlı nesil olan selef neslinden sonraki dördüncü nesil olmalıdır. Zira Şeyh'in sözün devamında bahsettiği Mihne olayları selef asrının sona erdiği kabul edilen hicri 220 tarihinden hemen kısa bir süre sonra vuku bulmuştu. Abbâsi halifelerinden el-Me'mun, Mu'tezile'den etkilenmiş ve bilhassa Halk'ul Kur'an adı verilen Kur'an'ın yaratılmış olup olmadığı konusuyla alakalı âlimleri imtihana çekmeye başlamıştır. Mihne yani işkence, imtihan adı verilen bu süreçte Kur'an'ın mahlûk olduğunu kabul etmeyen âlimler, çok büyük eziyet ve sıkıntılara maruz bırakılmıştır ki bunların arasında bilhassa İmâm Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* ön plana çıkmış ve zalimlere karşı takkiye yapmadan hakkı açıkça ortaya koymuştur. Mihne süreci Me'mun, Mutasım ve Vasık'ın hilafetleri süresince devam etmiş ve nihayet Mütevekkil'in halifeliği döneminde sona ermiştir. Lakin İmâm Berbehârî'nin de işaret ettiği gibi bu süreç sona erse de İslam ümmeti üzerinde kalıcı etkiler bırakmış ve bidatlar artık gün yüzüne çıkmış, Sünnet Ehli'nin toplum üzerindeki hâkimiyeti bu olaydan sonra git gide gerilemeye başlamış, nihayetinde Sünnete bağlı olanlar çoğunluktan azınlığa düşmüştür. Burada yaşanan şey -Şeyh'in de işaret ettiği- bugün bazı modernist kafalı ilahiyatçılar ve emsalinin "İslam düşüncesinin aklileşmesi süreci!" olarak vasfedip medhettikleri süreçtir ki bunun en büyük müsebbiblerinden bir tanesi Abbâsiler döneminde hızlanan tercüme faaliyetleriyle Yunan felsefe ve mantığının İslam dünyasına girmesidir. Böylece aklî ilimler adı altında felsefe yaygınlaşmış ve akıl, nakilden üstün tutulmaya başlanmıştır. Bütün bidatlerin temeli de bu şekilde atılmıştır. Vallâh'ul Mustean...

231 Yukarıdaki dipnotta açıklandığı üzere burada kastedilen şey Halk'ul Kur'an adı verilen Kur'an'ın mahlûk olduğu hususunda insanların imtihana çekildiği Mihne yani imtihan süreci idi. Şeyh'in de işaret ettiği gibi bu konuda ne Kitâb'da ne de Sünnet'te bir bilgi olmadığı halde böyle muhdes/uydurma bir meseleden ötürü insanlara eziyet edilmiştir.

232 Burada reddedilen şey bütün kıyas çeşitleri değil, bilhassa akidevî konularda ortaya atılan fasit/geçersiz kıyaslardır. Bu hususta yukarıda geçen 11. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

Muta Nikâhı ve Hulle Yapmak Haramdır

وَأَعْلَمُ أَنَّ الْمُتْعَةَ - مُتْعَةَ النِّسَاءِ - وَالْإِسْتِخْلَالَ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

100- Bil ki muta, yani kadınlarla yapılan muta ve de hüllecilik Kıyamet Günü'ne kadar haramdır.²³³

²³³ Muvakkat yani geçici nikâh olarak da isimlendirilen Muta Nikâhı hakkında, er-Rabi bin Sabre el-Cuhenî *radiyallâhu anh* babası kanalıyla Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu nakletmektedir:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَذْنْتُ لَكُمْ فِي الْإِسْتِمْتَاعِ مِنَ النِّسَاءِ، وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ ذَلِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيْءٌ فَلْيُخْلِ سَبِيلَهُ، وَلَا تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا.»

“Ey insanlar, ben Muta Nikâhı ile kadınlardan faydalanmanız için izin vermiştim. Şüphe yok ki Allâh, Kıyamet’e kadar bunu haram kılmıştır. Kimin yanında bunlardan bir kadın varsa hemen onu serbest bıraksın, onlara verdiklerinden hiçbir şeyi de geri almayın.” (Muslim; Hadis no: 1406)

Rafizi Şia ise muta nikâhının nehyedilmediğini ve halen caiz olduğunu ileri sürmektedirler. İmâm Berbehârî de bu hususu zikrederek onlara reddiyede bulunmuştur.

Hulle ise, muta nikâhının bir benzeri olup şeri’ata karşı yapılmış bir hiledir ve mahiyeti de şöyledir: Üç talakla eşler boşandıktan sonra tekrar biraraya gelip nikâh ile karı-koca olmak istediklerinde, üçüncü bir kişi olan bir erkekle anlaşılır. Bunun sebebi -yukarıda 100. maddede

de geçtiği üzere- üç talakla boşanan kadının, başka bir adamla nikâh kıyıp zifafa girmediği müddetçe önceki kocasına dönememesidir. Kadını hemen boşamak şartı ile (geçici nikâh ile) üçüncü şahıs nikâh kıyar ve ardından boşanırlar. Böylelikle bir önceki koca kadınla nikâh yapar ve evlenir. Bu olaya "Hulle", ya da müellifin isimlendirmesiyle "İstihlal" yahut "Tahlil" ismi verilir. Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem bu hususta şöyle buyurmuştur:

«لَعَنَ اللَّهُ الْمُحْلِلَ، وَالْمُحْلَلَّ لَهُ.»

"Allâh, hulle yapana da, hulle yaptırana da lanet etsin." [Ebû Dâvûd, Hadis no: 2076; İbnu Mâce, Hadis no: 1936. Birçok sahabiden nakledilen bu hadisin İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh'tan* gelen bir rivayetini İbnu Hacer zikrederek, İbnu Kattan ve İbnu Dakik'il İyd'e göre hadisin sahih olduğunu beyan etmiştir. (et-Telhis'ul Habir, no: 4925)]

Haşimoğullarının, Ensar'ın, Arapların Faziletleri ve Diğer Müslümanların Hakları

وَاعْرِفْ لِبَنِي هَاشِمٍ فَضْلَهُمْ؛ لِقَرَاتِهِمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَعْرِفْ فَضْلَ قُرْنَيْهِ وَالْعَرَبِ وَجَمِيعِ الْأَفْخَاذِ، فَاعْرِفْ قَدْرَهُمْ وَحُقُوقَهُمْ فِي الْإِسْلَامِ، وَمَوْلى الْقَوْمِ مِنْهُمْ، وَتَعْرِفْ لِسَائِرِ النَّاسِ حَقَّهُمْ فِي الْإِسْلَامِ وَتَعْرِفْ فَضْلَ الْأَنْصَارِ، وَوَصِيَّةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِمْ، وَآلَ الرَّسُولِ فَلَا تَنْسَهُمْ، وَتَعْرِفْ فَضْلَهُمْ، وَجِيرَانَهُ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، فَاعْرِفْ فَضْلَهُمْ

101- Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e yakınlıklarından dolayı Hâşimoğulları'nın faziletini bil. Kureyş'in²³⁴, Araplar'ın ve bütün kabile kollarının faziletini de bilmelisin. Onların İslam'daki haklarını ve kadrini bil!²³⁵ Bir kavmin mevlâsı onlardandır.²³⁶ Diğer insanların da İslam'daki haklarını bilmelisin.²³⁷ Ensâr'ın faziletini ve Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in onlar hakkındaki vasiyetini de bilmelisin.²³⁸ Rasûl'ün ailesini (Ehli Beyti'ni) de unutma.²³⁹ Onların da faziletini bilmelisin.²⁴⁰ Onun Medine ehlin-den komşularının da faziletini bil.²⁴¹

²³⁴ Kureyş hakkında 38. maddenin dipnotuna müracaat ediniz.

²³⁵ Benu Haşim (Haşimoğulları), Haşim bin Abd'i Menaf'ın oğullarıdır. Haşimoğulları, İslam'dan önce de Kureyş'in en faziletli kabilesiydi. Haşim'in Abd'ul Muttalib isimli bir oğlu vardı. Abd'ul Muttalib'in; Abdullâh, Ebû Talib, Hamza, Abbâs ve Ebû Leheb isimli oğulları vardı. Abdullâh'ın oğlu ise, insanların en üstünü ve faziletlisi Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'dir. Vâsile İbn'ul Eska *radiyallâhu anh*'ın rivayet ettiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyur-

muştur:

«إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ،
وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ.»

"Allâhu Teâlâ İsmail aleyhisselam'ın neslinden Kinane'yi, Kinane'nin neslinden Kureyş'i, Kureyş'in neslinden Haşimoğullarını seçti. Haşimoğullarından da beni seçti." (Muslim; Hadis no: 2276)

Arapların üstünlüğüne gelince; Arapların Arap olmayanlardan daha üstün olduğuna inanmak Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın i'tikadındandır. Birçok âlim bu konuda müstakil eser telif etmiştir. İbnu Kuteybe (Fadl'ul Arab), Mer'i İbnu Yusuf el-Kermî (Mesbuk'uz Zeheb fi Fadl'il Arab ve Şeref'ul İlmi ala Şeref'in Neseb) bu konuda eser telif eden âlimlerdendir. İmâm Ahmed bin Hanbel'in öğrencisi Harb el-Kirmanî, "Mesail" adlı kitabının Ehli Sünnet'in icma ettiği meseleleri derlediği bölümünde şöyle demiştir: "Onlar Arapların hakkını, üstünlüğünü ve parlak geçmişlerini tanır, onları severler. Çünkü Peygamberimiz -bu konuda- "Arapları sevmek iman ve onlardan nefret etmek münafıklık alametidir" buyurmuştur. Biz bu konuda Arapları sevmeyen, onların üstünlüklerini tanımayan Şuubiye (Arap aleyhtarlığı yapan bir hizip) ve baldırçıplak köleler gibi düşünmüyoruz. Çünkü onların bu yoldaki görüşleri bidat ve sapmadır." (Mesailu Harb, sf. 976-977) Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye ise şöyle der:

"Şunu da belirtelim ki, Ehli Sünnet ve'l Cemaat Mezhebi'nin inancına göre genel olarak Araplar; Rumu, Süryanisi ve Farslısı ile genel olarak Acem'den (Arap olmayanlardan), Kureyş kabilesi, geride kalan bütün Araplardan ve Haşimi kolu bütün Kureyş kabilesinden daha üstün olduğu gibi Peygamberimiz de tüm Haşimoğullarının en üstün kişisidir. Buna göre Peygamber Efendimiz *sallallâhu aleyhi ve sellem* gerek fert olarak ve gerekse soyca insanların en üstünüdür. Üstünlük sıralamasında ilk sırada Arapların, sonra Kureyş kabilesinin ve daha sonra da bu kabilenin bir kolu olan Haşimoğullarının yer alması Peygamberimizin bu koldan olmasından dolayı değildir. Gerçi bu da bir üstünlük faktörü-

dür, ama aslında bu sıraladıklarımız kendiliklerinden üstündürler. Böylece Peygamberimizin hem fert olarak ve hem de soya dayalı üstünlüğü gerçeklik kazanır.” (İbnu Teymiyye, İktiza’us Sirat’il Mustakim, 1/419-420)

Abbâs radiyallâhu anh’tan gelen rivayette ise şöyle demiştir: “Bir defasında dedim ki: “Ya Rasûlullâh, Kureyşliler aralarında toplanarak soylarını müzakere etmişler ve senin çöplükte yetişen bir hurma ağacı olduğun sonucuna varmışlar” dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

«إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِهِمْ مِنْ خَيْرِ فِرْقِهِمْ وَخَيْرِ الْفَرِيقَيْنِ، ثُمَّ تَخَيَّرَ الْقَبَائِلَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ قَبِيلَةٍ، ثُمَّ تَخَيَّرَ الْبُيُوتَ فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ بُيُوتِهِمْ، فَأَنَا خَيْرُهُمْ نَفْسًا، وَخَيْرُهُمْ بَيْتًا.»

“Allâh mahlûkatı yarattı ve beni onların en hayırlı kesiminden, en hayırlı fırkasından, iki fırkanın en hayırlı olanından kıldı. Sonra kabileleri seçti ve beni en hayırlı kabile arasında kıldı. Daha sonra evleri (aile kollarını) seçti ve beni o evlerin (aile kollarının) en hayırlı arasında kıldı. Ben hem fert olarak ve hem de aile kolu olarak insanların en hayırlısıyım.” (Tirmizî, Hadis no: 3607. Tirmizî, hadisın hasen olduğunu söylemiştir.)

Söz konusu hadisi şerhedenler, iki fırkadan kasdın Arap ve Acem olduğunu, en hayırlı kabileden kasdın da Araplar olduğunu ifade etmişlerdir. Bunu Tibî, Mişkat Şerhinde (Hadis no: 5757); Münavî de Feyz’ul Kadir’de (Hadis no: 1735) ifade etmiştir. İbnu Teymiyye rahimehullâh da hadisle alakalı muhtelif açıklamaları naklettikten sonra, her halükarda hadisın, Arapların Arap olmayanlara üstünlüğünü ifade ettiğini belirtmiştir. İbnu Teymiyye, Arapların üstünlüğü hakkında sahih ve zayıf çeşitli rivayetler naklettikten sonra şöyle demiştir: “Araplar için söz konusu olan bu üstünlük onların; akıl, dil, ahlak ve amel alanlarındaki üstünlüklerinden kaynaklanır.” Böylece Arapların üstünlüğüne dair haberler, üstünlüğün takvada olduğuna ve Arabın Aceme takva dışında bir üstünlüğü olmadığını ifade eden naslarla da çelişmemiş olur. Çünkü bu sayılan şeyler takvanın kaynağıdır. Bu üstün mezi-

yetdere sahip olan milletlerde takva sahiplerinin bulunması diğerlerine nazaran daha çok söz konusudur. (Geniş bilgi için bkz. İbnu Teymiyye, İktiza'us Sirat'il Mustakim, 1/419-462)

²³⁶ Enes bin Malik *radiyallâhu anh*, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

«مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ.»

"Kavmin mevlası onlardandır." (Buhârî, Hadis no: 6761)

Buradaki "Mevla"dan kasıd, azatlı köle ya da bir kavmin anlaşmalısı olan kimsedir. Bu açıklamayı İbnu Hacer yapmıştır. (Feth'ul Bari 6/553) Buna göre, yukarıda üstünlükleri söz konusu edilen kavim mensuplarına ait azatlı köleler de üstünlük bakımından onlar gibi değerlendirilir.

²³⁷ Zira Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾

"Müminler ancak kardeşirler." (el-Hucurat 49/10)

²³⁸ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Ensar hakkındaki vasiyyetini Enes *radiyallâhu anh* nakletmiştir -ki bunun, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in kendi minberindeki son konuşması olduğunu ifade etmiştir- buna göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَوْصِيَكُمْ بِالْأَنْصَارِ، فَإِنَّهُمْ كَرِّشِي وَعَيْبَتِي، وَقَدْ قَضَوُا الَّذِي عَلَيَّ، وَبَقِيَ الَّذِي لِي، فَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَتَجَاوَزُوا عَنْ مُسِيئَتِهِمْ.»

"Sizlere Ensâr'ı (onlara iyi muamele etmenizi) vasiyet ederim. Çünkü onlar benim cemâatim, sırdaşlarım, eminlerimdir. Onlar üzerlerine düşen yardım vazifesini yerine getirdiler. Şimdi (vazife karşılığındaki) hakları kalmıştır. Şu hâlde siz Ensâr'ın iyilik edenlerinden iyiliklerini kabul edin, kötülük edenlerin kusur-

larından da vazgeçin (affedin).” (Buhârî, Hadis no: 3799)

239 Bu kısım, Tabakat’ul Hanâbile’de “Rasûl’ün ailesine de dil uzatmayasın” şeklindedir. İfade bu şekildeyse Ali, Hasan, Hüseyin ve onların neslinden gelenler başta olmak üzere Ehli Beyt mensuplarına dil uzatan “Nasibiler”e reddiyede bulunmuş olmaktadır. Nasibiler hakkında aşağıda gelecek olan 144. madde ve açıklamasında geniş bilgi verilmiştir.

240 Muslim’in naklettiğine göre Yezid bin Hayyân şöyle demiştir: Ben, Husayn bin Sebrâ ve Ömer bin Muslim beraberce Zeyd bin Erkam’ın yanına gittik. Yanına oturduğumuz vakit Husayn ona: Ey Zeyd gerçekten sen çok hayırla karşılaştın. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’i gördün; hadisini dinledin; onunla beraber gaza ettin ve arkasında namaz kıldın. Gerçekten yâ Zeyd, sen çok hayırla karşılaştın. Yâ Zeyd! *Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem*’den işittiklerini bize naklet! dedi. Zeyd: Ey kardeşimin oğlu! Vallâhi yaşım geçti; vaktim ilerledi. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’den bellediklerimin bazısını unuttum. Binâen-aleyh size ne rivayet etmişsem kabul edin, neyi rivayet etmemişsem onu bana teklif etmeyin! dedi. Sonra şunu söyledi:

Bir gün Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir suyun başında aramızda hutbe okumak üzere ayağa kalktı ve Allâh’a hamdu-sena etti. Va’z eyledi. Ve hatırlatma yaptı. Sonra şöyle buyurdu:

«أَمَّا بَعْدُ، أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوْشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فَأُجِيبُ، وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ: أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ.»

“Bundan sonra, dikkat edin ey cemaat! Ben ancak bir insanım. Rabbimin elçisi gelip de ona icabet etmem yakındır. Ben size sekaleyn (iki ağır yük) bırakıyorum. Bunların birincisi içinde doğru yol ve nûr bulunan Allâh’ın Kitâbı’dır. Şu halde Allâh’ın Kitâbı’nı alın ve ona sarılın!”

Müteakiben Kitâbullâh’a terğîb ve teşvikte bulundu. Sonra şöyle

buyurdu:

«وَأَهْلُ بَيْتِي أَذْكِرْكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي. أَذْكِرْكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي. أَذْكِرْكُمْ
اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي.»

"Bir de Ehli Beyt'imi (ev halkımı bırakıyorum)... Ehli Beyt'im hakkında size Allâh'ı hatırlatırım! Ehli Beyt'im hakkında size Allâh'ı hatırlatırım! Ehli Beyt'im hakkında size Allâh'ı hatırlatırım!"

Husayn ona: Onun Ehli Beyt'i kimlerdir yâ Zeyd? Hanımları Ehli Beyt'inden değil midir? diye sordu. Zeyd: Hanımları Ehli Beyt'indendir. Lâkin onun Ehli Beyt'i ondan sonra sadakadan mahrum olanlardır, cevabını verdi. Husayn: Kimdir onlar? diye sordu. Onlar Ali ailesi, Akîl ailesi, Cafer ailesi ve Abbâs ailesidir, dedi. Husayn: Bunların hepsi sadakadan mahrum mudurlar? dedi. Zeyd: Evet! cevabını verdi." (Muslim, Hadis no: 2408)

²⁴¹ Sa'd bin Ebî Vakkas *radiyallâhu anh'tan* gelen rivayete göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ أَرَادَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ بِسُوءٍ، أَذَابَهُ اللَّهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ.»

"Her kim Medine halkına kötülük düşünürse, Allâh onu tuzun suda yok olduğu gibi yok edecektir." (Muslim, Hadis no: 1387)

Peygamberin ve Ashabının Yoluna Uymayan Herkes Helak Olmuştur

وَاعْلَمُ - رَحِمَكَ اللَّهُ - أَنَّ أَهْلَ الْعِلْمِ لَمْ يَزَالُوا يَزُدُّونَ قَوْلَ الْجَهْمِيَّةِ حَتَّى كَانُوا فِي خِلَافَةِ بَنِي فُلَانٍ تَكَلَّمَتِ الرُّؤْيِيَّةُ فِي أَمْرِ الْعَامَّةِ، وَطَعَنُوا عَلَى أَتَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَخَذُوا بِالْقِيَاسِ وَالرَّأْيِ، وَكَفَرُوا مَنْ خَالَفَهُمْ، فَدَخَلَ فِي قَوْلِهِمُ الْجَاهِلُ وَالْمُغْفَلُ وَالَّذِي لَا عِلْمَ لَهُ، حَتَّى كَفَرُوا مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ، فَهَلَكَتِ الْأُمَّةُ مِنْ وَجْهِهِ، وَكَفَرَتْ مِنْ وَجْهِهِ، وَتَزَنَّدَقَتْ مِنْ وَجْهِهِ، وَضَلَّتْ مِنْ وَجْهِهِ، وَتَفَرَّقَتْ مِنْ وَجْهِهِ وَابْتَدَعَتْ مِنْ وَجْهِهِ، إِلَّا مَنْ ثَبَتَ عَلَى قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمْرِهِ وَأَمْرِ أَصْحَابِهِ، وَلَمْ يُخْطِئْ أَحَدًا مِنْهُمْ، وَلَمْ يُجَاوِزْ أَمْرَهُمْ، وَوَسِعَهُ مَا وَسِعَهُمْ، وَلَمْ يَزْغَبْ عَنْ طَرِيقَتِهِمْ وَمَذْهَبِهِمْ، وَعَلِمَ أَنَّهُمْ كَانُوا عَلَى الْإِسْلَامِ الصَّحِيحِ وَالْإِيمَانِ الصَّحِيحِ، فَقَلَّدَهُمْ دِينَهُ وَاسْتَرَاخَ، وَعَلِمَ أَنَّ الدِّينَ إِنَّمَا هُوَ بِالتَّقْلِيدِ، وَالتَّقْلِيدُ لِأَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

102- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- ilim ehli önceden beri Cehmiyye'nin görüşünü reddetmişlerdir.²⁴² Fakat falanoğulları'nın hilafeti²⁴³ zamanında ruveybidalar halkı ilgilendiren meseleler hakkında konuşmaya başlamışlardır.²⁴⁴ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in eserlerine ta'n etmişler, kıyası²⁴⁵ ve reyî²⁴⁶ almışlar ve kendilerine muhalefet edenleri tekfir etmişlerdir. Bunun üzerine cahiller, gâfiller ve ilimsizler onların sözünün peşinden gitmiştir. Böylece bilmedikleri yerden kâfir olmuşlardır. Ümmet birçok yönden helak olmuş, birçok yönden küfre girmiş, birçok yönden zındıklaşmış, birçok yönden dalâlete düşmüş, birçok yönden fırkalara ayrılmış, birçok yönden bidate bulaşmıştır. Ancak Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sözü, emri ve ashabının emri üzere sâbit kalanlar, onun ashabından hiçbirini hata ile itham etmeyenler²⁴⁷, onların üzerine bulunduğu şeyden ileri gitmeyenler, onlara yeterli gelenle yetinenler, onların yolundan ve mezhebinden

yüz çevirmeyenler, yine onların sahih İslam ve sahih İman üzere olduklarını bilenler, dini hususunda onları taklid edenler, böylece rahat edenler, dinin ancak taklid ile olacağını bilenler müstesna... Taklid edilecek kişiler Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabıdır.²⁴²

²⁴² Yani Cehmiyye'nin kanaatlerini reddetme işi, Abbâsiler devrindeki Mihne olaylarından önce de söz konusu idi. Zira bu mihnenin başladığı hicri 3. asırdan önce de âlimlerin Cehmiyye'ye Esmâ ve Sıfat Tevhidi ve sair konularda reddiye yaptıkları, Kur'an'ın mahlûk olduğu gibi iddiaları reddettikleri sabittir. Ebû Abdillâh Âdil bin Abdillâh Al'ü Hamdân'ın selefin akide metinlerinden tarihi sıralamaya göre derlemiş olduğu El-Cami fi Akaidi ve Rasaili Ehl'is Sunneti ve'l Eser adlı mecmuaya bakanlar bu durumu müşahade ederler. (Türkçesi için bkz. Sünnet ve Eser Ehlinin Akidesine Dair Risaleler, Neda Yay.)

²⁴³ Bu ifade bazı nüshalarda Abbâsoğulları şeklinde geçmektedir. Şeyh'in neden bunu gizlediği hakkında 99. maddede geçen benzer ifadenin açıklamasına müracaat ediniz.

²⁴⁴ Burada Şeyh *rahimehullâh*, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Kıyamet alametleri meyanında zikretmiş olduğu bir hadise işarette bulunmuştur. Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'tan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ سَنَوَاتٌ خَدَاعَاتٌ، يُصَدَّقُ فِيهَا الْكَاذِبُ، وَيُكَذَّبُ فِيهَا الصَّادِقُ، وَيُؤْتَمَنُ فِيهَا الْخَائِنُ، وَيُخَوَّنُ فِيهَا الْأَمِينُ، وَيَنْطِقُ فِيهَا الرُّوَيْبِضَةُ، قِيلَ: وَمَا الرُّوَيْبِضَةُ؟ قَالَ: «الرَّجُلُ النَّافِي فِي أَمْرِ الْعَامَّةِ.»

"İnsanlar üzerine aldatıcı yıllar gelecektir. O dönemde yalancı kimse tasdik edilecek, doğru sözlü kimse yalanlanacak, hain kimseye güvenilecek, güvenilir kimse hainlikle itham edilecek ve halkın işlerinde 'ruveybida' söz sahibi olacaktır. Ruveybida nedir? denildi. O da 'Önemsiz, halkı ilgilendiren meseleler hakkında bilgisi kıt adam' diye cevap verdi." [İbnu Mâce, Hadis no: 4036. İmâm Ahmed'in rivayetinde "halkı ilgilendiren meseleler hakkında konuşan sefih, akılsız kimse" şeklindedir. (Musned, Hadis no: 7912) Hâkim, bu hadisi Mustedrak'ta (Hadis no: 8439 ve 8564) iki lafızla da rivayet etmiş, sahih görmüş ve Zehebî de ona bu hususta muva-

fakâat etmiştir.)

²⁴⁵ Bu hususta yukarıda geçen 11. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

²⁴⁶ Burada bahsi geçen 'rey'den kasıd, bilhassa bidat ehlinin i'tikadi meselelerde ortaya attığı asılsız görüşlerdir. Fıkhî konularda Sünnete müracaat etmeden ileri sürülen görüşler de bu kınanan rey kapsamındadır. Kitâb ve Sünnet'te hükmü açıktan zikredilmemiş olan meselelerde içtihad etmek manasındaki bir rey ise kınanmış değildir. İbnu Abdilberr *rahimehullâh*, bu türden rey'in caiz oluşuna dair çeşitli haber ve eserleri müstakil bir babta bir araya getirmiştir. (İbnu Abdilberr, Camiu Beyan'il İlm ve Fadlih, sf. 844-864; Türkçesi için bkz. Câmiu Beyânî'l-İlmi ve Fadlihi, sf. 301-311)

²⁴⁷ Sahabenin her insan gibi yanılacakları ve hata edebilecekleri hususu dinde malum olan bir meseledir. Şeyh'in buradaki kasdı ise Ehli Sünnet'in, -bidat ehlinin aksine- sahabeden hiçbir kimseyi bidatla ve küfürle itham etmemesidir. Bidat ehli ise ya Rafizi ve Haricilerde olduğu gibi sahabenin tamamına yakınına açıkça küfür ve fıkla itham eder; ya da Mu'tezile, Eşariler ve benzeri kelam ehlinin yaptığı gibi sahabeye tazim eder gibi görünüp sahabenin üzerinde bulundukları naslara teslimiyet esasına dayanan menhece "Haşeviyye" gibi lakaplar takarak sahabeyi akli kullanmamakla itham eder ya da "selefîn yolu daha selametli, halefîn yolu ise daha bilgece ve hikmetlidir" gibi sözlerle selef-i salihine dolaylı yoldan dil uzatır ve de onların ilim ve hikmetten uzak olduğu imasında bulunurlar. Vallâh'ul Mustean.

²⁴⁸ Taklid; -İbnu Kudâme el-Hanbelî'nin tarifıyla- "bir kimsenin sözünü delilsiz olarak kabul etmek" قَبُولُ قَوْلِ الْغَيْرِ مِنْ غَيْرِ حُجَّةٍ manasına gelmektedir. (Bkz. İbnu Kudâme, Ravdat'un Nazır, 2/450) Şeyh Eba Butayn en-Necdî *rahimehullâh*'ın ifade ettiği gibi, usul'ud din konularında âlimlerin geneli nezdinde taklid (delilsiz hareket etmek) caiz görülmemektedir. (Eba Butayn en-Necdî, el-İntisar li Hizbillah'il Muvahhidin, sf. 88; Türkçesi için bkz. el-İntisar, sf. 141, Muvahhid Yay.) Burada İmâm Berbehârî'nin tavsiye ettiği taklid ise açıkça görüldüğü üzere sahabeyi taklid etmektir. Zira sahabenin icması, başlı başına bir hüccet ve delil olduğu için artık onların icma ettiği bir konuda dayandıkları delil bilinmese bile sahabenin yoluna tabi olmak gerekir. Vallâhu a'lem.

Lafziyye ve Vakife Fırkaları Cehmiyye'nin Bir Koludur

وَاعْلَمُ أَنَّ مَنْ قَالَ: (الْفُظِّي بِالْقُرْآنِ مَخْلُوقٌ)، فَهُوَ جَهْمِيٌّ، وَمَنْ سَكَتَ
فَلَمْ يَقُلْ: مَخْلُوقٌ وَلَا غَيْرُ مَخْلُوقٍ، فَهُوَ جَهْمِيٌّ.
هَكَذَا قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ.

103- Bil ki kim "Kur'ân'ı telaffuz etmem yaratılmıştır" derse Cehmîdir.²⁴⁹ Kim susar, onun yaratılmış olup olmadığı hakkında bir şey söylemezse o da Cehmîdir.²⁵⁰ Ahmed bin Hanbel böyle söylemiştir.²⁵¹

²⁴⁹ Bu ifade Şerh'us Sunne'nin bazı nüshalarında "Mübtedi'dir (Bidatçıdır)" şeklinde gelmiştir. Ahmed bin Hanbel'in "lafız" meselesiyle alakalı bu ve benzeri sözlerini oğlu Abdullâh, babasından nakletmiştir. (bkz. Abdullâh bin Ahmed bin Hanbel, es-Sunne, 1/163-166) Beyhekî, el-İ'tikad, sf. 110'da "Kim 'Kur'ân'ı telaffuz etmem yaratılmıştır' derse ve bununla Kur'an'ın bizzat kendisini kasederse kâfirdir." şeklinde rivayet etmiştir. Sabunî, Akidet'us Selef ve Ashab'ul Hadis, sf. 41'de Ebû Bekir el-İsmailî'nin de böyle dediğini nakletmiş ve benzer açıklamalara yer vermiştir. Beyhekî'nin naklettiği bu ziyade meselenin mahiyetini izah etmektedir. Yani bizim okuma amelimiz mahlûktur ama okumaya konu olan şey yani Allâh'ın keliması ise mahlûk değildir. Bu tıpkı şunun gibidir: Ferezdak'ın bir şiirini okuduğumuzda bizim okuyuşumuz bize aittir ancak kelam yani söz Ferezdak'ındır. Birisi bizzat Allâh'ın kelimasını kasederek lafzın mahlûk olduğunu söylerse o kimse Cehmiyye'den sayılır. Nitekim Eşari ve Maturidiler bizim Kur'an'ı telaffuzumuzun mahlûk olduğunu söylemişler ve bununla Kur'an'a ait

harflerin mahlûk olduğunu kasdetmişlerdir. Bu sebeble, bizim okuyuşumuz mahlûktur sözü zahirde hem bizim amelimizi hem de amele konu olan şeyi yani Kur'an'ı kapsadığından dolayı hoş görülmemiş ve âlimlerden birçoğu bu sözü Cehmilere ait bir söz olarak addetmiştir. İmâm Ahmed bu yüzden "bizim lafzımız mahlûktur" sözünün Cehmiyye'nin kalamından olduğunu ifade etmiştir. Zira Cehmiyye'nin bu sözden gayesi bizzat melfuzun yani okunan Allâh kelamının mahlûk olduğunu ifade etmektir. Yoksa hiç bir akli başında kimse bizim amelimiz olan telaffuzun, bize ait harf ve seslerin ezeli olduğunu iddia etmez. Bundan dolaydır ki İmâm Ahmed başka bir yerde "bizim Kur'an'ı telaffuzumuz mahlûktur" diyenlerin Cehmî olduğunu, "mahlûk değildir" diyenlerin ise bidatçı olduğunu beyan etmiştir. (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, 2/ 355) Esasında o bununla lafız meselesinde konuşmayı tamamen mekruh bir iş addettiğini beyan etmek istemiştir. Bunlara ilaveten yukarıda 15. ve 82. maddelerin açıklamalarına da müracaat edilebilir.

²⁵⁰ İmâm Ahmed *rahimehullâh* böyle diyen "vakife" yani duraksayanlar taifesinin bilakis Cehmiyye'den daha zararlı olduğunu ifade etmiştir. Bunu İbnu Batta, el-İbane, 5/292'de ve başkaları nakletmiştir.

²⁵¹ Diğer Sünnet İmâmlarının, İshak bin Rahuye ve başkalarının da bu minvalde sözleri vardır. İmâm Berbehârî bu başlık altında Kur'an hakkında batıl görüşler ileri süren "Lafziyye" ve "Vakife" fırkalarına reddiyede bulunmuş olmaktadır. Bunlar, Cehmiyye'nin "Kur'an mahlûktur" sözüyle küfre girdiği halk nezdinde iyice açığa çıktıktan sonra ortaya çıkmış iki fırkadır. Onlar, bu surette Cehmî fikirleri kamufler etmeye çalışmışlardır. Yani bunlar bir nevi Cehmiyye'nin münafıklık yapan kesimidir.

Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem ve Raşid Halifelerinin Sünnetine Sarılmak

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِي فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَلْيَأْكُمِ
وَمُخَدَّاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّهَا ضَلَالَةٌ، وَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ
الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ وَعَظُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ.»

104- Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Sizden kim benden sonra yaşarsa birçok ayrılığa şahit olacak. Sizler, sonradan ortaya çıkan işlerden sakının. Zira onlar birer sapıklıktır. Benim Sünnetime ve doğruya iletilmiş râşid halifelerin Sünnetine sarılın. Bunlara azı dişlerinizle yapışın."²⁵²

²⁵² Yakın lafızlarla Ebû Dâvûd, Hadis no: 4609; Tirmizî, Hadis no: 2676; İbnu Mâce, Hadis no: 42'de İrbad bin Sâriye *radiyallâhu anh'tan* rivayet etmişlerdir. Tirmizî, hadisin hasen sahih olduğunu bildirmiştir. Ayrıca İbnu Hibbân, Sahîh'inde Hadis no: 5'te ve Hâkim, el-Mustedrak, Hadis no: 329'da rivayet etmişlerdir. Hâkim, hadisin illeti bulunmayan sahih bir hadis olduğunu ifade etmiş, Zehebî de bu hususta ona muvafakat etmiştir.

Cehmiyye'nin Sapıklıkları ve Çıkarttıkları Fitneler Hakkında

وَاعْلَمَ أَنَّهُ إِنَّمَا جَاءَ هَلَاكُ الْجَهْمِيَّةِ أَنَّهُمْ فَكَّرُوا فِي الرَّبِّ عَزَّ وَجَلَّ، فَأَذْخَلُوا لِمَ وَكَيْفَ، وَتَرَكُوا الْأَثَرَ، وَوَضَعُوا الْقِيَّاسَ، وَقَامُوا الدِّينَ عَلَى رَأْيِهِمْ فَجَاؤُوا بِالْكَفْرِ عَيْنَانَا لَا يَخْفَى أَنَّهُ كُفْرٌ، وَأَكْفَرُوا الْخَلْقَ وَاضْطَرَّهُمُ الْأَمْرُ حَتَّى قَالُوا بِالتَّغْطِيلِ.

105- Bil ki Cehmiyye ancak Rabb Azze ve Celle hakkında düşündüklerinden, "neden?" ve "nasıl?" sorularını ortaya attıklarından, eserleri (rivayetleri) bırakıp (onların yerine) kıyası koyduklarından, dini kendi görüşlerine göre ölçüp biçtiklerinden helak olmuşlardır. Küfür olduğu gizli olmayan apaçık bir küfür işlediler. Halkı da tekfir ettiler.²⁵³ Bu hâl onları ta'til düşüncesini dile getirmeye kadar götürdü.²⁵⁴

وَقَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ - مِنْهُمْ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: الْجَهْمِيُّ كَافِرٌ، لَيْسَ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ، حَلَالُ الدِّمِّ، لَا يَرِثُ وَلَا يُورَثُ؛ لِأَنَّهُ قَالَ: لَا جُمُعَةَ وَلَا جَمَاعَةَ، وَلَا عِيدَيْنِ وَلَا صَدَقَةَ، وَقَالُوا: إِنَّ مَنْ لَمْ يَقُلْ: الْقُرْآنُ مَخْلُوقٌ فَهُوَ كَافِرٌ، وَاسْتَحَلُّوا السَّيْفَ عَلَى أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَخَالَفُوا مَنْ كَانَ قَبْلَهُمْ، وَامْتَحَنُوا النَّاسَ بِشَيْءٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَأَرَادُوا تَغْطِيلَ الْمَسَاجِدِ وَالْجَوَامِعِ، وَأَوْهَنُوا الْإِسْلَامَ، وَعَطَّلُوا الْجِهَادَ، وَعَمِلُوا فِي الْفُرْقَةِ، وَخَالَفُوا الْأَثَارَ، وَتَكَلَّمُوا بِالْمُنْسُوحِ، وَاخْتَجُّوا بِالْمُنْتَشَابِ، فَشَكَّوْا النَّاسَ فِي آرَائِهِمْ وَأَدْيَانِهِمْ، وَاخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ، وَقَالُوا: لَيْسَ عَذَابُ قَبْرِ، وَلَا حَوْضٌ وَلَا شَفَاعَةٌ، وَالْجَنَّةُ وَالنَّارُ لَمْ يُخْلَقَا، وَأَنْكَرُوا كَثِيرًا مِمَّا قَالَ رَسُولُ

اللّٰهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَاسْتَحَلَّ مَنِ اسْتَحَلَّ تَكْفِيرُهُمْ وَدِمَاءُهُمْ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ: لِأَنَّ مَنْ رَدَّ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ فَقَدْ رَدَّ الْكِتَابَ كُلَّهُ. وَمَنْ رَدَّ أَثَرًا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ رَدَّ الْأَثَرَ كُلَّهُ. وَهُوَ كَافِرٌ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ. قَدَامَتْ لَهُمْ الْمُدَّةُ. وَوَجَدُوا مِنَ السُّلْطَانِ مَعُونَةً عَلَى ذَلِكَ. وَوَضَعُوا السَّيْفَ وَالسُّوْطَ دُونَ ذَلِكَ. فَدَرَسَ عِلْمُ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ وَأَوْهَنُوهُمَا. فَصَارُوا مَكْتُومِينَ: لِإِظْهَارِ الْبِدْعِ وَالْكَالِمِ فِيهَا وَلِكَثْرَتِهِمْ. وَاتَّخَذُوا الْمَجَالِسَ. وَأَظْهَرُوا رَأْيَهُمْ. وَوَضَعُوا فِيهَا الْكُتُبَ. وَأَاطَمَعُوا النَّاسَ. وَطَلَبُوا لَهُمُ الرِّيَّاسَةَ. وَكَانَتْ فِتْنَةٌ عَظِيمَةٌ لَمْ يَنْجُ مِنْهَا إِلَّا مَنْ عَصَمَ اللّٰهُ. فَأَذْنَى مَا كَانَ يُصِيبُ الرَّجُلَ مِنْ مُجَالَسَتِهِمْ أَنْ يَشْكُ فِي دِينِهِ. أَوْ يُتَابِعَهُمْ أَوْ يَزْعُمَ أَنَّهُمْ عَلَى الْحَقِّ. وَلَا يَذَرِي أَنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَوْ عَلَى الْبَاطِلِ. فَصَارَ شَاكًا. فَهَلَكَ الْخَلْقُ. حَتَّى كَانَ أَيَّامُ جَعْفَرٍ - الَّذِي يُقَالُ لَهُ الْمُتَوَكِّلُ - فَأَطْفَأَ اللّٰهُ بِهِ الْبِدْعَ. وَأَظْهَرَ بِهِ الْحَقَّ. وَأَظْهَرَ بِهِ أَهْلَ السُّنَّةِ. وَطَالَتْ أَلْسِنَتُهُمْ. مَعَ قَلَّتِهِمْ وَكَثْرَةِ أَهْلِ الْبِدْعِ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا وَالرَّسْمُ وَأَعْلَامُ الضَّلَالَةِ قَدْ بَقِيَ مِنْهُمْ قَوْمٌ يَعْمَلُونَ بِهَا وَيَدْعُونَ إِلَيْهَا لَا مَانِعَ يَمْنَعُهُمْ وَلَا أَحَدٌ يَخْجِرُهُمْ عَمَّا يَقُولُونَ وَيَعْمَلُونَ.

106- Aralarında Ahmed bin Hanbel'in de bulunduğu bazı âlimler şöyle demiştir: Cehmî kâfirdir, kible ehlinde değildir. Kanı helaldir. Ne o (Müslümana) mirasçı olabilir ne de ona (bir Müslüman tarafından) mirasçı olunabilir.²⁵⁵ Çünkü o "Cuma, cemaat, bayram namazları, sadaka yoktur" demektedir. Yine onlar "Kim Kur'ân'ın yaratılmış olduğunu söylemezse kâfirdir" demektedirler. Onlar Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem* ümmetine kılıç çekmeyi helal saymışlardır.²⁵⁶ Kendilerinden öncekilere muhalefet etmişlerdir. İnsanları, hakkında ne Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ne de onun ashabından birinin konuşmadığı bir meseleden dolayı eziyet-

lere maruz bırakıp imtihan ettiler.²⁵⁷ Mescidleri ve câmileri (ce-
maatsız bırakarak) işlevsiz kılmayı hedeflediler.²⁵⁸ İslam'ı zayıf-
lattılar. Cihâdî geçersiz kıldılar. Fırkalaşma için gayret sarf etti-
ler.²⁵⁹ Eserlere (rivayetlere) muhalefet ettiler. Mensuh (Neshedil-
miş) hükümleri dile getirdiler (savundular). Müteşâbihi delil getir-
diler.²⁶⁰ İnsanları düşünceleri ve dinleri hususunda şüpheyne sevk
ettiler. Rabbleri hakkında tartıştılar. "Kabir azâbı yoktur, Havz yok-
tur, şefaât yoktur, Cennet ve Cehennem henüz yaratılmamıştır" de-
diler.²⁶¹ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in buyruklarının bir-
çoğunu inkâr ettiler. İşte onların tekfirini ve kanlarını helal sayanlar
bu sebeplerden dolayı helal saymışlardır. Çünkü Allâh'ın Kitâb'ın-
dan bir ayet reddeden Kitâb'ın tamamını inkâr etmiştir. Rasûlullâh
sallallâhu aleyhi ve sellem'den gelen bir rivayeti reddeden bütün
rivayetleri reddetmiştir. Bu kimse Azîm olan Allâh'a kâfirdir.

Durum bir süre onların lehine devam etti. Sultandan da bu
konuda destek buldular. Bu uğurda kılıçları ve kırbaçları çektiler.
Böylece Sünnet'in ve Cemaat'in ilmi silinip gitti. Sünnet'i ve
Cemaat'i zayıf düşürdüler. Bidatlerin ve bidatler hakkında konu-
şmanın yayılmasından ve (bidat ehlinin) çok olmalarından dolayı
(Sünnet ve Cemaat Ehli) gizlendi.

Meclisler kurdular. Görüşlerini açığa vurdular. Görüşlerini hak-
kında kitaplar kaleme aldılar. İnsanları (dünyalık hususunda)
ümitlendirdiler.²⁶² Onlar için riyâset talebinde bulundular.

Gerçekten büyük bir fitneydi. Allâh'ın koruduğundan başkası
ondan kurtulamadı. Onlarla birlikte oturan adama isabet eden en
ufak şey dini hakkında şüpheyne düşmesi idi. Bazen de kişi onların
peşinden gider ya da kendisinin hak üzere mi yoksa bâtil üzere mi
olduğunu bilmeden onların hak üzere olduklarını söylerdi. Böylece
şüpheyne düşerdi.

Mütevekkil denen Cafer'in dönemine kadar halk helak oldu.
Allâh onun vesîlesiyle bidatleri söndürdü. Onunla hakkı üstün
kıldı, Ehli Sünnet'i üstün getirdi.²⁶³ Az sayıda olmalarına ve bidat
ehlinin çok sayıda olmasına rağmen (Ehli Sünnet'in) dilleri şu
günümüze kadar uzadı (sözleri günümüze kadar geldi).²⁶⁴ (Fitne
döneminden kalan) izlerle ve dalâlet²⁶⁵ alametleriyle amel eden ve
insanları bunlara çağırarak bir grup kaldı ki onlara engel olacak

kimse yoktur. Onları söylediklerinden ve yaptıklarından caydırarak kimse de yoktur.²⁶⁶

²⁵³ Cehmiyye, Allâhu *Teâlâ*'nın sıfatlarını kabul etmeyi teşbih yani Allâh'ı mahlûkata benzetmek olarak değerlendirdiklerinden ötürü kendileri dışında hemen herkesi tekfir ettiler. Çünkü Cehmiyye'nin zuhuruna kadar sıfatların isbatı konusunda İslam ümmeti bütün fırkalarıyla ittifak halindeydi. Mesela insan fitratında yer alan ve o yüzden avam havas herkesin kabul etmiş olduğu uluvv yani Allâhu *Teâlâ*'nın göklerin üzerinde olduğu inancı, Cehmiyye ve ondan etkilenen fırkalara göre küfür ve şirktir. Böylece onlar Müslümanların genelini tekfir ettiler. Keza Kur'an mahlûktur demeyenlerin teaddud-u kudema dedikleri Allâh ile beraber birçok kadim, ezeli varlık kabul etmiş olduğunu iddia ederek kendileri gibi düşünmeyen herkesi küfürle itham ettiler, bu sebeble âlimleri ve avamı Kur'an mahlûktur demeye zorladılar. Bütün bunların kaynağı ise Şeyh'in de ifade ettiği gibi tamamen kendi delilsiz akıl yürütmelerinden ibarettir.

²⁵⁴ Ta'til boşa çıkarmak inkâr etmektir. Cehmiler, hem Allâh'ın isimlerini hem de sıfatlarını Ta'til (Allâh'ı bütün vasıflarından tecrit etmek) yoluyla inkâr ettiler. Cehmiler, Allâh'ın kudretinin, ilminin, iradesinin olmadığını, Allâh'ın görmediğini ve işitmediğini iddia ettiler. Onlara göre, Allâh'ın ilmi, iradesi, kudreti O'nun vasıflarından değildir, O'nun bizzat kendisidir! Bunda o kadar ileri gittikler ki Allâh'ın vasıflarını nefy ede ede Ta'tile (hiçliğe) vardılar. Böylelikle Allâh'ı, vasfı olmayan bir hiçe çevirdiler zira vasfı olmayan şey hakikatte bir hiçtir. Ve'l iyazu billah!..

²⁵⁵ Cehmiyye, Cehm bin Safvan et-Tirmizî'ye tabi olanlardır. Allâh'ın sıfatlarını reddetme fikrinin kaynağı bu şahıstır. Sonraki dönemlerde Mu'tezile ve diğer bidat fırkaları da sıfatların reddi hususunda Cehm'in görüşüne tabi olmuşlardır. Bundan dolayı Cehmiyye tabiri hem -sayıca daha az olan- Cehm bin Safvan'ın halis mukallidleri hakkında, hem de bazı konularda ona muhalif olmakla beraber, sıfatların inkârı ve benzeri hususlarda onun görüşünü taklid eden Mu'tezile gibi fırkaların mensupları hakkında kullanılır. Hatta Hadis ve Eser Ehli dışındaki bütün fırkalar; Harici, Rafizi (Şii) ve Eşariler dahi sıfatların tatili konusunda Cehmiyye'ye tabi olmuşlardır. Teccehhüm (cehmilik) bu fırkaların kimisinde çokken kimisinde diğerlerine nazaran azdır. İbn'ul Kayyim

rahimehullâh, 500 kadar âlimin Cehmiyye'nin küfrüne hükmettiğini ve de Lâlekâ'î ve Taberânî gibi âlimlerin bu hususta nakillerde bulunduğunu "en-Nûniyye" adlı nazmında dile getirmiştir. (Kaside-i Nûniyye, sf. 42) Cehmiyye'nin tekfirine dair nakiller oldukça fazladır. İbn'ul Kayyim'in de işaret ettiği gibi, Lâlekâ'î'nin es-Sunne adlı eserinin muhtelif yerlerinde bu nakillerin bir kısmına ulaşılabilir. (Bkz. Lâlekâ'î, Ehli Sünnet ve'l Cemaatin İtikadı, Polen Yay.)

İslam imâmlarının, Cehmiyye'yi kâfir olarak gördükleri sabit olmakla beraber bununla kimi kasdettikleri hususunda bazı müşkilatlar söz konusudur. Zira İmâm Ahmed bin Hanbel ve diğer imâmların, kendilerine Kur'an'ın yaratılmış olduğu fikrini zorla kabul ettirmek istemelerine rağmen, kendi devirlerindeki yöneticileri tekfir etmedikleri, hatta onlara isyan edilmesini tasvip etmedikleri bilinmektedir. Bu hususta İbnu Teymiyye *rahimehullâh* şöyle demiştir:

"İmâm Ahmed, halifeye ve kendisini döven, hapseden başka kimselelere dua etmiş, onlar için mağfiret dilemiş, yaptıkları zulümlerden ve de haddi zatında küfür olan bir görüşe davet etmek gibi işlerinden kaynaklanan haklarını helal etmiştir. Eğer onlar İslam'dan irtidad etmiş olsalardı, onlara istiğfar dilemesi caiz olmazdı. Zira kâfirlere istiğfar dilemek Kitâb, Sünnet ve icma ile caiz değildir. İşte, onun ve diğer imâmların Cehmiyye'den 'Kur'an mahlûktur' ya da 'Allâh ahirette görülmeyecektir' diyen muayyen şahısları tekfir etmedikleri yönündeki söz ve amelleri gayet açıktır. Elbette ki İmâm Ahmed'den muayyen bir topluluğu bundan dolayı tekfir ettiğine delalet eden şeyler nakledilmiştir. Ondan bu mesele hakkında iki görüş olduğu nakledilmesi ise tartışmalıdır, su götürür. Veyahut da bu konu, tafsilat içerdiğine hamledilir ve şöyle denilir: Onun, muayyen olarak tekfir ettiği kişiler, kendilerinde tekfirin şartlarının bulunduğu ve manilerinin de ortadan kalktığına dair delil olan kimselerdir. Muayyen olarak tekfir etmedikleri ise kendisinde bunların tahakkuk etmediği kimselerdir. Bununla beraber onun tekfere dair mutlak sözler söylemesi, umumu üzeredir (genel hükmü ifade etmek içindir). Bu hususta temel dayanak Kitâb, Sünnet, icma ve itibardır (icthad, kıyas vs'dir)." (Mecmu'ul Fetava, 12/489)

Görüldüğü üzere İmâm Ahmed, onlardan bir kısmını tekfir ettiyse bile bu, hepsini muayyen olarak tekfir ettiği anlamına gelmemektedir. Tekfir ettiklerini ise ancak şartlar tahakkuk ettiği için tekfir etmiştir.

Zira Cehmiyye'nin diline doladığı "Kur'an mahlûktur" sözü gibi birtakım sözlerin mahiyeti, ehli nezdinde açık olsa da insanların bir kısmı için kapalılık içerebilir. Bu yüzden âlimler, şirk ve riddetin dışındaki bu türden hafî (kapalı) meselelerde tekfirden önce hüccet ikamesini şart koşmuşlardır. Böylece anlaşıyor ki imâmlar, Cehmiyye fikriyatını mutlak tekfir anlamında küfür olarak görürken, muayyen şahıslarda ise ancak tekfirin şartlarının oluştuğu, hüccet ikame olunmuş fertleri tekfir etmişlerdir.

Muhaddis imâmlardan İbnu Ebî Asım (v.287H) bu hususta şöyle demektedir:

وَالْقُرْآنُ كَلَامُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى تَكَلَّمَ اللَّهُ بِهِ لَيْسَ بِمَخْلُوقٍ. وَمَنْ قَالَ: مَخْلُوقٌ.
مِمَّنْ قَامَتْ عَلَيْهِ الْحُجَّةُ فَكَافِرٌ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ. وَمَنْ قَالَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقُومَ عَلَيْهِ
الْحُجَّةُ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ

"Kur'an Allâh'ın kendisi vasıtasıyla konuştuğu kelimadır, kendisine bu hususta hüccet ikame edilmiş olanlardan her kim ona mahlûktur derse Yüce Allâh'ı inkâr etmiştir. Kendisine hüccet ikame olunmadan bunu söyleyen kimseye ise bir şey lazım gelmez." (İbnu Ebî Asım, es-Sunne, 2/645)

Ebû Hatim er-Razî *radiyallâhu anh* ise şöyle demiştir:

وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مَخْلُوقٌ مَجْعُولٌ فَهُوَ كَافِرٌ بِاللَّهِ كُفْرًا يَنْقُلُ عَنِ الْمِلَّةِ , وَمَنْ شَكَّ
فِي كُفْرِهِ مِمَّنْ يَفْهَمُ وَلَا يَجْهَلُ فَهُوَ كَافِرٌ

"Kur'an'ın yaratılmış ve var edilmiş olduğunu iddia eden kişi İslam dininden çıkararak küfürle Allâh'ı inkâr etmiştir. Cahil olmadığı ve de anladığı halde onun küfründen şüphe eden kişi de kâfirdir." (Lâlekâ'î, Şerhu Usuli İ'tikadi Ehl'is Sunne, 1/202 no: 323)

Görüldüğü gibi Kur'an mahlûktur sözüne hüküm vermekte tereddüd eden kişinin ancak bu sözün manasını anladıktan sonra tekfir edileceğini söylemektedir. Çünkü bir kişiye bu söz arzedildiğinde manasını idrak edemeyebilir.

Bu imâm, açık bir şekilde Kur'an mahlûktur diyen kimsenin tekfirini

hüccet ikamesine bağlamaktadır ve bu hususta cahil olan kimseyi aynı küfür sözünü söylediği halde muayyen olarak tekfir etmemektedir. Kısacası, Cehmiyye'nin savunduğu görüşler küfürdür, ancak bunların küfür olduğu birçok kimse tarafından ilk etapta anlaşılamayacağından dolayı muayyen şahısların tekfirinden önce şartların oluşup, engellerin kalkması gerekir. Bu görüşler, günümüzde açıkça şirki ve putperestliği savunanların sözleri gibi değerlendirilemez. Vallâhu a'lem.

²⁵⁶ Cehmiyye ve benzeri fırkaların bu sözleri, kendilerinden olmayan yöneticileri tekfir etmeleri ve dolayısıyla bu yöneticilerin veya tayin ettikleri imâmların kıldırıldığı namazların, keza bu devletlerin topladıkları zekâtların geçersiz olduğuna inanmalarından kaynaklanır. Şeyh'in, sözünün devamında onların muhaliflerini tekfir ederek onlara kılıç çekmeyi helal saydıklarını söylemesi de buna işaret etmektedir.

²⁵⁷ Bundan kasıd, Mihne olayları esnasında insanların ve bilhassa âlimlerin "Halk'ul Kur'an" yani Kur'an'ın yaratılmışlığı hususunda imtihana çekilmesidir. Selef zamanında, insanların bu meseleden dolayı imtihan edilmedikleri bilinen bir şeydir.

²⁵⁸ Bidat ehlinin mescidleri boş bırakması çeşitli şekillerde cereyan eder: Onlar, iktidar olmadıkları yerde kendilerinden olmayan imâmların arkasında namaz kılmazlar. İktidar oldukları yerde ise kendilerinden olmayanları mescitlere almazlar hatta Mihne döneminde yapılan sözde akide imtihanlarının mescitlere kadar uzandığı söylenmektedir. İşte bu şekillerde Müslümanların mescitlerinden uzaklaştılar ve insanları da uzaklaştırdılar. Ayrıca onlar, genel anlamda ibadet ve taatle meşgul olmak, mescidlerde Allâh'ı zikretmek yerine boş kelami ve felsefi tartışmalarla uğraştılar, insanları da namazdan ve zikirten alıkoyup böyle meclislere yönlendirdiler. Esasında mescitlerden uzaklaşmak, sadece Cehmiyye ve Mu'tezile'nin değil, genel manada bütün bidat ve dalâlet ehlinin ortak özelliğidir. Mesela Rafizi Şiiler, mescitleri tatil ettiler, beş vakit namazı -cem etmek suretiyle- üç vakitte kıldılar ve sonra türbelere akın ettiler, öyle ki Şia nezdinde türbeler, mescitlerden daha çok imar edilen yerler haline geldiler. Aynı şekilde sofi tarikatlar, mescidlerde Sünnete uygun ibadet etmek yerine kendi dergâh ve tekkelerini imar edip oralarda batıl bir takım ayinler tertip ettiler. Ehli Sünnet ise bunların aksine mescitlere önem vermekle şöhret bulmuştur. Burada zikri geçen mescidlerin ise -günümüzdeki durumun aksine tağutların ve

şirkin değil- tevhidin hâkim olduğu takva mescidleri olduğu hususu ise izahtan varestedir. Vallâhu a'lem.

²⁵⁹ İmâm Berbehârî'nin bahsetmiş olduğu dönemde İslam ümmeti, bidat ehlinin ortaya attığı çeşitli görüşlerle uğraşmaktan dışarıya yönelememiş ve cihad durmuştur. İslam tarihinde cihadın seyrini araştıran herkes, bilhassa felsefi cereyanların artış gösterdiği Abbâsiler döneminden itibaren cihadın durakladığını ve İslam topraklarının genişlemesinin durduğunu, hatta yer yer toprak kayıplarının yaşandığını müşahade eder. Esasında kâfirlere yönelik cihadı iptal etmek, sadece Şeyh'in döneminde hâkim olan Cehmiyye ve Mu'tezile'nin değil, genel anlamda bütün bidat ehlinin özelliğidir. İslam tarihini inceleyenler cihad ve fetih hareketlerinin ekserisinin Ehli Sünnet'e müntesip yöneticilerin elinde gerçekleştiğini ve de bidat ehlinin genelde kâfirlere karşı cihad etmek yerine, kendilerinden olmayan Müslümanlara saldırmakla uğraştığını görür. Harici, Rafizi ve sair bidat ehlinin eliyle kâfirlere karşı gerçekleşen savaşlar yok denecek kadar azdır. Bilakis onların birçoğu tekfir ettikleri Sünni devletlere karşı kâfirlerle işbirliği yapmışlardır. Vallâh'ul Mustean.

²⁶⁰ Kur'an'ın muhkem, açık nasslarını bırakarak, manasında kapalılık ve ihtimal barındıran müteşabih delillere sarılmak, geçmişte ve günümüzde bütün dalâlet ehlinin ortak özelliğidir. Hâlbuki tam tersi müteşabihler muhkemlere arzedilmelidir. Allâhu Teâlâ, bu hususta şöyle buyurmaktadır:

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ
وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَعَجٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ
الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ﴾

"Sana, Kitâb'ı indiren O'dur. Onda muhkem ayetler vardır ki, onlar Kitâb'ın esasıdır. Diğerleri ise müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne aramak ve tevilini aramak gayesiyle ondan müteşabih olanlara tabi olurlar." (Al-i İmran 3/7)

Mensuh yani neshedilmiş, hükmü kaldırılmış hükümlere tabi olmak da muhkemi bırakıp müteşabihlere tabi olmanın bir çeşididir. Bu da bidat ehlinin vasıflarından birisidir ki bunun kaynağı da onların din hakkındaki cehaletleri ve Sünnetlerden habersiz oluşlarıdır. Rafizi Şia'nın, neshe-

dilmiş olan muta nikâhının halen geçerli olduğunu sanmaları bunun bir misalidir. Hatta Mu'tezile'den bazıları neshin varlığını bütünüyle inkâr ederek, Kur'an'daki bütün hükümlerin yürürlükte olduğunu ileri sürdüler ve böylece mensuh hükümlerle amel etmeye kapı açtılar. Günümüzde de bazı hadis inkârcısı modernist zümreler, neshin varlığına karşı çıkmakta ve neshedilmiş hükümlerin de şartları oluştuğunda uygulanabileceğini ileri sürmektedirler.

²⁶¹ Mu'tezile'nin hicri üçüncü ve dördüncü asırlarda savunduğu bu görüşlerin birçoğunun günümüzde bazı Sünnet inkârcısı çevreler tarafından çok yeni fikirlermiş gibi topluma arzedilmesine dikkat edilmelidir...

²⁶² Bu ifade, Tabakat'ul Hanâbile'de "insanları azdırdılar" şeklindedir.

²⁶³ El-Mutevekkil Alellah, Ebû'l Fazl, Cafer bin Muhammed el-Abbâsî el-Kuraşî. Onuncu Abbâsî halifesidir. Hicri 205 ya da 207 yılında doğmuştur. Abbâsî halifelerinden Mu'tasım billah'ın oğludur. Kardeşi el-Vasık'ın 232H yılında vefatının ardından yirmi altı yaşında kendisine biat edilmiş ve halife olmuştur. El-Mutevekkil tarihte çok mühim bir görev ifa etmiş, Sünneti ihya etmiş, Sünnet âlimlerini yüceltmış ve bidatlara son vermiştir. Me'mun tarafından başlatılan Mihne sürecine son vererek tekrar Ehli Sünnet'i hâkim kılmıştır. Allâh kendisine rahmet etsin âmin.

²⁶⁴ Şeyh Berbehârî'nin, Selef asrından kısa bir süre sonrasıyla alakalı konuşmasına rağmen Sünnet Ehli'nin sayıca az oluşundan bahsetmesine dikkat edilmelidir. Eğer ilmin yaygın olduğu o dönemde dahi Sünnet Ehli olanlar az ise, cehaletin yaygın olduğu daha sonraki dönemlerde ve günümüzde durumun nasıl olduğu tasavvur edilmelidir...

²⁶⁵ Diğer nüshada, "Bidat ve Dalâlet Ehli'nin (alametleri)" şeklinde geçmektedir.

²⁶⁶ Şeyh'in sözlerinden ve de tarihi haberlerden anlaşıldığı üzere her ne kadar Halife Mutevekkil döneminde Mihne süreci ve Ehli Sünnet üzerindeki baskı ortadan kalkmış olsa dahi, İslam toplumu artık eski haline dönememiş ve eskisi gibi insanlar üzerinde baskı kuramasalar da bidatçılar yine de faaliyetlerine ciddi bir müdahale söz konusu olmak-sızın devam etmişlerdir.

Bütün Bidatler Cahiller Tarafından Ortaya Atılmıştır

وَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَمْ تَجِ بِذَعَةٍ قَطُّ إِلَّا مِنَ الْهَمَجِ الرَّعَاعِ أَتْبَاعِ كُلِّ نَاعٍ
يَمِيلُونَ مَعَ كُلِّ رَجٍّ، فَمَنْ كَانَ هَكَذَا فَلَا دِينَ لَهُ. قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى:

﴿فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾
[الجاثية: 17]، وَقَالَ:

﴿وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾
[الشورى: 14] وَقَالَ:

﴿وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ
بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾ [البقرة: 213]

وَهُمْ عُلَمَاءُ السُّوءِ، أَصْحَابُ الطَّمَعِ وَالْبِدْعِ.

107- Bil ki hangi bidat ortaya çıkmışsa²⁶⁷ mutlaka, kim bağırıp çağırıyorsa onun peşinden giden ve her rüzgârla farklı bir yere savrulan bayağı ve ahmak kimseler tarafından ortaya atılmıştır. Kimin durumu bu ise onun dini yoktur.²⁶⁸

Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* şöyle buyurmuştur:

“Ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki bağy-
den (taşkınlık ve hasetten) dolayı ayrılığa düştüler.” (el-
Câsiye 45/17)

Yine O şöyle buyurmuştur:

“Ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki bağy-
den (taşkınlık ve hasetten) dolayı fırkalara ayrıldılar.” (eş-

Şûrâ 42/14)

Yine O şöyle buyurmuştur:

“Onun hakkında ancak onun kendilerine verildiği kimseler kendilerine açık delillerin gelmesinden sonra aralarındaki bağyden (taşkınlık ve hasetten) dolayı ayrılığa düştüler.” (el-Bakara 2/213)

İşte bunlar kötü âlimler ve de tamahkârlık ve bidat ashabıdır.²⁶⁹

²⁶⁷ Bu ifade Tabakat’ul Hanâbile’de “hangi zındıklık ortaya çıkmışsa” şeklindedir.

²⁶⁸ Şeyh’in bahsettiği türden, rüzgâr nerden eserse ona göre hareket eden, ortaya çıkan her yeni fikir akımına tabi olmayı marifet sayan, istikametsiz kişilikler geçmişte olduğu gibi günümüzde de fazlasıyla mevcuttur. Hakka tabi olmaktan ziyade çoğunluğa tabi olmayı esas almış olan, tabiri caizse dinî konularda modayı takip eden bu tiplerin bir dini, sabit bir akidesi yoktur. Bu kimselerde kendilerine doğruyu gösterecek bir ilim de yoktur. Böyle kimselerden uzak durmak ve bunların çokluğuna aldırış etmemek gerekir...

²⁶⁹ İmâm Taberî’nin naklettiğine göre selef müfessirlerinden Rebî bin Enes ihtilafa sebep olan bağyi şöyle tarif etmiştir:

بَغْيًا عَلَى الدُّنْيَا وَطَلَبَ مُلْكَهَا وَزُخْرَفِيَّهَا، وَزَيْنَتَهَا، أَتَيْتُمْ يَكُونُ لَهُ الْمَلِكُ، وَالْمَهَابَةُ فِي النَّاسِ. فَبَغَى بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ، وَضَرَبَ بَعْضُهُمْ رِقَابَ بَعْضٍ

“Dünyalık hususunda haddi aşır, dünya metaini, yaldızını ve süsünü arzularak, insanlar arasında iktidar ve otorite kime ait olacak diye birbirlerine saldırdılar ve birbirlerinin boynunu vurdular.”

İmâm Taberî de ayetteki bağy kelimesini aynı şekilde riyaset (liderlik) arzusu ve birbirleri üstünde egemenlik kurma isteği olarak açıklamıştır. (Tefsir’ut Taberî, 3/629, Thk: Turkî, el-Bakara 2/213. ayetin tefsiri)

Hak Üzere Bir Cemaat Her Zaman Var Olacaktır

وَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا يَزَالُ النَّاسُ فِي عِصَابَةٍ مِنْ أَهْلِ الْحَقِّ وَالسُّنَّةِ. يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَيَهْدِي بِهِمْ غَيْرَهُمْ. وَيُخَيِّبُهُمُ السُّنَنَ، فَهُمْ الَّذِينَ وَصَفَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى مَعَ قَلِيلِهِمْ عِنْدَ الْاِخْتِلَافِ، وَقَالَ:

﴿وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ
بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾ [البقرة: 213]
ثُمَّ اسْتَشْنَاهُمْ فَقَالَ:

﴿فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ
يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ [البقرة: 213]
وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-:

«لَا تَزَالُ عِصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ
خَذَلَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ.»

108- Bil ki insanlar dâimâ hak ve Sünnet Ehli'nden, Allâh'ın kendilerini doğru yola ilettiği, kendileriyle de başkalarını hidayet ettiği ve Sünnetleri ihya ettiği bir taife ile beraber bulunacaklardır. Onlar Allâhu Teâlâ'nın kendilerini ihtilaf zamanında az olmakla vafettiği kimselerdir. O şöyle buyurmuştur:

“Onun hakkında ancak onun kendilerine verildiği kimseler kendilerine açık delillerin gelmesinden sonra aralarındaki bağyden (taşkınlık ve hasetten) dolayı ayrılığa düştüler.” (el-Bakara 2/213)

Sonra onları istisna etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Sonra Allâh -izni ile- iman edenleri hakkında ihtilaf ettikleri hakka hidayet etti. Allâh dilediğini doğru yola iletir." (el-Bakara 2/213)²⁷⁰

Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimden bir taife sürekli hak üzere galip olacaktır. Kendilerini yardımsız bırakanlar onlara zarar veremeyecektir. Bu durum onlar üstün durumdayken Allâh'ın emri gelene kadar devam edecektir."²⁷¹

²⁷⁰ Böylece hakkı ayakta tutan kimselerin çoğu zaman azınlıkta kalacağı anlaşılmaktadır. Bu, ihtilaf halinde "Sevad-ı Azam" yani büyük çoğunluğa tabi olmayı emreden hadislerle çelişki arz etmez. Bu hususta konuyla ilgili 5. maddenin açıklamasına müracaat ediniz.

²⁷¹ Yakın lafızlarla Muslim, Hadis no:1037'de Muaviye *radiyallâhu anh*'tan rivayet edilmiştir.

Âlim İlmi Az Olsa da Sünnete Tâbi Olandır

وَاعْلَمْ- رَحِمَكَ اللَّهُ - أَنَّ الْعِلْمَ لَيْسَ بِكَثْرَةِ الرِّوَايَةِ وَالْكَتُبِ إِنَّمَا الْعَالِمُ:
مَنِ اتَّبَعَ الْعِلْمَ وَالسُّنَنَ وَإِنْ كَانَ قَلِيلَ الْعِلْمِ وَالْكَتُبِ وَمَنْ خَالَفَ الْكِتَابَ
وَالسُّنَّةَ فَهُوَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ وَإِنْ كَانَ كَثِيرَ الْعِلْمِ وَالرِّوَايَةِ وَالْكَتُبِ.

109- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- ilim çokça rivayette bulunmak ve çokça kitaba sahip olmak değildir. Âlim ancak -ilmi ve kitapları az olsa da- ilme ve Sünnetlere tâbi olan²⁷² kimsedir.²⁷³ Kim de Kitâb'a ve Sünnet'e muhalefet ederse -ilmi, rivayetleri ve kitapları çok olsa bile- bidat ehlidir.²⁷⁴

²⁷² Bazı nüshalarda "Kitâb ve Sünnet'e tabi olandır." şeklindedir.

²⁷³ İbrahim el-Havvas *rahimehullâh* şöyle demiştir:

لَيْسَ الْعِلْمُ بِكَثْرَةِ الرِّوَايَةِ، إِنَّمَا الْعَالِمُ مَنِ اتَّبَعَ الْعِلْمَ وَاسْتَعْمَلَهُ، وَافْتَدَى
بِالسُّنَنِ، وَإِنْ كَانَ قَلِيلَ الْعِلْمِ

"İlim çokça rivayette bulunmak değildir. Âlim ancak -ilmi az olsa da- ilme tabi olan ve onunla amel eden, Sünnetlere uyan kimsedir." (Beyhekî, Suab'ul İman, no: 1684)

Seleften, bu hususa delalet eden başka sözler de rivayet edilmiştir.

Abdullâh İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

لَيْسَ الْعِلْمُ بِكَثْرَةِ الرِّوَايَةِ، وَلَكِنَّ الْعِلْمَ الْخَشْيَةُ

"İlim çokça rivayette bulunmak değildir. Lakin asıl ilim haşyettir (Allâh korkusudur)." (Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 1/131)

İmâm Malik *radiyallâhu anh* ise şöyle demiştir:

الْعِلْمُ نُورٌ يَجْعَلُهُ اللَّهُ حَيْثُ يَشَاءُ لَيْسَ بِكَثْرَةِ الرِّوَايَةِ

"İlim, Allâh'ın dilediği kimselerde meydana getirdiği bir nûrdur, çokça rivayette bulunmak değildir." [Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 6/319. İbnu Mende, Fevaid adlı eserinde (sf. 94) "Allâh'ın kalplerde meydana getir-

diği bir nûrdur" şeklinde nakletmiş ve bu rivayetin sahih olduğunu beyan etmiştir.]

İmâm Şafîi *radiyallâhu anh* da şöyle demiştir:

لَيْسَ الْعِلْمُ مَا حُفِظَ. الْعِلْمُ مَا نَفَعَ

"İlim; ezberlenen değil lakin fayda verendir." (Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 9/123)

²⁷⁴ Şeyh *rahimehullâh*, yukarıda çoğunluğun hakkın ölçüsü olmadığına işaret etmişti. Burada da çokça eser sahibi olmanın, hatta ilmin çokluğunun dahi hakkın ölçüsü olmadığına işaret etmektedir. Bir kimsenin hak üzere olduğu ancak Sünnete ittibasından belli olur. Buna rağmen, geçmişte de olduğu gibi günümüzde de birçok kimse, insanların hak üzerinde olup olmadığının ölçüsü olarak Sünnete ittibasından ziyade, ilminin ve telif ettiği eserlerin fazlalığını esas almakta ve de ciltlerce kitap yazmış birisinin sapmış olacağına ihtimal vermezken, telifatı az olan veya hiç olmayan birisine ise itibar etmemektedirler. Hâlbuki mesela Şia ulemasından el-Meclisî denilen birisi Bihar'ul Envar isminde 150 ciltlik hadis kitabı telif etmiştir. Yine onlardan 50 cilt, 20 cilt gibi büyük hacimli eserler telif edenler vardır. Mu'tezileden ve sair bidat fırkalarından nice tefsir, nahiv ve fıkıh âlimleri yetişmiştir. Bunların hiç birisi söz konusu müelliflerin doğru yolda olduğunu göstermemektedir. Bu elinizdeki kitabın müellifi İmâm Berbehârî'nin ise Sünnete bağlılığı ortadadır, buna rağmen elinizdeki şu muhtasar kitaptan başka bir eseri bilinmemektedir! Esasında hiçbir akli başında kimse insanların doğru yolda olup olmadığını bu tip şeylere bakarak ölçmeye kalkmaz. Lakin akli kıt olan birçok kişi ölçü olarak sadece böyle şeyleri esas almakta ve bundan dolayı da çok konuşan, çok yazan, hitabeti güzel, ezberi kuvvetli olan, çokça ayet ve hadis nakleden her davetçiye tabi olmakta, sonra bu konularda daha usta olan başka birisi çıktığında akidesine bakmadan bu sefer ona tabi olmakta ve hayatlarını böylece geçirmektedirler. Hâlbuki tabi oldukları kimselerin şu ayet-i kerimde bahsi geçen Yahudi âlimleri gibi olması ihtimal dâhilindedir:

مَثَلُ الَّذِينَ خُمِلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْجِمَارِ يَخْمِلُ أَسْفَارًا

"Tevrat'la yükümlü tutulup da sonra onun hakkını vermeyenlerin durumu, kitap yüklenmiş eşek gibidir!" (el-Cuma 62/5)

Vallâhu a'lem...

Din Hakkında Bilgisizce Konuşan Haddi Aşmıştır

وَاعْلَمُ - رَحِمَكَ اللَّهُ - أَنَّ مَنْ قَالَ فِي دِينِ اللَّهِ بِرَأْيِهِ وَقِيَاسِهِ وَتَأْوِيلِهِ مِنْ غَيْرِ حُجَّةٍ مِنَ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ فَقَدْ قَالَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا لَا يَعْلَمُ، وَمَنْ قَالَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا يَعْلَمُ، فَهُوَ مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ

110- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- kim Allâh'ın dini hakkında Sünnet'ten ve Cemaat'ten herhangi bir hüccet olmadan kendi görüşüne, kıyasına ve yorumuna uyarak konuşursa, Allâh hakkında bilmediği bir söz söylemiş olur.²⁷⁵ Allâh hakkında bilmediği bir söz söyleyen kimse ise mütekellif yani kendisini ağır bir yükün altına sokanlardandır.²⁷⁶

²⁷⁵ Allâh hakkında bir bilgiye dayanmaksızın konuşmak Kur'an'da açık bir biçimde nehyedilmiştir:

﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

"De ki: Rabbim yalnızca çirkin hayâsızlıkları -onlardan açıkta olanlarını ve gizli olanlarını,- günah işlemeyi, bağıyi (haklı nedeni olmayan isyan ve saldırıyı), kendisi hakkında ispatlayıcı bir delil indirmedeği şeyi Allâh'a şirk koşmanızı ve Allâh'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmiştir." (el-A'raf 7/33)

²⁷⁶ Mesruk *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

«بَيْنَمَا رَجُلٌ يُحَدِّثُ فِي كِنْدَةٍ، فَقَالَ: يَجِيءُ ذُخَانٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَأْخُذُ بِأَسْمَاعِ الْمُنَافِقِينَ وَأَبْصَارِهِمْ، يَأْخُذُ الْمُؤْمِنَ كَهَيْئَةِ الرُّكَّامِ، فَقَزَعْنَا، فَأَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ، وَكَانَ مُتَكِنًا فَعَضِبَ فَجَلَسَ، فَقَالَ: مَنْ عَلِمَ فَلْيَقُلْ، وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ، فَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ: لَا أَعْلَمُ، فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ [ص: 86]

“Bizim yanımızda, Kinde’de bir adam kıssa anlatıyor ve de Kıyamet Günü bir dumanın gelerek münafıkların kulaklarını ve gözlerini (işitme ve görme duyularını) gidereceğini, müminlerinse ondan nezle şeklinde müteessir olacaklarını söyledi. Biz de korktuk. Abdullâh İbnu Mes’ûd’un yanına geldim. Yaslanmış vaziyet-teydi. Bunun üzerine Abdullâh *radiyallâhu anh* kızarak oturdu ve şunları söyledi: Sizden kim bir şey bilirse, bildiğini söylesin. Bil-meyen de, Allâh bilir, desin. Çünkü birinizin bilmediği bir şey için, Allâh bilir, demesi en büyük ilimdir. Gerçekten Allâh *Azze ve Celle* Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem’e*:

“Ben bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Ben Mütেকellif (kendiliğinden bir yükümlülük uyduran/getiren)lerden değilim de!” (Sad 38/86)

buyurmuştur.” (Buhârî, Hadis no: 4774)

Başarı, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Sünnet'ine ve Selefin Yoluna Yapışmaktadır

وَالْحَقُّ مَا جَاءَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، وَالسُّنَّةُ مَا سَنَّهَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-، وَالْجَمَاعَةُ مَا اجْتَمَعَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فِي خِلَافَةِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَمَنْ اقْتَصَرَ عَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-، وَمَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُهُ وَالْجَمَاعَةُ فَلَجَّ عَلَى أَهْلِ الْبِدْعَةِ كُلِّهِمْ، وَاسْتَرَاخَ بَدَنُهُ وَسَلِمَ لَهُ دِينُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ:

«سَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي»

وَبَيَّنَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- النَّاجِيَةَ مِنْهَا فَقَالَ:

«مَا كُنْتُ أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ وَأَصْحَابِي.»

فَهَذَا هُوَ الشِّقَاءُ وَالْبَيَانُ وَالْأَمْرُ الْوَاضِحُ وَالْمَنَارُ الْمُسْتَنِيرُ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-:

«إِيَّاكُمْ وَالتَّعَمُّقَ وَإِيَّاكُمْ وَالتَّنَطُّعَ وَعَلَيْكُمْ بِدِينِكُمُ الْعَتِيقِ.»

111- Hak Allâh katından gelendir. Sünnet Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Sünnet kıldığı şeydir. Cemaat, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabının Ebû Bekir'in, Ömer'in ve Osman'ın hilafetleri döneminde üzerinde icma ettikleri şeydir.²⁷⁷ Kim Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Sünneti, onun ashabının ve Cemaat'in üzerinde olduğu şey ile yetinirse bidat ehlinin tamamına galip gelir. Bedeni rahata erer. Dini de selamette olur inşa'llâh. Çünkü Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*

"Ümmet'im fırkalara ayrılacaktır"

buyurmuş, sonra

"Bugün benim ve ashabımın üzerinde bulunduğumuz şey"²⁷⁸

buyurarak bu fırkalardan kurtulacak olanı açıklamıştır.²⁷⁹

İşte şifâ, beyân, apaçık emir ve aydınlatılmış yol budur!

Yine Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Derinlere dalmaktan sakının! Aşırılıktan sakının! Eski dininize sımsıkı yapışın!"²⁸⁰

وَأَعْلَمُ أَنَّ الدِّينَ الْعَتِيقَ: مَا كَانَ مِنْ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- إِلَى قَتْلِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ وَكَانَ قَتْلُهُ أَوَّلَ الْفُرْقَةِ وَأَوَّلَ الْإِخْتِلَافِ فَتَحَارَبَتِ الْأُمَّةُ وَتَفَرَّقَتْ وَاتَّبَعَتِ الطَّمَعُ وَالْهَوَى وَالْمَيْلَ إِلَى الدُّنْيَا فَلَيْسَ لِأَحَدٍ رُخْصَةٌ فِي شَيْءٍ أَخَذْتُهُ مِمَّا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَوْ يَكُونَ رَجُلٌ يَدْعُو إِلَى شَيْءٍ أَخَذْتُهُ مِنْ قَبْلِهِ أَوْ مِنْ قَبْلِ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبِدْعِ فَهُوَ كَمَنْ أَخَذْتُهُ فَمَنْ زَعَمَ ذَلِكَ أَوْ قَالَ بِهِ فَقَدْ رَدَّ السُّنَّةَ وَخَالَفَ الْحَقَّ وَالْجَمَاعَةَ وَأَبَاحَ الْبِدْعَ وَهُوَ أَضَرُّ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ إِبْلِيسَ وَمَنْ عَرَفَ مَا تَرَكَ أَصْحَابُ الْبِدْعِ مِنَ السُّنَّةِ وَمَا قَارَفُوا فِيهِ فَتَمَسَّكَ بِهِ: فَهُوَ صَاحِبُ سُنَّةٍ وَصَاحِبُ جَمَاعَةٍ وَحَقِيقٌ أَنْ يُتَّبَعَ وَأَنْ يُعَانَ وَأَنْ يُحْفَظَ وَهُوَ مِمَّنْ أَوْصَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-

112- Bil ki eski din Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in vefatından Osman bin Affân'ın öldürülmesine kadar yaşanandır. Osman radiyallâhu anh'ın öldürülmesi ayrılığın başlangıcı, ihtilâfın başı olmuştur. Bunun sonucunda ümmet birbiriyle savaşmış, fırkalara ayrılmış: açgözlülüğün, hevanın ve dünyaya meylin peşinden gitmiştir. Hiç kimsenin hiçbir konuda Allâh'ın Rasûlü

Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem'in ashabının üzerinde olmadığı bir şeyi ihdâs etme ruhsatı yoktur.²⁸¹ Yine kimsenin kendi kafasından ihdas ettiği ya da bidat ehlinde bir kimse tarafından ihdas edilmiş olan bir şeye davet etme ruhsatı yoktur. Ona davet eden onu ihdas eden gibidir. Kim onu dile getirir ve savunursa Sünnet'i reddetmiş, hakka ve Cemaat'e muhalefet etmiş, bidatleri mübah saymış olur. Böyle bir kimse bu ümmete İblis'ten daha zararlıdır. Allahın
ekber!

Kim bidat ehlinin Sünnet'ten terk ettikleri ve ayrıldıkları şeyleri bilir ve bunlara sımsıkı yapışır, işte o Sünnet ve Cemaat Ehli'dir. Bu kimse peşinden gidilmeyi, yardımı ve korunmayı hak etmektedir. O Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in, hakkında vasiyet-te bulunduğu kimselerdendir.²⁸²

²⁷⁷ Ali radiyallâhu anh ve sonraki dönemlerde sahabe arasında bazı ihtilaflar vuku bulduğu için müellif rahimehullâh ilk üç halife zamanındaki ittifaka vurgu yapmıştır. Zaten sahabeye tabi olmaktan kasıd, onların ittifak ettikleri hususlara tabi olmaktır, ihtilaf ettikleri hususlarda ise hangi sahabenin kavli daha racih yani delilleri daha kuvvetli ise ona tabi olunur. Vallâhu a'lem.

²⁷⁸ Hadisin metni ve tahriri daha önce geçmişti. 3. ve 99. maddenin açıklamalarına müracaat ediniz.

²⁷⁹ Metinde geçen "onlardan Naciye (kurtuluşa erecek) olanları bize bildirmiştir" ifadesi diğer nüshada "Fırka" ziyadesiyle yer almaktadır: "onlardan Fırka-i Naciye (kurtuluşa erecek taife) olanları bize bildirmiştir".

²⁸⁰ Müellifin burada hadis olarak aktardığı bu söz, dağınık biçimde birçokları tarafından rivayet edilmiş ve buradaki haliyle de merfu hadis değil, bilakis İbnu Mes'ûd radiyallâhu anh tarafından söylenilmiş bir eserdir. Ebû Kilabe şöyle dedi: Abdullâh İbnu Mes'ûd radiyallâhu anh dedi ki: "Dürülüp ortadan kaldırılmadan önce ilmi öğreniniz. Onun

dürülüp ortadan kaldırılması, ehlinin (ölüp) gitmesidir. Dikkat edin! Aşırılığa kaçmaktan, didik didik etmekten, bidatlerden sakının! Eski olana sarılın! (Darîmî, Sünen, 1/66, Hadis no: 144; Ma'mer bin Raşid, el-Cami', 10/252, no: 20465; Muhammed bin Nasr el-Mervezî, es-Sunne, no: 85; Taberanî, el-Mu'cem'ul Kebîr, 9/170, Hadis no: 8845; Beyheki, el-Medhal, sf. 271-272, Hadis no: 387-388 ve başkaları tarafından nakledilmiştir.) Metinde yeralan: "Aşırılığa kaçmaktan sakının!" bölümü Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den nakledilmiştir. [İbnu Beşran, el-Emali, sf. 49, Hadis no: 67'de Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh'tan*; Bezzar, Musned, 11/464, Hadis no: 5338'de İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma*'dan rivayet etmiştir.] Aşırılıktan kasıd, rivayetten de anlaşılacağı üzere eskilerin yani selefın zamanında olmayan meseleler icad etmek ve bidatlara dalmaktır. Yoksa -Allâh'ın zatı gibi gaybî konular haricinde- dinî meseleler üzerinde tefekkür etmek, ilmin inceliklerini fıkhetmeye çalışmak kınanmamış, bilakis övülmüştür. Keza, halktan birçoğunun zannettiği gibi mevcut cahiliye ehlinin örfünde olmayan unutulmuş Sünnetleri ihya etmek de aşırılıktan sayılmaz. Vallâhu a'lem.

²⁸¹ Bu hususta 8. madde ve dipnotuna müracaat ediniz.

²⁸² Zira bu kimse, 'Cemaat'tendir, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* ise cemaate bağlanmayı tavsiye etmiştir. Ömer *radiyallâhu anh'tan* rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الْوَاحِدِ وَهُوَ مِنَ الْإِثْنَيْنِ أَبْعَدُ، مَنْ أَرَادَ بُخْبُوحَةَ الْجَنَّةِ فَلْيَلْزَمْ الْجَمَاعَةَ.»

"Size düşen cemaate tabi olmaktır, firkalaşmaktan ise sizi sakındırıyorum. Şeytan, tek kişiyle beraberdir; iki kişiden ise uzaktır. Kim Cennetin en güzel yerini arzuluyorsa cemaate sarılsın." (Tirmizî, Hadis no: 2165'te rivayet etmiş ve hadis hakkında hasen-sahih-garib demiştir.)

Bidat Fırkaları Sayıca Ne Kadar Çok Olurlarsa Olsunlar Hepsisi Ateştedir

وَاعْلَمُوا - رَحِمَكُمُ اللَّهُ - أَنَّ أَصُولَ الْبِدْعِ أَرْبَعَةُ أَبْوَابٍ، انْشَعَبَ مِنْ هَذِهِ الْأَرْبَعَةِ اثْنَانِ وَسَبْعُونَ هَوًى، ثُمَّ يَصِيرُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الْبِدْعِ يَتَشَعَّبُ حَتَّى تَصِيرَ كُلُّهَا إِلَى أَلْفَيْنِ وَثَمَانِمِائَةٍ مَقَالَةٍ، وَكُلُّهَا ضَلَالَةٌ، وَكُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً، وَهُوَ مَنْ آمَنَ بِمَا فِي هَذَا الْكِتَابِ، وَاعْتَقَدَهُ مِنْ غَيْرِ رَيْبَةٍ فِي قَلْبِهِ، وَلَا شَكْوَكَ، فَهُوَ صَاحِبُ سُنَّةٍ، وَهُوَ النَّاجِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

113- Bilin ki -Allâh size rahmet etsin- bidatlerin asılları dördttür. Bu dördünden yetmiş iki heva/bidat dallanıp budaklanmıştır.²⁸³ Sonra bu bidatlerden her biri de dallanıp budaklanmış ve sonunda bu bidatlerin tamamı iki bin sekiz yüz görüşü barındırır olmuştur.²⁸⁴ Bunların tamamı dalâlettir. Yine -biri hariç- tamamı ateştedir. O da bu kitapta bulunanlara iman eden, kalbinde hiçbir şek ve şüphe bulunmaksızın i'tikad eden kimsedir. Bu kimse Sünnet Ehli'dir ve kurtulacak olan odur inşâallah.²⁸⁵

²⁸³ Bütün bidatlerin kendisinden neşet ettiği dört ana fırka Mürcie, Havaric, Rafıza ve Kaderiyye'dir. Bu konuyla alakalı 170. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

²⁸⁴ Şeyh'in bu sözü bidat fırkalarının sayısını sınırlandırmak amaçlı değildir. O, daha ziyade kendi döneminde bidat fırkalarının ulaştığı sayıyı yaklaşık olarak vermiş görünmektedir. Görüldüğü üzere dalâlet fırkalarının sayısı ne kadar çok olursa olsun, sahabenin yoluna tabi olmadıkları müddetçe sapıklıkla vasedilmekten kurtulamamaktadırlar. Vallâhu a'lem.

²⁰⁵ Şeyh'in kasdı, bu kitapta yer alan ve de hepsi -görüldüğü üzere- Kitâb, Sünnet ve selefin icmasından delillere dayanan görüşlerdir. Bu kitabı inceleyenler Şeyh'in kendisine ait şahsi bir görüşünün nerdeyse hiç bulunmadığını veya çok az bulunduğunu müşahede ederler. Kitapta az da olsa -mesela Salih *aleyhisselam*'ın devesinin memesinin onun havzı olduğu, İsâ *aleyhisselam*'ın yeryüzüne indikten sonra evleneceği gibi- bazı zayıf rivayet ve kaviller de mevcuttur. Kitapta yer alan bu tür zayıf rivayet ve kaviller de yine Şeyh'in sahih addederek kendisinden öncekilerden nakletmiş olduğu bazı sözlerdir. Kısacası Şeyh'in bu kitaptaki hususları kabul edenlerin kurtuluşa ereceğini ifade etmesi, aslında Ehli Sünnet akidesini kabul edenlerin kurtulacağı sözüyle aynı manadadır. Şeyh'in bu doğrultudaki 73 fırka hadisine işaret etmesi de bunu göstermektedir.

Delili Olmayan Konularda Susulursa Bidat Diye Birşey Kalmaz

وَاعْلَمُوا - رَحِمَكُمُ اللَّهُ - لَوْ أَنَّ النَّاسَ وَقَفُوا عِنْدَ مُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ وَلَمْ يُجَاوِزُوهَا بِشَيْءٍ وَلَمْ يُؤَلِّدُوا كَلَامًا مِمَّا لَمْ يَجِئْ فِيهِ أَثَرٌ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا عَنْ أَصْحَابِهِ لَمْ تَكُنْ بِدْعَةً.

114- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- eğer insanlar sonradan ortaya çıkan işlerin ilk ortaya çıktığı zaman dursalardı, bu işlere bulaşmasalardı, hakkında Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den ya da onun ashabından gelen bir eser bulunmayan konularda yeni sözler ortaya atmasalardı bidat diye bir şey olmazdı.²⁸⁶

²⁸⁶ İmâm Evzâ'î *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

إِصْبِرْ نَفْسَكَ عَلَى السُّنَّةِ، وَقِفْ حَيْثُ وَقَفَ الْقَوْمُ، وَقُلْ بِمَا قَالُوا، وَكُفْ عَمَّا كَفُّوا عَنْهُ، وَاسْلُكْ سَبِيلَ سَلَفِكَ الصَّالِحِ، فَإِنَّهُ يَسَعُكَ مَا وَسِعَهُمْ

“Sen Sünnet üzere sabret. Kavmin (selefin) durduğu yerde sen de dur. Onlar ne söylerse sen de (aynısını) söyle. Onların hakkında konuşmadıkları konularda sen de konuşma. Selefi Salihin'in yolunu izle. Muhakkak ki onlara yeten, sana da yeter.” (el-Lalaka'i, Şerhu Usuli İ'tikadi Ehl'is Sünne, no: 315)

Küfre Götüren Yollar

وَاعْلَمُ - رَحِمَكَ اللَّهُ - أَنَّهُ لَيْسَ بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ أَنْ يَكُونَ مُؤْمِنًا حَتَّى يَصِيرَ كَافِرًا إِلَّا أَنْ يَجْعَدَ شَيْئًا مِمَّا أَنْزَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى، أَوْ يَزِيدَ فِي كَلَامِ اللَّهِ، أَوْ يَنْقُصَ، أَوْ يُنْكِرَ شَيْئًا مِمَّا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، أَوْ شَيْئًا مِمَّا تَكَلَّمَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاتَّقِ اللَّهَ - رَحِمَكَ اللَّهُ - وَانْظُرْ لِنَفْسِكَ، وَإِيَّاكَ وَالْغُلُوفَ فِي الدِّينِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ طَرِيقِ الْحَقِّ فِي شَيْءٍ.

115- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- kul ile mümin iken kâfir olması arasında ancak Allâhu *Teâlâ*'nın indirdiklerinden bir şeyi inkâr etmek, Allâh'ın kelimasında ilâvede ya da eksiltmede bulunmak, Allâh *Azze ve Celle*'nin buyurduğu bir şeyi veya Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu bir şeyi inkâr etmek vardır. Şu hâlde -Allâh sana rahmet etsin- Allâh'tan kork! Kendini kontrol et! Dinde aşırıya gitmekten sakın!²⁸⁷ Çünkü aşırılığın doğru yolla bir alakası yoktur.

²⁸⁷ İbnu Abbâs *radiyallâhu anhumâ*'dan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوفَ فِي الدِّينِ، فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوفُ

فِي الدِّينِ.»

“Ey insanlar! Dinde aşırıya gitmekten sakının! Zira sizden öncekileri dinde aşırı gitmeleri helak etmiştir.” [İbnu Mâce, Hadis no: 3029; Nesâî, Hadis no: 3057. Hadisi, İbnu Huzeyme, (Hadis no: 2867) ve İbnu Hibbân, (Hadis no: 3871) Sahîh'lerinde zikretmek suretiyle sahih gördüklerini ifade etmişlerdir.]

Bu Kitapta Yer Alan Hususların Hepsî Kuran, Sünnet ve Selefîn İcmasına Dayanmaktadır

وَجَمِيعُ مَا وَصَفْتُ لَكَ فِي هَذَا الْكِتَابِ، فَهُوَ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى، وَعَنِ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَنِ أَصْحَابِهِ وَعَنِ التَّابِعِينَ، وَعَنِ الْقُرْنِ الثَّالِثِ إِلَى الْقُرْنِ الرَّابِعِ، فَاتَّقِ اللَّهَ يَا عَبْدَ اللَّهِ، وَعَلَيْكَ بِالتَّصْدِيقِ وَالتَّسْلِيمِ وَالتَّفْوِيزِ وَالرِّضَا بِمَا فِي هَذَا الْكِتَابِ، وَلَا تَكْتُمْ هَذَا الْكِتَابَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ، فَعَسَى يَرُدَّ اللَّهُ بِهِ خَيْرَانِ عَنْ خَيْرَتِهِ، أَوْ صَاحِبَ بِدْعَةٍ مِنْ بِدْعَتِهِ، أَوْ ضَالًّا عَنْ ضَلَالَتِهِ، فَيَنْجُو بِهِ. فَاتَّقِ اللَّهَ، وَعَلَيْكَ بِالْأَمْرِ الْأَوَّلِ الْعَتِيقِ، وَهُوَ مَا وَصَفْتُ لَكَ فِي هَذَا الْكِتَابِ، فَارْحَمَ اللَّهُ عَبْدًا، وَرَحِمَ وَالِدَيْهِ قَرَأَ هَذَا الْكِتَابَ، وَبَنَّهُ وَعَمِلَ بِهِ وَدَعَا إِلَيْهِ، وَاخْتَجَّ بِهِ، فَإِنَّهُ دِينَ اللَّهِ وَدِينُ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِنَّهُ مَنْ انْتَحَلَ شَيْئًا خِلَافَ مَا فِي هَذَا الْكِتَابِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بِدِينِ اللَّهِ يَدِينُ، وَقَدْ رَدَّهُ كُلُّهُ، كَمَا لَوْ أَنَّ عَبْدًا آمَنَ بِجَمِيعِ مَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، إِلَّا أَنَّهُ شَكَّ فِي حَرْفٍ فَقَدْ رَدَّ جَمِيعَ مَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى، وَهُوَ كَافِرٌ، كَمَا أَنَّ شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا تُقْبَلُ مِنْ صَاحِبِهَا إِلَّا بِصِدْقِ النِّيَّةِ وَخَالِصِ الْيَقِينِ، كَذَلِكَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ شَيْئًا مِنَ السُّنَّةِ فِي تَرْكِ بَعْضٍ، وَمَنْ تَرَكَ مِنَ السُّنَّةِ شَيْئًا فَقَدْ تَرَكَ السُّنَّةَ كُلَّهَا فَعَلَيْكَ بِالْقَبُولِ، وَدَعْ عَنْكَ الْمُحْكَ وَاللَّجَاجَةَ، فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ دِينِ اللَّهِ فِي شَيْءٍ، وَزَمَانُكَ خَاصَّةٌ زَمَانُ سُوءٍ، فَاتَّقِ اللَّهَ.

116- Sana bu kitapta söylediklerimin tamamı Allâh'tan, Rasûlü'nden, onun ashabından, tabiinden ve üçüncü nesilden dördüncü nesle kadar gelip geçmiş kişilerdendir. Şu hâlde Allâh'tan kork ey Allâh'ın kulu! Bu kitapta yazanları tasdik etmeye, bunlara teslim olmaya ve rıza göstermeye, (keyfiyetlerini) Allâh'a hâ-

etmeye bak! Bu kitabı kâile ehlinde kimseden gizleme. Umulur ki Allâh bununla şaşkınlığından, bidatçıyı bidatinden, dalâlet ehlini dalâletinden çekip alır da o kimse kurtulur. Allâh'tan kork ve en baştaki eski olana (sahabenin yoluna) sarıl. Bu da sana bu kitapta zikrettiklerimdir. Allâh bu kitabı okuyan, yayan, gereğiyle amel eden, ona davet eden, onu hüccet getiren kimseye ve ana babasına rahmet etsin. Zira bu Allâh'ın dini ve Rasûlû'nün dinidir. Şüphesiz kim bu kitapta bulunanların hilafına bir şeyi din edinirse, o kimse Allâh'ın dinini din edinmiş değildir. O kimse Allâh'ın dininin tamamını reddetmiştir.²⁸⁸ Nitekim bir adam Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'nın bütün buyurduklarına iman etse fakat bir harf hakkında şüphe etse Allâh *Teâlâ*'nın bütün buyurduklarını reddetmiş olur. Bu kimse kâfirdir.²⁸⁹ Aynı şekilde "La ilahe illallâh" şehâdeti de sadık bir niyet ve halis bir yakîn olmadıkça sahibinden kabul edilmez.²⁹⁰ Aynı şekilde Allâh, Sünnet'in bir kısmı terk edildiği zaman ondan hiçbir şeyi kabul etmez. Sünnet'ten bir şeyi terk eden kimse Sünnet'in tamamını terk etmiştir.²⁹¹

Şu hâlde sen (haklı) kabul et, tartışmayı ve inatçılığı bırak. Zira bunların Allâh'ın diniyle bir alakası yoktur. Özellikle de senin zamanın kötü zamandır. Öyleyse Allâh'tan kork!

²⁸⁸ Bu kitapta Ehli Sünnet ve'l Cemaatin akidesi anlatıldığı ve de İmâm Berbehârî ya da başka bir kimsenin şahsî görüşlerine yer verilmediği için bu ifadeyi kullanmıştır. Yoksa İmâm Berbehârî, burada kendi kitabının ilahi kitaplar gibi hatasız, korunmuş olduğunu iddia etmemektedir. Yukarıda geçen 113. maddenin açıklamasına müracaat ediniz.

²⁸⁹ Abdullâh İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

مَنْ كَفَرَ بِحَرْفٍ مِنَ الْقُرْآنِ، أَوْ بآيَةٍ مِنْهُ، فَقَدْ كَفَرَ بِهِ كَلِّهِ

"Kim Kur'an'dan bir harfi ya da ondan bir ayeti inkâr ederse, tamamını

inkâr etmiş olur” (Tefsir’ut Taberî, 1/49, Thk: Türkî)

²⁹⁰ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Muaz bin Cebel *radiyallâhu anh’a* hitaben şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ، إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ.»

“Kalbinden sadık (dürüst) olarak Allâh’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in O’nun Rasûlü olduğuna şehâdet eden hiç kimse yoktur ki Allâh Cehennem ateşini ona haram kılmış olmasın.” (Buhârî, Hadis no: 128)

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh’a* hitaben de şöyle buyurmuştur:

«فَمَنْ لَقِيَْتَ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْخَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُسْتَنْقِئًا بِهَا قَلْبُهُ، فَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ.»

“Şu duvarın arkasında kalbi ona yakîn (kesin inanç) duyarak Allâh’tan başka ilah olmadığına şehâdet eden kime rastlarsan onu Cennetle müjdele!” (Muslim, Hadis no: 31)

²⁹¹ Tabakat’ul Hanâbile’de bu ifade şöyledir: “Her kim muhalefet eder ve Sünnet’ten bir şeyi reddederse Sünnet’in tamamını reddetmiş olur.” Bu hususta 169. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

Fitnelerden Uzak Durmanın Gerekliiği

وَإِذَا وَقَعَتِ الْفِتْنَةُ فَالْزَمْ جَوْفَ بَيْتِكَ، وَفِرْ مِنْ جَوَارِ الْفِتْنَةِ، وَإِيَّاكَ وَالْعَصِيَّةَ، وَكُلُّ مَا كَانَ مِنْ قِتَالٍ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى الدُّنْيَا فَهُوَ فِتْنَةٌ، فَاتَّقِ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَلَا تَخْرُجْ فِيهَا، وَلَا تُقَاتِلْ فِيهَا، وَلَا تَهْوِ، وَلَا تُسَايِعْ، وَلَا تُمَاقِلْ، وَلَا تُحِبِّ شَيْئًا مِنْ أُمُورِهِمْ، فَإِنَّهُ يُقَالُ: مَنْ أَحَبَّ فِعَالِ قَوْمٍ - خَيْرًا كَانَ أَوْ شَرًّا - كَانَ كَمَنْ عَمِلَهُ. وَفَقَّنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ لِمَرْضَاتِهِ، وَجَنَّبَنَا وَإِيَّاكُمْ مَعْصِيَتَهُ.

117- Fitne ortaya çıktığı zaman evinin ortasından ayrılma. Fitneye yaklaşma, kaç! Asabiyetten (tarafgirlikten) de uzak dur. Müslümanlar arasında dünya için gerçekleşen her savaş fitnedir. Tek olan ve ortağı bulunmayan Allâh'tan kork! Fitne zamanında dışarı çıkma, savaşma, heveslenme, taraf tutma, bir tarafa meyletme, onların yaptıkları hiçbir şeyden hoşlanma!²⁹² Zira şöyle denir: "Kim bir kavmin yaptıklarından hoşnut olursa, yaptıkları hayır olsun veya şer olsun, onları yapan gibidir."²⁹³ Allâh bizi de sizi de razı olduğu şeylere muvaffak kılsın. Bizi ve sizi O'na isyan olan şeylerden uzak eylesin.

²⁹² Ebû Zerr *radiyallâhu anh* anlatıyor:

«قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَبَا ذَرٍّ، قُلْتُ: لَبَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ، قَالَ فِيهِ كَيْفَ أَنْتَ إِذَا أَصَابَ النَّاسَ مَوْتُ يَكُونُ النَّبِيُّ فِيهِ بِالْوَصِيفِ؟ يَغْنِي الْقَبْرَ، قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، -أَوْ

قَالَ: مَا خَارَ اللَّهُ لِي وَرَسُولُهُ.. قَالَ: عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ -أَوْ قَالَ: تَصْبِرُ- ثُمَّ قَالَ لِي: يَا أَبَا ذَرٍّ قُلْتُ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: كَيْفَ أَنْتَ إِذَا رَأَيْتَ أَحْجَارَ الزَّيْتِ قَدْ غَرِقَتْ بِالْدِّمِ؟ قُلْتُ: مَا خَارَ اللَّهُ لِي وَرَسُولُهُ، قَالَ: عَلَيْكَ بِمَنْ أَنْتَ مِنْهُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أَخْذُ سَيْفِي وَأَضَعُهُ عَلَى عَاتِقِي؟ قَالَ: شَارَكْتَ الْقَوْمَ إِذَنْ قُلْتُ: فَمَا تَأْمُرُنِي؟ قَالَ: تَلْزِمُ بَيْتَكَ، قُلْتُ: فَإِنْ دَخَلَ عَلَيَّ بَيْتِي؟ قَالَ: فَإِنْ خَشِيتَ أَنْ يَهْرَكَ شُعَاعُ السَّيْفِ، فَأَلْقِ ثَوْبَكَ عَلَى وَجْهِكَ يَبُوءُ بِإِثْمِكَ وَإِثْمِهِ.»

"Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem bana dedi ki: Ey Ebû Zerr! Buyurun, Ey Allâh'ın Rasûlü, emrinizdeyim! dedim. Sonra ilgili hadisi zikretti. Onda şu hususları buyurmuştur: İnsanlara (kitle halinde) ölüm isabet edip, kabirlerin (ücretli) hizmetçiler tarafından kazılacağı zaman ne yapacaksın? buyurdular. Allâh ve Rasûlü daha iyi bilir! dedim. Sabredersin! dedi ve sonra bana tekrar seslendi: Ey Ebû Zerr! Buyurun, Ey Allâh'ın Rasûlü, emrinizdeyim! dedim. Zeyt Mıntıkası'nın taşlarının kanda boğulduğunu gördüğün zaman ne yapacaksın? Allâh ve Rasûlü benim için neyi ihtiyar buyurursa onu! dedim. Sana kendilerinden olduğun yakınlarını tavsiye ederim! dedi. Ben sordum: Ey Allâh'ın Rasûlü! (O zaman) kılıcımı alıp omuzuma koymayayım mı? Böyle yaparsan (fitneci) kavme ortak olursun! buyurdular. Bana ne emredersiniz! dedim. Evine çekil! buyurdular. Evime girilirse? dedim. Eğer kılıcın parıltısının seni şaşırtacağından korkarsan, elbiseni yüzüne ört. Gelen hem senin günahınla, hem de kendi günahıyla dönsün! buyurdular." (Ebû Dâvûd, Hadis no: 4261; İbnu Mâce, Hadis no: 3958. Hâkim, el-Mustedrak, Hadis no: 2666'da rivayet etmiş, Zehebî de hadisin Buhârî ve Muslim'in şartlarına uygun olduğunu beyan etmiştir.)

²⁹³ İbnu Mes'ûd radiyallâhu anh'tan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh Sallallâhu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:

«مَنْ كَثَّرَ سَوَادَ قَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ، وَمَنْ رَضِيَ عَمَلَ قَوْمٍ كَانَ شَرِيكَ مَنْ

عَمِلَ بِهِ.»

"Her kim bir kavmin karaltısını çoğaltırsa o da onlardandır. Kim de bir topluluğun yaptığı bir işe rıza gösterirse kendisi de yapılan işte onlara ortak olur."

Bu hadisin bir de kıssası vardır. Hâfız İbnu Hacer *rahimehullâh*, Metâlib'ul Âliye adlı eserinde Ebû Ya'lâ *rahimehullâh*'ın Musned'inden bu kıssayı şu şekilde nakletmektedir:

"Amr anlatıyor: Bir adam Abdullâh bin Mes'ûd *radiyallâhu anh*'ı bir velimeye (düğün yemeğine) davet etti. Abdullâh bin Mes'ûd *radiyallâhu anh* düğün yemeğine geldiğinde eğlence sesi duyup içeriye girmedi. Kendisine soruldu: "Ne oldu sana?" Abdullâh bin Mes'ûd *radiyallâhu anh* şu cevabı verdi: Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim bir topluluğun karaltısını çoğaltırsa o da onlardandır. Kim de bir topluluğun yaptığı bir işe rıza gösterirse kendisi de yapılan işte onlara ortak olur." (Bkz; İbnu Hacer el-Askalânî, el-Metâlib'ul Âliye, Velime Kitâbı, Hoş Olmayan Uygulamalara Şahit Olanın Daveti Terkedebileceği Bâbı, Hadis no: 1660)

Yıldızlarla Gereğinden Fazla Uğraşmak Zındıklığa Götürür

وَأَقِلْ مِنَ النَّظَرِ فِي النُّجُومِ إِلَّا مَا تَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ.
وَالَهُ عَمَّا سِوَى ذَلِكَ ، فَإِنَّهُ يَدْعُو إِلَى الزُّنْدَقَةِ.

118- Yıldızlara fazla bakma, ancak namaz vakitleri hususunda onlardan istifade etmen hariç! Bunun dışında onlarla ilgilenme. Çünkü bu zındıklığa sevk eder.²⁹⁴

²⁹⁴ İbnu Abbâs *radiyallâhu anhumâ*'dan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ افْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النُّجُومِ، افْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ زَادَ مَا زَادَ.»

“Yıldızlardan bir bilgi edinen bir parça sihir elde etmiş olur. O (yıldız bilgisi) arttıkça öbürü de (sihirbazlık da) artar.” [Ebû Dâvûd, Hadis no: 3905; İbnu Mâce, Hadis no: 3726. İrakî, hadisin senedinin sahih olduğunu beyan etmiştir. (el-Muğnî an Haml'il Esfar, sf. 1460)]

Katade *radiyallâhu anh* ise şöyle demiştir:

خَلَقَ هَذِهِ النُّجُومَ لثَلَاثٍ: جَعَلَهَا زِينَةً لِلسَّمَاءِ، وَرُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ، وَعَلَامَاتٍ يُهْتَدَى بِهَا، فَمَنْ تَأَوَّلَ فِيهَا بِغَيْرِ ذَلِكَ أَخْطَأَ ، وَأَضَاعَ نَصِيبَهُ، وَتَكَلَّفَ مَا لَا عِلْمَ لَهُ

بِهِ

“Yüce Allâh bu yıldızları üç şey için yaratmıştır: Onları gökyüzünün süsü olarak, şeytanları taşlamak için ve yol gösteren işaretler olmaları

için var etti. Bundan başka bir yoruma yönelen hata etmiş ve nasibini yitirmiş olur. Ayrıca hakkında bilgisi bulunmadığı bir yükün altına girmiş demektir.” [Buhârî, 4/107’de ta’lik yoluyla yani senedini zikretmeden nakletmiştir. Bu eseri, Taberî, Tefsir, 14/193, en-Nahl 16/16. ayetin tefsirinde (Thk: Turkî); İbnu Ebî Hatim, Tefsir, no: 16536, en-Neml 27/65. ayetin tefsirinde isnadıyla rivayet etmişlerdir. Suyutî, bu eseri bu ikisinin yanı sıra Abdurrezzâk, Abd bin Humeyd, İbn’ul Munzir ve de -“Kitab’un Nücum” adlı eserinde- Hatib el-Bağdadî’nin isnadıyla rivayet ettiğini beyan etmektedir. Suyutî, bu kavlin benzerlerini Ömer *radiyallâhu anih* ve başkalarından da nakletmiştir. (bkz. ed-Durr’ul Mensur, 3/328, el-En’am 6/97. ayetin tefsiri)]

İbnu Receb el-Hanbelî *rahimehullâh* şöyle demiştir:

“Bu (nehiy), tesir ilmine hamledilir, teysir ilmine değil. Çünkü tesir ilmi, batıldır ve haramdır. Bunun gerekleriyle amel etmek; mesela yıldızlara yaklaştırmaya çalışmak, onlara kurban kesmek küfürdür. İlm-i teysire gelince; cumhura göre bundan yol bulma, kibleyi ve (gidilecek) yolu tayin etme vb. meselelerde ihtiyaç duyulan şeyleri öğrenmek caizdir.” (İbnu Receb, Fadl’u İlm’is Selef ale’l Halef, sf. 12’den özetle aktarılmıştır. -Mecmu’u Resail’i İbn Receb içerisinde 3/12- Türkçesi için bkz. İbnu Receb, Üç Risale, sf. 23-24, Neda Yay.)

Kısacası: Teysir (kolaylaştırma) ilmi, insanların yön bulma vb. işlerini kolaylaştıran astronomi (heyet) ilmidir. Tesir (etki) ilmi ise yıldızların kadere ve kâinattaki olaylara tesir ettiğine dair inanca dayalı astroloji ilmidir. Şeriat tarafından nehyedilen bu ikincisidir.

Kelam Ehlinden Uzaklaşıp Hadis Ehline Tabi Olmanın Gerekliliği

وَإِيَّاكَ وَالنَّظَرَ فِي الْكَلَامِ وَالْجُلُوسَ إِلَى أَصْحَابِ الْكَلَامِ، وَعَلَيْكَ
بِالْآثَارِ. وَأَهْلِ الْآثَارِ، وَإِيَّاهُمْ فَاسْأَلْ، وَمَعَهُمْ فَاجْلِسْ، وَمِنْهُمْ فَاقْتَبِسْ.

119- Kelam'a bakmaktan ve kelimacılarla birlikte oturmaktan sakın. Eserlerden (rivayetlerden) ve Eser Ehli'nden ayrılma. Onlara sor. Onlarla otur. Onlardan al.²⁹⁵

²⁹⁵ Böylece İmâm Berbehârî dinî meseleleri akıl yoluyla çözmeye çalışan kelimacılardan ve -velev ki âlim olsalar ve bizzat kelam ilmiyle uğraşmamış olsalar dahi- kelimacıların etkisi altında kalan kimselerden değil, Hadis Ehli'nden ve onlara tabi olan kimselerden ilim almayı ve de sadece böyle olan kimselerle arkadaşlık yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Günümüzde de bizatihi kelam ilmiyle meşgul olmasa bile usul olarak tıpkı onlar gibi aklî olarak meselelere yaklaşan kimselerden de aynı şekilde uzak durmak ve yine bizatihi hadis ilmiyle meşgul olmasa da onların yolunu takip ederek nakle tabi olan kimseleri bulup onlarla yakınlaşmak gerekmektedir, bunlar ise bugün ne kadar azdır! Bu hususta ayrıca 12. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

Allâh Sevgisi ve Korkusu Bir Arada Olmalıdır

وَاعْلَمْ أَنَّهُ مَا عُبِدَ اللَّهُ بِمِثْلِ الْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ، وَطَرِيقُ الْخَوْفِ وَالْحَزَنِ وَالشَّفَقَاتِ وَالْحَيَاءِ مِنَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

120- Bil ki Allâh'a O'na duyulan korku gibi bir ibâdetle ibâdet edilmemiştir. Korkarak, üzülererek²⁹⁶, endişe ederek ve Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'dan utanarak (O'na en iyi şekilde ibâdet edilmiştir).²⁹⁷

وَاحْذَرُ أَنْ تَجْلِسَ مَعَ مَنْ يَدْعُو إِلَى الشُّوقِ وَالْمَحَبَّةِ، وَمَنْ يَخْلُو مَعَ النِّسَاءِ وَطَرِيقِ الْمَذْهَبِ، فَإِنَّ هَؤُلَاءِ كُلَّهُمْ عَلَى ضَلَالَةٍ.

121- Şevke ve muhabbete çağıranlarla, kadınlarla yalnız kalanlarla oturmaktan, yine gelip geçilen yolda oturmaktan sakın!²⁹⁸ Bunların hepsi dalâlet üzeredir.²⁹⁹

²⁹⁶ Bu kelime Tabakat'ul Hanâbile'de "sakınarak" şeklindedir.

²⁹⁷ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾

"Allâh'tan hakkıyla ancak âlim olan kulları korkar." (Fâtır 35/28)

İbnu Abbâs *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«عَيْنَانِ لَا تَمْسُهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَخْرُسُ

فِي سَبِيلِ اللَّهِ.»

"İki göze ateş değmez: Allâh korkusundan ağlayan göz ve Allâh yolunda nöbet tutarken uykusuz kalan göz." (Tirmizî, Hadis no: 1639'da hasen-garib kaydıyla rivayet etmiştir.)

Günümüzde bilhassa ibahiyeci-laik zihniyetteki mülhidlerden birçoğunun "Allâh'tan korkulmamalı, Allâh sevilmelidir" tarzı sözleri sarfettikleri duyulmaktadır. Allâh korkusuna davet eden bütün bu nasslar

ve benzerleri ise bu kimselere reddiye teşkil etmektedir. Şeyh *rahimehullâh* da, Allâh'a ibadette sevgi ve ümidin yanında mutlaka korku da bulunması gerektiğini ifade etmiş ve bir sonraki maddeden de anlaşılacağı üzere Allâh'a sadece sevgiyle ibadet edilmesi gerektiğini savunan birtakım zındıklara reddiyede bulunmuştur. İbnu Ebi'l İzz *rahimehullâh*, şöyle demektedir:

"Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Her kim yalnızca sevgi ile Allâh'a ibâdet ederse o kimse zındıktır. Her kim yalnızca korku ile Allâh'a ibâdet ederse o kimse Harûrî'dir (Harici'dir). Yine rivayet edilmiştir ki: Kim sadece recâ (ümit) ile O'na ibâdet ederse o kimse Mürci'dir. Kim hem sevgi, hem korku, hem de recâ ile Allâh'a ibâdet ederse işte o, muvahhid bir mümindir." (İbnu Ebi'l İzz, Şerh'ul Akidet'it Tahâviyye, 2/458 Thk: Arnavut; Türkçesi için bkz. İbnu Ebi'l İzz, Tahavi Akidesi Şerhi, sf. 261, Guraba Yay.) Ayrıca 97. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

²⁹⁸ Bu kitabı şerh eden bazı muasırlar burada geçen "tarik'ul mezheb" ifadesinin o dönemler yeni yeni oluşmaya başlayan birtakım batıl tasavvufi cereyanlara verilen bir isim olduğunu söylemişlerdir. Buna göre söz konusu ifade "bu kimselerin gittikleri yoldan, tarikattan sakın" şeklinde veya buna benzer şekillerde tercüme edilebilir.

²⁹⁹ Şeyh *rahimehullâh*, burada aşırı giden (gulat) bazı tasavvuf ehline işaret etmektedir. Zira bunlar kendi yollarını aşk ve muhabbet yolu olarak nitelerler ve de Allâhu *Teâlâ*'ya ne Cenneti umarak, ne de Cehennemden korkarak ibadet edilmeyeceğini, bilakis sadece sevgiyle ibadet edileceğini ileri sürerler. Yukarıda geçtiği üzere bunlar zındıktırlar. Günümüzde de misalleri görüldüğü üzere yine bu aşırı tasavvufçulardan ve de Alevi-Batini mülhidlerinden bazı cemaatler ve şeyhleri, kadınlarla başbaşa kalmakta, kadın erkek karışık oturup zikir (!) halkaları kurmakta, kadınlara el öptürüp onlarla tokalaşmakta bir sakınca görmezler. Kadın erkek ihtilâfı günümüzde bu çevrelerin dışında da insanların birçoğunun sakınca görmediği bir adet haline gelmiştir. İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma*'dan gelen hadiste ise Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا يَخْلَوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ.»

"Sakın bir erkek, yanında mahremi olmadıkça yabancı bir kadınla yalnız kalmasın!" (Muslim, Hadis no: 1341)

Bütün Mahlûkat Allâh'a İbadetle Emrolunmuştur

وَاعْلَمَ -رَحِمَكَ اللَّهُ -أَنَّ اللَّهَ- تَبَارَكَ وَتَعَالَى- دَعَا الْخَلْقَ كُلَّهُمْ إِلَى عِبَادَتِهِ، وَمَنْ بَعْدَ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ بِالْإِسْلَامِ تَفْضُّلاً مِنْهُ.

122- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* mahlûkatın tamamını Kendisine ibâdet etmeye çağırmıştır.³⁰⁰ Bundan sonra lütufkârlığının bir eseri olarak dilediklerine İslam ile ihsanda bulunmuştur.³⁰¹

³⁰⁰ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

“Ben cinleri ve insanları ancak Bana ibadet (kulluk) etsinler diye yarattım.” (ez-Zariyat 51/56)

³⁰¹ Allâh *Azze ve Celle* şöyle buyurmuştur:

﴿يَمُنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

“Müslüman oldular diye sana minnet etmektedirler. De ki: Müslümanlığınızı bana karşı minnet (konusu) etmeyin. Tam tersine, sizi imana yönelttiği için Allâh size minnet etmektedir. Eğer doğru sözlüler iseniz (bunu böyle kabullenmeniz gerekir.)” (el-Hucurat 49/17)

Sahabe Arasında Cereyan Eden Fitneler Hakkında Konuşmamak

وَالْكَفُّ عَنْ حَرْبِ عَلِيٍّ وَمُعَاوِيَةَ وَعَائِشَةَ وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ رَحِمَهُمُ اللَّهُ أَجْمَعِينَ. وَمَنْ كَانَ مَعَهُمْ، وَلَا تُخَاصِمُ فِيهِمْ، وَكُلَّ أَمْرِهِمْ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

«إِيَّاكُمْ وَذَكَرَ أَصْحَابِي وَأَصْهَارِي وَأَخْتَانِي». وَقَوْلُهُ:

«إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَظَرَ إِلَى أَهْلِ بَدْرِ فَقَالَ: إِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ»

123- Ali'nin, Muâviye'nin, Aişe'nin, Talha'nın, Zubeyr'in ve onların beraberinde bulunanların aralarındaki savaş hakkında konuşmamak gerekir.³⁰² Allâh onların hepsine rahmet etsin. Onlar hakkında münâkaşaya girme ve durumlarını Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'ya havale et.³⁰³ Zira Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Ashabımı, evlilik yoluyla akraba olduğum hısımlarımı ve damatlarımı³⁰⁴ (kötü şekilde) anmaktan sakının!"³⁰⁵

Yine O şöyle buyurmuştur:

"Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* Bedir ehline bakmış ve 'Dilediğinizi yapın, sizi bağışladım' buyurmuştur."³⁰⁶

³⁰² İbnu Asakir'in ondan isnadıyla rivayet ettiğine göre muhaddis imâmlardan en-Nesâî *rahimehullâh* Mu'aviye *radiyallâhu anh* hakkında kendisine sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

إِنَّمَا الْإِسْلَامُ كَدَارٍ لَهَا بَابٌ، فَبَابُ الْإِسْلَامِ الصَّحَابَةُ، فَمَنْ أَدَّى الصَّحَابَةَ إِنَّمَا أَرَادَ الْإِسْلَامَ، كَمَنْ نَقَرَ الْبَابَ إِنَّمَا يُرِيدُ دُخُولَ الدَّارِ، قَالَ: فَمَنْ أَرَادَ مُعَاوِيَةَ فَإِنَّمَا أَرَادَ الصَّحَابَةَ

"İslam, kapısı olan bir ev gibidir. İslam'ın kapısı sahabelerdir. Sahabeye (dil uzatarak) eziyet eden ancak İslam'ı hedef almıştır. Tıpkı bir eve girmek için evin kapısını çalan kimse gibi. Mu'aviye radiyallâhu anh'ı hedef alan ise ancak Sahabe'yi hedef almıştır." (Bu haberi Hafız Mizzî, Tehzib'ul Kemal, 1/339-340'da İbnu Asakir'den nakletmiştir. Ayrıca bkz. İbnu Asakir, Tarihu Dimeşk, 71/175-176)

³⁰³ Zira bu ismi geçen sahabeler arasında cereyan eden Cemel, Siffin, Hakem olayı gibi hadiseler hakkında kanaat belirtmeye kalkan kişi, bilmediği bir konuda hüküm vermeye kalkışmaktadır. Bu konularda sahih ve zayıf birçok rivayetler ve de görüşler vardır. O yüzden muhakik âlimlerin tesbitleri dışında bu tür konularda konuşmamak ve bu meseleleri dillerine dolayan kimseleri de dinlememek gerekir. Bu hususta en iyi yol, Ömer bin Abdilazîz radiyallâhu anh'ın kendisine Siffin Savaşı hakkında sorulduğu zaman verdiği cevapta olduğu gibidir:

تِلْكَ دِمَاءٌ كَفَّ اللَّهُ عَنْهَا يَدِي لَا أُرِيدُ أَنْ أَلْطَخَ بِهَا لِسَانِي

"Bu kanlardan Allâh benim elimi muhafaza etti, böyleyken dilimi o kanlara bulaştırmak istemem!" (İbnu Abdilberr, Cami'u Beyan'il İlmi ve Fadlih, sf. 934, no: 1778)

³⁰⁴ Hadiste geçen Ashar, evlilik yoluyla bayan tarafından akrabalar; Ahtan, ise damatlar ve enişte manasında kullanılmaktadır. Bu hadis, daha ziyade Muaviye radiyallâhu anh'ın faziletine delil olarak getirilmiştir. Zira o, kızkardeşi Ümmü Habibe radiyallâhu anha ile Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in evliliğinden sonra Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in kayın biraderi olmuştur. Ancak, aşağıda izahı geleceği üzere sened itibariyle sahih bir rivayet değildir. Buna gerek bıraktırmayacak daha kuvvetli rivayetlerde sahabenin tamamına dil uzatmak nehyedilmiştir.

³⁰⁵ Taberânî, el-Mu'cemu'l Kebîr, Hadis no: 5640'da Sehl bin Malik radiyallâhu anh'tan rivayet etmiştir. Heysemî, hadisin senedinde tanımadığı kişiler olduğunu ifade etmiştir. (Mecma'uz Zevaid, 9/157) Bundan daha sahih olan hadislerde ashaba dil uzatmak açıkça nehyedilmiştir. 32. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

³⁰⁶ Buhârî, Hadis no: 3007; Muslim, Hadis no: 2494'de Ali radiyallâhu anh'tan rivayet etmiştir.

Müslümanın Yanında Bulunan Malı İzinsiz Almak Helal Olmaz

وَاعْلَمُ - رَحِمَكَ اللَّهُ - أَنَّهُ لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِطِيبَةِ مِنْ نَفْسِهِ، وَإِنْ كَانَ مَعَ رَجُلٍ مَالٌ حَرَامٌ فَقَدْ ضَمِنَهُ، لَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِهِ، فَإِنَّهُ عَسَى أَنْ يَتُوبَ هَذَا فَيُرِيدُ أَنْ يَرُدَّهُ عَلَى أَرْتَابِهِ فَأَخَذَتْ حَرَامًا.

124- Bil ki -Allâh sana rahmet etsin- "Müslüman bir kimsenin malı ancak kendi gönül hoşnutluğu ile helal olur."³⁰⁷ Bir adamda haram bir mal varsa ve onu kendi üzerine geçirmişse hiç kimseye sahibinin izni dışında ondan bir şey alması helal olmaz. Umulur ki adam tevbe eder de malı sahiplerine geri vermek ister. (Sen onun bunu yapmasından önce o malı alırsan) haram almış olursun.³⁰⁸

³⁰⁷ Tırnak içindeki ifade Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in bir hadisinden alınmıştır. Bu hadis yakın lafızlarla Amr bin Yesribî *radiyallâhu anh*'tan rivayet edilmiştir. [Musned-i Ahmed, Hadis no: 21082. Heysemî, Ahmed'in ricalinin güvenilir kimseler olduğunu ifade etmiştir. (Mecma'uz Zevaid, 4/172)]

³⁰⁸ Şeyh *rahimehullâh* burada, halktan bazı kimselerin ileri sürdüğü, hırsızın malını çalmak helaldir şeklindeki kanaati reddetmektedir. Zira hırsızın veya gasıbın elindeki mal başkasına aittir ve söz konusu asıl sahibi izin vermedikçe o malı kullanmak caiz olmaz.

İnsanlara Yük Olmaksızın, Kişinin Kendi Geçimini Temin Etmesi Gereklidir

وَالْمَكَايِبُ مُطْلَقَةٌ مَا بَانَ لَكَ صِحَّتُهُ فَهُوَ مُطْلَقٌ إِلَّا مَا ظَهَرَ فَسَادُهُ. وَإِنْ كَانَ فَاسِدًا. يَأْخُذُ مِنَ الْفَسَادِ مَسِيكَةً نَفْسِهِ. وَلَا تَقُولُ: أَتْرَكْتُ الْمَكَايِبَ وَأَخَذْتُ مَا أُعْطُونِي. لَمْ يَفْعَلْ هَذَا الصَّحَابَةُ وَلَا الْعُلَمَاءُ إِلَى زَمَانِنَا هَذَا. وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَسَبْتُ فِيهِ بَعْضُ الدُّنْيَةِ خَيْرٌ مِنَ الْحَاجَةِ إِلَى النَّاسِ.

125- Kazançlara gelince kazançlar mutlaktır (şartsız olarak serbest yani helaldir). Fasid olduğu açıkça görülenler hariç sıhhati sana belli olanlar mutlaktır. Kazanç fasid olduğu takdirde de kişi ondan zarûrî ihtiyacı miktarınca alabilir.³⁰⁹ “Çalışıp kazanmayı terk edeyim, (insanların) bana verdiklerini alayım” diyemezsin. Bunu ne sahabe yapmıştır ne de günümüze kadar gelip geçmiş âlimlerden herhangi biri...

Ömer İbn’ul Hattâb *radiyallâhu anh* şöyle demiştir: “İçerisinde bazı küçük düşürücü şeylerin bulunduğu bir işte çalışıp kazanç elde etmek insanlara muhtaç olmaktan hayırlıdır.”³¹⁰

³⁰⁹ “Mutlaktır” sözünden kasıd helaldir, demektir. Şeyh *rahimehullâh*, bu surette ticarete haram bulaştığı ve devrimizde harama bulaşmadan para kazanılmayacağı gerekçesiyle ticaretten ve diğer kazanç yollarından uzak duran ve de insanların sırtından geçinen birtakım zahid ve sofî görünümlü kimselere reddiyede bulunmaktadır. Avamdan bazılarının, hacca gidip gelmiş birisinin ticaretle uğraşmasının münasip olmayacağını zannetmeleri de bu kapsamda değerlendirilebilir. Öyle ki haramsız bir alışveriş olmadığı farzedilse dahi kişi bu durumda da ihtiyacı kadar söz konusu fasit alışverişlerden istifade edebilir, çünkü zaruret hali söz konusudur. Böyle bir ruhsatın var olması, söz konusu kimselerin faiz ve diğer fasit alışverişlerin her yere yayıldığı gerekçesiyle ticareti men etmelerinin batıllığını ortaya koymaktadır. Bununla beraber “zaruretlar

mikdarlarınca takdir olunur." Zarurettten kasıd, şu ayet-i kerimede bahsedilen şeydir:

﴿ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخَيْزِرِ وَمَا أَهْلٌ بِهِ لِيُغَيِّرَ اللَّهُ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ ﴾

"Allâh size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allâh'tan başkası adına kesilenleri haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allâh Gafûr'dur, Rahîm'dir." (el-Bakara 2/173)

İbrahim en-Nehaî ve eş-Şa'bî'den nakledildiğine göre şöyle demişlerdir:

إِذَا اضْطُرَّ إِلَى الْمَيْتَةِ أَكَلَ مِنْهَا قَدَرًا مَا يُقِيمُهُ

"Ölü eti yemeye mecbur olduğunda ancak, kendisini ayakta tutacak kadar yiyebilir." (Suyutî, ed-Durr'ul Mensur, 1/408, el-Bakara 2/173. ayetin tefsirinde nakletmiş ve bu rivayeti Vekî'nin tahrir ettiğini söylemiştir.)

Böylece anlaşılıyor ki Şeyh'in bahsettiği ve İslam'da da kabul edilen şekliyle zaruret, ancak kişinin hayatını idame etmesi için şart olan şeydir. Bu durumda da tıpkı leş yer gibi zaruret mikdarınca o haramdan yeyip geri kalanı bırakır. Günümüzde ise insanlar hayatî bir yönü bulunmayan şeyleri zaruret saymakta ve bu vehmedilen zaruretler uğruna da faizi, başka fasit alışverişleri hatta küfürleri mübah addetmektedir. Şeyh'in bahsettiği zaruretin ve hacetin bununla bir alakası yoktur. Vallâhu a'lem.

³¹⁰ İbnu Ebi'd Dünya, Islah'ul Mal, sf. 298, no: 321; İbnu Hibbân, es-Sikat, 8/204; İbni Abdilberr, et-Temhid, 18/329 ve diğer kaynaklarda birbirine yakın lafızlarla Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh'tan* nakledilmiştir.

Bu maddeyi İbnu Muflih, Berbehârî'den nakletmiştir. (el-Adab'uş Şer'iyye, 3/277)

Cehmî'nin Arkasında Namaz

وَالصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ جَائِزَةٌ خَلْفَ مَنْ صَلَّيْتَ ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ جَهْمِيًّا . فَإِنَّهُ مُعْطَلٌّ ، وَإِنْ صَلَّيْتَ خَلْفَهُ فَأَعِدْ صَلَاتَكَ ، وَإِنْ كَانَ إِمَامُكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ جَهْمِيًّا ، وَهُوَ سُلْطَانٌ فَصَلِّ خَلْفَهُ ، وَأَعِدْ صَلَاتَكَ ، وَإِنْ كَانَ إِمَامُكَ مِنَ السُّلْطَانِ وَغَيْرِهِ صَاحِبَ سُنَّةٍ ، فَصَلِّ خَلْفَهُ وَلَا تُعِدْ صَلَاتَكَ .

126- Beş vakit namaz, Cehmî olmadıkça arkasında namaz kıldığın herkesin arkasında caizdir. Cehmî ise Muattıldır (Allâh'ın isimlerini ve sıfatlarını ta'tîl etmektedir). Onun arkasında namaz kılmışsan namazını iade et. Eğer Cuma Günü imâmın Cehmî ise ve o kimse de sultan (hükümdar veya başka bir devlet görevlisi) ise onun arkasında namaz kıl, sonra namazını iade et.³¹¹ Eğer -sultan olsun başkası olsun- imâmın Sünnet Ehli ise onun arkasında namaz kıl ve namazını iade etme.³¹²

³¹¹ İmâm Ahmed'in oğlu Abdullâh, babasının şöyle dediğini nakletmiştir:

مَنْ قَالَ ذَلِكَ الْقَوْلَ لَا يُصَلِّيَ خَلْفَهُ الْجُمُعَةَ وَلَا غَيْرَهَا: إِلَّا أَنَّا لَا نَدْعُ إِنْتَائَهَا فَإِنْ صَلَّى رَجُلٌ أَعَادَ الصَّلَاةَ، يَغْنِي خَلْفَ مَنْ قَالَ: الْقُرْآنُ مَخْلُوقٌ

“Böyle diyenin -bununla Kur'an mahlûktur diyeni kasdediyor- arkasında ne cuma namazı ne de başka bir namaz kılınmaz. Ancak cemaate gitmeyi terk etmeyiz. Onlarla namaz kılan birisi namazını iade eder.” (Abdullâh bin Ahmed, es-Sunne, 1/103, no: 4)

Görüldüğü üzere âlimler, Cehmiyye mensuplarının arkasında namaz kılınmayacağını ve kılındığı takdirde iade edileceğini ifade etmekle beraber, bu gerekçeden dolayı cemaati terketmemek gerektiğini ifade etmişlerdir. Zira Cehmiyye'nin küfrü dinin zarurî hükümlerini inkâr yoluyla gerçekleşen sarîh riddet küfrü değil, bilakis hafî/kapalı meselelerde tevîl

yoluyla gerçekleşen bir küfürdü. Hüccet ikamesi veya tekfirin engellerinin kalkması gereken durumlar söz konusu olabiliyordu ya da bu kimselerin küfrü açık olmadığı için birçok kişiye durumları kapalı kalabiliyordu. Mescidler Müslümanlara aitti ve cemaate de Müslümanlar geliyordu. Bundan dolayı Müslümanların saflarında kargaşa olmaması için âlimler, Cehmî yönetici ve İmâmların arkasında namaz kılmayı tümünden nehyetmedi. Öyle ki bazı kimseler, bundan dolayı İmâm Ahmed'in ve diğer âlimlerin Cehmiyye'yi tekfir etmediğini sandılar. Doğrusu ise onların tekfir edildiğidir.

Şeyh Abdullatif bin Abdirrahmân en-Necdî *rahimehullâh*, İmâm Ahmed ve ashabının Cehmiyye mensuplarının arkasında namaz kılmalarını gerekçe göstererek onların Cehmiyye'yi tekfir etmediğini ileri sürenlere cevap olarak önce onun ve diğer Sünnet İmâmlarının Cehmiyye'nin tekfiri ile alakalı görüşlerini nakledip daha sonra da şöyle demiştir:

"Onların arkasında namaz kılmaları ve bilhassa Cuma kılmaları onları tekfir etmeleri ile çelişmez. Fakat başkasının arkasında namaz kılmanın mümkün olmadığı durumlarda (onlarla beraber kılınan) namazın iadesi gerekir. İmâm Ahmed'den meşhur olan görüş onların arkasında namaz kılmayı men ettiği doğrultusundadır. Bazen, terkedildiği takdirde küfrü gerektiren hüccetin ikame edildiği şahıs ile bu hüccetin ulaşmadığı şuur-suz kişinin arası ayırd edilmektedir. İnsanların bir kısmına delilin kapalı kaldığı meselelerde Şeyh'ul İslam'ın tercihi de bu yöndedir (tekfir etmeme yönündedir)." (ed-Durar'us Seniyye 10/421)

Bu hususta 106. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

-Günümüzde olduğu gibi- küfrün açıkça işlendiği, şeri'atın tamamen değiştirildiği yerlerde ise bu küfürleri icra eden tağutlar ve taraftarlarının arkasında -sonradan iade etmek maksadıyla da olsa- namaz kılmak caiz olmaz. Âlimler bu tür durumlarda kâfirlere müdahene/yağcılık maksadıyla niyet etmeden onların arkasında namaz kılıyormuş gibi yapmanın dahi caiz olmadığını söylemişlerdir. Yani -bazı görüşleri tevil yoluyla küfre varsa bile- bidatçıların arkasında namaz kılmanın hükmü ile açıktan riddet ve şirk işleyen kimselerin durumu birbirinden farklıdır. Şeyh Abdullatif, başka bir yerde ise müşriklerin arkasında namaz kılmak vb. suretlerde onlara yaranmaya çalışan kimseler hakkında şöyle demek-

tedir:

"(Bu adam) velev ki dinini ve i'tikadını korusa dahi Allâh düşmanlarıyla dostluk yapıp onlara müdahane bulunmaktan ve -münferid kılmaya niyet etse bile- arkalarında namaz kılmaktan kendisini kurtaramaz." (ed-Durar'us Seniyye, 8/398)

Yine Necdî âlimlerden birisi olan Hamd bin Abdilazîz ise şöyle demektedir:

"Müşriklerin diyarına ticaret amacıyla gidip sonra Müslümanların ülkesine geri dönenler de iki kısımdır: Bunlardan onların arkasında namaz kılmaktan dinini muhafaza eden, onların kestiklerini yemeyen, onlara sevgi ve yumuşak sözlerle meyletmeyen, onları tekfir eden, onlara selam vermeyen kimselere düşmanlık yapılmaz ve bunlar terk edilmez. Zira bazı sahabiler şirk ülkelerine ticaret amacıyla yolculuk yapmışlardır." (ed-Durar'us Seniyye, 8/424)

Böylece anlaşılıyor ki küfür diyarında açıktan şirki izhar eden kimselerin arkasında namaz kılıp sonradan iade etmek gibi bir şey söz konusu olmaz. Bilakis bu, cezalandırılması gereken ve kâfirlere müdahane (yağcılık) statüsündeki bir ameldir. İslam ülkesindeki birtakım bidatçılara yapılan muamele ile bunun karıştırılmaması gerekir. Vallâhu a'lem.

³¹² İmâm Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh*, "Usul'us Sunne" adlı eserinde bu hususta şöyle demektedir:

وَصَلَاةُ الْجُمُعَةِ خَلْفَهُ وَخَلَفَ مَنْ وَلَّاهُ جَائِزَةٌ بَاقِيَةٌ تَامَةٌ رَكَعَتَيْنِ مَنْ أَعَادَهُمَا فَهُوَ مُبْتَدِعٌ تَارِكٌ لِلْأَثَارِ مُخَالِفٌ لِلْسُنَّةِ لَيْسَ لَهُ مِنْ فَضْلِ الْجُمُعَةِ شَيْءٌ إِذَا لَمْ يَرَ الصَّلَاةَ خَلَفَ الْأَيْمَةَ مَنْ كَانُوا بَرَّهُمْ وَفَاجِرُهُمْ فَالْسُّنَةُ بِأَنْ يُصَلِّيَ مَعَهُمْ رَكَعَتَيْنِ وَتُبْدِينَ بِأَنْهَا تَامَةٌ لَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ

"Halife'nin ve onun tayin ettiği kimsenin arkasında Cuma Namazı kılmak caizdir, (iade edilmemek üzere) kalıcıdır, tamdır ve iki rekât olarak kılınır. Bu namazı (facir imâmın veya facir imâmın atadığı imâmın arkasında kıldığı için) eksik görüp iade eden bidatçidir, asarı (rivayetleri) terketmiş bir kimsedir ve Sünnet'e muhalefet etmiştir. İmâm-

ların iyisinin ve facirinin ardında namaz kılmanın doğru olduğunu kabul edip bunu caiz görmezse, o kimseye Cuma'nın faziletinden bir nasip yoktur. Sünnet ise, namazı onlarla beraber iki rekât olarak kılmak ve bunun eksiksiz bir namaz olduğuna inanmaktır, gönlünde bu hususta bir şüphe olmasın." (Ahmed bin Hanbel, Usul'us Sunne, sf. 44-45)

Ehli Sünnet'e mensup adil veya zalim bir yöneticinin arkasında Cuma kılmayı terketmek veya böyle birinin arkasında kılınan Cuma Namazı'nı iade etmek bidatçıların vasıflarından birisi olarak görülmüştür. Zira bidatçıların birçoğu kendi bidatlarına muvafakat etmeyen yöneticileri ya da zulmeden yöneticileri kâfir olarak gördüklerinden dolayı arkalarında Cuma kılmamışlar, kılmak zorunda kaldıklarında da bunun yerine öğle namazını kılarak iade etmişlerdir.

Cuma ve bayram haricinde fasıkların arkasında kılınan vakit namazlarının iadesi ise bundan farklı olup Hanbelîlerden birçoğuna göre fasığın arkasında kılınan vakit namazı iade edilir. (Tafsilatı için bkz. İbnu Kudâme, el-Muğnî, 2/137-140, Mektebet'ul Kahire baskısı; Türkçesi için bkz. el-Muğni Muhtasarı, 1/363-365, Polen Yay.)

Özetle bidatçi ve fasıkların arkasında kılınan namazlara dair hükümler şu şekildedir:

1- Küfrü açık olan kimselerin arkasında -takiyye yani ikrah hali haricinde- namaz kılınmaz, korkudan dolayı kılındığında namazın iadesi gerekir.

2- Küfründe kapalılık veya ihtilaf olan bidatçi kimselerin arkasında maslahat veya takiyye amaçlı namaz kılınabilir. Bu takdirde namazın iadesi gerekir.

3- Ehli Sünnet'ten olan fasık kimselerin arkasında Cuma ve bayram namazları kılındığı takdirde namaz iade edilmez ve iade etmek bidattır. Vakıit namazları kılındığı takdirde ise bir görüşe göre iade edilir, diğer kavle göre ise iadesine gerek yoktur. Vallâhu a'lem.

Ebû Bekir *radiyallâhu anh* ve Ömer İbn'ul Hattab *radiyallâhu anh*'in Kabirlerinde Onları Selamlama

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِمَا فِي حُجْرَةِ غَائِمَةٍ مَعَ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ دُفِنَا هُنَاكَ مَعَهُ، فَإِذَا أَتَيْتَ الْقَبْرَ
فَالْتَسْلِيمُ عَلَيْهِمَا وَاجِبٌ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

127- Ebû Bekir'in ve Ömer'in -Allâh onlara rahmet etsin- Aişe'nin odasında ve Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in yanında olduğuna iman etmek gerekir. Onlar oraya, onun yanına defnedilmişlerdir.³¹³ Kabre vardığın zaman Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den sonra onlara selam vermen vaciptir.³¹⁴

³¹³ Muhtemeldir ki Rafizi Şiilerden bazıları Ebû Bekir ve Ömer *radiyallâhu anhuma*'nın Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile beraber yan yana defnedildiklerini inkâr etmiş olabilirler. Müellifin bundan dolayı -haddizatında gayet malum ve meşhur olan- bu hususu hatırlatmak istemiş olması mümkündür. Zira bu olay, Allâhu *Teâlâ*'nın böyle bir şeye izin vermiş olması bakımından, bu iki güzide sahabeye dil uzatan ve onların Ali *radiyallâhu anh*'in halifelik hakkını gasbettiğini ileri süren Rafiziler aleyhine açık bir delildir. İbn'ul Kayyim *rahimehullâh*, Allâh hakkında suizanda bulunanlara misaller verdiği bir yerde şunları da zikretmiştir:

"Kim ki O'nun; Rasûlü Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e gerek hayatında, gerekse ölümünden sonra düşmanlarını daimî ve istikrarlı bir şekilde musallat kıldığını, düşmanlarını Peygamberinin *sallallâhu aleyhi ve sellem* başına saldırdığını ve onların onun *sallallâhu aleyhi ve sellem* peşini bırakmadıklarını; vefat ettiğinde de vasiyetsiz olarak

müminlerin kendi başlarına hareket ettiklerini, Ehli Beyt'ine zulmettiklerini, onların haklarını gasbettiklerini, onları aşağıladıklarını; (Allâh'ın) dostlarının ve hak ehlinin herhangi bir suçu, günahı olmadığı halde şeref ve itibarın, galibiyetin ve otoritenin Allâh'ın ve Allâh dostlarının düşmanlarına ait olduğunu; Allâh'ın, düşmanların Ehli Beyt'i ezdiklerini, onların haklarını gasbettiklerini ve peygamberlerinin emanetini değiştirdiklerini gördüğü halde ve dostlarına, taraftarlarına ve ordusuna vardırma muktedir olduğu halde onlara yardım etmediğini ve onları galip kılmadığını, aksine düşmanlarını onlar üzerine ebediyen galip getireceğini veya Allâh'ın buna -hâşâ- muktedir olmadığını, dolayısıyla bu işin O'nun kudreti ve dilemesi dışında hâsıl olduğunu; sonra peygamberin emanetini değiştirenleri mezarında onunla birlikte yan yana yatırdığını ve her zaman ümmetinin hem ona ve hem de yanında yatanlara selam vereceğini zanneden kimse -ki Rafiziler böyle zannetmekte- Allâh hakkında en çirkin ve en kötü zanda bulunmuştur. Bu kimseler ister; "Allâhu *Tedlâ* onlara yardım etmeye, devlet ve zaferi onların lehine kılmaya muktedirdir." desinler, isterse "Buna muktedir değildir." desinler farketmez; onlar Allâh'ın gücünü yahut hikmetini ve hamdini (övgüye layık oluşunu) lekelemektedirler. Bu ise Allâh hakkında kötü zanda bulunmaktır. Şüphesiz bunu yapan Allâh, kendisi hakkında böyle zanda bulunanlara buğz etmektedir." (İbn'ul Kayyim, *Zad'ul Meâd*, 3/210; Türkçesi için bkz. İbnu Kayyim el-Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, 3/280, İklim Yayınları)

³¹⁴ Müellifin burada Ebû Bekir *radiyallâhu anh* ve Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh*'in kabrine gidildiğinde onlara selam verilmesi gerektiğini bildiren ifadesi; Ebû Bekir *radiyallâhu anh* ve Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh*'a has bir uygulama olduğu anlamına gelmemektedir. Müminlerin bulunduğu bir mezarlığa gidip, kabir ziyareti gerçekleştirildiğinde kabir ehline selam vermek Sünnet'tir. Kabir ehline verilecek selam da bazı farklı lafızlarla rivayet edilmiştir. Konumuzla ilgili olan kabir ehlinin selamlamaya dair hadislerden iki tanesinde şöyle tarif edilmektedir:

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاجِقُونَ.»

"Ey müminler diyarının ahalisi, sizlere selam olsun. İnşallâh,

Emri bi'l Ma'ruf Nehy-i an'il Münker (İyiliği Emredip Kötülükten Men Etmek)

وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاجِبٌ، إِلَّا مَنْ خِفتَ سَيْفَهُ أَوْ عَصَاهُ.

128- İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak -kılıçtan ya da değnekten korkman müstesna- vaciptir.³¹⁵

³¹⁵ Şeyh'in bu konuyu akideye dair yazdığı kıtaba dâhil etmesi, meselenin Sünnet ve Hadis Ehli nezdindeki ehemmiyetini göstermektedir. Nitekim kitabın girişinde Şeyh Berbehârî'nin hayatına dair naklettiğimiz hususlar, Şeyh'in emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'il münker'e dair söylediklerini kendi hayatında da birebir tatbik ettiğini göstermektedir.

Ebû Said el-Hudrî *radiyallâhu anh'tan* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ

"Sizden kim bir kötülük gördüğünde onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse diliyle, buna da gücü yetmezse kalbiyle... Bu ise imanın en zayıfıdır." (Muslim, Hadis no: 49)

Hadiste marufu emredip münkerden nehyetmenin mertebelerinin, kişinin gücü oranında şekilleneceğine işaret edilmesi, müellifin "kılıçtan ya da değnekten korkman müstesna" ifadesinin de delilini teşkil etmektedir. Çünkü bilhassa yönetici ve diğer otorite sahibi kesimlerde zuhur eden münkerlerin def'i eğer daha büyük tehlikelere yol açarsa münkerden nehyetmekten vazgeçilir. Emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'il münker'in nasıl yapılacağını tayin ederken güç ve kuvveti esas almak, Ehli Sünnet'in en büyük prensiplerinden birisidir. Hariciler ve Mu'tezile gibi bidat fırkaları ise bu hususu gözetmeden yöneticilere karşı emr-i bi'l maruf yapmaya kalkışmışlar ve neticede birçok fitne ve fesadın zuhuru zemin hazırlamışlardır.

Selam'ı Yaymak

وَالتَّسْلِيمُ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ أَجْمَعِينَ.

129- Allâh'ın bütün kullarına selam vermek gerekir.³¹⁶

³¹⁶ Şeyh'in bütün kullara selam vermekten kasdı, şu hadisteki gibi olsa gerektir: Abdullâh bin Amr *radiyallâhu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e "Hangi İslam daha hayırlıdır" diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ، وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ

"Yemek yedirmen ve de tanıdığın tanımadığın herkese selam vermendir." (Muslim, Hadis no: 39)

Allâh'ın bütün kullarından kasıd, Müslüman olan kullardır. Kâfire selam vermek ise nehyedilmiştir. Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

«لَا تَبْدَءُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ، وَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي الطَّرِيقِ

فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَضْيَقِهِ.»

"Yahudi ve Hristiyanlara ilk selam veren siz olmayın! Onlardan biriyle yolda karşılaşırsanız onları yolun en dar yerine sıkıştırın!" (Muslim, Hadis no: 2167)

İbn'ul Kayyim *rahimehullâh*, bu hadisin açıklamasında şöyle demektedir:

"Hadiste zahir olan hükmün (hususî yani belli bir kesim Ehli Kitab'a has değil) umumî (genel) olmasıdır. Selef ve halef bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Coğunluğu, (kâfirlere karşı) selama ilk olarak başlanılmayacağını söylemişlerdir..." (Zad'ul Mead, 2/388; Türkçesi için bkz. İbn'u Kaysim el-Cevziyye, Zad'u'l-Mead, İklim Yayınları: 2/432-434)

Hadisin başka bir lafzı ise şu şekildedir:

إِذَا لَقِيتُمُ الْمُشْرِكِينَ فِي الطَّرِيقِ، فَلَا تَبْدَأُوهُمْ بِالسَّلَامِ، وَاضْطَرُّوهُمْ إِلَى
أَضْيَقِهَا

"Müşriklerle yolda karşılaşırsanız ilk selam veren siz olmayın ve onları yolun en dar yerine sıkıştırın!" (Buhârî, Edeb'ul Mufred, no: 1111; Musned-i Ahmed, no: 10797; Ebû Avane, Müstahrac, no: 9495; Abdurrezzâk es-Sananî, Musannef, no: 9837)

Mazeretsiz Olarak Mescid'de Cemaat Namazını Terkeden Bidatçidir

وَمَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْجُمُعَةِ وَالْجَمَاعَةِ فِي الْمَسْجِدِ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ فَهُوَ مُبْتَدِعٌ، وَالْعُذْرُ كَمَرَضٍ لَا طَاقَةَ لَهُ بِالْخُرُوجِ إِلَى الْمَسْجِدِ، أَوْ خَوْفٍ مِنْ سُلْطَانٍ ظَالِمٍ، وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَلَا عُذْرَ لَهُ. وَمَنْ صَلَّى خَلْفَ إِمَامٍ فَلَمْ يَقْتَدِ بِهِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ.

130- Kim özü olmadığı hâlde mescitte Cuma Namazı'na ve cemaate iştirak etmeyi terk ederse bidatçidir. Kendisinden dolayı mescide çıkmaya takat getiremediği hastalık ve zalim sultandan korkması özre örnektir.³¹⁷ Bunların dışındaki hususlarda kendisine bir özür yoktur.³¹⁸ Kim bir imâmın arkasında namaz kılar da ona uymazsa namazı yoktur.³¹⁹

³¹⁷ İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma*'dan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ سَمِعَ الْمُنَادِيَّ فَلَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ اتِّبَاعِهِ، عُذْرٌ، قَالُوا: وَمَا الْعُذْرُ؟، قَالَ: خَوْفٌ أَوْ مَرَضٌ، لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ الصَّلَاةُ الَّتِي صَلَّى.»

“Kim münadiyi (namaza çağıran müezzini) işitir de ona tabi olmaktan bir özür onu men etmezse -özür nedir, dediler de korku veya hastalık, cevabını verdi- (tek başına) kılmış olduğu namaz kabul edilmez.” (Ebû Dâvûd, Hadis no: 551)

İbnu Hibbân ise Sahîh'inde, Hadis no: 2064'te şu lafızla rivayet etmiştir:

«مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَمْ يُجِبْ فَلَا صَلَاةَ لَهُ إِلَّا مِنْ عُذْرٍ.»

“Kim nidayı (ezanı) işitir de ona icabet etmezse -özür sahibi olması durumu hariç- onun namazı yoktur.”

Ziya el-Makdisî de sahih gördüğü hadisleri topladığı “el-Muhtara”

adlı eserinde (10/239-241) bunu rivayet etmiştir.

Bu ve benzeri delillerden dolayı bir kısım âlimler, cemaatle namaz kılmayı tıpkı Cuma Namaz'ı gibi farz görmüşler, bir kısmı ise müekked Sünnet olarak değerlendirmişlerdir. Âlimlerin görüşleri ve delillerin değerlendirilmesi için İbnu Kudâme'nin el-Muğnî'si gibi muteber fıkhi kaynak eserlere ve Kurtubî Tefsir'inden el-Bakara 2/43 numaralı ayetin tefsirine müracaat ediniz. Cemaatle namazı terkeden kimse, günahkâr olsa bile bilhassa bu zikrettiğimiz içtihatlarla dayandığı takdirde bidatçı olmaz. Şeyh Berbehârî'nin verdiği bidatçı hükmü, daha ziyade yukarıda zikri geçen bazı bidat fırkalarının batıl tekfir anlayışlarından ötürü Cuma ve cemaati terketmeleri ya da insanlardan ayrılarak inziva hayatı yaşayan bazı tasavvuf ehlinin cemaate gelmemeleri gibi fasit bir takım kanaatlerden ötürü bunu yapanlara hamledilebilir.

³¹⁸ Şeyh'in kasdı, bu iki özür ve buna benzer mazeretler olmalıdır. Çünkü âlimler, bu ikisine benzer başka mazeretleri de saymışlardır. Mesela Hanbelîlerin en meşhur kitaplarından olan Zad'ul Mustakni adlı eserde cemaati ve Cuma'yı terketme özürleri şu şekilde sayılmıştır:

"Hastalık, idrar veya dışkıya sıkışık olan, ihtiyaç duyduğu yemeği önünde hazır bulunan, malının çalınmasından veya kaybolmasından ya da zarar görmesinden korkan, bir akrabasının ölmesinden korkan, (yine) kendisi için şunlardan korkan; zarar görmekten (incinme) veya sultandan, (verecek) birşeyi olmadığında alacaklıdan, yol arkadaşının vefat etmesi, uykunun galib gelmesi (uykuya yenik düşme); yağmurdan, çamurdan zarar görme ve gecenin karanlığında çok soğuk fırtına." (Haccavî, Zad'ul Mustakni, sf. 57)

³¹⁹ Şeyh *rahimehullâh*'ın, burada da çeşitli batıl gerekçelerle Müslüman imâmların arkasında namaz kılmayı terkeden ve namaz kılmak zorunda kaldıklarında da -bazı Rafizilerin takiiye amaçlı yaptıkları gibi- tek başına kılmaya niyet ederek imâma uyuyormuş gibi yapan bidat ehline reddi-yede bulunmuş olması muhtemeldir. Enes *radiyallâhu anh*'tan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ. فَلَا تَخْتَلِفُوا عَلَيْهِ. فَإِذَا رَكَعَ. فَارْكَعُوا

"İmâm, kendisine uyulmak için vardır. Şu halde ona muhalefet etmeyin. O rûkû ettiğinde rûkû edin... ilh" (Muslim, Hadis no: 411)

Emr-i bi'l Ma'ruf Nehy-i an'il Münker Kılıçla Yapılmamalıdır

وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ بِالْيَدِ وَاللِّسَانِ وَالْقَلْبِ. بِلَا سَيْفٍ.

131- İyiliği emredip kötülükten sakındırma, kılıç kullanmadan el ile dil ile ve kalp ile yapılır.³²⁰

³²⁰ Münker, Allâh'ın rızasına uygun olmayan herşeye verilen genel isimdir. Allâh'ın rızasına uygun söz, iş ve durum manasına gelen ma'ruf-un zıddıdır. Münkeri dille, elle veya kalble inkâr meşrudur ve istisnasız herkes için vaciptir, bir yükümlülüktür. Lakin toplumda fikrî ve fiilî anarşi ve kargaşaya sebebiyet verecek olan, münkere karşı kılıçla müdahalede bulunmak bu sebepten kınanmıştır. Bu hususta şöyle bir prensip yerleşmiştir: "Emr-i bi'l ma'rufu; ümera (yöneticiler) el ile ulema dil ile avam ise kalb ile yapar." Ibnu Muflîh, bu hususta İmâm Ahmed'den şunları nakletmiştir:

قَالَ الْمُرُودِيُّ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ كَيْفَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ قَالَ:
بِالْيَدِ وَبِاللِّسَانِ وَبِالْقَلْبِ هُوَ أَوْضَعُ قُلْتُ: كَيْفَ بِالْيَدِ؟ قَالَ: يُفَرِّقُ بَيْنَهُمْ. وَرَأَيْتُ
أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مَرَّةً عَلَى صَبْيَانِ الْكِتَابِ يَفْتَتِلُونَ فَفَرَّقَ بَيْنَهُمْ وَقَالَ فِي رِوَايَةٍ صَالِحِ
التَّغْيِيرِ بِالْيَدِ لَيْسَ بِالسَّيْفِ وَالسَّلَاحِ

"Merruzî şöyle demiştir: Ben Ebû Abdillâh'a (Ahmed bin Hanbel'e) iyiliği emredip kötülükten sakındırma nasıl yapılır diye sordum. Elle, dille ve kalple olur ki bu da en zayıfıdır, cevabını verdi. Elle nasıl olur dedim. Dedi ki: Aralarını ayırır. Nitekim ben Ebû Abdillâh'ı yazı öğrenen çocuklar

kavga ederken yanlarından geçtiğinde aralarını ayırdığını gördüm. Salih'in rivayetinde ise "Elle değiştirmek kılıçla değiştirmek veya silah kullanarak değiştirmek demek değildir." demektedir." (İbnu Muflih, el-Adab'uş Şeriyye, 1/162)

Böylece anlaşılıyor ki münkeri kılıçla değiştirmek halk için değil aksine sultan içindir. Bu ise emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'il münkeri akide esasları arasına alıp, bununla zalim sultanlara karşı kılıçla isyan etmeyi kasdeden Mu'tezile ve Havaric gibi bidat fırkalarının hilafıdır. Ehli Sünnet imâmları, emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'il münker hususunda öteden beri titiz davranmışlar, hatta yöneticilerin ihmal ettiği durumlarda bizzat münkeri elle değiştirme yönünde harekete geçmişlerdir. İmâm Ahmed'den sonraki dönemlerde bilhassa onun yolunu devam ettiren Hanbelîler bu işin öncülüğünü yapmış, İmâm Berbehârî de bu hususta çokça gayret göstermiştir. Sonraki dönemlerde de İbnu Teymiyye ve benzeri ulemanın böyle girişimleri olmuştur. Ancak bu imâmlar, asla bu işi mevcut meşru İslam Devleti'ne karşı veya münker ehline karşı bizzat silahla karşı koymak şeklinde icra etmemişlerdir. Kûfûr sistemlerinde ise maslahata göre hareket edilir ve de münkeri nehyetme adına Müslûmanların maslahatını tehlikeye düşürecek davranışlara başvurulmaz. Bu hususta az önce geçen 128. madde ve açıklamasına mûracaat ediniz.

Güvenilir Müslümanın Vasıfları

وَالْمُسْتَوْرُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ لَمْ تَظْهَرْ مِنْهُ رِبَّةٌ.

132- Müslümanlardan güvenilir olan, kendisinde şüphe veren bir durum görülmemendir.³²¹

³²¹ İbrahim en-Nehaî şöyle demiştir:

كَانَ يُقَالُ: الْعَدْلُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ لَمْ تَظْهَرْ مِنْهُ رِبَّةٌ

“(Selef zamanında) şöyle denilirdi: Müslümanlar arasında adil olan kişi, aşikârda hiçbir şüpheli hareketi görünmeyen kişidir.” (Hatib, el-Kifaye fi İlm’ir Rivaye, sf. 78, aynı eserin 79. sayfasında ise “şahitlik hususunda adil olan kişi” lafzıyla rivayet etmiştir. Bu eseri Beyhekî, Sünen, 10/212’de benzer lafızlarla rivayet etmektedir.)

İmâm Berbehârî burada “mestur” yani durumu bilinmeyen ifadesini kullanmıştır. Buradaki manası ise kendisinde şüpheli davranışları olmayan temiz, iffetli kimse demektir. Bu kimseler adil kabul edilir ve şahitliklerine itibar edilir. Fısk ve bidatla meşhur olan yahut isbat edilmese dahi bunlarla itham edilmeye yol açacak şüpheli davranışlarda bulunan kişi ise adil olarak kabul edilmez. Bu sebeble Müslümanların söz ve fiillerine dikkat etmeleri ve şüpheli davranışlardan kaçınmaları icab eder. Sürekli batılın kenarında gezerek şüpheleri üzerine toplayan kişi, bundan dolayı bir ithama maruz kaldığında bundan şikâyet etme hakkı olmaz. Vallâhu a’lem.

İlm'ul Batın (Gizli İlim) Kitab ve Sünnet'te Yoktur, Bidattir

وَكُلُّ عِلْمٍ ادَّعَاهُ الْعِبَادُ مِنْ عِلْمِ الْبَاطِنِ لَمْ يَوْجَدْ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ
فَهُوَ بِدْعَةٌ وَضَلَالَةٌ، لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَفْعَلَ بِهِ، وَلَا يَدْعُو إِلَيْهِ.

133- Kulların ilm-i batın kapsamında bildiklerini iddia ettikleri, ne Kitâb'da ne de Sünnet'te bulunmayan her ilim bidat ve dalâlettir. Hiç kimse onunla amel etmemeli, ona davet etmemelidir.³²²

³²² İlm'ul Batın; Bâtınilerin ve de sufilere aşırıların davet ettiği sapkın bir inançtır. Bunlar, dindeki herşeyin zahirî yani görünen yüzü bir de batını yani iç yüzü olduğunu iddia etmekte ve de Kur'an ve Sünnet'in gerçek manasının batını manası olduğunu ileri sürmektedirler. Bu batın ilmine de herkesin sahip olmayacağını, belli vasıflara sahip olan havass tabakasının Kur'an'ın hakikî manasına vakıf olabileceğini iddia ederler. Bunlar bu surette Allâh'ın Kitâb'ını ve Şer'i'atini hevalarına göre çarpıtmakta, diledikleri manaları yüklemekteler. Kitâb ve Sünnet dışında "Gizli İlim" veya "Ledunni İlim" aldıklarını da iddia etmekte. Kitâb ve Sünnet dışında bu şekilde bir ilim kaynağına sahip olduğunu iddia eden herkeste Bâtinilikten bir hisse mevcuttur. Vallâhu a'lem.

Mehirsiz Nikâh Caiz Değildir

وَأَيُّمَا امْرَأَةٍ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِرَجُلٍ، فَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لَهُ، يُعَاقَبَانِ إِنْ نَالَ مِنْهَا شَيْئًا، إِلَّا بِوَلِيِّ وَشَاهِدَيْنِ عَدْلٍ وَصَدَاقٍ.

134- Bir kadın kendisini bir adama hibe ederse kadın adama helal olmaz. Eğer adam kadından bir şekilde istifade etmişse ikisi de cezalandırılır. Ancak bir veli, iki adil şâhid ve mehir bulunduğu takdirde (kadın adama helal olur).³²³

³²³ Allâhu Teâlâ şöyle buyuruyor:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عِمَّاكِ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ.﴾

“Ey Peygamber! Mehirleri verdiğin hanımlarını, Allâh’ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri; amcanın, halanın, dayının ve teyzenin seninle beraber hicret eden kızlarını sana helal kıldık. Bir de Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini peygambere hibe eden mümin kadını, diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık).” (el-Ahzab 33/50)

Görüldüğü üzere kendisini hibe eden yani mehirsiz olarak evlenen kadın, diğer müminlere değil sadece Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e helal kılınmıştır. Böyle yapan bir kadın ve erkek hakkında İbnu Şihab ez-Zuhrî *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

لَا تَجِلُ هَذِهِ الْهَبَةُ فَإِنَّ اللَّهَ خَصَّ بِهَا نَبِيَّهُ دُونَ الْمُؤْمِنِينَ. فَإِنْ أَصَابَهَا فَعَلَّتْهَا
الْعُقُوبَةُ وَأَرَاهُمَا قَدْ أَصَابَا مَا لَا يَجِلُ لَهُمَا

"Bu hibe helal olmaz. Zira Allâh bunu, diğer müminlere değil sadece Nebîsi *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e helal kılmıştır. Eğer onunla ilişkiye girerse ikisine de ceza vardır. Çünkü ben onların, kendilerine helal olmayan birisiyle ilişkiye girdikleri görüşündeyim." (el-Mudevvene, 2/164'te İbnu Vehb-Yunus-İbnu Şihab tarikiyle nakledilmiştir.)

Şeyh Berbehârî *rahimehullâh* bu surette mehirsiz olarak nikâh kıyılacağını zanneden bazı cahilleri reddetmiştir. Bundan kasıd mehri tamamen iptal ederek kıyılan nikâhtır. Yoksa böyle bir şeye niyet etmeden, nikâh esnasında mehir tayin edilmemiş olsa bu nikâh caizdir. Keza tayin edilmiş olan mehri kadının sonradan bağışlaması da caizdir. Tafsilatı için İbnu Kudâme, *Umdet'ul Fikh*, sf. 97-98'e bakılabilir. (Türkçede el-Umde, sf. 265-267, Neda Yay.) Şeyh ayrıca velisiz ve şahitsiz nikâh kıyılacağını iddia edenleri de reddetmektedir. Bu hususta 58. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

Ashab Hakkında Hayırdan Başka Birşey Konuşmamak

وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَطْعَنُ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ قَوْلٍ سُوءٍ وَهَوًى، لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«إِذَا ذَكَرَ أَصْحَابِي فَأَمْسِكُوا.»

قَدْ عَلِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا يَكُونُ مِنْهُمْ مِنَ الزَّلِيلِ بَعْدَ مَوْتِهِ، فَلَمْ يَقُلْ فِيهِمْ إِلَّا خَيْرًا. وَقَوْلُهُ:

«ذَرُّوا أَصْحَابِي، لَا تَقُولُوا فِيهِمْ إِلَّا خَيْرًا.»

وَلَا تُحَدِّثْ بِشَيْءٍ مِنْ زَلِيلِهِمْ، وَلَا حَزَنِهِمْ، وَلَا مَا غَابَ عَنْكَ عِلْمُهُ، وَلَا تَسْمَعُهُ مِنْ أَحَدٍ يُحَدِّثُ بِهِ، فَإِنَّهُ لَا يَسْلَمُ لَكَ قَلْبُكَ إِنْ سَمِعْتَ.

135- Bir adamı Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından birine ta'n ederken görürsen bil ki o kötü bir görüşün ve hevânın taraftarıdır.³²⁴ Çünkü Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*

“Ashabım anıldığı zaman (dilinizi) tutun!”³²⁵

buyurmuştur. Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*, vefatından sonra onlardan sâdir olacak zelleleri bildiği hâlde onlar hakkında hayırdan başka bir şey söylememiştir.³²⁶ Yine o şöyle buyurmuştur:

“Ashabımı bırakın, onlar hakkında ancak hayır söyleyin!”³²⁷

Onların zelleleri ve savaşları hakkında, hakkında bilgin olmayan konuda konuşma. Bu konularda konuşan birine de kulak

verme. Zira ona kulak verdiği zaman kalbini sana sağ sâlim teslim etmez.³²⁸

³²⁴ İmâm Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* şöyle demiştir:

إِذَا رَأَيْتَ أَحَدًا يَذْكُرُ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسُوءٍ فَأَتَمِّمْهُ
عَلَى الْإِسْلَامِ

“Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’in ashabına dil uzatan birisini gördüğünde onun İslam’ından şüphe et!” (Lâlekâ’î, Şerhu Usul’i İ’tikadi Ehl’is Sunne, no: 2359)

³²⁵ Hadisin tahriri için 31. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

³²⁶ Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’in ileride ashabının yaşayacağı olayları bilmesi, Allâhu *Teâlâ*’nın ona vahyetmesi ile olmuştur. Nitekim birçok hadislerde ashabı arasında vuku bulacak fitnelere işaret etmiştir. Allâh *Subhânehu*’nun Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e Kıyamet’e kadar olacak hadiseleri bildirdiği hususu daha önce geçmişti. 98. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

³²⁷ Müellif burada iki hadisi birleştirerek nakletmiştir. Hadiste geçen “Ashabımı bana bırakın!” ifadesi yakın lafızlarla Musned-i Ahmed, Hadis no: 13812’de Enes radiyallâhu anı hadisinden nakledilmiştir. Heysemî, Ahmed’in ricalinin sahih ricali olduğunu ifade etmiştir. (Mecma’uz Zevaid, 10/15) Hadisin ikinci kısmı olan “Onlar (ashabım) aleyhinde hayırdan başka söz söylemeyiniz.” ifadesi ise, İbnu Hacer el-Askalanî’nin bahsettiğine göre Hayseme bin Süleyman’ın Fedail’us Sahabe adlı eserinde yakın lafızlarla rivayet edilmiştir. İbnu Hacer, hadisi senediyle beraber “Cüz’ün fihi Turuki Hadisi La Tesubbu Ashabi” adlı kısa eserinde nakletmiş ve seneddeki Hasen bin Cafer’den dolayı zayıf olduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber “Ashabıma sövmeyiniz” şeklindeki sahih hadislerle muvafakatından dolayı hadisin manası sahihtir.

³²⁸ Bu hususta yukarıda geçen 123. madde ve açıklamasına bakınız.

Hadisleri İnkâr Eden Kimse Bidat Ehlindendir

وَإِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَطْعَنُ عَلَى الْأَثَارِ، أَوْ يَرُدُّ الْأَثَارَ، أَوْ يُرِيدُ غَيْرَ
الْأَثَارِ، فَأَتَّهِمُهُ عَلَى الْإِسْلَامِ، وَلَا تَشْكُ أَنَّهُ صَاحِبُ هَوَى مُبْتَدِعٌ.

136- Bir adamı asara (rivayetlere) ta'n ederken (dil uzatırken) ya da asarı reddederken ya da asardan başkasını isterken işitirsen onun Müslümanlığından şüphe et. Bir heva ehli ve bidatçi olduğundan ise şüphe etme.³²⁹

³²⁹ Eser (çoğulu: asar) tabiriyle ifade edilen hadislerle ve selefin sözlerine karşı şüphayle yaklaşan, bunları terkederek Kur'an'ı akılla yorumlamaya çalışan, kendisine hadisler okunduğu zaman bundan rahatsız olup ayet okunmasını isteyen ve benzeri kimselerin hepsi en iyi ihtimalle bidat töhmeti altındadır, bunların çoğu da aslında İslam'a inanmayan zındıklardır. Bu hususta 75. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

Zalim Sultanla Beraber Yapılan Hayırlı İşler Makbuldür

وَأَعْلَمُ أَنَّ جَوْرَ السُّلْطَانِ لَا يَنْقُصُ فَرِيضَةَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
الَّتِي افْتَرَضَهَا عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ جَوْرُهُ عَلَى نَفْسِهِ.
وَتَطَوُّعُكَ وَبَرَكَ مَعَهُ تَامٌ لَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى، يَغْنِي: الْجَمَاعَةَ وَالْجُمُعَةَ
مَعَهُمْ، وَالْجِهَادَ مَعَهُمْ، وَكُلُّ شَيْءٍ مِنَ الطَّاعَاتِ فَشَارِكُهُ فِيهِ، فَلَكَ
نَيْتُكَ.

137- Bil ki sultanın zulmü Allâh'ın Nebîsinin lisânıyla farz kılmış olduğu farizalarından hiçbir farizayı geçersiz kılmaz. Onun zulmü kendi aleyhinedir. Onunla beraber yaptığın nâfileler ve iyilikler tamdır İnşâllâhu Teâlâ. Yani onlarla beraber yerine getirdiğin cemaat, Cuma ve cihad tamdır. Her bir taatte onlara (uyup) ortak ol, seni kendi niyetin ilgilendirir.³³⁰

³³⁰ Şeyh rahimehullâh'ın sözleri, zalim sultanlarla beraber yapılan cihadın, keza onların arkasında kılınan Cuma, bayram ve vakit namazlarının, hatta onlara verilen zekâtların geçersiz olduğunu ileri süren Harici, Rafizi, Mu'tezilî ve sair bidat fırkalarının bu iddialarının batıl olduğuna işaret etme amaçlıdır. Zira bunlar, kendilerinden olmayan ya da günah işleyen yöneticileri tekfir etmektedirler. Ehli Sünnet ise bidat ve fısktan dolayı tekfir etmediği için böyle olan yöneticilerle yapılan salih amelleri de geçersiz görmezler. Bu kaidenin Allâh'ın şeri'atıyla hükmeden ve tevhidi muhafaza eden, bununla beraber bazı günahlar irtikâp eden Müslüman yöneticilerle alakalı olduğu bellidir. Günümüzdeki tağutlar gibi tevhidi ve İslam şeri'atını tamamen terketmiş olan yöneticilerle beraber bu tip salih amellerin yapılmayacağı da bellidir. Bazı tevhiidden habersiz kimselerin yaptığı gibi Müslüman yöneticilerle alakalı bu hükümleri, tağutlara tatbik etmek ve de bu tağutların ve taraftarlarının arkasında namaz kılınmayacağını, onların emri altında savaşılmayacağını söyleyenleri Haricilikle itham etmek tam bir fıkıhsızlık ve fehimsizlik numunesidir. 126. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

Müslüman Yöneticiler Hakkında Hayır Duada Bulunmak

وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَدْعُو عَلَى السُّلْطَانِ فَاعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ هَوًى، وَإِذَا
سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَدْعُو لِلْسُّلْطَانِ بِالصَّلَاحِ فَاعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ سُنَّةٍ إِنْ
شَاءَ اللَّهُ.

لِقَوْلِ فَضِيلٍ: لَوْ كَانَ لِي دَعْوَةٌ مَا جَعَلْتُهَا إِلَّا فِي السُّلْطَانِ.

أَنَا أَحْمَدُ بْنُ كَامِلٍ قَالَ: نَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّبْرِيُّ، نَا مَرْذَوْنَةُ
الصَّائِغُ، قَالَ: سَمِعْتُ فَضِيلًا يَقُولُ: لَوْ أَنَّ لِي دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ مَا جَعَلْتُهَا
إِلَّا فِي السُّلْطَانِ.

قِيلَ لَهُ: يَا أَبَا عَلِيٍّ فَسِرْ لَنَا هَذَا

قَالَ: إِذَا جَعَلْتُهَا فِي نَفْسِي لَمْ تَعُدْنِي، وَإِذَا جَعَلْتُهَا فِي السُّلْطَانِ صَلَحَ،
فَصَلَحَ بِصَلَاحِهِ الْعِبَادُ وَالْبِلَادُ

فَأَمَرْنَا أَنْ نَدْعُو لَهُمْ بِالصَّلَاحِ، وَلَمْ نُؤَمَرْ أَنْ نَدْعُو عَلَيْهِمْ وَإِنْ ظَلَمُوا،
وَإِنْ جَارُوا؛ لِأَنَّ ظُلْمَهُمْ وَجَوْرَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ، وَصَلَاحَهُمْ لِأَنْفُسِهِمْ
وَلِلْمُسْلِمِينَ.

138- Bir adamı sultana beddua ederken işitirsen bil ki o heva ehlidir. Bir adamı sultanın salâhı için dua ederken işitirsen bil ki o Sünnet Ehli'dir inşâllâh.³³¹ Nitekim Fudayl³³² şöyle demiştir: "Eğer (kabul edilecek) tek bir duam olsaydı onu ancak sultan hakkında kullanırdım."

Bize Ahmed bin Kâmil haber verdi, dedi ki: Bize el-Huseyn bin Muhammed et-Taberî haber verdi, dedi ki: Bize Merdûye es-Sâîğ

haber verdi, dedi ki: Fudayl'ı şöyle derken işittim: "Eğer kabul edilecek tek bir duam olsaydı onu ancak sultan için kullanırdım."

Kendisine "Ey Ebû Ali, bunu bize açıkla!" denildiği zaman da şöyle cevap verdi: "Onu kendim için kullansam benden başkasına tesiri olmaz. Fakat onu sultan için kullansam hem o düzelir hem de o düzeldiği için kullar ve beldeler düzelir."³³³

Evet, biz onların salâhı (düzelmeleri) için dua etmekle emrolunduk. -Zulüm ve haksızlık etseler bile- onlara beddua etmekle emrolunmadık. Çünkü onların zulümleri ve haksızlıkları kendilerinin aleyhinedir. Salahları ise hem kendilerinin hem de Müslümanların lehinedir.

³³¹ Zira yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bidatçılar genelde Müslüman yöneticilerin aleyhinde bulunurlar ve hatta onları zulüm ve fisklarını gerekçe göstererek tekfir ederler. Bundan dolayı da aleyhlerine beddua ederler. Ehli Sünnet ise kebairden (büyük günahlardan) dolayı tekfir etmediği için zalim de olsa yöneticiler aleyhine dua etmez; bilakis şerli yoldaysalar ıslahları için, hayır üzereyseler istikamet üzere devam etmeleri için onlara duacı olmaya devam ederler. Yukarıda da geçtiği üzere bunun ahkâmı tebdil eden (değiştiren) kâfir yöneticilerle alakalı değil, Müslüman muvahhid yöneticiler hakkında geçerli olduğu hususu izahtan varestedir.

³³² Diğer nüshada ismin tamamı, "bin İyad" ziyadesi ile "Fudayl bin İyad" denilerek metinde zikredilmiştir. Fudayl bin İyad bin Mes'ûd, Şeyh'ul İslam Ebû Ali et-Temimî, el-Yerbuî, el-Mervezî, el-Horasanî. Büyük zahid ve âlimlerdendir. Semerkand'da doğmuş sonraları yol kesen eşkıyalardan olmuştur. Kur'an kıraatından etkilendikten sonra tevbe etmiş ve zahidane bir hayat yaşamıştır. İlim elde etmek için Kufe'ye gitmiş oradan da Mekke'ye gitmiştir. Talebeleri arasında Abdullâh bin Mübarek, Yahya el-Kattan, Abdurrahmân bin Mehdi, Abdurrezzâk, eş-Şafii ve Kuteybe bin Sa'id gibi seçkin şahsiyetler bulunmaktadır. Zehebî "İmâm, örnek insan, muteber ve Şeyh'ul İslam" olarak onu vafsetmiş, Abdullâh İbni Mübarek de onun hakkında şöyle demiştir: "Fudayl bin İyad'dan daha

hayırlı bir kimse şu yeryüzünde yoktur.” Halife Harun er-Reşid onun hakkında şunları söylemiştir: “İmâm Malik’ten daha büyük bir âlim görmedim, Fudayl’dan daha takvalısını da görmedim.” Hicri 187 yılında vefat etmiştir. (Zehebî, Siyer, 8/421-441; Zehebî, Tezkiret’ul Huffaz, 1/180-181)

³³³ Ebû Nu’aym (Hilyet’ul Evliyâ, 8/91), İbnu Asakir (Tarih Dimeşk, 48/447) tarafından rivayet edilmiştir.

Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Eşleri Hakkında Hayır Konuşmak

وَلَا تَذْكُرْ أَحَدًا مِنْ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَّا بِخَيْرٍ.

139- Müminlerin Annelerinden herhangi birini ancak hayırla an.³³⁴

³³⁴ Rasûlullâh *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinin "Müminlerin Anneleri" olarak tanımlanması Allâh *Tebâreke ve Teâlâ*'nın Kur'an'da bu yönde vahyetmesi ile olmuştur:

﴿النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ.﴾

"Nebî (Peygamber), müminler için kendi nefislerinden daha evladır ve onun zevceleri de onların anneleridir." (el-Ahzab 33/6)

Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in bütün hanımlarının Allâh *Subhânehu* tarafından -ileride ne yapacaklarını da bildiği halde- bu şekilde övgüye mazhar olması bilhassa Aişe *radiyallâhu anha* hakkında Ali *radiyallâhu anh* ile Cemel'deki mücadelelerinden ötürü ileri geri konuşan Rafizi Şiilerin batıl üzere olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Namazları Cemaat ile Kılmak Sünnet Ehli'nin Alametidir

وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَتَعَاهَدُ الْفَرَائِضَ فِي جَمَاعَةٍ مَعَ السُّلْطَانِ وَغَيْرِهِ،
فَاعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ سُنَّةٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَتَهَاوَنُ بِالْفَرَائِضِ فِي جَمَاعَةٍ، وَإِنْ كَانَ مَعَ السُّلْطَانِ،
فَاعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ هَوَى.

140- Bir adamı farz namazları sultanın veya başkasının arkasında sürekli cemaatle kılarken görürsen bil ki o Sünnet Ehli'dir inşâallah.

Bir adamı sultanın arkasında bile farz namazları cemaatle kılmayı aksatırken görürsen bil ki o heva ehlidir.³³⁵

³³⁵ Yukarıdaki maddelerde de geçtiği üzere bilhassa sultanın ve tayin ettiği kişilerin arkasında namaz kılmayı terketmek, bundan dolayı da cemaat namazlarını ihmal etmek bidat ehlinin alametlerindendir veya bidatçı olmasa bile en azından kişinin dinde gevşekliğini gösteren bir alamettir. Çünkü namazı cemaatle kılmak, Sünnet'te en çok tavsiye edilen hususlardan birisidir. 130. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

Helal ve Haram Açıktır, Kalpte Rahatsızlığa Neden Olan Şey İse Şüphedir

وَالْحَلَالُ مَا شَهِدْتُ عَلَيْهِ وَخَلَفْتُ عَلَيْهِ أَنَّهُ حَلَالٌ، وَكَذَلِكَ الْحَرَامُ.
وَمَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ فَهُوَ شُكٌّ.

141- Helal, helal olduğuna şehâdette bulunup yemin edebildiğin şeydir. Keza haram da böyledir. Kalbine rahatsızlık veren şey ise şüphedir.³³⁶

³³⁶ Nu'man bin Beşir *radiyallâhu anh* Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi vesellem*'i şöyle buyururken dinledim demiştir:

«إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ، وَعِزُّهُ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَزْعَى حَوْلَ الْحَيِّ، يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حَيٍّ، أَلَا وَإِنَّ حَيَّ اللَّهِ مَحَارِمُهُ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً، إِذَا صَلَحَتْ، صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ، فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ.»

“Helal olan şeyler bellidir, haram olan şeyler de bellidir. Bu ikisinin arasında insanların birçoğunun helal mi haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır. Şüpheli işlerden sakınanlar dinlerini ve ırzlarını korumuş olurlar. Şüpheli şeylerden sakınmayanlar ise zamanla harama dalıp giderler. Aynen sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi ki, o araziye girme tehlikesi vardır. Dikkat edin! Her hükümdarın girilmesi

yasaklanmış bir arazisi vardır. Unutmayın Allâh'ın yasak arazisi de haram kıldığı şeylerdir. Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir." (Buhârî, Hadis no: 52; Muslim, Hadis no: 1599)

Lafız Muslim'indir. Yine Muslim'de Nevvas bin Sem'an *radiyallâhu anh'tan* rivayet edildiğine göre Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem'e* birr (iyilik) ve ism (günah) hakkında sorduğunda şu cevabı vermiştir:

«أَلْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالْإِسْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ.»

"Birr (iyilik) güzel ahlaktır. İsm (günah) ise kalbinde sıkıntı uyandıran ve insanların bilmesini istemediğin şeydir." (Muslim, Hadis no: 2553)

Buhârî ise et-Tarih'ul Kebîr adlı eserinde bu hadisi Vabisa bin Ma'bed *radiyallâhu anh'tan* şöylece rivayet etmiştir:

أَلْبِرُّ مَا انْشَرَخَ فِي صَدْرِكَ، وَالْإِسْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ

"Birr (iyilik) kalbinde ferahlık uyandıran şeydir. İsm (günah) ise kalbinde sıkıntı uyandıran şeydir." (et-Tarih'ul Kebîr, 1/144, no: 432)

Durumu Kapalı Kişi ile Rezil Kişi Arasındaki Fark

وَالْمُسْتَوْرُ مَنْ بَانَ سِتْرُهُ، وَالْمَهْتُوكُ مَنْ بَانَ هَتْكُهُ.

142- Temiz kişi, temizliği ortada olandır. Rezil kişi ise rezilliği meydanda olandır.³³⁷

³³⁷ İmâm Berbehârî'nin burada zikrettiği, temiz kimse olarak tercüme ettiğimiz "Mestur", lügatte örtülü manasına gelir ve insanlar arasında fasık olarak tanınmayan ve açıktan günah işlemeyen kişiler hakkında kullanılır. Bunun zıddı olan "Mehtuk (rezil)" ise, günahları açıktan işleyen kişidir. Şeyh *rahimehullâh* burada, gizli halleri araştırmaksızın zahire göre hükmetmenin önemine dikkat çekmiştir.

Bidat Ehli ile Sünnet Ehli'ni Birbirinden Ayıran Bazı Alametler

وَإِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَقُولُ: فَلَانٌ مُشَبِّهٌ وَفَلَانٌ يَتَكَلَّمُ بِالتَّشْبِيهِ فَأَتَاهُمُ
وَاعْلَمْ أَنَّهُ جَهْمِيٌّ.

143- Bir adamın “Falan müşebbihedir (teşbih ehlidir)”, “Falanca teşbih görüşünü savunmaktadır”³³⁸ diyerek birini itham ettiğini işitirsen bil ki o Cehmîdir.

وَإِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَقُولُ: فَلَانٌ نَاصِبِيٌّ فَأَعْلَمْ أَنَّهُ رَافِضِيٌّ.

144- Bir adamı “Falan nâsibîdir” derken işitirsen bil ki o Rafizidir.³³⁹

وَإِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَقُولُ: تَكَلَّمُ بِالتَّوْحِيدِ، وَاشْرَحَ لِي التَّوْحِيدَ،
فَاعْلَمْ أَنَّهُ خَارِجِيٌّ مُعْتَزِلِيٌّ.

145- Bir adamı “Tevhiden bahset”, “Bana tevhidi açıkla” derken işitirsen bil ki o Haricidir, Mu'tezilidir.³⁴⁰

أَوْ يَقُولُ: فَلَانٌ مُجَبِّرٌ ، أَوْ يَتَكَلَّمُ بِالْإِجْبَارِ ، أَوْ يَتَكَلَّمُ بِالْعَدْلِ ، فَأَعْلَمْ
أَنَّهُ قَدَرِيٌّ؛ لِأَنَّ هَذِهِ الْأَسْمَاءَ مُحَدَّثَةٌ أَخَذَهَا أَهْلُ الْبِدْعِ.

146- Yine bir adamı “Falanca mucbirdir”, derken ya da cebir görüşünden bahsederken yahut adaletten³⁴¹ bahsederken işitirsen bil ki o Kaderidir.³⁴² Çünkü bunlar bidat ehlinin ortaya attığı muhdes (sonradan çıkmış, uydurma) isimlerdir.³⁴³

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: لَا تَأْخُذُوا عَنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ فِي الرَّفْضِ ، وَلَا
عَنْ أَهْلِ الشَّامِ فِي السَّيْفِ وَلَا عَنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ فِي الْقَدْرِ ، وَلَا عَنْ أَهْلِ

خُرَاسَانَ فِي الْإِرْجَاءِ.. وَلَا عَنْ أَهْلِ مَكَّةَ فِي الصَّرَفِ، وَلَا عَنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ فِي الْغِنَاءِ. لَا تَأْخُذُوا عَنْهُمْ فِي هَذِهِ الْأَشْيَاءِ شَيْئًا.

147- Abdullâh İbn'ul Mubârak³⁴⁴ şöyle demiştir: "Kûfe ehlinde Rafızilikle ilgili bir şey almayın. Şam ehlinde kılıçla ilgili bir şey almayın. Basra ehlinde kader ile ilgili bir şey almayın. Horasan ehlinde irca ile ilgili bir şey almayın. Mekke ehlinde sarf ile ilgili bir şey almayın. Medine ehlinde de şarkı ile ilgili bir şey almayın. Onlardan bu konularda hiçbir şey almayın."³⁴⁵

وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَأَنْسَ بْنَ مَالِكٍ وَأُسَيْدَ بْنَ حُضَيْرٍ فَاعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ سُنَّةٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَيُّوبَ، وَابْنَ عَوْنٍ، وَيُونُسَ بْنَ عَبِيدٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ إِدْرِيسَ الْأَوْدِيَّ، وَالشَّعْبِيَّ، وَمَالِكَ بْنَ مِغْوَلٍ، وَيَزِيدَ بْنَ زُرَيْعٍ، وَمُعَاذَ بْنَ مُعَاذٍ، وَوَهْبَ بْنَ جَرِيرٍ، وَحَمَّادَ بْنَ زَيْدٍ، وَحَمَّادَ بْنَ سَلَمَةَ، وَالْحَجَّاجَ بْنَ الْمُنْهَالِ، وَأَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ، وَأَحْمَدَ بْنَ نَصْرِ، وَمَالِكَ بْنَ أَنْسٍ، وَالْأَوْزَاعِيَّ، وَزَائِدَةَ بْنَ قُدَّامَةَ، فَاعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ سُنَّةٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَذَكَرَهُمْ بِخَيْرٍ، وَقَالَ بِقَوْلِهِمْ.

148- Bir adamın³⁴⁶ Ebû Hureyre'yi, Enes bin Malik'i ve Useyd bin Hudayr'ı sevdiğini görürsen bil ki o Sünnet Ehli'dir inşâllâh.³⁴⁷

Yine bir adamın Eyyûb'u³⁴⁸, İbnu Avn'ı³⁴⁹, Yunus bin Ubeyd'i³⁵⁰, Abdullâh bin İdrîs el-Evdî'yi³⁵¹, Şa'bî'yi³⁵², Malik bin Miğvel'i³⁵³, Yezîd bin Zureyğ'i³⁵⁴, Muaz bin Muaz'ı³⁵⁵, Vehb bin Cerîr'i³⁵⁶, Hammâd bin Zeyd'i³⁵⁷, Hammâd bin Seleme'yi³⁵⁸, Haccâc bin Minhâl'i³⁵⁹, Ahmed bin Hanbel'i³⁶⁰, Ahmed bin Nasr'ı³⁶¹, Malik bin Enes'i³⁶², Evzâî'yi³⁶³, Zâide bin Kudâme'yi³⁶⁴ sevdiğini, onları hayırla andığını ve onların söylediklerini söylediğini görürsen bil ki o Sünnet Ehli'dir inşâllâh.³⁶⁵

وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ جَالِسًا مَعَ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ، فَحَذِرْهُ وَعَرِّفْهُ.

فَإِنْ جَلَسَ مَعَهُ بَعْدَ مَا عَلِمَ فَاتَّقِهِ، فَإِنَّهُ صَاحِبُ هَوَى.

149- Bir adamı bidat ehlinden birinin yanında otururken görürsen onu uyar ve (yanında oturduğu adamın durumunu) anlat. Eğer bildikten sonra hâlâ onunla oturmaya devam ederse ona karşı dikkatli ol. Çünkü o heva (bidat) ehlidir.³⁶⁶

وَإِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ تَأْتِيهِ بِالْأَثَرِ فَلَا يُرِيدُهُ، وَيُرِيدُ الْقُرْآنَ، فَلَا تَشْكُ
أَنَّهُ رَجُلٌ قَدْ اخْتَوَى عَلَى الزُّنْدَقَةِ، فَقُمْ مِنْ عِنْدَهُ وَدَعُهُ.

150- Bir adamı, kendisine eser/rivayet getirdiğin zaman onu istemeyip Kur'ân'ı isterken işitirsen onun içinde zındıklık barındıran bir kimse olduğundan şüphe etme. Onun yanından kalk ve onu bırak.³⁶⁷

³³⁸ Teşbih; "benzetme" manasına gelir ve mezhepler tarihinde Allâhu *Teâlâ'yı* zatı ve sıfatları itibariyle kullara benzeten, Allâh'ın sıfatlarının kulların sıfatları gibi olduğunu söyleyen fırkaya teşbih ehli veya Müşebbihe ismi verilir. Sayıları az da olsa tarihte bu teşbih görüşüne kail olan zümreler vardır. Keza, yine sayıları fazla olmayan ve de Allâh'ı bir cisim olarak niteleyen Mücessime görüşüne mensup fırkalar da mevcuttur. Müşebbihe ve Mücessime i'tikadını savunan fırkalar selef-i salihinin son dönemlerinde ortaya çıkmış ve hicri 5. ve 6. asırlara gelindiğinde büyük oranda ortadan kalkmıştır. Bu döneme kadar Kelam ehlinin kitaplarında Müşebbihe tabiri ile hem bu hakiki Müşebbihe kasdedilirken çoğu zaman da Hadis Ehli'nin akidesine sahip olanlar kasdedilmekteydi. Müteahhir dönemlerdeki kelam kitaplarında teşbih ve tecsimle suçlananlar ise genelde Hanbelîler ve de Sünnet ve Eser Ehlinin akidesine sahip olan diğer zümrelerdir. Sünen adlı eserin sahibi meşhur İmâm Ebû İsâ et-Tirmizî (v. 279) Rahmân'ın sağ eliyle alakalı rivayet ettiği bir hadisin akabinde (Hadis no: 662) Ehli Sünnet'e yapılan haksız Müşebbihe ithamını ele almakta ve gerçek Müşebbihe i'tikadı ile selefin i'tikadı arasındaki farkları şöyle izah etmektedir:

وَقَدْ قَالَ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي هَذَا الْحَدِيثِ وَمَا يُشْبِهُهُ هَذَا مِنَ الرِّوَايَاتِ مِنَ الصِّفَاتِ: وَنَزُولِ الرَّبِّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلُّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، قَالُوا: قَدْ تَثَبَّتْ الرِّوَايَاتُ فِي هَذَا وَيُؤْمَنُ بِهَا وَلَا يَتَوَهَّمُ وَلَا يُقَالُ: كَيْفَ؟ هَكَذَا رُوِيَ عَنْ مَالِكٍ، وَسُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ أَنَّهُمْ قَالُوا فِي هَذِهِ الْأَحَادِيثِ: أَمْرُهَا بِلاَ كَيْفٍ، وَهَكَذَا قَوْلُ أَهْلِ الْعِلْمِ مِنْ أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ، وَأَمَّا الْجَهْمِيَّةُ فَأَنْكَرَتْ هَذِهِ الرِّوَايَاتِ وَقَالُوا: هَذَا تَشْبِيهُ وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي غَيْرِ مَوْضِعٍ مِنْ كِتَابِهِ الْيَدَ وَالسَّمْعَ وَالْبَصَرَ، فَتَأَوَّلَتِ الْجَهْمِيَّةُ هَذِهِ الْآيَاتِ فَفَسَّرُوها عَلَى غَيْرِ مَا فَسَّرَ أَهْلُ الْعِلْمِ، وَقَالُوا: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَخْلُقْ آدَمَ بِيَدِهِ، وَقَالُوا: إِنَّ مَعْنَى الْيَدِ هَاهُنَا الْقُوَّةُ وَقَالَ إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: إِنَّمَا يَكُونُ التَّشْبِيهُ إِذَا قَالَ: يَدٌ كَيْدٌ، أَوْ مِثْلُ يَدٍ، أَوْ سَمْعٌ كَسَمْعٍ، أَوْ مِثْلُ سَمْعٍ، فَإِذَا قَالَ: سَمْعٌ كَسَمْعٍ، أَوْ مِثْلُ سَمْعٍ، فَهَذَا التَّشْبِيهُ وَأَمَّا إِذَا قَالَ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَدٌ، وَسَمْعٌ، وَبَصَرٌ، وَلَا يَقُولُ كَيْفَ، وَلَا يَقُولُ مِثْلُ سَمْعٍ، وَلَا كَسَمْعٍ، فَهَذَا لَا يَكُونُ تَشْبِيهًا، وَهُوَ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ: لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“İlim ehlinden birçoğu, bu hadis ve benzeri sıfatlar hakkındaki rivayetlerle alakalı ve de Allâh'ın her gece dünya semasına inişi hakkında şöyle demektedirler: “Bu tür rivayetler sabittir, bunlara iman edilmeli, vehme düşülmemelidir, nasıl denmemelidir.” Aynı şekilde Malik, Süfyân bin Uyeyne, Abdullâh İbn'ul Mubârak'tan bu türden hadisler hakkında şöyle dedikleri rivayet edilmiştir: ‘Bunları nasıl demeden geldikleri gibi kabul edip geçin’. Ehli Sünnet ve'l Cemaat ilim adamlarının görüşü böyledir. Cehmiyye ise bu tür rivayetleri reddederek bu bir teşbih yani benzetme olur demektedir. Allâh, Kitâbı'nın pek çok yerinde el, işitme ve görme tabirlerini zikrediyor. Cehmiyye ise bu ayetleri tevil etti ve ilim ehlinin tefsir ettiği şekle aykırı olarak tefsir ederek dediler ki: “Allâh, Âdem'i eliyle yaratmamıştır. Burada “el” kelimesi güç ve kuvvet anlamındadır.” İshâk bin İbrahim şöyle diyor: ‘Eğer şöyle söylenirse Teşbih (benzetme) olur: (Mahlûkattaki) el gibi el, ele benzeyen el; işitme gibi işitme, işitmeye benzeyen işitme.’ Amma,

Allâhu Teâlâ'nın buyurduğu gibi el, işitme ve görme denir de nasıl demezse (keyfiyetini araştırmaz ise) ve işitme gibi ve işitmeye benzer denilmezse bu teşbih olmaz ve Allâh'ın Kitâbı'ndaki şu ayetteki gibi olur: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, bilendir." (eş-Şûrâ 42/11) (Bkz. Tirmizî, Zekât Kitabı 28. Bab)

³³⁹ Nasb kelimesi Arapça'da bir şeyi dikmek, hedef almak, birisine düşmanlık ilan etmek, savaş açmak gibi manalara gelmekte ve İslamî istilahta ise daha ziyade Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Ehli Beyt'ine, bilhassa da Ali *radiyallâhu anh* ve nesline, onların taraftarlarına düşmanlık etmek manasında kullanılmıştır. Ehli Beyt'e dil uzatan bu tip kimselere ise "Nasibi" denilir. Nasibilik müstakil bir mezhep olmaktan ziyade bilhassa Emevi hanedanı taraftarları ve benzerleri arasında görülen bir eğilimdir. Haricilere de Ehli Beyt'i tekfir etmeleri hasebiyle bu isim verilebilir. Ehli Sünnet ise yukarıda zikri geçtiği üzere Ehli Beyt'e düşmanlık etmeyi kesin olarak nehyetmektedir. Rafizi Şia'nın Ehli Sünnet'e Nasibi ismini vermesi tamamen haksız bir isimlendirmedir. Zira Ehli Sünnet imâmlarından hiç kimsenin Ehli Beyt'e düşmanlık ettiği, onlara dil uzatmayı teşvik ettiği sabit değildir. Bilakis kendisi de Emevi ailesinden gelmesine rağmen Ömer bin Abdilazîz *radiyallâhu anh* başta olmak üzere Sünnet imâmlarından birçoğu Ehli Beyt'e dil uzatılmasına karşı mücadele vermiştir. Şia'nın Ehli Sünnet'i Nasibilikle suçlaması ancak onların fasit kanaatlerini kabul etmemelerinden dolayıdır. Çünkü onların iddiasına göre sahabiler, Ebû Bekir *radiyallâhu anh* ve ondan sonrakileri halife seçmek suretiyle -iddialarına göre- Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* tarafından Ali *radiyallâhu anh*'a verilmiş olan hilafet hakkını gasbetmişler ve böylece Ehli Beyt'e zulmetmişlerdir. Ehli Sünnet ise güya sahabenin bu tavrını destekleyerek Ehli Beyt'e karşı yapılan bu düşmanlığa ortak olmuşlardır. Bütün bunlar tamamen hayal ürünü ve yalan iddialardan ibaret olup Ehli Beyt imâmları tarafından dahi destek bulmamıştır. Bundan dolayıdır ki Ehli Beyt'e mensup imâmlardan olan Zeyd bin Ali *radiyallâhu anhuma*, Emevilere karşı harekete geçmek üzere Kufe'ye geldiğinde Kufeliler ona beyat etmiş, nihayet savaş kızıışığında ondan Ebû Bekir ve Ömer *radiyallâhu anhuma*'dan teberri etmesini istemişler, o ise "Ben bu ikisi hakkında hayırdan başka bir şey

bilmiyorum" deyince ordusunu terk ederek Zeyd'i zalimlerle baş başa bırakmışlardır. Bunun üzerine Zeyd *radiyallâhu anh*, onlara hitaben "Rafâdtumuni/Beni terk ettiniz" demiş, böylece artık Şeyhayn'a yani Ebû Bekir ve Ömer'e dil uzatan bütün Şii fırkalarına "Rafizi" denilmeye başlanmıştır. (Abdulkahir el-Bağdadî, el-Fark Beyne'l Fırak, sf. 25; Türkçesi için bkz. Mezhepler Arasındaki Farklar, sf. 29-30 TDV yay; Ebu'l Hasen el-Eşarî, Makalat'ul İslamiyyin, sf. 69; Türkçesi için bkz. İlk Dönem İslam Mezhepleri, sf. 83, Kabalcı Yay.) Şii ve Alevi fırkaları, imâmiye başta olmak üzere bu Rafz yani sahabeye sövmeyenleri terk etme düşüncesine sahip olduklarından ötürü Rafizi sınıfına dâhildir. Bunlar, bugün dahi Ehli Sünnet'e açıktan saldırmaya cesaret edemedikleri için "Nasibiler" diyerek dil uzatmaktadırlar. Vallâhu'l Mustean.

³⁴⁰ Mu'tezile; "ayrılmak" manasına gelen "i'tizal" kelimesinden türemiştir ve "ayrılanlar" manasına gelir. El-Hasen el-Basrî'nin öğrencisi olan Vasil bin Ata (V. 131H), bir gün ders meclisinde iman konusu müzakere edilirken büyük günah işleyen kimselerin ne mümin ne de kâfir olduğunu, bilakis "el-Menzile Beyn'el Menzileteyn" yani iki konak arasında başka bir konakta bulunduklarını iddia etmiş ve imâmın meclisinden ayrılmıştır. Bundan dolayı onun taraftarlarına haktan ve cemaatin üzerinde bulunduğu yoldan ayrılanlar manasında Mu'tezile denilmiştir. (Bkz. Abdulkahir el-Bağdadî, el-Fark Beyne'l Fırak, sf. 97-98; Türkçesi için bkz. Mezhepler Arasındaki Farklar, sf. 85-86 TDV yay.) Mu'tezile'nin dinlerini dayandırdıkları beş esas vardır ki buna "Usul-u Hamse" denilir. Bunlar: Tevhid, Adalet, Va'd Vaid, Emr-i bi'l Ma'ruf Nehy-i An'il Münker ve el-Menzile Beyn'el Menzileteyn'dir. İbnu Teymiyye'nin ifadesiyle "Tevhid'den maksad sıfatların inkârıdır. Adaletten maksad kaderi yalanlamaktır. Son üç esas ise yöneticilerle savaşmayı ihtiva eder." (Mecmu'ul Fetava, 28/129) Hariciler ise Ali *radiyallâhu anh* başta olmak üzere Müslüman yöneticilere karşı huruc ettikleri/başkaldırdıkları ve de İslam cemaatinden çıktıkları için bu ismi almışlardır. Bu sayılan beş meseleye bakış açısı, bilhassa Tevhid diyerek bununla teşbih içerdiği gerekçesiyle sıfatların inkârını kasdetmeleri açısından Haricilerde de -ki bunlar günümüzde Umman Sultanlığının resmi mezhebi olan İbadiyye tarafından temsil edilir- aşağı yukarı aynıdır. Böylece anlaşılıyor ki Müellif *rahimehullâh* burada "Tevhid" demek suretiyle bu bidat fırkalarının ve bilhassa da Mu'tezile'nin

uydurduğu "Tevhid" inancına ve onların insanları uydurdukları "Tevhid" inancı ile imtihan etmelerine atıf yapmaktadır. Yoksa hakiki manasıyla Tevhid, İslam'ın en temel esasıdır. Bununla beraber sonradan ortaya çıkmış bazı bidat fırkaları kendi batıl düşüncelerini "Tevhid" olarak adlandırmışlar ve "Tevhid" adı altında bu bidatlarına insanları davet etmişlerdir. Günümüzde de sıfat inkârcısı bazı gruplar bu akidelerini tevhid adı altında neşretmektedir. Keza aşırı tasavvufçulardan bazıları bütün varlığın -haşa- Allâh olduğu şeklindeki vahdet-i vücud inancını "Tevhid" olarak isimlendirmektedir. Tevhid adı altında başka şeylere davet eden daha başka birçok fırka mevcuttur. Bu sebeple günümüzde de Tevhid Ehli olduğunu, tevhide davet ettiğini söyleyen kimseleri tasdik etmeden önce bununla neyi kastedtiklerini öğrenmek gereklidir. Vallâhu a'lem.

³⁴¹ "Adalet" kavramı da aynı şekilde İslamî kavramlardan birisidir ve Allâhu Teâlâ'nın sıfatlarındanıdır. Lakin bidat ehli bu ismi kaderi inkâr etmek için kullanırlar. Onların iddiasına göre Allâh'ın adil olması, insanın fiillerine müdahale etmemesini gerektirir, eğer kulların hayır ve şer olan fiillerini Allâh yarattı dersek Allâh'a zulüm ve şer nisbet etmiş oluruz diye iddiada bulunurlar. Bundan dolayı "adalet" Mu'tezile'nin ve kader hususunda onlara paralel düşünen Şia'nın beş temel esastan birisi olmuştur. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki bazen sapık fırkalar İslam'da var olan bazı kavramları kendi batıllarını kamufle etmek amacıyla kullanabilirler. Onların kendi bidatlarına güzel bazı isimler vermeleri onları meşrulaştırmaz ve o bidatları reddetmeye engel teşkil etmez. Bu hususta uyanık olunmalı ve İslamî kavramlardan bahseden herkese aldanmamalıdır. Günümüzde de kendilerine "Tevhid Ehli/Muvahhid", "Kur'an Ehli" "Sünnet Ehli" "Hadis Ehli" gibi isimler veren nice fırkalar vardır ki bu taşıdıkları isimlerle bir alakaları yoktur...

³⁴² "Kaderî" kelimesi kader konusunda sapmış olan bütün fırkalar hakkında kullanılabilen genel bir isim olmakla beraber daha ziyade kaderi inkâr eden Mu'tezile, Şia gibi fırkalar hakkında kullanılır. Bazen -Cehmiyye'nin yaptığı gibi- kaderi tasdik etme hususunda aşırı giderek cebir yani zorlama inancına meyleden ve insanın yaptığı bütün fiilleri mecbur olduğu için yaptığını söyleyerek insan iradesini bütünüyle

reddeden fırkalar hakkında da bu tabir kullanılmaktadır.

³⁴³ Ehli Sünnet bütün konularda aşırılığa kaçan heva ve bidat ehlinin aksine orta yolu tutmuştur. Bundan dolayıdır ki, bütün bidatçi ve sapıkların eleştirisine maruz kalmıştır. Hariciler ve Mu'tezile, Ehli Sünnet'i Mürçi olmakla, Mürcie ise Harici olmakla itham etmiştir. Bunun gibi, Nasibiler Rafızilik ile Rafıziler ise Nasibi olmak ve Ehli Beyt düşmanlığı ile itham etmiştir. Kaderiyye mensubları Ehli Sünnet'i Cebriyyelik ile Cebriyye mensubları ise Kaderi olmakla itham etmişlerdir. Cehmiyye ise Müşebbihe olmakla, teşbih ehli olmakla itham etmiştir. Bu durum, günümüzde de aynen devam etmektedir ve sapık fırkalara mensup olanlar, Ehli Sünnet'e halâ çeşitli lakaplar takmaktadırlar.

Ebû Muhammed (İbnu Ebî Hatim) şöyle dedi: Ben babamı (Ebû Hatim Muhammed bin İdris er-Razî'yi) şöyle derken işittim:

وَعَلَامَةُ أَهْلِ الْبِدْعِ الْوَقِيعَةُ فِي أَهْلِ الْأَثَرِ , وَعَلَامَةُ الرَّنَادِقَةِ تَسْمِيَّتُهُمْ أَهْلَ
السُّنَّةِ حَشَوِيَّةٌ يُرِيدُونَ إِبْطَالَ الْأَثَارِ . وَعَلَامَةُ الْجَهْمِيَّةِ تَسْمِيَّتُهُمْ أَهْلَ السُّنَّةِ
مُشَبِّهَةٌ , وَعَلَامَةُ الْقَدَرِيَّةِ تَسْمِيَّتُهُمْ أَهْلَ الْأَثَرِ مُجَبَّرَةٌ . وَعَلَامَةُ الْمَرْجِنَةِ تَسْمِيَّتُهُمْ أَهْلَ
السُّنَّةِ مُخَالِفَةٌ وَنُقْصَانِيَّةٌ . وَعَلَامَةُ الرَّافِضَةِ تَسْمِيَّتُهُمْ أَهْلَ السُّنَّةِ نَاصِبَةٌ . وَلَا
يَلْحَقُ أَهْلَ السُّنَّةِ إِلَّا اسْمٌ وَاحِدٌ وَيَسْتَحِيلُ أَنْ تَجْمَعَهُمْ هَذِهِ الْأَسْمَاءُ

"Bidatçilerin alameti, Ehl'ul Eser'e (Ehl'ul Hadis'e) iftira atmalarıdır. Zenadika'nın (Zındıkların) alameti: Ehli Sünnet'i, rivayetleri geçersiz saymak istediklerinden dolayı "Haşviyye (değeri bulunmayan kimse)" olarak adlandırmalarıdır. Cehmiyye'nin alameti: Ehli Sünnet'i "Müşebbihe (Allâh'ı mahlûkata benzeten)" olarak adlandırmalarıdır. Kaderiyye'nin alameti: Ehli Eser'i "Mücebbire (Cebriyye)" olarak adlandırmalarıdır. Mürcie'nin alameti: Ehli Sünnet'i "Muhalife (muhalet edenler)" ve "Noksaniye (noksancılar yani imanda eksilmeyi kabul edenler)" olarak adlandırmalarıdır. Rafıziler'in alameti: Ehli Sünnet'i "Nasibi (Ehli Beyt'e dil uzatanlar)" olarak adlandırmalarıdır. Ehli Sünnet için bir tek isim "(Ehli Sünnet ve'l Cemaat)" vardır ve Ehli Sünnet'in bu sayılan isimlerin hepsini bir arada bulundurması imkânsızdır." (Nakleden: Ebû'l Kasım Hibetullah el-Lâlekâî, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, 1/200-201, no:

321)

³⁴⁴ Zühd ve Takva Ehli'nden olan Abdullâh İbn'ul Mubârak bin Vadih el-Hanzalî et-Temimî Ebû Abdirrahmân el-Mervezî, Ehli Sünnet ve'l Cemaat'in büyük imâmlarındandır. Hadis, fıkıh ve zühdü kendisinde toplanmıştı. Zamanının imâmı idi. 118H yılında doğmuş ve 181H yılında vefat etmiştir. Şu'be, Evzâ'î, İbnu Cureyc, İmâm Malik, Leys ve daha birçok şeyhi vardır. Talebeleri ve kendisinden hadis rivayet edenler arasında Süfyan es-Sevrî, Ma'mer, Süfyan bin Uyeyne, Fudayl bin İyad, Yahya bin Ma'in, İbnu Ebî Şeybe bulunmaktadır. Emir'ul Müminin Abdullâh İbn'ul Mubârak hakkında geniş bilgi için aşağıdaki eserlere müracaat edilebilir: (Bkz. Zehebî, Siyer A'lam'in Nubelâ, 8/378-421 ve de diğer tarih ve biyografi eserleri)

³⁴⁵ Abdullâh İbn'ul Mubârak'ın bu şekilde şehirleri, ehlini ve onlardan alınmayacak hususları listelemesinin sebebi, bu fitnelerin mevzubahis şehirlerde ortaya çıkması veya yaygın olması sebebiyledir. Rafizilik fitnesi Kufe'de, Kader inkârcılığı fitnesi Basra'da, İrca fitnesi Horasan'da yaygınlaşmıştı. Keza Şam ehli Emeviler döneminde Harre vakası, Kerbela'da Hüseyin *radiyallâhu anh* ve ashabının şehid edilmesi gibi birçok kan dökme hadisesine karışmışlardır. Mekke'ye dünyanın her yanından tacirler geldiği için Mekke ehli de sarf (para, altın vs. bozdurma) işlerinde gevşeklik göstermekteydiler. Medine ehli ise şarkı ve nağmeye izin vermekteydiler. Abdullâh İbn'ul Mubârak'ın bu sözü hem bu bölgelerde yaygın olan söz konusu görüşlere itibar etmemeyi, hem de bu bölgelere mensup ravilerin bu konularda yaptığı hadis rivayetlerine karşı temkinli olunması gerektiğini ifade etmektedir. İmâm *radiyallâhu anh*'ın bu bahsettiği bölgeler sınırlandırma değil misal verme kabilindendir. Ondan sonraki devirlerde ve günümüzde de belli bölgelerde birtakım bidat ve münkerat yaygınlaştıysa söz konusu bölgelerden gelen görüşlere, kitaplara vesair şeylere dikkat edilmelidir, zira bunlar oranın ahalisi arasında yaygın olan bidatleri ihtiva ediyor olabilir.

İmâm Ahmed'in oğlu Abdullâh diyor ki:

سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ يَقُولُ لَوْ أَنَّ رَجُلًا عَمِلَ بِكُلِّ

رُخْصَةٌ بِقَوْلِ أَهْلِ الْكُوفَةِ فِي النَّبِذِ. وَأَهْلِ الْمَدِينَةِ فِي السَّمَاعِ يَغْنِي الْغِنَاءَ وَأَهْلُ
مَكَّةَ فِي الْمَتْعَةِ أَوْ كَمَا قَالَ أَبِي كَانَ بِهِ فَاسِقًا

"Babamı şöyle derken işittim: Ben, Yahya el-Kattan'ın şöyle dediğini duydum: Bir kimse, bütün ruhsatlarla amel etmeye kalkışıp: Kufelilerin nebiz içilmesi hakkındaki görüşünü, Medinelilerin sema yani şarkı hakkındaki görüşünü, Mekkelilerin Muta Nikâhı ile ilgili görüşünü alırsa -babam buna benzer bir şeyler söyledi- bundan dolayı fasık olur." (Mesail'ul İmâm Ahmed- Abdullâh Rivayeti, sf. 449, no: 1632)

Bu zikredilen görüşler -mesela Hanefilerin nebiz denilen içkiye ruhsat vermesi gibi- bazı âlimlerden de nakledilmektedir. Buna rağmen bu fetvalar reddedilmiştir. Bu da bir takım âlimlerden dahi gelse nassa ve icmaya muhalif görüşlerle amel edilemeyeceğini göstermektedir. Günümüzde ise birçok kimse sahih hadislerin ve icmanın delalet ettiği hükümleri bırakarak sırf kolay buldukları için âlimlerden nakledilen birtakım zayıf ve şazz görüşlere tabi olmaya devam etmektedirler. Vallâh'ul Mustean...

³⁴⁶ Tabakat'ul Hanâbile'de bu ifadenin öncesinde şu ifade yer almaktadır: "Eğer bir kimsenin Malik bin Enes'i sevdiğini ve veli edindiğini görürsen bil ki o, inşâllâh Sünnet sahibidir." Bu ifade sabitse Şeyh rahimehullâh İmâm Malik'in ismini özel olarak zikretmiş olmaktadır ki bu da onun Ehli Sünnet nezdindeki değerini ortaya koymaktadır.

³⁴⁷ Şeyh rahimehullâh, bu üç sahabenin ismini zikretmiştir. Zira bunlar Rafizi Şil'lerin sevmediği, buğzettiği sahabilerdir. Bir kimse bu sahabileri seviyorsa Rafizilikten beri olduğu ortaya çıkar. Günümüzde bazı hadis inkârcıları da çok hadis rivayet ettiği için bilhassa Ebû Hureyre radiyallâhu anh'a dil uzatmaktadırlar. O yüzden bilhassa bu türden, haktan bidat ehlinin münakaşa ettikleri sahabilerin sevgisini izhar etmek, onların faziletlerini yaymak önem arz etmektedir.

³⁴⁸ Eyyub bin Ebî Temime es-Sahtiyânî güvenilir ve takva ehli bir âlimdir. Kütübi Sitte'de yer alan bütün kitaplarda hadisleri vardır. 131H yılında vefat etmiştir.

³⁴⁹ Abdullâh bin Avn, Basra ehlinin şeyhi ve âlimidir. Takva ehlinen büyük bir zattır. 150H yılında vefat etti.

³⁵⁰ Yunus bin Ubeyd Ebû Abdullâh, Basralı büyük bir imâm ve hafızdı. 139H yılında vefat etmiştir.

³⁵¹ Abdullâh bin İdris el-Evdî Ebû Muhammed el-Kufî büyük hafız ve abid bir zattır. 192H yılında vefat etti.

³⁵² Amir bin Şerahil eş-Şa'bî el-Kufî muteber bir âlim, hafız ve müftüydü. Yaklaşık olarak yüz elli sahabeden hadis nakletmiştir. 104H senesinde vefat etmiştir.

³⁵³ Malik bin Miğvel el-Becelî el-Kufî çok hadis rivayet eden, itibarlı ve hüccet kabul edilen bir âlimdi. 159H yılında vefat etmiştir. Abdurrahmân bin Mehdî de Berbehârî'nin sözünün bir benzerini söylemiş ve Malik bin Miğvel'in imtihan vesilesi olduğunu, onu sevenlerin Sünnet sahibi ondan nefret edenlerin ise bidat sahibi olduklarını bildirmiştir. (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 41; İbnu Asakir, Tarih Dimeşk, 7/128)

³⁵⁴ Yezid bin Züreyğ Ebû Mu'aviye, İmâm Ahmed'in hadiste şeyhidir. İtibarlı, abid ve âlim biriydi. Kütübi Sitte müellifleri tarafından hadisleri rivayet edilmiştir. Etba'ut Tabiin neslinin en meşhur ve Basra'nın en güvenilir ravilerindendir. 182H yılında vefat etmiştir.

³⁵⁵ Mu'az bin Mu'az Ebû'l Musenna el-Anberî el-Basrî hadis rivayetinde, hıfzında ve sıdkında en üst mertebeye sahip zatlardan biriydi. 196H yılında vefat etmiştir.

³⁵⁶ Vehb bin Cerîr bin Hazim Ebû'l Abbâs el-Cehdamî muteber bir âlimdir. 206H yılında vefat etmiştir.

³⁵⁷ Hammad bin Zeyd bin Dirhem Ebû İsmail Basra ehlinin imâmı ve müftüsüdür. Takva ve din ehliindendir. 179H yılında vefat etmiştir. Muhaddis imâm Abdurrahmân İbnu Mehdi, onun hakkında şöyle demiştir:

إِذَا رَأَيْتَ بَصْرِيًّا يُجِبُّ حَمَّادَ بْنَ زَيْدٍ فَهُوَ صَاحِبُ سُنَّةٍ

"Hammad bin Zeyd'i seven Basralı birisini görürsen bil ki o, Sünnet sahibidir." (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 38)

358 Hammad bin Seleme bin Dinar Ebû Seleme el-Basrî büyük hafızlardandır. Basra ehlinin şeyhi ve lideridir. 166H yılında vefat etmiştir.

359 Haccâc bin Minhâl el-Basrî Ebû Muhammed el-Enmatî, güvenilir ve Sünnet sahibi bir imâm olup, Buhârî kendisinden rivayette bulunmuştur. 217H yılında vefat etmiştir.

360 İmâm Ahmed bin Hanbel (v. 241H), tanıtmaya gerek olmayacak kadar meşhurdur. Gerek kendi döneminde, gerekse sonraki dönemlerde insanların kendisiyle sınıandığı bir imtihan vesilesi olmuş ve de Sünnet ehlinin en çok sevdiği, bidat ehlinin de en çok nefret ettiği zatlardan birisi olmuştur. Ebû Zur'a er-Razî şöyle demiştir:

إِذَا رَأَيْتَ الْكُوفِيَّ يَطْعَنُ عَلَى سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ وَزَائِدَةَ، فَلَا تَشْكُ أَنَّهُ رَافِضِيٌّ.
وَإِذَا رَأَيْتَ الشَّامِيَّ يَطْعَنُ عَلَى مَكْحُولٍ وَالْأَوْزَاعِيِّ، فَلَا تَشْكُ أَنَّهُ نَاصِبِيٌّ. وَإِذَا رَأَيْتَ
الْبَصْرِيَّ يَطْعَنُ عَلَى أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيَّ وَابْنَ عَوْنٍ، فَلَا تَشْكُ أَنَّهُ قَدَرِيٌّ. وَإِذَا رَأَيْتَ
الْخُرَّاسَانِيَّ يَطْعَنُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، فَلَا تَشْكُ أَنَّهُ مُرْجِيٌّ، وَاعْلَمْ أَنَّ هَذِهِ
الطَّوَائِفَ كُلَّهَا مُجْمِعَةٌ عَلَى بُغْضِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ لِأَنَّ مَا مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا وَفِي قَلْبِهِ
سَهْمٌ، لَا بُرَاءَ لَهُ مِنْهُ

“Süfyan es-Sevrî'ye ve Zaide'ye dil uzatan bir Kufeli gördüğünde onun Rafizi olduğundan şüphe etme! Mekhul ve Evzâ'î'ye dil uzatan bir Şamlı gördüğünde onun Nasibi olduğundan şüphe etme! Eyyub es-Sahtiyânî ve İbnu Avn'a dil uzatan bir Basralı gördüğünde onun Kaderi olduğunda şüphe etme! Abdullâh İbn'ul Mubârak'a dil uzatan bir Horasanlı gördüğünde onun Mürci olduğunda şüphe etme! Bil ki bütün bu taifelerin hepsi Ahmed bin Hanbel'e buğzetme hususunda icma etmişlerdir. Zira onlardan kalbinde ona karşı onulmaz bir hastalık barındırmayan hiç kimse yoktur.” (Ebû Tahir es-Silefî, et-Tuyuriyyat, no: 1028, İbnu Ebî Ya'lâ, Tabakat'ul Hanâbile, 1/200)

Bu durum günümüzde de böyledir. Mesela modernistler, akılcılar, hadis ve Sünnet inkârcıları ve sair gürûh, selef imâmlarının birçoğuna ağıktan dil uzatmadıkları hatta kendi fasit görüşlerini meşrulaştırmak

için onlardan bazılarını –samimiyetsiz bir şekilde- kullanmaya kalkıştıkları halde sıra Ahmed bin Hanbel'e geldiği zaman artık nefretlerini aleni bir şekilde açığa vurmaktan ve habis dillerini bu imâma uzatmaktan kendilerini alamazlar. Kabirperest Maturidi Zahid el-Kevserî ve takipçileri gibi birtakım mülhidler de İmâm Ahmed'in bütün talebelerini, hatta oğullarını mücessime ilan edip söz Ahmed bin Hanbel'e geldiğinde eveleyip gevelerler lakin bu imâmın insanların kalbindeki makamından ötürü dillerindeki baklayı çıkaramazlar! Çünkü böyle imâmlara dil uzatanlar ancak insanların nefretini celbetmekten başka hiçbir şey elde edememişlerdir, dalâlet ehlinde biraz uyanık olanlar bunun farkında oldukları için bu imâmlara açıktan dil uzatmak yerine birbirinden fasit tevillerle bu imâmların davetlerini tahrif etmeye çalışırlar. Kısacası İmâm Ahmed de tıpkı ismi geçen diğer imâmlar gibi günümüzde de imtihan vesilesi olmaya devam etmektedir. Allâh cümlesine rahmet etsin âmin...

SubhanALLAH

→ ³⁶¹ Ahmed bin Nasr bin Malik el-Huzai eş-Şehid (inşâllâh) kendi döneminin en büyük âlimlerindendi. Ahmed bin Nasr; itibarlı bir lider, şahsiyetli bir kimseydi. Halk'ul Kur'an fitnesi döneminde iyiliği emreder ve kötülükten men ederdi. Halifenin münkerlerini açıktan söylerdi. Kendisine Emr-i bi'l Ma'ruf Nehy-i an'il Münker yapmak üzere beyat edildi. Daha sonra yakalandı ve sultanın huzuruna götürüldü. Kadı İbnu Ebî Du'ad'ın da hazır bulunduğu bir ortamda Kur'an'ın mahlûk olduğunu inkâr ettiği, Ruyetullâh'ı kabul ettiği gibi gerekçelerle kâfir ve müşrik ilan edilerek 231H yılında Halife Vasık Billâh tarafından öldürüldü. Öldürülmesinin ardından kesik başının la ilahe ilallâh dediği, el-Ankebût Sûresi'nin ilk ayetini okuduğu görenler tarafından anlatılmıştır. Ölümünün ardından onu rüyasında görenler olmuş, rüyanın birisinde ona 'Rabbin sana nasıl muamelede bulundu' diye sorulduğunda şöyle cevap vermiş: "Benim öldürülmem sanki hafif bir uykuya dalmak gibiydi. Sonunda Aziz ve Celil olan Allâh'ın huzuruna vardım. O da bana bakıp güldü." Adamın biri rüyasında Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Ebû Bekir *radiyallâhu anh* ve Ömer *radiyallâhu anh* ile birlikte Ahmed bin Nasr'ın kesik başının asılı olduğu ağacın yanından geçerlerken Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in, mübarek yüzünü ondan başka tarafa çevirdiğini görmüş. Bunun üzerine kendisine: "Ya Rasûlullâh,

neden yüzünü Ahmed bin Nasr'dan öte yana çevirdin? diye sorduklarında Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şu cevabı vermiş: Ehli Beyt'imden olduğunu iddia eden bir adam onu öldürdüğü için kendisinden utanıp yüzümü başka tarafa çevirdim." Zira Ahmed bin Nasr eş-Şehid'i Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in amcası Abbâs *radiyallâhu anh*'in soyundan gelenler öldürmüştü. Kitab'ul Hayde adlı eserin sahibi Abdulazîz (el-Kinânî), halife Mütevekkil'e şöyle demişti: "Ey müminlerin emiri! Vasık'ın, Ahmed bin Nasr'ı öldürmesinden daha acayip bir olay görmedim. Çünkü Ahmed defnedilinceye kadar onun lisanı Kur'an okuyordu. Mütevekkil, Abdulazîz'in bu sözlerinden korktu. Kardeşi Vasık hakkında duyduğu şeylerden ötürü üzüldü. Vezir Muhammed bin Abdilmelik bin Zeyyad, huzuruna geldiğinde ona şöyle dedi: Ahmed bin Nasr'ın öldürülmesi hususunda kalbimde bir şüphe var. (O şöyle dedi:) Ey müminlerin emiri! Vasık onu kâfir olarak öldürdü. Eğer yalan söylüyorsam Allâh beni ateşte yaksın! Bundan sonra Herseme huzura geldi. Halife Mütevekkil ona da şöyle sordu: Ahmed bin Nasr'ın öldürülmesi hususunda kalbimde bir şüphe var. (O ise şöyle dedi:) Eğer o kâfir olarak öldürülmemişse Allâh beni paramparça etsin! Bundan sonra Kadı Ahmed İbnu Ebî Du'ad huzura girdi. Halife Mütevekkil ona da aynı şeyi sorunca o şu cevabı verdi: Eğer Vasık onu kâfir olarak öldürmemişse Allâh beni felç etsin! Mütevekkil diyor ki: İbnu Zeyyad'ı ben ateşte yaktım. Herseme'ye gelince o kaçıp gitti. Huzaa Kabilesi'nin yanından geçerken kabileden bir adam onu tanıyıp çevresindekilere şöyle seslendi: Ey Huzaa topluluğu! Bu, amcanız oğlu Ahmed bin Nasr'ı öldüren adamdır! Adamın bu çağrısı üzerine kabilenin adamları gelip onu parçaladılar, lime lime ettiler. Kadı İbnu Ebî Du'ad'a gelince, Allâhu *Teâlâ*, onu kendi cildine hapsetti. Yani onu felç etti. Allâh, onu ölümdünden dört yıl önce bu felç illetine mübtela kıldı." (İbnu Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, Hicretin İki Yüz Otuz Birinci Senesi hakkındaki bölüm; 14/310-319, Daru Hecr baskısı; Türkçesi için bkz: İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/509-516.)

³⁶² İmâm Malik (v. 179H) tanıtmaya gerek bırakmayacak kadar meşhurdur. Allâh ona ve ashabına rahmet etsin, âmin!

³⁶³ Abdurrahmân bin Amr Ebû Amr el-Evzâî, Şam ehlinin fakihî,

imâmı ve kendi döneminin allamesiydi. Mutlak Müctehid konumundaydı. Mezhebi ona nispetle Evzâ'îyye olarak adlandırılmıştı. 220 yıl kadar mezhebi ile amel edilmiş daha sonraları Endülüs'te Maliki Mezhebi, Şam'da ise Şafii Mezhebi onun mezhebinin yerini almıştır. 157H yılında vefat etmiştir.

³⁶⁴ Zaide bin Kudame Ebû's Salt es-Sekafî el-Kufî büyük hafızlardandı. Ebû Hatim onun hakkında dedi ki: "Muteberdir, Sünnet sahibidir." 160H yılında vefat etmiştir.

³⁶⁵ Abdurrahmân İbnu Mehdi şöyle demiştir:

إِبْنُ عَوْنٍ فِي الْبَصْرِيِّينَ إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يُحِبُّهُ فَاطْمَئِنَّ إِلَيْهِ ، وَفِي الْكُوفِيِّينَ
مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ ، وَزَائِدَةُ بْنُ قَدَامَةَ ، إِذَا رَأَيْتَ كُوفِيًّا يُحِبُّهُ فَانْجُ خَيْرَهُ ، وَمِنْ أَهْلِ
الشَّامِ الْأَوْزَاعِيُّ وَأَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ ، وَمِنْ أَهْلِ الْحِجَازِ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ

"Basralılar içinde İbnu Avn; bir kimseyi onu severken görürsen o kimseden yana için rahat olsun! Kufelilerde ise Malik bin Miğvel ve Zaide bin Kudâme; bunları seven bir Kufeli görürsen ondan hayır bekle! Aynı şekilde Şam ehlinde Evzâ'î ve Ebû İshak el-Fezarî, Hicazlılardan da Malik bin Enes!" (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 40)

Burada ismi zikredilen âlimler, sınırlandırma amaçlı değil, misal kabilinden zikredilmiştir. Daha sonraki devirlerde de Sünneti ve selef-i salihin menhecini temsil eden başka âlimler de bu şekilde kendileri vasıtasıyla Sünni ile bidatçinin arasının ayırd edildiği birer imtihan vesilesi olmuştur. Bu kitabın müellifi İmâm Berbehârî de inşâllâh bunlardan birisidir. İbnu Teymiyye, İbn'ul Kayyim, Muhammed bin Abdilvehhâb gibi âlimler de inşâllâh böyledir. Allâh hepsine rahmet etsin, âmin.

Bütün bu nakillerden anlaşılmaktadır ki, her zaman ve mekânda Sünnete davet eden kimseleri sevmek Sünni olmanın alameti iken, bunlara buğzetmek ise bidat ehli olmanın alametidir. Bu hususta İbnu Mes'ûd *radiyallâhu anh*, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

«الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ.»

“Kişi sevdiği ile beraberdir.” (Buhârî, Hadis no: 6168; Muslim, Hadis no: 2640) Vallâhu a'lem...

³⁶⁶ Bidat ehliyle oturmanın nehyedildiğine dair bazı haberler kitabın son bölümünde gelecektir. Burada Şeyh *rahimehullâh*'ın -bizzat kendilerinden bidat bir görüş duyulmuş olmasa bile- bidatçı olduğunu bilerek onlarla dostluk yapmaya devam eden kimselerin de onlardan olduğunu ifade etmesi önemlidir. Âlimler ve hikmet sahipleri, akidesi ve zihniyeti tam olarak anlaşılmayan birisinin hakkında kimlerle düşüp kalktığına bakılarak kanaat sahibi olunacağını ifade etmişlerdir. Bu husus, “Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim” şeklinde Türkçe'ye yerleşmiştir. Evzâî *rahimehullâh* da bu hususta şöyle demiştir:

مَنْ سَتَرَ عَنَّا بِدْعَتَهُ لَمْ تُخَفِ عَلَيْنَا أَلْفَتُهُ

“Bir kimsenin bidatı bize gizli kalsa bile dostları gizli kalmaz!” (İbnu Batta, el-İbane, 2/452)

³⁶⁷ Kendilerine bir hadis ya da selef kavli zikredildiği zaman “bunları bırak, bana Kur'an'dan bahset veya ayet getir” şeklinde tepki gösteren kimseler, günümüzde de fazlasıyla mevcuttur. Hatta Sünnet inkârcısı bu tipler, hadisleri tabi olmayı “rivayet kültürü” vb. isimlerle küçümserler ve de Kur'an'a tabi olma adı altında kendi hevalarına tabi olurlar. Şeyh'in de bahsettiği gibi bunların hepsi birer zındıklık alametidir. İlk başta sadece hadisleri karşı şüpheyile yaklaşıp Kur'an'ı esas alıyormuş gibi görünen bu kimselerin zamanla Kur'an'ın açık hükümlerini bile reddetmeye başladıklarını müşahade etmekteyiz. İşte bu, kalplerindeki küfürden ve inançsızlıktan kaynaklanmaktadır. Bu hususta ayrıca 75 ve 136. maddelere ve de açıklamalarına müracaat ediniz.

Bidat Fırkalarının Bazı Ortak Özellikleri

وَأَعْلَمُ أَنَّ الْأَهْوَاءَ كُلَّهَا رَدِيَّةٌ تَدْعُو كُلُّهَا إِلَى السَّيْفِ، وَأَزْدَاهَا وَأَكْفَرُهَا:
الرَّوَافِضُ، وَالْمُعْتَزِلَةُ، وَالْجَهْمِيَّةُ، فَإِنَّهُمْ يُرِيدُونَ النَّاسَ عَلَى التَّغْطِيلِ
وَالزُّنْدَقَةِ.

151- Bil ki hevaların/bidatlerin tamamı aşağılıktır ve hepsi kılıca sevk eder.³⁶⁸ Bidat fırkalarının en aşağılığı ve en kâfiri Rafıziler, Mu'tezile ve Cehmiyye'dir. Zira onlar insanların ta'tile ve zındıklığa düşmesini isterler.³⁶⁹

³⁶⁸ Ebû Kilabe *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

«مَا ابْتَدَعَ رَجُلٌ بِدْعَةً إِلَّا اسْتَحَلَّ السَّيْفَ.»

"Bir bidat çıkartan hiç kimse yoktur ki kılıcı helal saymış olmasın."
(Darimî, no: 100)

Bazıları imâmların bu tarz sözlerini, bidatların küfre götüren bir vasıta olduğu şeklinde açıklamışlardır. Yani bidat ortaya atan herkes, eninde sonunda küfre düşerek kılıcı hak eden bir konuma gelir, demek istemişlerdir. Şöyle de denilmiştir: Bundan kasıd, bidat ehlinin hepsinin, Müslüman yöneticilere karşı zulüm, fiske veya bidat gibi gerekçelerle ayaklanmayı caiz görme hususunda ittifak etmeleridir. Hariciler zaten bu meseleyle meşhur olmuşlardır. Mu'tezile bunu "Emr-i bi'l ma'ruf nehy-i an'il münker" adı altında akide esasları arasına almıştır. Şia fırkalarının da birçoğu bu görüştedir. Cehmiyye ve Kaderiyye mensuplarının da birçoğu bunu caiz görürler, hatta bu fırkaların liderlerinin çoğu İslam devletine karşı silah kullanmışlardır. O kadar ki dinî konulardaki gevşeklikleriyle tanınan Mürchie fırkalarının dahi birçoğu bu hususta Haricilere yaklaşıp İslam devlet başkanına çeşitli gerekçelerle başkaldırmayı meşru görmektedirler. Bundan dolayı Eyyub es-Sahtiyânî bidat ehlini Harici olarak isimlendirir ve şöyle derdi:

إِنَّ الْخَوَارِجَ اخْتَلَفُوا فِي الْأِسْمِ وَاجْتَمَعُوا عَلَى السَّيْفِ

"Hariciler, isimde ihtilaf etse de kılıç hususunda icma etmişlerdir!"
(Âcurrî, eş-Şeria, no: 2057)

Ehli Sünnet ise zulüm ve fısktan dolayı devlete asi olmayı, açık bir küfür olmadığı müddetçe caiz görmeme hususunda icma etmişlerdir. Bundan dolayı günümüz "İslamcı" etiketli yazar ve davetçilerinin birçoğu, Ehli Sünnet'i "zalimlere yordakçılık yapmakla" vesaire ile gizliden ya da açıkça itham ederken, zalimlere karşı kılıçla isyan eden birtakım şazz örnekleri ise yüceltirler, hatta bunları zulme karşı "kıyam" hareketleri olarak nitelendirip bu konularda müstakil yazı ve kitaplar neşrederler! İşte bunlar da aynı ataları gibi bidatçılık tıynetinden dolayı bunu yapmak-tadırlar, bu kimselerin birçoğunun dinin zaruri hükümlerini dahi inkâr ettikleri, demokratik fikirlere hatta komünist ve sosyalist görüşlere meylettikleri görülmektedir. Başka bazı dalâlet ehli ise tam tersi, her türlü küfrü işleyen, küfür kanunlarıyla hükmeden yöneticilere kendilerine "Müslüman" ismini verdikleri müddetçe itaatin vacib olduğunu ileri sürerler. Muasır dalâlet fırkalarından birçoğu, artık Müslüman olduğu iddia edilen yöneticiler bir yana, Yahudi, Hristiyan, hatta ateist yöneticilere itaatin ve bunların uyguladığı uydurma kanunlara uymanın gerekli olduğunu dahi sayıklayacak hale gelmiştir. Hâlbuki hak ne onların ne de bunların dediğidir. Bilakis durum, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu gibidir. Ubade bin Samit *radıyallâhu anh*, Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in kendilerinden şu hususta beyat aldığını nakletmiştir:

«وَأَنْ لَا تُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ، قَالَ: إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ.»

"Yönetime ehil olanlarla -ancak kendisi hakkında sizin yanınız-da Allâh katından delil olan açık bir küfür olması müstesna- çekişmemek..." (Muslim, Hadis no: 1709)

Bu hususta 131. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

³⁶⁹ Bidatler de kendi içinde derece derecedir. Bu sayılanlar bidatçilerin en şerhileridir. Sahabeye düşman olan Rafizi Şiilerin durumu zaten bellidir. Allâhu *Teâlâ*'nın sıfatlarını inkâr etmeleriyle öne çıkan Mu'tezile ve Cehmiyye mezhepleri ise kendileri ortadan kalkmakla beraber, birtakım görüşleri maalesef bugün Eşari ve Maturidi gibi Sünni görünümlü fırkaların içinde yaşamaya devam etmektedir. O yüzden âlimlerin bu Cehmiyye vb. hakkındaki sakındırmaları, Sünni görünümlü bu kelami fırkalar hakkında da geçerlidir.

Ashab Hakkında Kötü Konuşan, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e Eziyet Etmiştir

وَاعْلَمَ أَنَّهُ مَنْ تَنَاوَلَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ، فَأَعْلَمَ أَنَّهُ إِنَّمَا أَرَادَ مُحَمَّدًا - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ، وَقَدْ آذَاهُ فِي قَبْرِهِ.

152- Kim Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından biri hakkında kötü konuşursa bil ki o ancak Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'i kasdetmiştir.³⁷⁰ Ona kabrinde eziyet vermiştir.³⁷¹

³⁷⁰ Zira o kimse Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e açıktan dil uzatmadığı için onun ashabına dil uzatıyordur. Bir kimseye açıktan hücum etmeye güç yetiremeyen kimselerin, onun yanındakilere dil uzatması, insanlar arasında meşhur bir husustur. Bundan dolayı âlimlerden birçoğu sahabeye sövmeyi küfür ve zındıklık alameti olarak değerlendirmişlerdir. İmâm Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* şöyle demiştir:

وَلَوْ أَنَّ رَجُلًا فِي قَلْبِهِ غَيْظٌ عَلَى أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لَكَانَ كَافِرًا ؛ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ:

﴿كَرَزَعٌ أَخْرَجَ شَطَأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوْقِهِ يُعْجِبُ
الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ﴾ [الفتح: 29]

فَمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ غَيْظٌ فَهُوَ كَافِرٌ

“Bir kimsenin kalbinde Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabına karşı öfke varsa o kimse kâfirdir. Zira Allâh Azze ve Celle şöyle

buyuruyor:

“Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allâh böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendir.” (el-Feth 48/29)

Kimin kalbinde bu öfke varsa o kimse kâfirdir.” (Hallâl, es-Sunne, no: 666)

³⁷¹ Şam ehlinde birisi gelerek Ali *radiyallâhu anh*'a dil uzatınca Ibnu Abbâs *radiyallâhu anhuma* onu taşıladı ve şöyle dedi:

يَا عَدُوَّ اللَّهِ أَذَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ

عَذَابًا مُهِينًا.﴾ [الأحزاب: 57]

لَوْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ حَيًّا لَأَذَيْتَهُ

“Ey Allâh'ın düşmanı! Sen Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e eziyet ettin!

“Allâh'a ve Rasûlüne eziyet edenlere Allâh, dünyada da ahirette de lanet etmiş ve onlara alçaltıcı bir azab hazırlamıştır.” (el-Ahzab 33/57)

Demek ki Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* hayatta olsa sen, ona da eziyet edecektin.” (Hâkim, el-Mustedrak, no: 4618'de sahih olduğunu söyleyerek rivayet etmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.)

Bidatçının Sakladığı Şer, Açığa Vurduğundan Daha Fazladır

وَإِذَا ظَهَرَ لَكَ مِنْ إِنْسَانٍ شَيْءٌ مِنَ الْبِدْعِ، فَاخْذَرْهُ؛ فَإِنَّ الَّذِي أَخْفَى عَنْكَ أَكْثَرُ مِمَّا أَظْهَرَ.

153- Bir kimsede bidatlerden herhangi birini gördüğün zaman ondan uzak dur. Zira senden sakladığı açığa vurduğundan daha fazladır.³⁷²

³⁷² Bu, müminlerden olmayan; kâfir, münafık ya da facir ve bidatçilerden olan bütün şer ehliyle alakalı genel kaidedir. Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ

“Ey iman edenler! Kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten, kin ve düşmanlıkları ağızlarından (dökülen sözlerinden) belli olmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız, ayetlerimizi size açıklamış bulunuyoruz.” (Al-i İmran 3/118)

Dindar Görünümlü Bir Bidatçinin Şerri, Günahkâr Bir Sünnî'nin Şerrinden Daha Fazladır

وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ مِنْ أَهْلِ السُّنَّةِ رَدِيءَ الطَّرِيقِ وَالْمَذْهَبِ، فَاسِقًا
فَاجِرًا، صَاحِبَ مَعَاصٍ، ظَالِمًا، وَهُوَ عَلَى السُّنَّةِ فَاصِحَبُهُ، وَاجْلِسْ مَعَهُ
فَإِنَّهُ لَيْسَ تَضُرُّكَ مَعْصِيَّتُهُ، وَإِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ عَابِدًا مُجْتَهِدًا فِي الْعِبَادَةِ -
وَإِنْ بَدَأَ مُتَقَشِّفًا مُحْتَرِقًا بِالْعِبَادَةِ - صَاحِبَ هَوًى، فَلَا تُجَالِسْهُ، وَلَا
تَقْعُدْ مَعَهُ، وَلَا تَسْمَعْ كَلَامَهُ وَلَا تَمْشِ مَعَهُ فِي طَرِيقٍ، فَإِنِّي لَا أَمْنُ أَنْ
تَسْتَحْلِيَ طَرِيقَتَهُ فَتَهْلِكَ مَعَهُ

154- Bir adamın Sünnet Ehli olduğunu görürsen; yolu ve gi-
dişatı kötü olsa, fasık ve facir olsa, günahı çok olsa, zalim olsa bile
eğer Sünnet üzere ise onunla beraber ol. Onunla otur. Zira onun
masiyeti (günahı) sana zarar vermez.

Bir adamın çokça ibâdet eden âbid bir kimse olduğunu, bütün
lezzetleri terk edip ibâdet sevgisiyle yanıp tutuştuğunu fakat bidat
ehli olduğunu görürsen; onunla oturma, onun sözünü dinleme,
yolda onunla beraber yürüme. Çünkü ben senin onun gittiği yolu
güzel bulup onunla beraber helak olmayacağından emin ola-
mam.³⁷³

وَرَأَى يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ ابْنَهُ وَقَدْ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ صَاحِبِ هَوًى، فَقَالَ: يَا
بُنَيَّ! مِنْ أَيْنَ جِئْتَ؟ قَالَ: مِنْ عِنْدِ عَمْرِو بْنِ عُبَيْدٍ. قَالَ: يَا بُنَيَّ لِأَنْ أَرَاكَ
خَرَجْتَ مِنْ بَيْتِ خُنْثَى أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَرَاكَ تَخْرُجُ مِنْ بَيْتِ فُلَانٍ، وَفُلَانٍ
وَلَأَنْ تَلْقَى اللَّهَ يَا بُنَيَّ زَانِيًا سَارِقًا فَاسِقًا خَائِنًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَلْقَاهُ بِقَوْلِ
أَهْلِ الْأَهْوَاءِ.

أَلَا تَرَى أَنَّ يُونُسَ بْنَ عُبَيْدٍ قَدْ عَلِمَ أَنَّ الْخُنْثَى لَا يُضِلُّ ابْنَهُ عَنْ دِينِهِ،
وَأَنَّ صَاحِبَ الْبِدْعَةِ يُضِلُّهُ حَتَّى يُكْفِرَهُ.

155- Yunus bin Ubeyd³⁷⁴ oğlunu bir bidat ehlinin yanından çıkarken gördü de ona "Ey oğul, nereden geliyorsun?" diye sordu. Oğlu "Amr bin Ubeyd'in³⁷⁵ yanından..." diye cevap verince de şöyle dedi: "Ey oğul! Senin bir hunsânın³⁷⁶ evinden çıktığını görmek falanın ve falancanın evinden çıktığını görmekten bana daha sevimlidir. Yine ey oğul, Allâh'ın huzuruna zinâkâr, hırsız, fasık ve hain olarak çıkman bidat ehlinin bir görüşüne sahip olarak çıkmandan bana daha sevimlidir."³⁷⁷ Görmez misin ki Yunus bin Ubeyd hunsânın oğlunu dininden saptırmayacağını fakat bidat ehlinin onu küfre sokana dek saptıracağını bilmiştir?

³⁷³ İbnu Muflih de Berbehârî'nin bu sözünü ondan nakletmiştir. (el-Furu -Tashih'ul Furu ve Haşiyesi ile birlikte-, 3/269) Müellif *rahime-hullâh*'ın bu sözü, bidat ehliyle oturmanın, fisku fücür ehliyle oturmak-tan daha zararlı olduğunu ifade etmek için söylenmiştir. Yoksa günahkâr kimselerle arkadaşlık yapmanın veya onların günah meclislerinde bulunmanın caiz olduğu manasına gelmez. İmâm Ahmed'in naklettiğine göre Vekî bin Cerrah, günahkâr kimselerle nasıl muamele edilmesi gerektiği kendisine sorulduğunda bunun kişiyi ifsad edeceğini söylemiştir. (Ahmed bin Hanbel, el-Vera, no: 101) Süfyan es-Sevrî de günah-kâr kişilerle oturmayı nehyetmiştir. (Ebû Nuaym, el-Hilye, 7/24) İmâm Ebu'l Kasım el-Asbahanî (v. 535H) ise selefin ittifak ettiği bazı hususları naklettiği yerde şöyle demiştir:

"Fıskı açık olan günahkâr kimselerle oturmak caiz değildir, bidatı açık olan bidatçı kimselerle de oturmak caiz değildir." (el-Hucce fi Beyan'il Mehicce, 2/284)

Şu halde selef imâmlarının tıpkı bidatçilerle düşüp kalkmayı nehyet-

nikleri gibi, günahkâr kimselerle de arkadaşlığı nehyettikleri anlaşılmaktadır. İmâm Berbehârî'nin bunun, bidat ehliyle oturmaktan daha hafif olduğunu vurgulamasının maksadı ise şudur: İnsanların birçoğu kötü ahlaklı kimselerle düşüp kalkmanın doğru bir şey olmadığını idrak ettikleri halde, zahirde dine sarılmış görünen bidatçılarla beraber olmanın zararını idrak edemezler. O yüzden müellif burada mübalağa tarihiyle bunun, diğerinden daha zararlı olduğunu ifade etmiştir. Zira günah işleyenlerin çoğu, söz konusu fiilin günah olduğunu bilerek ve yaptıklarından pişman olarak bunu yaparlar ve birçokları da bu gûnahtan tevbe ederler. Bidatçi ise kendi yolunu doğru olarak gördüğünden dolayı, Allâhın rahmet etmesi müstesna bidatından kolay kolay dönmez, bilakis doğru bulduğu için o bidata başkalarını da davet eder.

³⁷⁴ Hâl tercümesi, yukarıda 148. maddenin açıklamasında geçmişti.

³⁷⁵ Amr bin Ubeyd (143H) Basra Mu'tezililerindendir ve aynı zamanda Vasil bin Ata (131H) ile birlikte Mu'tezile Mezhebi kurucularındandır. Yerilmiş kelimelerin ilminin de kurucularından sayılır. 12. maddenin açıklamasına müracaat ediniz.

³⁷⁶ Hünsa aynı anda hem erkek hem de dişi uzvu taşıyan kimselere verilen isimdir. Kadınsı davranışlar sergileyen kimseler için de bu tabir kullanılır.

³⁷⁷ Yunus bin Ubeyd'in oğluna nasihatı birçok kaynakta yer almıştır. (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 1378; Hatib, Tarihu Bağdad, 12/172; Beğavî, el-Ca'diyyat, 1/203, no: 1330; Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 3/21)

Muasırlara Karşı Dikkatli Olmanın Gerekliliği

فَاخْذَرْ ثُمَّ اخْذَرْ أَهْلَ زَمَانِكَ خَاصَّةً، وَانْظُرْ مَنْ تُجَالِسُ، وَمِمَّنْ تَسْمَعُ، وَمَنْ تَصْحَبُ، فَإِنَّ الْخَلْقَ كَأَنَّهُمْ فِي رِدَّةٍ، إِلَّا مَنْ عَصَمَهُ اللَّهُ مِنْهُمْ.

156- Özellikle kendi zamanının insanlarına çok çok dikkat et! Beraber oturduğun, sözlerini işittiğin, arkadaşlık ettiğin kimselere (iyi) bak.³⁷⁸ Çünkü halk -Allâh'ın onlar arasından korudukları müstesna- adeta bir riddetin içindedir.³⁷⁹

³⁷⁸ İmâm Berbehârî, bu sözü hicri dördüncü asırda, yani selef asrının üzerinden henüz fazla bir zaman geçmemişken söylemiştir. O dönemde her ne kadar bidatlar yaygın olsa da Ehli Sünnet de halen yaygın durumdaydı, her tarafta âlimler mevcuttu, yönetimde eksiklerle beraber İslam şeri'atı hâkimdi. O, acaba günümüzü görseydi ne derdi? Günümüzde cehaletin içinde yaşayan fertler, adeta kendilerini Asr-ı Saade'te zannediyorlar ve gerek kendilerine, gerekse diğer insanlara güvenilmesini bekliyorlar?! Bu konuda 8. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

³⁷⁹ Bu ifade Tabakat'ul Hanâbile'de "halk -Allâh'ın onlar arasından korudukları müstesna- hepsi bir dalâletin içindedir" şeklindedir. Yukarıda zikredildiği şekliyle yani "adeta bir riddetin içindedir" şeklinde söylendiği sabitse, burada Şeyh *rahimehullâh*'ın "adeta" ifadesini kullanmasına dikkat edilmelidir. Günümüzde bazı cahiller, bu sözden yola çıkarak İmâm Berbehârî'nin kendi döneminde bidatların artmasından ötürü halkın genelini tekfir ettiğini ileri sürmektedirler. Eğer Şeyh *rahimehullâh* buna inansaydı, bunu açıktan söyledirdi. O "adeta bir riddetin içindedir" diyerek halk, zahirde İslam'ı kabul etseler, İslam'ın birtakım şiarlarıyla amel etseler bile cehaletin, zulmün, bidatın, fisku fücurun yaygınlaşmasından ötürü imandan çok küfre yaklaştımlar ve de birçok hususta Müslümandan ziyade kâfirler gibi hareket etmektedirler, demek istemektedir. Ama bütün bunlar, -günümüzdeki gibi- küfrün açıktan kabul edilmesi müstesna, küfrü ve riddeti, dinden çıkmayı gerektirmez. Vallâhu a'lem.

Dalâlet Önderlerini Hayırla Yâd Edenler Onlardandır

وَانْظُرْ إِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَذْكُرُ ابْنَ أَبِي دُوَادٍ، وَبِشْرَ الْمَرِيسِيِّ، وَتُمَامَةَ،
أَوْ أَبَا الْهَذِيلِ أَوْ هِشَامًا الْفُوطِيَّ أَوْ أَحَدًا مِنْ أَتْبَاعِهِمْ وَأَشْيَاعِهِمْ
فَاخْذَرَهُ، فَإِنَّهُ صَاحِبُ بِدْعَةٍ، وَإِنَّ هَؤُلَاءِ كَانُوا عَلَى الرِّدَّةِ، وَاتْرَكَ هَذَا
الرَّجُلَ الَّذِي ذَكَرَهُمْ بِخَيْرٍ، وَمَنْ ذَكَرَ مِنْهُمْ بِمَنْزِلَتِهِمْ.

157- Bak! Bir adamı İbnu Ebî Du'ad'ı³⁸⁰, Bişr el-Merîsî'yi³⁸¹, Sümâme'yi³⁸², Ebû'l Huzeyl'i³⁸³, Hişâm el-Fûtî'yi³⁸⁴ ya da onların tâbîlerinden ve taraftarlarından birini hayırla yâd ederken işi-tirsen ondan sakın.³⁸⁵ Çünkü o bidat ehlidir. Şüphesiz bunlar riddet üzere idiler. Onları hayırla yâd eden şu adamı bırak. Zira onlardan birini hayırla yâd eden onlar gibidir.

³⁸⁰ Ahmed İbn'ul Ferec İbnu Ebî Du'ad el-İyadî el-Mu'tezilî (240H) Dalâlet imâmlarındandır. Halk'ul Kur'an Fitne'si döneminde baş kadılık görevini üstlenmiş ve âlimlerin imtihan edilmeleri işini yönetmiştir. Mihne ve işkencelerin baş sorumlularından biridir. Hatib el-Bağdadî dedi ki: Sultan onu, Kur'an'ın mahlûk olduğu ve Allâh'ın ahirette görül-meyeceği hususunda insanları imtihan etmekle görevlendirdi. Hicretin iki yüz otuz yedinci senesinin Safer ayında halife Mütevekkil, mazlum-ların davalarına bakan Mu'tezile mezhebine mensub Kadı İbnu Ebî Du'ad'a gazaplandı. Onu bu görevden azletti. Bu senenin Rebiy'ül Evvel ayında halife Mütevekkil, Kadı İbnu Ebî Du'ad'ın mallarına el konul-masını emretti. Kadı İbnu Ebî Du'ad, felç olmuştu. Sonra ailesi horla-narak Samarra'dan Bağdat'a sürgün edildi. Allâh, onu ölümünden dört yıl önce bu felç illetine mübtela kıldı. İbnu Kesîr'in naklettiğine göre: Halife Mütevekkil, Ahmed bin Nasr'ın öldürülmesi olayını soruşturmaya

başlamış ve Kadı Ahmed İbni Ebî Du'ad huzura girdiğinde ona meseleyi sormuş, İbnu Ebî Du'ad da şu cevabı vermiş: "Eğer Vasık onu kâfir olarak öldürmemişse Allâh beni felç etsin! Allâhu *Teâlâ*, onu kendi cildine hapsedti. Yani onu felç etti. Allâh, onu ölümünden dört yıl önce bu felç illetine mübtela kıldı." (İbnu Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, Hicretin İki Yüz Otuz Birinci Senesi) Onun nasıl öldüğü hususunda 148. maddede ismi geçen Ahmed bin Nasr el-Huzaî hakkındaki açıklamaya müracat ediniz.

³⁸¹ Bişr el-Merisî (v. 218H) tam ismi Ebû Abdirrahmân Bişr bin Ğıyas bin Abdirrahmân el-Merisî el-Adevî el-Bağdadî'dir. Merisî olarak nispet edilmesi; ya Mısır'da bulunan Meris mıntıkasıyla yahut da Bağdat'ta ikamet ettiği Derb'ul Meris'le alakalıdır. Ebû Yusuf'tan ders almış muttaki ve mutedil bir kimse olarak bilinirken daha sonraları İrca fikrine tutulmuş ve Mürcie içerisindeki Merisî fırkası ona nispet edilmiştir. Daha sonraları, 'Makal'el Cehmiyye' (Mu'tezilî ve Cehmî düşünce)yi yayan ilk kişi olarak adlandırılmıştır. Halk'ul Kur'an (Kur'an'ın mahlûk olduğu, yaratıldığı) fikrini ortaya atan ilk kişi olduğu yönünde bilgiler bulunmaktadır. Bişr, Kur'an'ın mahlûk olduğu propagandası yapardı. Halife Me'mun döneminde, siyasî gücü kullanarak Mihne Dönemi başlatılmış, Bişr el-Merisî âlimleri sorguya çeken kişilerin başında yer almıştır. İmâm eş-Şafii ile aralarında münazaralar olmuştur. Zehebî; Bişr'in, Cehm bin Safvan'a yetişemediğini ancak, Cehm'in Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünü benimsediğini, bu görüşü kuvvetlendirmek için yeni deliller ileri sürdüğünü ve yaymaya çalıştığını söyler. Bişr'in babasının Yahudi olduğu söylenmiştir. Bişr, Harun er-Reşid zamanında yakalandı. Kelamî görüşleri yüzünden eziyet gördü. Bişr el-Merisî; Ebû Yusuf, Hammâd bin Seleme ve Süfyan bin Uyeyne gibi âlimlerden rivayet etmiş biridir. Bağdat'ta kendisine ait bir fıkıh meclisi de bulunmaktaydı. Halife Abdullâh Me'mun gibi 218H yılında yaklaşık 80 yaşındayken ölmüştür. Osman İbni Sa'id el-Darimî'nin "er-Redd ale'l Merisî" ve Abdulazîz el-Kinanî'nin, "el-Hayde" isimli eseri Bişr el-Merisî'nin görüşlerini reddetmek kasdıyla kaleme alınan eserlerdir. Birçok âlim kendisini zemmetmiş ve tekfir etmiştir. Zehebî der ki: "Sapkın bir bidatçidir. Ondan nakletmek caiz değildir ve ona hiçbir saygı gösterilmez. Bazı imâmlar, küfrüne hükmetmişlerdir." (Zehebî, Mizan'ul İtidal, 1/322; İbnu Kesîr,

el-Bidâye ve'n Nihâye, Hicretin İki Yüz On Sekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler ve diğer kaynaklar)

³⁸² Sumame bin Eşras Ebû Ma'n el-Numeyrî el-Basrî (213H). Mu'tezile-
lenin önderlerinden ve sapkınlığın başlarından. Mu'tezile içerisinde
Bağdat ekolünde yer alıyordu. Abbâsi devletinde Mu'tezilî görüşlerin ya-
yılmasında büyük rol oynamıştır. Halife Memun'u i'tizal fikrine çekerek
saptıran kişi olduğu söylenir. Sumame, Ahmed bin Nasr el-Mervezî'yi
Halife Vasık'a jurnal eder ve ona, el-Mervezî'nin, Kur'an'ın yaratılmış
olduğunu söyleyen tekfir ettiğini anlatarak onun öldürülmesine vesile
olur. Dinle ve Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile alay ettiği nakle-
dirmiştir. O da diğer Mu'tezilî önderleri gibi hadislerle alay etmiş ve
hadisleri reddetmiştir. İbnu Kuteybe şöyle der: "Onun da dininin zayıf
olduğunu, İslam'a noksanlık isnad edip İslam ile alay ettiğini, Allâh'ı
tanıyıp ona iman eden hiçbir kimsenin söyleyemeyeceği şekilde İslam'a
dil uzattığını görüyoruz. Yine onun herkesçe malum meşhur bir sözü
nakledilir: Bir gün Cuma Namazı'nı kaçırma korkusuyla mescide doğru
koşuşan bir grubu görür ve: Şu öküzlere, şu eşeklere bakınız! der. Sonra
adamlarından birine: -Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'i kasde-
derek- Şu Arab (diğer nüshada -Şu Kureysli-), insanlara neler yaptı! der."
Bağdadî, onun bilerek namaz vaktini geçirdiğine ve sarhoş olarak
görüldüğüne dair nakillerde bulunur. Mütevekkil, Ahmed bin Nasr'ın
ölümünü şüpheli bulduğunu söyleyince Sumame: "Eğer onu öldürmekle
isabetli bir iş yapmamışsam, Allâh beni kılıçların altına yatırsın" der.
Sumame Mekke'ye doğru yola çıkar; Huzaalılar, Safa ile Merve arasında
onu görürler. Onlardan biri bağırarak, "Ey Huzaalılar! Efendiniz Ahmed
bin Nasr'ı jurnal eden ve kanının dökülmesine çalışan, işte bu adamdır!"
der. Bunun üzerine Huzaa oğulları, kılıçlarıyla onu öldürünceye kadar
üzerine saldırırlar. Sonra leşini el-Haram'dan çıkarırlar. Ve vahşi hay-
vanlar da, Haram'ın dışında onu parçalayıp yerler. Bu husus 148. mad-
dede ismi geçen Ahmed bin Nasr hakkındaki açıklamada ayrıntılı olarak
geçmişti. (İbnu Kesîr, el-Bidâye ve'n Nihâye, Hicretin İki Yüz Otuz Birinci
Senesi; Bağdadî, el-Fark beyn'el Firak, Sumamiyye hakkındaki bölüm;
İbnu Kuteybe, Tevilu Muhtelif'il Hadis, sf. 99; Türkçesi için bkz. İbn
Kuteybe, Hadis Mûdâfaası, Kayıhan Yayınları, sf. 122.)

³⁸³ Muhammed İbn'ul Huzeyl İbnu Abd'il Kays Ebû'l Huzeyl el-Allaf el-Basrî (235H). Mu'tezilenin şeyhlerinden ve de bidat ve dalâlet imâm-larındandır. Mu'tezilenin el-Huzeliye kolunun kurucusudur. İbnu Kuteybe onunla alakalı şunları söyler: "Görüyoruz ki, o da yalancının ve iftira-cının biridir. (...) Cehennemliklerin azabının, Cennetliklerinin de nimet-lerinin ebedi olmayıp sona ereceğini söylemiştir." Bağdadî, onun kepa-zelikleri ve saçmalıklarından bahsedip gerek kendi dostları olan Mu'tezileden ve gerekse diğer fırkalardan çok sayıda kişinin ona reddiye yazıp onu tekfir ettiklerini kaydetmiştir. (İbnu Kuteybe, Tevilu Muhtelif'ul Hadis, sf. 94-95; Türkçesi için bkz. İbn Kuteybe, Hadis Mûdâfaası, Kayıhan Yayınları sf. 116-117. Bağdadî, el-Fark beyn'el Firak, Huzeliyye hakkındaki bölüm)

³⁸⁴ Hişâm el-Fûtî hakkında 90. maddenin açıklamasına müracaat ediniz.

³⁸⁵ Şeyh *rahimehullâh*, bu isimleri misal babından zikretmiştir. Geç-miştaki ve günümüzdeki diğer bütün dalâlet ve bidat önderlerini övgüy-le yâd eden herkes, bu kapsama dâhildir. Bu bidatçilerden bazı fazilet-lere sahip olanlar olabilir. Mesela Zemahşerî, Mu'tezilî olmasına rağmen Arap dilinde mütehassıs idi. Bu yönü bir ihtiyaca binaen zikredilse bile dalâlet ehlinde olduğu da mutlaka zikredilmelidir, ta ki insanlar onu muteber birisi zannederek aldanmasın.

İnsanları Bidat Akidelerine Göre Değil Ehli Sünnet Akidesine Göre İmtihan Etmek Gerekir

وَالْمِحْنَةُ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةٌ، وَأَمَّا الْيَوْمَ فَيُفْتَحَنُ بِالسُّنَّةِ، لِقَوْلِهِ: إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ دِينٌ فَانْظُرُوا عَمَّنْ تَأْخُذُونَ دِينَكُمْ، وَلَا تَقْبَلُوا الْحَدِيثَ إِلَّا مِمَّنْ تَقْبَلُونَ شَهَادَتَهُ. فَتَنْظُرُ، إِنْ كَانَ صَاحِبُ سُنَّةٍ لَهُ مَعْرِفَةٌ صَدُوقٌ كَتَبَتْ عَنْهُ وَإِلَّا تَرَكْتَهُ.

158- İslam'da (insanları i'tikadları hakkında) imtihana çekmek bidattir. Günümüze gelince insanlar Sünnet ile imtihan edilirler.³⁸⁶ Çünkü şöyle denilmiştir: "Şüphesiz bu ilim dindir. Öyleyse dininizi kimden aldığınıza bakın!"³⁸⁷ "Ancak şehâdetini kabul ettiğiniz kimselerin hadisini kabul edin."³⁸⁸ Bakarsın: Adam Sünnet Ehli'yse, ilmi varsa ve doğru sözlüyse onun hadisini yazarsın. Değilse onu terk edersin.

³⁸⁶ Şeyh'in bu sözü, insanları akide hususunda imtihan etmenin bütünüyle bidat olduğunu ileri süren günümüzdeki bazı cahillerinin kanaatini reddetmektedir. Zira akide imtihanı tamamen bidat değildir. Bilakis insanları imtihan etmenin bazen gerekli olabileceği bizzat Kur'an-ı Kerîm'e girmiştir. Allâhu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَغْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ ۚ

"Ey iman edenler! Mümin kadınlar size muhacir olarak geldiklerinde onları imtihan edin. Allâh onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer onların imanından iyice emin olursanız sakın onları kâfirlere iade etmeyin." (el-Mumtehine 60/10)

Bundan dolayıdır ki Şeyh *rahimehullâh* "Mihne" adı verilen, -Mutezile'nin yaptığı gibi- bidat olan bir takım akidelere dair insanları imtihan etmeyi reddederken, Ehli Sünnet i'tikadına sahip olup olmadıkları hususunda imtihan etmeyi ise gerekli görmektedir. Öyle ki sonraki dönemdeki bazı âlimler buna dair müstakil kitaplar neşretmiştir. Mesela Hanbelli fakihlerinden İmâm Abdulvahid eş-Şirazî, "Cuz'un fihî İmtihan'us Sunnî min'el Bid'i" (Sünnî ile Bidatçının Denenmesi Hakkında Bir Cüz) isminde bir eser kaleme almış ve de Sünnî'yi bidatçıdan ayırmaya yönelik bazı sorular ve cevaplarını kitapta zikretmiştir. Şu halde imtihanın kendisi bidat değildir, imtihan bidat esasları üzerine bina edilirse bidat olur, aksi takdirde bazı durumlarda vacib dahi olabilir. Vallâhu a'lem.

³⁸⁷ Temmâm, el-Fevâid'de (no: 312) Enes kanalıyla merfu olarak rivayet etmiştir. Merfu olarak sahih değildir. Muhammed bin Sirin *rahimehullâh*'ın sözü olarak sahih kanaldan rivayet edilen bu eseri İmâm Muslim, Sahîh'inin Mukaddimesinde nakletmiştir. Muhammed bin Sirin *rahimehullâh*'ın kısa bir biyografisine az ileride yer vereceğiz inşallâh.

³⁸⁸ Sözün bu kısmı, Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den, İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma* yoluyla merfu olarak rivayet edilmiştir. (Hatib el-Bağdadî, el-Kifaye fî İlm'ir Rivaye, sf. 95 ve Tarihu Bağdad, 9/301; Ramehurmuzî, el-Muhaddis'ul Fasıl, 411) ancak İbn'ul Cevzî tarafından mevzu (uydurma) olduğu belirtilmiştir. (İbn'ul Cevzî, el-İlel'ul Mutenahiyye, 1/131)

Kelamdan ve Bidatçılarla Tartışmaktan Kaçınmanın Gerekliliği

وَإِذَا أَرَدْتَ الِاسْتِقَامَةَ عَلَى الْحَقِّ وَطَرِيقِ أَهْلِ السُّنَّةِ قَبْلَكَ فَاحْذَرِ
الْكَلَامَ، وَأَصْحَابَ الْكَلَامِ، وَالْجِدَالَ وَالْمِرَاءَ، وَالْقِيَاسَ، وَالْمَنَاطِرَةَ فِي
الدِّينِ، فَإِنَّ اسْتِمَاعَكَ مِنْهُمْ - وَإِنْ لَمْ تَقْبَلْ مِنْهُمْ - يَفْدَحُ الشُّكَّ فِي
الْقَلْبِ، وَكَفَى بِهِ قُبُولًا فَتَهْلِكَ، وَمَا كَانَتْ زَنْدَقَةٌ قَطُّ، وَلَا بِدْعَةٌ، وَلَا
هَوًى، وَلَا ضَلَالَةٌ، إِلَّا مِنَ الْكَلَامِ، وَالْجِدَالِ، وَالْمِرَاءِ، وَالْقِيَاسِ، وَهِيَ
أَبْوَابُ الْبِدْعَةِ، وَالشُّكُوكِ وَالزُّنْدَقَةِ.

159- Eğer hak üzere ve kendinden önceki Sünnet Ehli'nin yolunda sebât etmek istersen; kelamdan, kelamcılardan, cidâlden, tartışmadan, kıyastan ve din hususunda münazara yapmaktan uzak dur. Zira onların sözünü kabul etmesen bile onlara kulak vermen kalpte şüphe meydana getirir ki bu (batılı) kabul olarak yeter. Böylece helak olursun.³⁸⁹

Hangi zındıklık, hangi bidat, hangi heva, hangi dalâlet ortaya çıkmışsa mutlaka kelamdan, cidâlden, tartışmadan ve kıyastan³⁹⁰ kaynaklanmıştır. Bunlar bidatlere, şüphelere ve zındıklığa açılan kapılardır.

فَاللَّهُ اللَّهُ فِي نَفْسِكَ، وَعَلَيْكَ بِالْأَثَرِ، وَأَصْحَابِ الْأَثَرِ، وَالتَّقْلِيدِ؛ فَإِنَّ
الدِّينَ إِنَّمَا هُوَ بِالتَّقْلِيدِ يَغْنِي لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ، وَمَنْ
قَبْلَنَا لَمْ يَدْعُونَا فِي لَبْسٍ، فَقَلِّدْهُمْ وَاسْتَرْخِ، وَلَا تُجَاوِزِ الْأَثَرَ، وَأَهْلَ الْأَثَرِ،
وَقِفْ عِنْدَ مُتَشَابِهِ الْقُرْآنِ وَالْحَدِيثِ، وَلَا تَقْسُ شَيْئًا، وَلَا تَطْلُبْ مِنْ
عِنْدِكَ حِيلَةً تَرُدُّ بِهَا عَلَى أَهْلِ الْبِدْعِ، فَإِنَّكَ أَمَرْتَ بِالسُّكُوتِ عَنْهُمْ، وَلَا

تَمَكَّنَهُمْ مِنْ نَفْسِكَ.

أَمَّا عَلِمْتُ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ فِي فَضْلِهِ لَمْ يُجِبْ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبِدْعِ فِي مَسْأَلَةٍ وَاحِدَةٍ، وَلَا سَمِعَ مِنْهُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَقِيلَ لَهُ: فَقَالَ: أَخَافُ أَنْ يُحَرِّفَهَا فَيَقَعَ فِي قَلْبِي شَيْءٌ.

160- Kendin için Allâh'tan kork Allâh'tan! Esere (rivayete), Eser Ehli'ne ve taklide sarıl. Zira din taklitten ibârettir. Yani din Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'i ve ashabını taklit etmekten ibârettir. Bizden öncekiler bizi bir karışıklık içinde bırakmadılar. Öyleyse onları taklit et ve rahat et. Eserin ve Eser Ehli'nin ötesine geçme.³⁹¹ Kur'ân'daki ve hadislerdeki müteşâbihlere gelince dur, onlarla hiçbir şeyi kıyaslama.³⁹² Kendi kafandan kendisiyle bidat ehline reddiye vereceğin bir hile arama. Çünkü sana onlara karşı sükût etmen (konuşmaman) emredildi. Onların seni etkilemelerine izin verme!³⁹³

Bilmez misin ki Muhammed bin Sirin³⁹⁴ bütün faziletine rağmen bidat ehlinden bir adama tek bir mesele hakkında bile cevap vermemiş ve ondan Allâh *Azze ve Celle*'nin Kitâbı'ndan tek bir ayet bile dinlememiştir. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda da “Onun ayeti tahrif etmesinden ve böylece kalbime bir şeyin düşmesinden korkuyorum” demiştir.³⁹⁵

³⁸⁹ Ata *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:

بَلَّغَنِي أَنَّ فِيمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى: لَا تُجَالِسْ أَهْلَ الْأَهْوَاءِ، فَيُخْدِتُوا فِي قَلْبِكَ مَا لَمْ يَكُنْ

“Bana ulaştığına göre Allâh'ın Musa'ya indirdikleri arasında şu da

vardı: Heva ehli ile beraber oturma, zira onlar senin kalbinde daha önce olmayan şeyleri (şüpheleri) meydana getirirler." (İbnu Batta, el-İbane, 2/434, no: 362)

³⁹⁰ Bu kavramlarla alakalı daha önce geçen açıklamalara müracaat ediniz.

³⁹¹ Taklitle alakalı 102. maddenin açıklamasına müracaat ediniz.

³⁹² Müteşabihlerle alakalı 106. maddedeki açıklamalara müracaat ediniz.

³⁹³ Abdullâh İbn'ul Busrî dedi ki:

لَيْسَ السُّنَّةُ عِنْدَنَا أَنْ تَرُدَّ عَلَى أَهْلِ الْأَهْوَاءِ , وَلَكِنَّ السُّنَّةَ عِنْدَنَا أَنْ لَا تُكَلِّمَ
أَحَدًا مِنْهُمْ

"Bizim yanımızda Sünnet; heva ehline reddiye yapmak değil, onlardan herhangi biri ile konuşmamaktır." (İbnu Batta, el-İbane, no: 478)

Ehli Sünnet imâmları, bazen bidatçilerle münazara etmişler ve onlara reddiye yapmışlardır. Bu husus İbnu Abbâs *radiyallâhu anhuma*'nın, Ali *radiyallâhu anh*'ın talimatıyla Haricilerle münazara etmesi ile başlamış ve sonraki asırlarda da devam etmiştir. Mesela İmâm Şafii, kelamcı Hafs el-Ferd ile münazara etti. Keza İmâm Ahmed, Mihne olayları sırasında Mu'tezile imâmları ile münazarada bulundu. Ayrıca er-Reddu ale'l Cehmiyye isimli eserinde onlara reddiye yaptı. Bu ve benzeri başlıklar altında imâmların telif ettiği çokça eser bulunmaktadır. Lakin onlar bunu yaparken tamamen ilme dayanarak, hadis ve eserlere itimad ederek yapmışlardır. Onların kelami ve felsefi yöntemlerini benimseyerek yapmamışlardır. Cedel atmosferinde mutlaka her dediklerine bir cevap yetiştirme gayesi de gütmemişlerdir. Bilhassa avamı bu işten men etmişlerdir. Bu sebeble bidat ehline cevap vermenin mutlak olarak nehyedildiği zannedilmemelidir. Ehil olmayanlar bu işten men edilmiştir. Keza münazaranın fayda getirmeyeceği veya zarar getireceği durumlarda nehyedilmiştir.

İbnu Batta *rahimehullâh* bu hususta şöyle demektedir:

"Şimdi ben Kaderiyye ile oturmanın, onlarla konuşmanın, tartışmanın terk edilmesi ve onlardan yüz çevrilmesi gerektiğine dâir Rasûl *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den, onun sahabesinden, tabiinden ve Müslümanların fakihlerinden daha fazla hüccet ortaya koyacağım ki akıllı bir mümin kendisini bunlara göre sorguya çektiği ve bunlar ile edeplendiği zaman inşâllâh Kaderiyye fitnesinden korunur, onların cihetinden gelen belaların kapısı kendisine kapatılır. Zira onlarla oturmak ve tartışmak kalplere etki eder, kalpleri fakir düşürür, kalplere zarar verir ve kalpleri hasta eder; dinleri kirletir, imanı ifsâd eder, şeytanı razı eder, Rahmân'ı öfkelerendirir. Ancak ilmi çok, ilimde büyük bir rütbeye sahip, ince anlayış sahibi âlim ve ârif bir kimsenin ihtiyaç durumunda zarûret babından konuşması ayrıdır. Bu kimsenin onları kınamak, azarlamak, rezil etmek ve onlara içerisinde bulundukları inancın bozukluğunu göstermek için hüccet ikâmesine ihtiyaç duyulduğu takdirde onlarla konuşmasında bir sakınca yoktur. Hakkı aramakta samimi ve hırslı olan, doğruyu bulmak isteyen kimseye de doğruyu göstermekte, ona yardımcı olmakta, ona öğretirken sabırlı olmakta bir beis yoktur. Tâ ki kalbinden perdeler kalksın, örtülerinden sıyrılsın, Rabbine giden dosdoğru yola girsin. Bunların hepsi Allâh'ın rahmeti ve tevfiği ileler."

İbnu Batta sonra Kaderiyye ile oturmayı yasaklayan hadisleri ve eserleri aktarmıştır. (el-İbanet'ul Kubra, 4/316)

³⁹⁴ Muhammed bin Sirin bin Ebî Amr Ebû Bekir el-Ensarî, tabiinin neslinin meşhur imâmlarındandır. 110H yılında 76 yaşında vefat etmiştir.

³⁹⁵ Sunen-i Darimî, no: 398; Lâlekâ'î, Şerhu Usuli l'tikadi Ehl'is Sunne, no: 242; İbnu Vaddah el-Kurtubî, el-Bideu ve'n Nehyu anha, 53; İbnu Batta, el-İbane, no: 377.

Allâh'ı Tenzih Etme Gerekçesiyle Hadisleri Reddeden Kimseler Hakkında

وَإِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَقُولُ: إِنَّا نَحْنُ نُعْظِمُ اللَّهَ - إِذَا سَمِعَ آثَرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَاَعْلَمْ أَنَّهُ جَهْمِيٌّ، يُرِيدُ أَنْ يَرُدَّ آثَرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَيَدْفَعَ بِهِدِهِ الْكَلِمَةَ آثَرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ يَزْعُمُ أَنَّهُ يُعْظِمُ اللَّهَ وَيُنْزِلُهُ إِذَا سَمِعَ حَدِيثَ الرَّؤْيَةِ، وَحَدِيثَ التُّزُولِ وَغَيْرَهُ، أَفَلَيْسَ يَرُدُّ آثَرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ وَإِذَا قَالَ: إِنَّا نَعْظِمُ اللَّهَ أَنْ يَزُولَ مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى مَوْضِعٍ، فَقَدْ زَعَمَ أَنَّهُ أَعْلَمُ بِاللَّهِ مِنْ غَيْرِهِ، فَاحْذَرْ هَؤُلَاءِ؛ فَإِنَّ جُمْهُورَ النَّاسِ مِنَ السُّوْقَةِ وَغَيْرِهِمْ عَلَى هَذَا الْحَالِ، وَحَذَرِ النَّاسَ مِنْهُمْ

161- Bir adamı Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in eserlerini (hadislerini) duyduğunda "Biz Allâh'ı tazim ediyoruz" derken işitirsen bil ki o Cehmîdir. O, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in eserini (hadisini) reddetmek ve bu söz ile Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in eserlerini savmak istemektedir. Rü'yet hadisini³⁹⁶, nüzul hadisini³⁹⁷ ve diğer hadisleri işittiği zaman Allâh'ı tazim ve tenzih ettiğini iddia etmektedir. Bu adam şimdi Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in eserini (hadisini) reddetmiyor mu?!

Adam "Biz bir yerden başka bir yere intikal etmesinin Allâh'ın azametine yaraşmayacağını söylüyoruz" derse Allâh'ı başkasından daha iyi bildiğini iddia etmiş olur. Bunlardan sakın! Çünkü avamdan olsun başkalarından olsun insanların çoğunluğunun içerisinde bulunduğu hâl budur. İnsanları da onlardan sakındır.³⁹⁸

³⁹⁶ Burada kastedilen Allâhu *Teâlâ*'nın ahirette görüleceğine dair hadislerdir. Bu hususta 16. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

³⁹⁷ Allâhu *Teâlâ*'nın her gecenin son üçte birlik kısmında en yakın semaya ineceğine dair hadisin tahriri 53. maddenin açıklamasında geçmişti.

³⁹⁸ Sıfat inkârcısı muattıl Cehmîler, daha ziyade Allâh'ın sıfatları hakkındaki haberleri reddetmek istedikleri zaman Allâh'ı tazim ettiklerini ve O'nu mahlûkata benzemekten tenzih etmek istediklerini söylerler. Bu şekilde sahih hadisleri inkâr etmelerini ya da bu hadislerle getirdikleri birbirinden uzak tevilleri meşrulaştırmak istemektedirler. Cehmiyye ve Mu'tezile mezhepleri ortadan kaybolduktan sonra onların bu tavırlarını Eşariler, Maturidiler ve diğer dalâlet fırkaları devralmıştır. Mesela, Şeyh'in bahsetmiş olduğu nüzül meselesi yani Allâhu *Teâlâ*'nın belirli vakitlerde dünya semasına ineceğine dair haberler zikredildiği zaman Cehmî zihniyetteki bu kimseler hemen tevillere başlarlar ve bu hadisi tevil etmeden zahirini aldığımız takdirde bunun hareketi ve bir yerden bir yere intikali gerektirdiğini, bunun ise Allâh hakkında muhâl olduğunu söylerler. Hâlbuki selef devrinde bu hadisler okunuyordu ve hiç kimse de intikali gerektirdiği gerekçesiyle bu hadisleri inkâra ya da teville kalkışmıyordu. Fudayl bin İyad *radiyallâhu anh*, bu tip gerekçelerle nüzül sıfatını reddetmeye kalkışanlara nasıl cevap verileceğini şöyle izah etmektedir:

إِذَا قَالَ لَكَ جَهْمِيٌّ: أَنَا أَكْفَرُ بِرَبِّ يَزُولُ عَنْ مَكَانِهِ، فَقُلْ: أَنَا أَوْمِنُ بِرَبِّ يَفْعَلُ

مَا يَشَاءُ

"Eğer sana bir Cehmî derse ki: Ben bulunduğu mekândan/yerden yok olan Rabbi inkâr ediyorum, sen de ona de ki: Ben de dilediğini yapan bir Rabbe iman ediyorum." (İmâm Buhârî, Halk'ü E'falil İbad, sf. 33; İbnu Batta, el-İbane, 7/204)

Yani intikal manasına geleceği gerekçesiyle bu hadisler reddedilemez. Bununla beraber nüzul meselesinde Ehli Sünnet'in çoğunluğunun

kabul ettiği görüş, bunun Allâhu *Teâlâ*'nın Arş'in üzerinden ayrılmasını gerektirmediği yönündedir. Yani Allâhu *Teâlâ*, Arşı üzerinde olduğu halde inmektedir, o buna kadirdir. Bu hususta geniş bilgi için İbnu Teymiyye *rahimehullâh*'ın Nüzul Hadisi hakkındaki risalesine bakılabilir. Bu risale Mecmu'ul Fetava 5. cildde yer almaktadır. Orada Hammâd bin Zeyd gibi selef âlimlerinden ve başkalarından bu hususları nakletmektedir. Bu tarz akidevi meseleler, Kitâb ve Sünnet'te geçmeyen "intikal, zeval" gibi mücmel lafızlara dayanarak izah edilemez. Müslüman, bu tarz lafızları ne reddetmekle ne de kabul etmekle mükellef tutulamaz. Bizler, ancak nasslarda varid olan lafızlardan sorumlu tutuluruz. Vallâhu a'lem.

Cedelin ve İlimsizce Yapılan Münazaraların Nehyedilmesi Hakkında

وَإِذَا سَأَلَكَ أَحَدٌ عَنْ مَسْأَلَةٍ فِي هَذَا الْكِتَابِ، وَهُوَ مُسْتَرْشِدٌ فَكَلِّمَهُ.
وَأَرْشِدْهُ، وَإِذَا جَاءَكَ يُنَازِرُكَ، فَاخْذَرْهُ، فَإِنَّ فِي الْمُنَازَرَةِ: الْمِرَاءَ،
وَالْجِدَالَ، وَالْمُغَالَبَةَ، وَالْخُصُومَةَ، وَالْغَضَبَ، وَقَدْ نُهَيْتَ عَنْ جَمِيعِ هَذَا،
وَهُوَ يُزِيلُ عَنْ طَرِيقِ الْحَقِّ، وَلَمْ يَبْلُغْنَا عَنْ أَحَدٍ مِنْ فُقَهَائِنَا، وَعُلَمَائِنَا
أَنَّهُ نَازَرَ أَوْ جَادَلَ أَوْ خَاصَمَ.

162- Bir kimse sana bu kitapta geçen bir mesele hakkında soru sorarsa³⁹⁹, eğer doğruyu bulmak isteyen biri ise onunla konuş ve ona hakkı göster.

Fakat biri sana seninle münazara yapmak amacıyla gelirse ondan uzak dur. Zira münazarada tartışma, cidâl, aşırıya kaçma, husumet ve öfke vardır. Bunların tamamı sana yasaklanmıştır. Bunlar kişiyi hak yoldan saptırır. Fakihlerimizden ve âlimlerimizden herhangi birinin münazara yaptığı, cidâle girdiği ve tartıştığı bize ulaşmamıştır.⁴⁰⁰

قَالَ الْحَسَنُ: الْحَكِيمُ لَا يُمَارِي وَلَا يُدَارِي، حِكْمَتُهُ يَنْشُرُهَا، إِنْ قُبِلَتْ
حَمْدَ اللَّهِ، وَإِنْ رُدَّتْ حَمْدَ اللَّهِ.

163- el-Hasen (el-Basrî)⁴⁰¹ *radiyallâhu anh* şöyle demiştir: "Hikmet sahibi kimse tartışmaya girmez. Lafi eğip bükmez. Hikmetini ortaya koyar. Eğer kabul edilirse Allâh'a hamd eder. Reddedilirse de Allâh'a hamd eder."⁴⁰²

وَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى الْحَسَنِ فَقَالَ لَهُ: أَنَاظِرُكَ فِي الدِّينِ؟ فَقَالَ الْحَسَنُ: أَنَا
قَدْ عَرَفْتُ دِينِي، فَإِنْ كَانَ دِينُكَ قَدْ ضَلَّ مِنْكَ فَادْهَبْ فَاطْلُبْهُ.

164- Bir adam el-Hasen'e gelmiş ve ona "Seninle din hususunda münazara edelim mi?" diye sormuş, bunun üzerine el-Hasen şöyle

cevap vermiştir: "Ben dinimi biliyorum. Sen dinini kaybettiyisen git de ara."⁴⁰³

وَسَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَوْمًا عَلَى بَابِ حُجْرَتِهِ، يَقُولُ
أَحَدُهُمْ: أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ كَذًا؟ وَقَالَ الْآخَرُ: أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ كَذًا؟ فَخَرَجَ
مُغْضَبًا، فَقَالَ: «أَيُّ هَذَا أَمْرُكُمْ؟ أَمْ هَذَا بُعِثْتُ إِلَيْكُمْ؟ أَنْ تَضْرِبُوا كِتَابَ
اللَّهِ بَغْضَهُ بِبَغْضٍ؟» فَتَنَى عَنِ الْجِدَالِ.

165- Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem odasının kapısının önünde aralarından birinin "Allâh şöyle buyurmadı mı?" dediği, bir başkasının da yine "Allâh şöyle buyurmadı mı?" dediği bir grubu işitmiş, bunun üzerine öfkeli bir hâlde dışarı çıkıp şöyle buyurmuştur: "Siz bununla mı emrolundunuz? Size bunun için mi, Allâh'ın Kitâbı'nın bir kısmını diğeriyle çarpıştırmamız için mi gönderildim?"⁴⁰⁴ Böylece (onları) cidâlden sakındırmıştır.

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَكْرَهُ الْمُنَازَرَةَ، وَمَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، وَمَنْ فَوْقَهُ، وَمَنْ دُونَهُ
إِلَى يَوْمِنَا هَذَا، وَقَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَكْبَرُ مِنْ قَوْلِ الْخَلْقِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ [غافر: 4].

166- İbnu Ömer radiyallâhu anhumâ⁴⁰⁵, Malik bin Enes radiyallâhu anh⁴⁰⁶ ve günümüze kadar ondan daha üstün ve daha aşağıda olan kimseler münazaradan hoşlanmazlardı.

Allâh Azze ve Celle'nin buyruğu ise mahlûkatın sözünden büyüktür. Allâhu Tedâlâ şöyle buyurmuştur:

"Allâh'ın ayetleri hakkında ancak inkâr edenler tartışır."
(Ğâfir 40/ 4)

وَسَأَلَ رَجُلٌ عُمَرَ فَقَالَ: مَا وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا؟ فَقَالَ: لَوْ كُنْتُ
مَخْلُوقًا لَضَرَبْتُ عَنْقَكَ.

167- Bir adam Ömer *radiyallâhu anh'a* "En-Nâşitâtu neştâ nedir?"⁴⁰⁷ diye sormuş, bunun üzerine Ömer *radiyallâhu anh* "Eğer başın tıraşlı olsaydı mutlaka boynunu vururdum" demiştir.⁴⁰⁸

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«الْمُؤْمِنُ لَا يُمَارِي، وَلَا أَشْفَعُ لِلْمُمَارِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. قَدَعُوا
الْمِرَاءَ لِقَلَّةِ خَيْرِهِ».

168- Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Mümin tartışmaya girmez. Ben de Kıyamet Günü tartışmaya giren kimseye şefa'at etmeyeceğim. Tartışmayı bırakın. Çünkü onun hayrı azdır."⁴⁰⁹

³⁹⁹ Tabakat'ul Hanâbile'de "Bir kimse sana bu baktaki bir mesele hakkında soru sorarsa" şeklindedir. Eğer bu sabitse, burada yukarıdaki maddede geçen Allâh'ın sıfatları bahsine atıf yapılmış olmaktadır.

⁴⁰⁰ Buradaki cidâlden kasıd, Allâh rızası taşımayan, karşısındakine üstün gelme amacı güden veyahut da kelamî ve felsefî yöntemlerle yapılan münazaradır. Yoksa âlimlerden birçoğu usulüne uygun olarak bidatçilerle münazara yapmışlardır. Hatta bizzat Kur'an-ı Kerim'de usulüne uygun bir şekilde tartışmaya izin verilmiştir. Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَجَادِلْهُمْ بَالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾

"Onlarla en güzel bir şekilde tartış!..." (en-Nahl 16/125)

Bu hususta 160. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

⁴⁰¹ Ebû Sa'id el-Hasan bin Ebi'l Hasan el-Basrî, tabiin döneminin büyük imâmlarındandır. 110H yılında vefat etmiştir.

⁴⁰² Nu'aym bin Hammad, ez-Zevaid ale'z Züh'd li İbn'il Mübarek, sf. 8 no: 30

⁴⁰³ Lâlekâ'î, Şerhu Usuli İ'tikadi Ehl'is Sünne, no: 215; Âcurrî, eş-

Şeri'a, sf. 57; İbnu Batta, el-İbane, no: 586

⁴⁰⁴ Ahmed bin Hanbel, Musned, Hadis no: 6845; İbnu Ebi Asım, es-Sunne, no: 406'da Amr bin Şuayb'tan, o babasından, o da dedesinden tarikiyle rivayet etmişlerdir. Begavî, Mesabih'us Sunne'de (no: 179) bu hadisin bir benzerini hasen hadisler arasında zikretmiştir.

⁴⁰⁵ Mûcahid'in naklettiğine göre İbnu Ömer *radiyallâhu anhuma*'ya Harici liderlerinden Necdet'in bazı sözleri aktarıldığında kalbine bir şüphe düşmesi endişesiyle anlatılanları dinlemekten kaçınmıştır. (Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 199)

⁴⁰⁶ İmâm Malik'in yanına Mürchie olmakla itham edilen Ebu'l Cuveyriyye isminde birisi gelip tartışmak istemiş ve aralarında şu konuşma geçmiştir: Ebu'l Cuveyriyye dedi ki: "Ey Ebû Abdullâh! Benden bir söz dinle! Ben seninle bu söz hakkında konuşayım, onunla sana hüccet getireyim ve kendi fikrimi sana beyan edeyim!" İmâm Mâlik dedi ki: "Eğer sen bana galip gelirsene ne olacak?" Adam dedi ki: "Eğer ben sana galip gelirim o zaman sen bana tabi olursun." İmâm Mâlik dedi ki: "Peki ya başka bir adam gelse ve bizimle konuşsa ve bize galip gelse ne olacak?" Adam dedi ki: "Biz ona tabi olacağız." İmâm Mâlik dedi ki: "Ey Allâh'ın kulu! Allâh Muhammed *salallâhu aleyhi ve sellem*'i tek bir dîn ile gönderdi. Ben ise seni bir dînden diğerine intikâl ederken görmekteyim." (İbnu Batta, el-İbanet'ul Kubra, no: 583)

⁴⁰⁷ "Usulca çekip alanlara!" (en-Naziat 79/2)

⁴⁰⁸ İbnu Teymiyye, hadisin sahih olduğunu belirtir. (es-Sarim'ul Meslul, 1/188) Lâlekâ'î, Şerhu Usuli İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 1136 ve devamında nakledildiğine göre Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh*'a bu soruyu yönelten kişi Sabiğ bin Useyl'dir. Sabiğ, Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh*'ın halifeliği döneminde Medine'ye gelmiş ve Kur'an'ın müteşabihleri hakkında sorular sormaya başlamıştı. Lâlekâ'î'nin ve başkalarının naklettiği üzere Sabiğ: "Usulca çekip alanlara!" (en-Naziat 79/2) ayetinin manasını sormuştu. Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh* hurma sapından sopalar hazırlamış ve onu huzuruna davet etmiştir. Adam gelir gelmez ismini sormuş, Sabiğ ona "Abdullâh (Allâh'ın kulu) Sabiğ" cevabını verince Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh* da ona; "ben de Abdullâh (Allâh'ın kulu) Ömer'im" demiş ve adamı dövmeye başlamıştır. Adamı dövmüş bir mühlet beklemiş ve tekrar tekrar (iki-üç defa) dövmüştür. Sabiğ'in kafasına, ta ki Sabiğ: "Yeter ya Emir'el Müminin

kafamdaki süpheler dağıldı!" deyinceye kadar vurmuş. Daha sonra onu Basra'ya sürgün etmiş ve Basra emiri olan Ebû Musa el-Eşarî *radiyallâhu anh'a* bir mektup yazarak onu gözetim altında tutmasını ve Müslümanlardan hiç kimsenin onunla konuşmamasını emretmiştir. Bir yıl sonra Sabiğ pişmanlığını ifade edince Ömer İbn'ul Hattâb *radiyallâhu anh* onun yakasını bırakmıştır. Sabiğ o döneme kadar kavminin efendisiyken, bu olaydan sonra hiç kimse onunla konuşmamıştır. Ebû Musa *radiyallâhu anh*, Ömer *radiyallâhu anh'a* Sabiğ'in davranışının düzeldiğini yazdı ve Ömer *radiyallâhu anh* insanların onunla bir arada oturmasına izin verdi. Ömer *radiyallâhu anh*'in "Eğer başın tıraşlı olsaydı mutlaka boynunu vururdum" demesi, bunun Haricilerin alameti olmasından kaynaklanır. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Haricilerle alakalı meşhur hadiste bunu beyan etmiştir. (Buhârî, Hadis no: 7562) Şatıbi, Malik bin Enes kanalıyla bu olayı nakletmiş ve şöyle demiştir: "Bu dövme olayı, ancak uygulama yapılacak (amel edilecek) bir şeyle ilgisi olmayan hususların sorulmasından dolayı olmuştur. Belki onun en-Naziat Sûresi 3. ayetindeki "Sabihat", el-Mürselat Sûresi 1. ayetindeki "Mürselat" ve buna benzer şeyleri sorduğu (sağda-solda) anlatılmıştır. Dövme (cezası) ancak tenzihen mekruh olmanın üzerinde bir suç işleme durumunda olur. Çünkü hiçbir müslümanın kanı ve ırzı tenzihen mekruh olan bir iş işleme durumunda mubah görülemez. Ömer *radiyallâhu anh*'in onu dövmesi dinde bir icad yapıp, bunun da amel edilecek/işe yarayacak bir şeyle meşgul olunması korkusundandır. Ayrıca Ömer *radiyallâhu anh* bu davranışın benzerlerine yol açmasından endişe ettiği için Sabiğ'i cezalandırmıştır. Böylece Kur'an'daki müteşabihatın araştırılması yolunun önünü kesmek için bu uygulamaya başvurmuştur. (...) Sabiğ olayının benzeri pekçok örnekler vardır. Bu örnekler gösteriyor ki insanlara göre önemsiz/basit görülen bidat aslında basit bir şey değildir." (Şatıbi, el-İ'tisam, 2/536-537 Thk: Hilalî; Türkçesi için bkz. İmâm Şatıbi, el-İ'tisam, Kitap Dünyası Yayınları: 2/72-73.) Buna göre Sabiğ'in bu şekilde cezalandırılması, mücerred ayetin tefsiri hakkında soru sormasından değil, dinî konuları tartışmaya açması ve müteşabihlere dalmasından dolayıdır. Vallâhu a'lem.

⁴⁰⁹ Taberânî el-Mu'cemu'l Kebîr'de (7659) rivayet etmiştir. İsnadındaki Kesîr bin Mervân'dan dolayı çok zayıf bir hadistir. İbnu Hibbân, el-Mecruhin adlı eserinde (2/225-226) bu kişiden rivayet etmenin helal olmadığını ifade etmiştir.

Bir Kimse Ehli Sünnet'in Bütün Esaslarını Kabul Etmedikçe Ehli Sünnet Sayılmaz

وَلَا يَجِلُّ لِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أَنْ يَقُولَ: فَلَانٌ صَاحِبُ سُنَّةٍ حَتَّى يَعْلَمَ مِنْهُ أَنَّهُ
قَدْ اجْتَمَعَتْ فِيهِ خِصَالُ السُّنَّةِ، فَلَا يُقَالُ لَهُ: صَاحِبُ سُنَّةٍ حَتَّى تَجْتَمِعَ
فِيهِ السُّنَّةُ كُلُّهَا.

169- Hiçbir Müslüman kimseye, birisinde Sünnet'in bütün hasletlerinin toplanmış olduğunu bilmedikçe onun hakkında "Falanca Sünnet Ehli'dir" demesi helal olmaz. Sünnet'in bütün hasletleri onda toplanmadıkça ona Sünnet Ehli denilmez.⁴¹⁰

⁴¹⁰ Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* şöyle demiştir:

مَنْ تَرَكَ مِنْهَا خُصْلَةً لَمْ يَقْبَلْهَا وَيُؤْمِنْ بِهَا لَمْ يَكُنْ مِنْ أَهْلِهَا

"Ondan (Sünnet'ten) herhangi bir hasleti terkeden, onu kabul etmeyen, ona iman etmeyen kimse, onun ehlinden sayılmaz." (Usul'us Sunne, sf. 17)

Burada Sünnet'ten kasıd, yukarıda da çeşitli vesilelerle açıklandığı gibi i'tikadî manadadır yani Ehli Sünnet akidesinin bütün prensiplerini kabul etmeyen bir kimse onlardan sayılmaz manasındadır. Sonraki devirlerde "Ehli Sünnet" ya da "Sünni" tabirleri, neredeyse Alevi ve Şii olmayan herkes için kullanılır olmuştur. Bu anlamda Eşariler, Maturidiler hatta Mürcie, Mu'tezile vesaire dahi Ehli Sünnet'in içinde mütalaa edilmiştir. Lakin gerçek manada Ehli Sünnet tabiri, ancak selefe tam manasıyla tabi olan kimseler hakkında kullanılabilir.

Bütün Dalâlet Fırkalarının Esasını Teşkil Eden Dört Temel Bidat Fırkası ve Bunlardan Kurtulma Yolları

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: أَصْلُ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ هَوَى: أَرْبَعَةُ أَهْوَاءٍ، فَمِنْ هَذِهِ الْأَرْبَعَةِ الْأَهْوَاءِ تَشَعَّبَتِ الْإِثْنَانِ وَسَبْعُونَ هَوَى: الْقَدَرِيَّةُ، وَالْمُرْجِيَّةُ، وَالشَّيْعَةُ، وَالْخَوَارِجُ.

170- Abdullâh İbn'ul Mubârak şöyle demiştir: "Yetmiş iki bidatin aslı dört bidattir. Yetmiş iki bidat bu dört bidatten dallanıp budaklanmıştır: Kaderiyye, Mürchie, Şîa ve Havâric."⁴¹¹

فَمَنْ قَدَّمَ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ وَعَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ عَلَى جَمِيعِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْبَاقِينَ إِلَّا بِخَيْرٍ، وَدَعَا لَهُمْ، فَقَدْ خَرَجَ مِنَ التَّشْيِيعِ أَوَّلُهُ وَآخِرِهِ.

171- Kim Ebû Bekir'i, Ömer'i, Osman'ı ve Ali'yi Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabının tamamının önüne geçirir, diğerlerini de ancak hayırla anar ve onlar için dua ederse Teşey-yu'nun (Şiiliğin) başından ve sonundan kurtulmuş olur.⁴¹²

وَمَنْ قَالَ: الْإِيمَانُ قَوْلٌ وَعَمَلٌ، يَزِيدُ وَيَنْقُصُ، فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْإِزْجَاءِ أَوَّلُهُ وَآخِرِهِ.

172- Kim "İman söz ve ameldir, artar ve eksilir" derse ırcanın başından ve sonundan kurtulmuş olur.⁴¹³

وَمَنْ قَالَ: الصَّلَاةُ خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ، وَالْجِهَادُ مَعَ كُلِّ خَلِيفَةٍ، وَلَمْ يَرَ الْخُرُوجَ عَلَى السُّلْطَانِ بِالسَّيْفِ، وَدَعَا لَهُمْ بِالصَّلَاحِ، فَقَدْ خَرَجَ مِنَ قَوْلِ الْخَوَارِجِ أَوَّلُهُ وَآخِرِهِ.

173- Kim "İyi veya facir her imâmın arkasında namaz kılmak, her halifeyle cihâda çıkmak caizdir" derse, sultana kılıç ile başkaldırmayı caiz görmezse, onların salâhı (iyiliği) için dua ederse Haricilerin görüşünün başından ve sonundan kurtulmuş olur.⁴¹⁴

وَمَنْ قَالَ: الْمَقَادِيرُ كُلُّهَا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرُهَا وَشَرُّهَا، يُضِلُّ مَنْ
يَشَاءُ، وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ، فَقَدْ خَرَجَ مِنْ قَوْلِ الْقَدَرِيَّةِ، أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ، وَهُوَ
صَاحِبُ سُنَّةٍ.

174- Kim "Hayrıyla şerriyle takdirlerin tamamı Allâh'tandır; O dilediğini saptırır, dilediğine hidayet eder" derse Kaderiyye'nin görüşünün başından ve sonundan kurtulmuş olur. İşte bu kimse Sünnet Ehli'dir.

⁴¹¹ Ibnu Batta "el-İbane" adlı eserinde şöyle demektedir:

حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا
يَحْيَى بْنُ زَكْرِيَّا بْنِ عَيْسَى، قَالَ: قَالَ حَفْصُ بْنُ حُمَيْدٍ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ:
عَلَى كَيْمِ افْتَرَقَتْ هَذِهِ الْأُمَّةُ؟ فَقَالَ: "الْأَصْلُ أَرْبَعُ فِرَقٍ: هُمُ الشَّيْعَةُ، وَالْحَرُورِيُّ
وَالْقَدَرِيُّ وَالْمُزَجِّجَةُ فَافْتَرَقَتِ الشَّيْعَةُ عَلَى ثَلَاثِينَ وَعِشْرِينَ فِرْقَةً، وَافْتَرَقَتِ
الْحَرُورِيُّ عَلَى إِحْدَى وَعِشْرِينَ فِرْقَةً، وَافْتَرَقَتِ الْقَدَرِيُّ عَلَى سِتِّ عَشْرَةَ فِرْقَةً،
وَافْتَرَقَتِ الْمُزَجِّجَةُ عَلَى ثَلَاثِ عَشْرَةَ فِرْقَةً" قَالَ: قُلْتُ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ: لَمْ أَسْمَعْكَ
تَذَكُّرُ الْجَهْمِيَّةِ قَالَ: إِنَّمَا سَأَلْتَنِي عَنْ فِرْقِ الْمُسْلِمِينَ

"Bize Ebu'l Kasım Hafs bin Ömer haber verdi ve dedi ki: Bize Ebû Hatim er-Razî haber verdi ve dedi ki: Bize Yahya bin Zekeriyya bin İshâ haber verdi ve dedi ki: Hafs bin Yahya şöyle demiştir: Abdullâh İbn'ul Mubârak'a "Bu ümmet kaç fırkaya ayrılmıştır" diye sordum. O şöyle

cevap verdi: "Esasta dört fırkadır. Bunlar Şia, Haruriyye (Hariciler), Kaderiyye ve Mürcie. Şia, 22 fırkadır. Haruriyye 21 fırkadır. Kaderiyye 16 fırkadır. Mürcie ise 13 fırkadır." (Bu da toplamda 72 fırka yapmaktadır. Müt.) Bunun üzerine soruyu soran şöyle dedi: "Ey Ebû Abdîrrahmân, Cehmiyye'den bahsettiğini duymadım!" İbn'ul Mubârak şöyle cevap verdi: "Sen bana Müslümanların fırkaları hakkında sordun!" (İbnu Batta, el-İbane, 1/380 no: 278)

Bu hususta ayrıca 113. madde ve açıklamasına müracaat ediniz.

⁴¹² Böylece anlaşıyor ki sahabeden herhangi birisine, bilhassa da Ali *radiyallâhu anh* ve Ehli Beyt'e haksızlık ettiği iddiasıyla dil uzatan herhangi bir kimsede az veya çok Şiilikten bir pay vardır. Günümüzde Ehli Sünnet'ten olduğunu iddia eden birçok kimse bu tür gerekçelerle Osman, Muaviye, Amr bin As ve de genel olarak Cemel ve Sıffin ashabına *radiyallâhu anhum ecmain* dil uzatabilmektedir. İşte bütün bunlar, sahabeye dil uzattıkları oranda Şiilikten nasiplerini almışlardır. Vallâhu a'lem.

⁴¹³ İmâm Ahmed'den nakledildiğine göre "İman artar ve eksilir" diyen birisi hakkında şöyle demiştir:

هَذَا بَرِيءٌ مِنَ الْإِزْجَاءِ

"İşte bu kimse, ircadan beri olmuştur!" (Hallâl, es-Sunne, no: 1009)

İmâmların bu ve benzeri sözleri, "her kim böyle der ve buna muhalif olacak başka bir görüş ortaya atıp bu sözle çelişmezse" şeklinde anlaşılmalıdır. Zira Mürcie fırkalarından iman artar, eksilir diyenler vardır. Mesela Eşarilerden bir kısmı böyle demektedir. Keza Mürcie'den olup da iman, söz ve ameldir diyenler olduğunu Harb el-Kirmanî *rahimehullâh* beyan etmiştir. Bununla beraber bu bahsettiği fırka imanda -inşallâh müminim diyerek- istisnada bulunmayı kabul etmemişlerdir. (Mesail'u Harb, sf. 1015) Günümüzde de "amel imandandır" diyen ve Ehli Sünnet'in iman hususundaki sözlerini kâğıt üstünde kabul eden, ondan sonra da Mürcie'nin bile söylemeye cesaret edemeyeceği görüşlere saplanan kimseler vardır. Mesela, bunlardan bazıları Allâh'a ve Rasûl'üne söven kim-

senin, cahil olduğu takdirde küfre düşmeyeceğini söyleyecek duruma gelmiştir. Bu kimseler, bu tarz görüşlerinden vazgeçmedikleri müddetçe sırf Ehli Sünnet'in bazı görüşlerini lafzen kabul ediyorlar diye ırcadan beri olmuş olmazlar. Zira bu sözleri, diğer sözlerini nakzetmektedir. Bir kimse hakkında hüküm verirken bir sözünü esas alıp, diğer sözünü görmezden gelmek ise adaletli bir yaklaşım olmaz. Vallâhu a'lem.

⁴¹⁴ Şeyh'in bu sözü de, diğer fırkalarla alakalı bu babta söylediğı diğer sözleri de tıpkı yukarıdaki Mürcie hakkındaki sözü gibi değerlendirilmeli ve bu genel hükmün istisnaları olabileceğı göz önünde bulundurulmalıdır. Zira günümüzde kendisini Ehli Sünnet'e nisbet ettiğı halde bu Haricî fikriyatından bir kısmını veya hepsini savunanlar olduğı gibi, bütün bu hususları kabul ettiğı halde bir yandan bazı büyük günahları küfür görmeye yakın sözler sarfeden ve başka konularda Haricilere yakın görüşlere sahip olan kimseler bulunmaktadır. Ehli Sünnet'in bu zikredilen hususlardaki görüşlerini yakinen bilen ve manasını iyice kavrayan, bunlara kati bir şekilde iman eden bir kimse ise elbetteki Haricîlikten beri olmuş olur.

İmâmiyye Şia'sının Bazı Küfür İ'tikadları

وَبِدْعَةٍ ظَهَرَتْ، هِيَ كُفْرٌ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَمَنْ قَالَ بِهَا فَهُوَ كَافِرٌ بِاللَّهِ لَا شَكَّ فِيهِ: مَنْ يُؤْمِنُ بِالرَّجْعَةِ، وَيَقُولُ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ حَيٌّ، وَسَيَرْجِعُ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، وَجَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ، وَيَتَكَلَّمُونَ فِي الْإِمَامَةِ، وَأَتَتْهُمْ يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ، فَاحْذَرُهُمْ: فَإِنَّهُمْ كُفَّارٌ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَمَنْ قَالَ بِهَذَا الْقَوْلِ.

175- Yine bir bidat vardır ki Azîm olan Allâh'a karşı küfürdür. Bu görüşü savunan kimse hiç şüphesiz Allâh'a karşı kâfirdir. (Bu görüşteki kimseler) ric'ate⁴¹⁵ inanırlar, "Ali bin Ebî Tâlib diridir; Kıyamet Günü'nden önce o, Muhammed bin Ali⁴¹⁶, Cafer bin Muhammed⁴¹⁷ ve Musa bin Cafer⁴¹⁸ geri gelecektir" derler. İmâmet hakkında konuşurlar. İmâmların gaybı bildiklerini söylerler. Onlardan uzak dur. Çünkü onlar ve bu görüşe sahip olan herkes Azîm olan Allâh'a karşı kâfirdirler.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Şia inançları arasında yeralan ric'at (hayata yeniden dönme), daha önceden yaşamış ve ölmüş olan bazı kişilerin Kıyamet'e yakın bir zamanda yeniden dünyaya döneceklerine dair bir inançtır. Temeli; ahiretten önce dünyada Ebû Bekir ve Ömer İbn'ul Hattâb gibi ashabdan ve sonraki dönemlerdeki Ehli Sünnet'ten intikam almaları için bunların ve onlardan güya intikam alacak olan Ehli Beyt mensubu başkalarının diriltileceği inancına dayanmaktadır. Bu konuda, mezheplerince sahih saydıkları birtakım uydurma rivayetler ve konuyla alakasız bazı ayetleri delil olarak ileri sürmüşlerdir. Cahil ve azgınlardan şerrinden ve bu iddiaların tümünden Allâh'a sığınılır. Bu ric'at görüşünün küfür olma yönünü ise Ebu'l Huseyn el-Malatî (v. 377H) şöyle açıklamaktadır:

"Onların ric'at inancında da Allâhu *Tedâd*'nın şu kavlinin yalanlanması söz konusudur:

﴿لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾

"Tekrar diriltilecekleri güne kadar arkalarında (geriye dönmekten onları alıkoyan) bir engel vardır." (el-Muminun 23/100)

Kabir ehlinin Kıyamet Günü'ne kadar dirilmeyeceklerini haber vermektedir. Her kim Kur'an'ın bu hükmüne muhalefet ederse kâfir olur." (et-Tenbih ve'r Redd, sf. 19)

Malatî *rahimehullâh*'ın zikrettiği ayet, siyakıyla beraber şu şekildedir:

﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿١﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾

"Onlardan birine ölüm gelince: "Rabbim! Beni geri çevir, belki, yapmadan bıraktığımı tamamlar, iyi iş işlerim" der. Hayır; bu söylediği sadece kendi lafıdır. Tekrar diriltilecekleri güne kadar arkalarında geriye dönmekten onları alıkoyan bir engel vardır." (el-Muminun 23/99-100)

Ayet-i kerimede, dünyaya dönerek salih bir insan olmayı isteyen kişinin bu isteği reddedilerek ölen birisinin artık dünyaya tekrar dönmesinin imkânsız olduğu vurgulanmıştır. İslamla bağdaştırılması mümkün olmayan bu ric'at (geri dönüş) inancının bazı batıl dinlerde yer alan tenasüh (reenkarnasyon, ruh göçü) inancından ilham alarak teşkil edildiği söylenmiştir. Vallâhu a'lem.

⁴¹⁶ Bundan kasıt Hüseyin *radiyallâhu anh*'ın torunu Ebû Cafer Muhammed el-Bakır'dır. Sika, güvenilir bir imâm olup 114H senesinde vefat etmiştir. O ve burada ismi geçen diğer zatların hepsi, İmâmiye/İsnaaşeriyye Şia'sının masum kabul ettiği 12 imâm arasında yer almaktadır. Onlar, Rafizilerin kendileri hakkında uydurduğu şeylerden beridirler.

⁴¹⁷ Bundan kasıd, Ehli Beyt'in meşhur imâmlarından olan Cafer es-

Sadık *rahimehullâh*'tır. 148H senesinden vefat etmiştir.

⁴¹⁸ Bu zat, yine Ehli Beyt mensubu imâmlardan Musa el-Kazım *rahimehullâh*'tır. 183H senesinden vefat etmiştir.

⁴¹⁹ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmuştur:

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهَرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ
يَسْأَلُكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾

"O, gaybı bilendir. Kendi gaybını kimseye açmaz (ona muttali kılmaz). Ancak Rasûlleri içinde razı olduğu kimseler müstesna. Çünkû Rasûl'ün önüne ve arkasına izleyiciler (gözetleyiciler) dizer." (el-Cinn 72/26-27)

Tafdil Şla'sı Hakkında

قَالَ طُعْمَةُ بْنُ عَمْرٍو ، وَسُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: مَنْ وَقَفَ عِنْدَ عُثْمَانَ وَعَلِيٍّ فَهُوَ شَيْعِيٌّ لَا يُعَدُّ ، وَلَا يُكَلِّمُ ، وَلَا يُجَالِسُ . وَمَنْ قَدَّمَ عَلِيًّا عَلَى عُثْمَانَ فَهُوَ رَافِضِيٌّ قَدْ رَفَضَ أَمْرَ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَمَنْ قَدَّمَ الْأَزْنَعَةَ عَلَى جَمَاعَتِهِمْ ، وَتَرَحَّمَ عَلَى الْبَاقِينَ ، وَكَفَّ عَنْ زَلْلِهِمْ فَهُوَ عَلَى طَرِيقِ الْإِسْتِقَامَةِ وَالْهُدَى فِي هَذَا الْبَابِ .

176- Tu'me bin Amr⁴²⁰ ve Süfyan bin Uyeyne⁴²¹ şöyle demiştir: "Kim Osman ve Ali hakkında duraksarsa (ve Osman'ın Ali'ye üstün olduğunu söylemezse) Şiidir. Adil sayılmaz. Onunla konuşulmaz. Onunla beraber oturulmaz. Kim de Ali'yi Osman'ın önüne geçirirse Rafizidir. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabının yolunu⁴²² reddetmiştir."⁴²³

Kim dördünü onların tamamının önüne geçirirse, kalanlar için Allâh'tan rahmet dilerse ve onların hataları hakkında konuşmazsa işte o bu konuda istikâmet ve hidayet üzeredir.

⁴²⁰ Tu'me bin Amr el-Amirî el-Kufî. İbnu Main ve başkaları tarafından güvenilir addedilmiştir. 168H yılında vefat etmiştir. (İbnu Hacer, Tehzib'ut Tehzib, 5/12; es-Safedî, el-Vafî bi'l Vefayat, 16/254 ve diğer kaynaklar)

⁴²¹ Şeyh'ul İslam ve Hafız Ebû Muhammed Süfyan bin Uyeyne (107H-198H) el-Kufî ve sonraları el-Mekkî'dir. Süfyan bin Uyeyne'nin güvenilirliği konusunda muhaddislerin müttelik olduğu ve onu saduk, imâm, âlim, sebt, huccet, zahid ve sika gibi tadil lafızlarıyla tezkiye ettikleri görülmektedir.

⁴²² Bu ifade Tabakat'ul Hanâbile'de "asarnı" yani rivayetlerini reddetmiştir, şeklindedir.

⁴²³ Berbehârî rahimehullâh'ın bu iki imâma nisbet ettiği sözün kaynağını bulamadım. Bilakis, Hallâl bu hususta şöyle bir rivayette bulunmuştur:

كَتَبَ إِلَيَّ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْوَرَّاقُ مِنَ الْمُوصِلِ، قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَسَأَلَهُ عَمَّنْ قَالَ: أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعَلِيٌّ وَعُثْمَانُ؟ فَقَالَ: "مَا يُعْجِبُنِي هَذَا الْقَوْلُ، قُلْتُ: فَيُقَالُ: إِنَّهُ مُبْتَدِعٌ؟ قَالَ: أَكْرَهُ أَنْ أُبَدِّعَهُ، أَلْبِدَّةُ الشَّدِيدَةِ، قُلْتُ: فَمَنْ قَالَ: أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعَلِيٌّ وَسَكَتَ فَلَمْ يُفَضِّلْ أَحَدًا؟ قَالَ: لَا يُعْجِبُنِي أَيْضًا هَذَا الْقَوْلُ، قُلْتُ: فَيُقَالُ: مُبْتَدِعٌ؟ قَالَ: لَا يُعْجِبُنِي هَذَا الْقَوْلُ، قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: يُرَوَى عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُمْ فَضَّلُوا عُثْمَانَ

"Bana, Ahmed bin Hasen el-Verrak Musul'dan yazdı ve dedi ki: Bana Bekr bin Muhammed'in, babasından naklettiğine göre Ebû Bekir, Ömer, Ali, Osman diyen birisi hakkında Ebû Abdillâh'a (İmâm Ahmed'e) sorduğunda o, şöyle demiştir: Bu söz, hoşuma gitmiyor. (Ravi diyor ki) dedim ki: Böyle diyen birisi bidatçidir denilir mi? Ahmed: 'Onu bidatle itham etmeyi doğru bulmuyorum, bidat ağır bir ithamdır' dedi. Dedim ki: Ebû Bekir, Ömer, Ali deyip susan ve hiç birini diğerine üstün tutmayan kişi hakkında ne dersin? Bu da hoşuma gitmiyor, dedi. Buna bidatçı denilir mi, dedim. Bu söz de benim hoşuma gitmiyor, dedi. Ebû Abdillâh, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabının birçoğundan Osman'ı (Ali'den) üstün saydıkları rivayet edilmiştir, dedi." (Hallâl, es-Sunne, no: 527)

Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye *rahimehullâh*, "Vasitiye Akidesi" adlı eserinin son kısımlarına doğru şu ifadeyi kullanmıştır:

"Müminlerin emiri Ali bin Ebî Talib *radiyallâhu anh*'tan mütevatir nakil ile gelmiş olan: Bu ümmetin peygamberinden sonra en hayırlıları Ebû Bekir, sonra Ömer'dir, şeklindeki naklin gereğini ikrar ve kabul

ederler. Üçüncü olarak Osman ve dördüncü olarak Ali *radiyallâhu anhum*'un faziletli olduğunu söylerler. Nitekim rivayetler de buna böylece delâlet ettiği gibi ashab-ı kiram da (halifeliğe) beyat hususunda Osman *radiyallâhu anh*'ın öncelenmesini icma ile kabul etmişlerdir. Bununla birlikte bazı Ehli Sünnet mensubu kimseler, Ebû Bekir ile Ömer *radiyallâhu anh*'ın öne geçirilmelerini ittifak ile kabul etmekle birlikte Osman ile Ali *radiyallâhu anhuma*'dan hangisinin faziletli olduğu hususunda ihtilaf etmiş bulunuyorlar. Kimileri Osman'ı öncelemiş ve başka bir şey söylememiş yahut da dördüncü olarak Ali'yi saymışlar, kimileri de Ali'yi öncelemiş, kimileri ise bu konuda bir şey söylememişlerdir. Fakat nihayetinde Ehli Sünnet, Osman *radiyallâhu anh*'ın efdal olduğuna, ondan sonra da Ali'nin geldiğine karar kılmıştır. Bununla birlikte bu mesele -Osman ve Ali meselesi- Ehli Sünnet'in cumhurunun kanaatine göre bu hususta muhalif kanaat kabul eden kimselerin sapık kabul edileceği esas meselelerden değildir. [Fakat kişinin sapık olduğuna hüküm verilmesine sebep teşkil eden mesele] hilafet meselesidir. Çünkü onlar (Ehli Sünnet ve'l Cemaat) Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den sonra halifeliğin (sırasıyla) Ebû Bekir, Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'ye geçtiğine inanırlar. Bunlardan herhangi birisinin halifeliğine dil uzatan bir kimse evindeki eşşeginden de daha şaşkındır."

Buna göre, Şeyh'in "Kim de Ali'yi Osman'ın önüne geçirirse Rafizidir." sözünden kasıd, Osman *radiyallâhu anh*'ın hilafetinin sahih olmadığını, Ali *radiyallâhu anh*'ın ondan önce hilafete geçmesi gerektiğini ileri sürenler ise bunların Rafizi olduğunda ve Şeyh'ul İslam'ın tabiriyle "evindeki eşşekten daha şaşkın" olduğunda bir şüphe yoktur. Lakin hilafet bakımından değil de fazilet bakımından Ali *radiyallâhu anh*'ın Osman *radiyallâhu anh*'tan üstün olduğunu söylerse bunlara "tafdil şiası" denilir ve bu tafdil görüşü az da olsa Ehli Sünnet'in içinde yer bulmuş, Ebû Hanife gibi Iraklı bazı âlimlerden ve başkalarından rivayet edilmiştir. İbnu Hacer, bu görüşte olanlar arasında Süfyan es-Sevrî ve İbnu Huzeyme'nin ismini de zikretmiştir. (Lisan'ul Mizan, 1/78, no: 215) Eğer, İmâm Berbehârî'nin kasdı, bu tafdil görüşünü de bir sapıklık ve Rafizilik olarak nitelemek ise bunun hata ve mübalâğa olduğunda şüphe yoktur. Vallâhu a'lem.

Aşere-i Mübeşşere'nin Cennetlik Olduğuna İman

وَالسُّنَّةُ أَنْ تَشْهَدَ أَنَّ الْعَشْرَةَ الَّذِينَ شَهِدَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْجَنَّةِ أَنَّهُمْ فِي الْجَنَّةِ لَا شَكَّ فِيهِ. وَلَا تُفَرِّدُ بِالصَّلَاةِ عَلَى أَحَدٍ، إِلَّا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ فَقَطَّ.

177- Sünnet, Rasûlullâh (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in Cennetlik olduklarına şehâdet ettiği on kişinin hiç şüphesiz Cennetlik olduklarına şehâdet etmendir.⁴²⁴ Ayrıca, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* ve ailesinden başka hiç kimseye tek başına salat etme.⁴²⁵

⁴²⁴ "Aşere-i Mübeşşere" terimi, henüz yaşamakta oldukları dönemde Cennet ile müjdelenmiş on sahabeyi ifade etmek üzere kullanılan bir terimdir. Yaşarken Cennet ile müjdelenen on sahabe şunlardır: Ebû Bekir es-Siddik, Ömer İbn'ul Hattâb, Osman bin Affan, Ali bin Ebî Talib, Talha bin Ubeydillâh, Zübeyr bin Avvam, Abdurrahmân bin Avf, Sa'd bin Ebî Vakkas, Sa'id bin Zeyd ve Ebû Ubeyde bin Cerrah (Allâh hepsinden razı olsun). Sa'id bin Zeyd *radiyallâhu anh* dedi ki Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in şöyle söylediğini işittim:

«عَشْرَةٌ فِي الْجَنَّةِ: أَبُو بَكْرٍ فِي الْجَنَّةِ، وَعُمَرُ فِي الْجَنَّةِ، وَعُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَالزُّبَيْرُ وَطَلْحَةُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ وَأَبُو عُبَيْدَةَ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ. قَالَ: فَقَدْ هَؤُلَاءِ التَّسْعَةَ وَمَسَكْتُ عَنِ الْعَاشِرِ، فَقَالَ الْقَوْمُ: نَنْشُدُكَ اللَّهُ يَا أَبَا الْأَعْوَرِ مَنِ الْعَاشِرُ؟ قَالَ: نَشَدْتُمُونِي بِاللَّهِ، أَبُو الْأَعْوَرِ فِي الْجَنَّةِ.»

"On kişi Cennettedir. Ebû Bekir Cennettedir, Ömer Cennettedir ve de Osman, Ali, Zübeyr, Talha, Abdurrahmân bin Avf, Ebû

Ubeyde, Sa'd bin Ebî Vakkas da Cennettedir. (Ravi der ki: Sa'id bin Zeyd) bu dokuz tanesini sayıp onuncuda sükût etti. Dinleyenler: Ey Ebû'l A'ver, Allâh için söyle, onuncu kim? diye sordular. (Bu taleb üzerine): Benden Allâh için istekte bulundunuz, Ebû'l A'ver (Sa'id bin Zeyd'in kendisi) de Cennettedir, dedi." (Tirmizî, Hadis no: 3748) Aşere-i Mübeşşere ismi verilen Cennetle müjdelenmiş on sahabe hakkında 28. ve 29. maddeler ve açıklamalarına mûracaat ediniz.

⁴²⁵ İbn'ul Kayyim *rahimehullâh*, "Cila'ul Efham" adlı eserinde bu konuyu geniş şekilde ele almıştır. Onun da zikrettiği gibi Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den başkasına salavat getirmenin hükmü hakkında ulema arasında ihtilaf vardır. Bir grup bunun caiz olduğunu söylerken, cumhur ise; peygamberlerden başkasına salat gönderilme-yeceği kanaatindedir. Her iki taraf da kendisine göre deliller zikretmiştir. İbn'ul Kayyim *rahimehullâh*, Rafizilerin sadece Ali *radiyallâhu anh* gibi Ehli Beyt imâmlarının ismi anıldığında salatu selam getirmeleri, ondan daha hayırlılar anıldığında getirmemeleri gibi belli kişi ve topluluklara bunun has kılınması ve şiar edinilmesi halinde bu uygulamanın haram olacağını, aksi takdirde bir şiar edinmeksizin bazı durumlarda Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* dışındaki kişilere salat getirilebileceğini ifade etmiştir. (Cila'ul Efham, sf. 457 ve devamı; Türkçesi için bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, Salavatın 40 Fazilet ve Faydası, sf. 366 ve devamı, Menhec Yay.) Öyle görünüyor ki bu hususta daha çok bidat ehline muhalefet ön plandadır. Berbehârî'nin bu kitapta bu konuya yer vermesinin sebebi de daha çok Rafizilerin bu uygulamasını reddetme maksatlı gözükme-ktedir. Vallâhu a'lem.

Osman *radiyallâhu anh* Mazlum, Onu Öldüren Zalimdir

وَتَعْلَمُ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قُتِلَ مَظْلُومًا، وَمَنْ قَتَلَهُ كَانَ ظَالِمًا.

178- Osman (*radiyallâhu anh*)'ın mazlum olarak öldürüldüğünü ve onu öldürenlerin zalim olduğunu bilmelisin.⁴²⁶

⁴²⁶ İbnu Ömer *radiyallâhu anhuma*'dan Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِتْنَةً، فَمَرَّ رَجُلٌ فَقَالَ: "يُقْتَلُ فِيهَا هَذَا لِمُقْتَنَعٍ يَوْمِنِ مَظْلُومًا"، قَالَ: فَتَنَظَرْتُ، فَإِذَا هُوَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ.»

"Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem* (vuku bulacak) bir fitneden bahsetti. O sırada bir adam geçti, bunun üzerine Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: Şu yüzü kapalı kişi o fitnede mazlum olarak öldürülecektir! (İbnu Ömer) dedi ki: Bir de baktım ki o, Osman bin Affan'dır..." [Ahmed bin Hanbel, Musned, Hadis no: 5953. Tirmizî de Hadis no: 3708'de hadisi muhtasaran rivayet etmiş ve hasen garib olduğunu söylemiştir. İbnu Hacer ise hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. (Feth'ul Bari 7/38)]

Böylece, Osman *radiyallâhu anh*'ın öldürülmeyi hak ettiğini savunan Rafiziler ve Hariciler'in bu sapıkça düşüncelerinin batıllığı ortaya çıkmaktadır...

Ehli Sünnet Akidesinin Tek Bir Meselesinde Dahi Duraksayan Kişi Bidat Ehlidir

فَمَنْ أَقَرَّ بِمَا فِي هَذَا الْكِتَابِ، وَأَمَّنَ بِهِ وَاتَّخَذَهُ إِمَامًا، وَلَمْ يَشْكُ فِي حَرْفٍ مِنْهُ، وَلَمْ يَجْعَدْ حَرْفًا وَاحِدًا، فَهُوَ صَاحِبُ سُنَّةٍ وَجَمَاعَةٍ، كَامِلٌ. قَدْ كَمَلْتُ فِيهِ السُّنَّةَ، وَمَنْ جَعَدَ حَرْفًا مِمَّا فِي هَذَا الْكِتَابِ، أَوْ شَكَّ فِي حَرْفٍ مِنْهُ أَوْ وَقَفَ فَهُوَ صَاحِبُ هَوًى. وَمَنْ جَعَدَ أَوْ شَكَّ فِي حَرْفٍ مِنَ الْقُرْآنِ، أَوْ فِي شَيْءٍ جَاءَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى مُكَذِّبًا، فَاتَّقِ اللَّهَ وَاحْذَرْ وَتَعَاهَدْ إِيْمَانَكَ.

179- Kim bu kitapta bulunanları ikrar eder, onlara iman eder, onları rehber edinirse, onların bir harfı hakkında bile şüphe etmez, onların bir harfini bile inkâr etmezse; işte o kâmil manada Sünnet ve Cemaat Ehli'dir. Sünnet onda kâmil olarak bulunmaktadır. Kim de bu kitapta bulunanlardan bir harfini inkâr eder ya da onlardan bir harf hakkında şüpheyeye düşerse veya duraksarsa, işte o bidat ehlidir.⁴²⁷ Kim Kur'ân'ın bir harfini ya da Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den gelen bir şeyi inkâr ederse ya da bunlar hakkında şüphe ederse Allâh'ın huzuruna inkârcı olarak çıkar. Şu hâlde Allâh'tan kork! Sakın! İmanını koru!

⁴²⁷ Şeyh'in buna benzer sözleri daha önce geçmişti. 113 ve 116. maddelerin açıklamasına müracaat ediniz.

Allâh'a İsyan Edene Yardım Etmemek Sünnet'tendir

وَمِنَ السُّنَّةِ أَنْ لَا تُعِينَ أَحَدًا عَلَى مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَلَا أُولَى الْخَيْرِ وَلَا الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ، وَلَا طَاعَةَ لِبَشَرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَلَا تُحِبُّ عَلَيْهِ أَحَدًا، وَآكْرَهُ ذَلِكَ كُلَّهُ لِلَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

180- Allâh'a karşı masiyet işleyecek birine -ne hayır sahipleri-ne⁴²⁸ ne de halktan herhangi birine- yardımcı olmaman da Sünnet-tendir.⁴²⁹ Allâh'a isyan hususunda beşere itaat edilmez.⁴³⁰ Hiç kimseyi Allâh'tan çok sevmek⁴³¹ ve bunların hepsinden (nefret edilmesi gereken durumlarda) Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* için nefret et!

⁴²⁸ Bu ifade bazı nüshalarda "ebeveyne (anne babaya)" şeklinde geçmektedir. Eğer "hayır sahipleri" ifadesi sabitse bundan mal sahibi, zengin olanlar kasdedilmesi mümkündür. Veyahut da zahirde hayır ehli gibi gözüken birisinin bu görüntüsüne aldanarak onun şerli işlerine yardımcı olmanın nehyedilmesi de murad edilebilir.

⁴²⁹ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyuruyor:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

"İyilik ve takva üzere yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın!" (el-Maide 5/2)

⁴³⁰ Şeyh'in buna benzer sözleri daha önce geçmişti. 34. ve 42. maddelere ve açıklamalarına müracaat ediniz.

⁴³¹ Allâhu *Teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّوهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾

"İnsanlardan, Allâh'ın dışında birtakım niddler (denkler ve ortaklar) edinenler vardır. Öyle ki onları Allâh'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allâh'a olan sevgisi ise daha fazladır." (el-Bakara 2/165)

Bütün Günahlardan Tevbe Etmek Farzdır

وَالْإِيمَانُ بِأَنَّ التَّوْبَةَ فَرِيضَةٌ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ
كَبِيرِ الْمَعَاصِي وَصَغِيرِهَا.

181- Tevbenin, büyük ve küçük günahlardan Allâhu Teâlâ'ya tevbe etmenin kullar üzerine farz olduğuna iman etmek gerekir.⁴³²

⁴³² Allâhu Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey muminler, topluca Allâh'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz.”
(en-Nûr 24/31)

Hadislerde Cennetle Müjdelenen Kişilerin Cennetlik Olduğunu Söylemeyen Kimse Bidatçidir

وَمَنْ لَمْ يَشْهَدْ لِمَنْ شَهِدَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْجَنَّةِ، فَهُوَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ وَضَلَالَةٍ، شَاكٌّ فِيمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

182- Kim Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Cennetlik olduklarına şehâdet ettiği kişilerin Cennetlik olduğuna şehâdet etmezse bidat ve dalâlet ehlidir. Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in buyruğu hakkında şüphe içerisindedir.⁴³³

⁴³³ Böylece Aşere-i Mübeşşere'den Ali *radiyallâhu anh* dışındakilere dil uzatan Rafizilerin, keza Ebû Bekir ve Ömer dışındakilerin birçoğunu tekfir ve tadel eden Haricilerin; Osman, Talha ve Zubeyr'e ve diğerlerine dil uzatan Mu'tezile mensuplarının ve de günümüz birtakım hadis inkâr-cısı, modernist çevrelerinin batıl yolda olduğu anlaşılır. Cennetle müjdelenenler sadece bu on kişiden ibaret değildir. Rıdvan Beyati'ne katılanlar, Bedir'e katılanlar vesair birçok zümre hakkında müjdeler varid olarak ashabın neredeyse tamamı tezkiye edilmiştir. O yüzden sahabeye dil uzatan herkes bu nassları yalanlamakla karşı karşıyadır.

Sünnet'e Sarılmanın Önemi ve Bidatlerden Sakınma Hakkında Bazı Nakiller

وَقَالَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ: مَنْ لَزِمَ السُّنَّةَ، وَسَلِمَ مِنْهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ مَاتَ، كَانَ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ، وَإِنْ كَانَ لَهُ تَقْصِيرٌ فِي الْعَمَلِ.

183- Malik bin Enes şöyle demiştir: "Kim Sünnet'ten ayrılmaz, Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabı dilinden selamette olur ve (bu hâl üzere) ölürse -amelinde eksiklik bulunsa bile- nebîler, sıddıklar, şehidler ve salihlerle beraber olur."⁴³⁴

وَقَالَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ: الْإِسْلَامُ هُوَ السُّنَّةُ، وَالسُّنَّةُ هِيَ الْإِسْلَامُ.

184- Bişr İbn'ul Hâris⁴³⁵ şöyle demiştir: "İslam Sünnet'tir, Sünnet de İslam'dır."⁴³⁶

وَقَالَ فَضَيْلُ بْنُ عِيَّاضٍ: إِذَا رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ السُّنَّةِ، فَكَأَنَّمَا أَرَى رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِذَا رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبِدْعِ، فَكَأَنَّمَا أَرَى رَجُلًا مِنَ الْمُنَافِقِينَ.

185- Fudayl bin İyad şöyle demiştir: "Sünnet Ehli'nden bir adam gördüğüm zaman Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından birini görmüş gibi oluyorum. Bidat ehlinde bir adam gördüğüm zaman da münâfıklardan birini görmüş gibi oluyorum."⁴³⁷

وَقَالَ يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ الْعَجَبُ مِمَّنْ يَدْعُو الْيَوْمَ إِلَى السُّنَّةِ، وَأَعْجَبُ مِنْهُ مَنْ يُجِيبُ إِلَى السُّنَّةِ فَيَقْبَلُ.

186- Yunus bin Ubeyd şöyle demiştir: "Bugün Sünnet'e davet eden kimseye hayret edilir. Bundan daha acayip olan ise davete

icabet edip Sünnet'i kabul eden kimsedir."⁴³⁸

وَكَانَ ابْنُ عَوْنٍ يَقُولُ عِنْدَ الْمَوْتِ: أَلَسُنَّةُ السُّنَّةِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْبِدْعَ، حَتَّى مَاتَ.

187- İbnu Avn ölüm döşeğindeyken ölene kadar şöyle deyip durmuştu: "Sünnet'e sarılın Sünnet'e! Bidatlerden de uzak durun!"⁴³⁹

وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: مَاتَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِي فَرُئِيَ فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ: قُولُوا لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ: عَلَيْكَ بِالسُّنَّةِ؛ فَإِنَّ أَوَّلَ مَا سَأَلَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ سَأَلَنِي عَنِ السُّنَّةِ.

188- Ebû Abdullâh Ahmed bin Hanbel *rahimehullâh* şöyle demiştir: "Ashabımdan bir adam öldü ve rüyâda görüldü. Şöyle di-yormuş: Ebû Abdullâh'a Sünnet'e sınıksıkı sarılmasını söyleyin. Çünkü Allâh Azze ve Celle'nin beni kendisinden sorguya çektiği ilk şey Sünnet oldu."⁴⁴⁰

وَقَالَ أَبُو الْعَالِيَةِ: مَنْ مَاتَ عَلَى السُّنَّةِ مَسْتَوْرًا، فَهُوَ صِدِّيقٌ. وَيُقَالُ: الْإِغْتِصَامُ بِالسُّنَّةِ نَجَاةٌ.

189- Ebû'l Âliye⁴⁴¹ şöyle demiştir: "Kim mestûr olarak⁴⁴² Sünnet üzere ölürse siddıktır."⁴⁴³

Denilir ki: "Sünnet'e yapışmak kurtuluştur."⁴⁴⁴

وَقَالَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ: مَنْ أَصْغَى بِأُذُنِهِ إِلَى صَاحِبِ بِدْعَةٍ، خَرَجَ مِنْ عِصْمَةِ اللَّهِ، وَوُكِّلَ إِلَيْهَا - يَغْنِي إِلَى الْبِدْعِ -.

190- Süfyan es-Sevrî şöyle demiştir: "Kim bir bidat ehline kulak verirse Allâh'ın korumasının dışına çıkmış olur. Onlara -yani bidatlere- bırakılır."⁴⁴⁵

وَقَالَ دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ: أَوْحَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ:
أَنْ لَا تُجَالِسَ أَهْلَ الْبِدْعِ، فَإِنْ جَالَسْتَهُمْ، فَحَاكَ فِي صَدْرِكَ شَيْءٌ مِمَّا
يَقُولُونَ، أَكْبَبْتُكَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ.

191- Dâvûd bin Ebî Hind⁴⁴⁶ şöyle demiştir: "Allâh *Tebâreke ve Teâlâ* Musa bin İmrân'a *aleyhisselam* şöyle vahyetti: Bidat ehliyle beraber oturma. Zira onlarla beraber oturursan, bunun sonucunda da onların söylediklerinden bir şey kalbine tesir ederse seni yüzüstü Cehenneme atarım!"⁴⁴⁷

وَقَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَّاضٍ: مَنْ جَالَسَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ لَمْ يُعْطَ
الْحِكْمَةَ.

192- Fudayl bin İyad şöyle demiştir: "Bidat ehliyle oturan kimseye hikmet verilmez."⁴⁴⁸

وَقَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَّاضٍ: لَا تَجْلِسْ مَعَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ، فَإِنِّي أَخَافُ
أَنْ تَنْزَلَ عَلَيْكَ اللَّعْنَةُ.

193- Yine Fudayl bin İyad şöyle demiştir: "Sakın bidat ehliyle oturma. Çünkü ben senin üzerine lanetin inmesinden korkarım."⁴⁴⁹

وَقَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَّاضٍ: مَنْ أَحَبَّ صَاحِبَ بِدْعَةٍ، أَخْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ،
وَأَخْرَجَ نُورَ الْإِسْلَامِ مِنْ قَلْبِهِ.

194- Yine Fudayl bin İyad şöyle demiştir: "Kim bir bidat ehlini severse Allâh onun amelini boşa çıkarır, İslam'ın nûrunu onun kalbinden çıkarır."⁴⁵⁰

وَقَالَ الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَّاضٍ: مَنْ جَلَسَ مَعَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ، وَرَّثَهُ الْعَمَى.

وَلَا يَكُنْ صَاحِبُ سُنَّةٍ يُمَالِي صَاحِبَ بِدْعَةٍ إِلَّا نِفَاقًا.

وَمَنْ أَعْرَضَ بِوَجْهِهِ عَنْ صَاحِبِ بِدْعَةٍ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهُ إِيمَانًا، وَمَنْ انْتَهَرَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ أَمَنَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ، وَمَنْ أَهَانَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ رَفَعَهُ اللَّهُ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ.

فَلَا تَكُنْ تُحِبُّ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فِي اللَّهِ أَبَدًا. اِنْتَهَى.

199- Yine Fudayl bin İyad şöyle demiştir: Allâh bir kulun bidatçıye buğz ettiğini bilirse -ameli az olsa bile- onu bağışlar.⁴⁵⁵

Sünnet Ehli birisinin bidat ehline yardım etmesi ancak nifaktan kaynaklanır.⁴⁵⁶

Kim yüzünü bidat ehli birinden çevirirse Allâh onun kalbini imanla doldurur.

Kim bir bidat ehlini azarlarsa Allâh onu en büyük dehşet gününde emin kılar.

Kim bir bidat ehlini aşağılarsa Allâh onu Cennette yüz derece yükseltir.⁴⁵⁷

Allâh için sakın bir bidat ehlini sevme!

~RİSÂLENİN SONU~

⁴³⁴ Bu sözü İmâm Malik'e ulaşan isnadıyla nakleden bir kaynağa rastlayamadım. Allâhu *Tedlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾

"Kim Rasûl'e itaat ederse işte o, Allâh'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, siddiklar, şehidler ve salihlerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşları!" (en-Nisa 4/69)

⁴³⁵ Bişr İbn'ul Haris el-Mervezî, Eb'un Nasr. Yalınayak gezdiği için Hafî (Bişr el-Hafî) ismiyle tanınır, büyük zahid ve takva ehliendir. 227H yılında vefat etmiştir.

⁴³⁶ Bu sözü Bişr İbn'ul Haris'e ulaşan isnadıyla nakleden bir kaynağa rastlayamadım. Bazı nüshalarda bu ifade Bişr İbn'ul Haris'in ismi zikredilmeden "dedi ki" şeklinde başlamaktadır. Bu da sözün İmâm Berbehârî'ye ait olduğunu hissettirmektedir. Nitekim aynı söz, 1. Madde de Berbehârî'nin kendi sözü gibi zikredilmiştir. Bu kaville alakalı söz konusu maddenin açıklamalarına müracaat ediniz.

⁴³⁷ Bu sözü Fudayl'a ulaşan isnadıyla nakleden bir kaynağa rastlanamamıştır, sözün baş tarafı ise İmâm Şafii'den nakledilmiştir, İmâm Şafii *rahimehullâh* dedi ki:

إِذَا رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ كَأَنِّي رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Ben, hadis ashabından bir adamı gördüğüm zaman sanki Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabından birisini görmüş gibi oluyorum." (Ebû Nuaym, Hilyet'ul Evliyâ, 9/109)

Sözün ikinci kısmı olan "Bidat ehlinden bir adam gördüğüm zaman da münâfıklardan birini görmüş gibi oluyorum." ifadesini ise başka herhangi bir kaynaktan bulamadım.

⁴³⁸ Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 3/21; Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 21-23 Yunus bin Ubeyd *rahimehullâh*, 139H yılında vefat etmiştir yani bu sözü henüz selef asrının sürdüğü dönemde söylemiş ve o devirde dahi Sünnet'e sahip çıkanların azlığını vurgulamıştır. Onun devrinde durum böyleyse acaba şu yaşadığımız cehalet asrında durum nasıldır?

⁴³⁹ Bu sözün kaynağına ulaşamadık.

⁴⁴⁰ Bu sözün kaynağına ulaşamadık.

⁴⁴¹ Rafi' bin Mihran Ebû'l Aliye er-Riyahî tablinin büyük imâmlarından, kıraat ve tefsir âlimidir. 90H ya da 93H senesinde vefat etmiştir.

⁴⁴² Mestur, örtülü demektir. Temiz, iffetli ve güvenilir kimse manasında da kullanılır. Burada ise Sünnet'e bürünmüş ve dış etkilere yani bidatlara kapalı manasında kullanılmış olması muhtemeldir.

⁴⁴³ Bu sözün geçtiği başka bir kaynağa ulaşamadık.

⁴⁴⁴ Bu söz, Zuhri'ye aittir. (Darimî, Sünen, no: 97; Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 3/369) Bunun bir benzerini Ömer bin Abdilazîz bir hutbesinde söylemiştir: "Bildığınız gibi, Sünnet Ehli şöyle derdi: Sünnet'e sarılmak kurtuluştur." (Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 5/346) Şerhu's Sunne kitabının el yazması burada sona eriyor. Bundan sonraki kısmı Tabakât'ul Hanâbile'den alınmıştır.

⁴⁴⁵ Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 7/26, 34; İbnu Batta, el-İbanet'ul Kubra, no: 444; Zehebî, Siyer A'lam'in Nubelâ, 7/162 Bu söz, Muhammed bin Nadr el-Harisî'nin sözü olarak da nakledilmiştir. (Lâlekâ'î, Şerhu Usulî İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 252)

⁴⁴⁶ Dâvûd bin Ebî Hind el-Basrî, meşhur hafız, fakih ve müftüdür. 140H yılında vefat etmiştir.

⁴⁴⁷ Dâvûd'un sözü olarak bulunamamıştır. Lakin bu sözün benzeri Ata'dan nakledilmiştir. 159. maddenin açıklamasında nakledilmişti, oraya müracaat ediniz. Devamında da bidat ehlinin meclislerinde bulunmanın nehyedildiğine dair selef âlimlerinin sözleri geçmişti.

⁴⁴⁸ Beyhekî, Şuab'ul İman, 7/64; no: 9482; Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 8/103; Lâlekâ'î, Şerhu Usul'î İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 1149.

⁴⁴⁹ Beyhekî, Şuab'ul İman, 7/63-64; İbnu Asakir, Tarih; 48/398; İbnu Batta, el-İbanet'ul Kubra, no: 441 ve 451; Lâlekâ'î, Şerhu Usul'î İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 262.

⁴⁵⁰ Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 8/103; İbnu Batta, el-İbanet'ul Kubra, 440; Herevî, Zemm'ul Kelam, 4/167 no: 947; Lâlekâ'î, Şerhu Usul'î İ'tikadi Ehl'is Sunne, 1/137 no: 262.

Fudayl bin İyad *rahimehullâh*'ın bu sözü, bidatıyla beraber küfre düşmüş olan bidatçılar hakkında mutlak olarak anlaşılır. Bu tarz bidatçilere kalbini açan, onlara sevgi ve dostluk gösteren kimseler kâfir olurlar ve amelleri boşa gider. Lakin bidatı küfür derecesine varmamış olan bidatçılar hakkında ise tafsilat vardır. Bunlar, mümin olmaları hasebiyle sevilir, bidatları oranında da bu kimselere buğzedilir. Yani Müslümanlar arasındaki bidatçılardan sevgi ve dostluk bağlarının tümüyle koparılması söz konusu değildir.

Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye *rahimehullâh* bu hususta şöyle demektedir:

“Bilinmelidir ki sana haksızlık da etse, saldırıya da müminle dost olmak gerekir. Sana verse ve iyilik yapsa bile kâfire de düşman olmak gerekir. Çünkü ‘Dinin tamamen Allâh’ın olması, Allâh’ın dostlarının sevilmesi, düşmanlarına buğzedilmesi, dostlarına saygı gösterilmesi, düşmanlarının aşağılanması, sevabın dostlarının, cezanın da düşmanlarının olması’ için Allâhu *Teâlâ* peygamberler göndermiş ve kitaplar indirmiştir. Bir adamda hem hayır, hem şer, hem isyan, hem itaat, hem Sünnet, hem bidat bir arada bulunduğu zaman ise kendisindeki hayır ve iyilik miktarınca dostluğu ve sevabı hak eder, kendisindeki şer ve kötülük miktarınca da düşmanlığı ve cezayı hak eder. Bir adamda ona hem saygı gösterilmesini gerektiren hem de hor görülmesini gerektiren şeyler bir arada bulunabilir. Mesela fakir bir hırsızın hırsızlık yaptığı için hem eli kesilir hem de beyt’ul mâl’den ihtiyacını karşılayacak kadar bir şeyler verilir. Ehli Sünnet ve’l Cemaat’ın üzerinde görüş birliğine vardığı ve Haricilerle Mu’tezile’nin ve onlara muvafakat edenlerin karşı çıktıkları esas budur.” (Mecmu’ul Fetava, 28/209)

Böylece anlaşılıyor ki Ehli Sünnet’e göre insanlar, dostluk ve düşmanlık bakımından üç sınıfa ayrılır:

1- Dostluğa ve mutlak sevgiye layık olanlar: Bunlar bütün farzları yerine getiren, haramlardan da kaçınan, bidatlardan uzak duran muttaki, Ehli Sünnet mensubu müminlerdir.

2- Bir yönden sevgi ve dostluğa layık oldukları halde başka bir yönden düşmanlığa layık olanlar: Bunlar günahkâr Müslümanlardır. Bidate

Ehl'is Sunne, no: 1358. Fudayl'ın sözünün sonundaki bidatçinin cenazesine katılanlarla alakalı ifade, Süfyan bin Uyeyne'nin sözü olarak da nakledilmiştir. (Herevî, Zemm'ul Kelam, 4/172 no: 953)

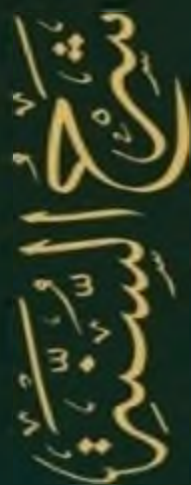
⁴⁵⁴ Ebû Nu'aym, Hilyet'ul Evliyâ, 8/103; Lâlekâ'î, Şerhu Usul'i İ'tikadi Ehl'is Sunne, no:1149; İbnu Batta, el-İbanet'ul Kubra, no: 475

Fudayl *rahimehullâh*'ın bu sözü, Müslümanlar arasındaki bidatçilere karşı muamelenin kâfirlere karşı olan muameleden daha sert olacağını göstermektedir. Zira kâfirin küfrü açıktır, bidatçi ise bidatını İslam'a mâl eder o yüzden bidatçinin zararı daha çoktur. Bununla beraber selevin bidatçilere karşı düşmanlık konusunda bu kadar mübalağa etmiş olmaları, İslam'da vela-bera (dostluk ve düşmanlık) kaidesinin ehemmiyetini göstermektedir. Eğer onların dinden çıkmamış olan bidat ehline karşı tutumları bu ise, elbette ki mürtedlere ve İslam'a savaş açmış muharip kâfirlere, İslam adı altında aleni zındıklık yapanlara karşı tavır daha da keskin olacaktır.

⁴⁵⁵ Ebû Nu'aym, el-Hilyet'ul Evliyâ, 8/103; İbnu Asakir, Tarih, 48/397; Hatib, Tarih, 15/263; Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye, Mecmu'ul Fetava, 18/346

⁴⁵⁶ Lâlekâ'î, Şerhu Usuli İ'tikadi Ehl'is Sunne, no: 266; İbnu Batta, el-İbanet'ul Kubra, no: 429

⁴⁵⁷ Bu söz, Fudayl'a isnaden bulunamamıştır. Ancak Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sözü olarak bazı kaynaklarda zikredilmiştir. İbnu Asakir, Tarih, 45/199; Hatib, Tarih, 11/546'da İbnu Ömer *radiyallâhu anhumâ*'dan merfu olarak rivayet edilmiştir. Şeyh'ul İslam İbnu Teymiyye *rahimehullâh* ise, bunun Rasûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sözü değil, Fudayl'ın sözü olduğunu beyan etmiştir. (Mecmu'ul Fetava, 18/346) Aliyy'ul Kari ise hadisin uydurma olduğunu söylemiştir. (Bkz. Aclunî, Keşf'ul Hafa, no: 2381)

[illegible]